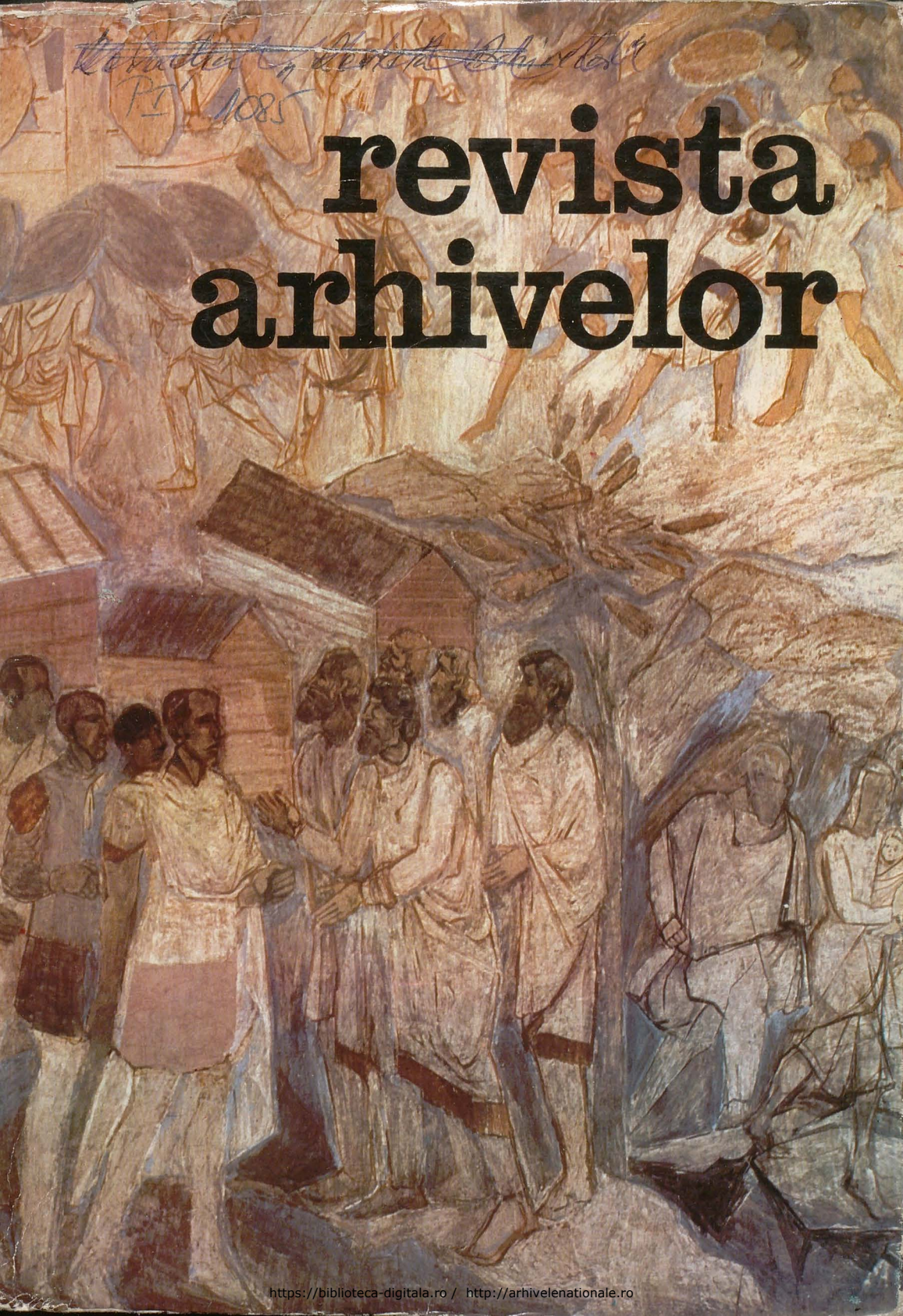

Revista de Arhivele Naționale
PT 1085

revista arhivelor

ANUL LV VOL. XL

Nr. 2

REVISTA ARHIVELOR
ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR
STATULUI DIN REPUBLICA SOCIALISTA ROMÂNIA

Apare de patru ori pe an

Redacția : București, Bd. Gheorghe Gheorghiu-Dej nr. 29, sect. VI

Telefon : 13.37.77

CUPRINS

	Pag.
2050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT	
AL. BOLDUR — Considerații privind istoria tracilor	123
130 DE ANI DE LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ DE LA 1848	
* * * — Mărturiile documentare	128
STUDII ȘI COMUNICĂRI	
N. CIACHIR — Acțiunile diplomației românești pe plan bal- canic în perioada 1878—1900	145
I. TOACĂ — Rezistența poporului român împotriva regimului de ocupație (decembrie 1916 — noiembrie 1918)	151
TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ	
T. MATEESCU — Probleme de bază ale tratatului de arhivistică	160
LEGISLAȚIE	
E. POȘTĂRIȚĂ — Obligațiile rezultate din articolul 28 al Decre- tului 472/1971	166
ACHIZIȚII NOI	
Îmbogățirea bazei documentare la filialele : Galați, Harghita, Iași și Vilcea	169
PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII	
I. GĂMULESCU — Colecția de microfilme Bulgaria	174
DOCUMENTE	
GH. DUZINCHEVICI — Din istoria Regimentului I de grăniceri români	181
L. MIHAILESCU — Românii apărându-și pământul patriei	188
PREȚUITORI AI ARHIVELOR	
V. ȘOTROPA — Virgil Șotropa	196
G. NUSBÄCHER — Fr. Stenner	204
ADDENDA ET CORRIGENDA	
M. GUBOGLU — Contribuții la paleografia și diplomatia turcă	207
RECENZII ȘI PREZENTĂRI	215
INSTRUMENTE DE LUCRU	
M. STROIA, H. SIMA — Componența Consiliului de Miniștri (23 august 1944—31 decembrie 1975)	227

CONSILIUL DE CONDUCERE

Alecsenia Andone, Vasile Arimia,
Dan Berindei, Ioana Burlacu,
Nicolae Chipurici, Iulian Cițină,
Florin Constantiniu, Mihail Guboglu
Ștefan Hurmuzache — președinte,
Gheorghe Ilie, Radu Ionescu,
Dumitru Ivănescu, Radu Manolescu,
Alexandru Matei, Nicolae Mocioiu,
Florea Oprea, Maria Pirvulescu,
Emilia Poștăriță, Ioan Ranca,
Maria Soveja, Mioara Tudorică.

COLEGIUL DE REDACȚIE

Ioana Burlacu, Nicolae Chipurici,
Ștefan Hurmuzache — redactor șef,
Dumitru Ivănescu, Alexandru Matei,
Nicolae Mocioiu, Maria Pirvulescu,
Emilia Poștăriță, Ioan Ranca,
Maria Soveja, Mioara Tudorică.

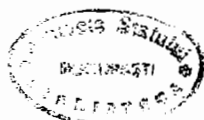
Redactor : Mioara TUDORICĂ
Secretar de redacție :
Elena GHEORGHE

PT 1085

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Revista Arhivelor

Anul LV
Vol. XL

BUCUREȘTI, 1978

Nr. 2

2050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

CONSIDERAȚII PRIVIND ISTORIA TRACILOR *

ALEXANDRU BOLDUR

Unii istorici și lingviști susțin că tracii au venit la nord de Dunăre din sudul Balcanilor. Teza aceasta o considerăm eronată. Noi, ca și alți autori (Norbert Jokl, A. A. Şahmatov, V. A. Moşcov), considerăm că, în preistorie, tracii au coborât la Dunăre și dincolo de acest fluviu din nord și est de Carpați. Această părere este conformă cu direcția mișcării tuturor popoarelor indoeuropene. Celții, germanii, slavii, tokharii, hitiții, grecii, italicii, toți migrau din nord spre sud și nu invers.

În afară de migrația indoeuropeană nord-sud mai existau migrații est-vest (balticii) și vest-est (arienii). Nici un popor indoeuropean nu s-a ridicat din sud spre nord. De ce tocmai tracii să fi făcut excepție de la această lege ? !

O indicație sigură că tracii în preistorie au avut așezările lor la nord și est de Carpați ne-o prezintă cultura Cucuteni-Ariuşd- Tripolie care, conform cu părerea majorității cercetătorilor acestei culturi, a avut caracter tracice.

Scriitori antici, ca părintele istoriei, Herodot, Strabo, Ptolemeu, Ştefan din Bizanț și Ammian Marcellin ne dau informații abundente despre traci. Dar ei nu indică frontierele teritoriului ocupat de traci. E adevărat că Ptolemeu, mai mult decât alții, a arătat că tracii se răspindeau între Vistula, Marea Adriatică, Marea Neagră, Nistru și Nipru.

Harta pe care ne-o dă ilustrul nostru arheolog, Vasile Pârvan, pe baza datelor lui Ptolemeu, pentru anii 1000—800 î.e.n. nu a avut în vedere toată lumea tracică, deoarece așezările tracice de la nord și est de Carpați sînt localizate numai în apropiere de acești munți.

Pe de altă parte, Constantin Porfirogenetul, la jumătatea secolului al X-lea e.n., ne atestă că patria primitivă a slavilor se afla la izvoarele Niprului. Acolo se afla Novgorodul

Mare, lacurile Ilmen, Ladoga, Onega. Deci spațiul în care se întindea cultura Cucuteni-Tripolie, nu era ocupat de slavi.

Toate acestea ne-au îndemnat la cercetarea (ca să zicem demografică) a spațiului între Pripet și Carpați, care mai târziu se va numi Volinia, Galiția, Podolia, Moldova. Am recurs la mijlocul modern de investigație : toponimia și hidronimia.

Am consultat o sumedenie de hărți ruse, sovietice și ucrainiene. În căutarea rădăcinilor determinante și a terminațiilor caracteristice tracice am cercetat o serie de lucrări ¹.

Am împărțit spațiul în mod convențional în patru zone geografice în legătură cu râurile : zona 1 — Bugul de vest și San, unde am identificat 28 așezări tracice ; zona 2 — râurile Stochod, Styr, Goryn și Sluci, cu 19 așezări ; zona 3 — Teterev, Roș și Bugul de sud, avînd 34 așezări ; zona 4 — dintre Prut și Nistru (Nistrul superior și inferior) cu 97 așezări, deci în total 178 așezări tracice.

Am găsit numeroase așezări tracice, după cum se vede din hărțile celor patru zone, cu rădăcinile : *bes, ber, bus, buz, but, bud, șep, boc* (bîc), *sar, zur, rez* (riz), *mal, bal*. Deseori s-au găsit prefixe : *per, ter*. Multe așezări tracice au terminația caracteristică *dava*.

Răspîndirea „davelor“ tracice este deosebit de interesantă. Din harta „davelor“ se vede că la Bugul de vest (în partea lui inferioară) avem *Volodovca*, pe un afluent cu numele *Volodavca*, la Styr, pe partea lui stîngă — *Gnidava*, iar la partea dreaptă, *Mlodava* (metatizată desigur din *Moldava*), la afluenții superiori ai Nistrului avem *Vidava, Leadava, Șatava* (desigur Șadava), pe partea stîngă a Nistrului, *Olceadaev de sus* și *Olceadaev de jos* (format din *Olced-deva* prin metateză *daev*). Aceste „dave“ atestă că spațiul între

* Studiul de față prezintă concluziile la care am ajuns în lucrarea „Tracia Mare“, aflată în manuscris, text redactat în limba franceză „La Grande Thrace“, 690 p.

¹ Dimitar Detschew, *Die Thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957 ; I. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Berlin, 1947—1957 ; A. Walde, I. Pokorny, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen sprachen*, Berlin — Leipzig, vol. I—II, 1927—1932 ; Vl. Georgiev, *Issledovanie po sravnitelno-istoriceskomu iazicoznaniu* (Cercetări de lingvistică comparată), Moscova, 1958 ; Vasile Pârvan *Getica*, București, 1926 ; I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, 1967 ; W. Tomaschek, *Die alten Thraker*, Academia din Viena, filologic-istorică clasică, vol. 128, Wien, 1893, IV și vol. 130, Wien, 1894, II ; V. N. Toporov — O. N. Trubaciov, *Lingvističeskii analiz hydryny-miki verhnego Podneprevia*, Moscova, 1962.

Pripet și Nistru este unitar din punct de vedere demografic.

Cu timpul la traci s-au adăugat, în secolul al III-lea î.e.n. celții, anume două triburi: *volca* și *rutheni*. Primul a fost răspândit în întreg spațiul ocupat de traci până la Dunăre, dar mai intens în Volinia. Cel de al doilea trib s-a așezat în Galiția al cărei nume vine de la gall-celt. În Spania există și acum o provincie cu denumirea Galicia, iar capitala acestei regiuni este orașul *Galici*.

În secolul al II-lea e.n. au venit în regiunea galițio-voliniană goții care, găsind aici pe traco-celți, au denumit-o Volinia „*Volhynia*“ de la cuvintele *walhoz*, *welch*, *walch*. Toți locuitorii Volhyniei (traci) au căpătat numele de *valachi*, *volohi*. Astfel se explică originea cuvintului *voloh*, în limba română.

Semnalăm și o mică infiltrație în regiunea galițio-voliniană a balticilor (lituanieni și letoni). Culturile arheologice *Milograd* și *Zarubineț*, cercetate de V.V. Sedov, aparținând balticilor au lăsat urme în Volhynia, însă majoritatea așezărilor lor se află pe Niprul superior și mijlociu.

Cercetînd mai amănunțit istoria regiunii Volinia, am găsit orașele Cerven, care n-au fost slave (nici poloneze, nici ruse). Cu privire la orașele Cerven, istoricul sovietic B. D. Grekov scrie: „Orașele Cerven produc impresia unei vechimi adînci, cînd n-au fost acolo nici polonezi, nici ruși“². Le socotește în afară de hotarele Rusiei și N. Nasonov.

Arabul Masudi, din secolul al X-lea e.n., deși consideră această regiune slavă, denumirile pe care le dă nu pot fi socotite slave (*Madjac*, *Astarbrana* cu țarul ei *Saklaih* etc.). Tot ce scrie Masudi despre acest colț al pămîntului se referă, desigur, la triburi și nu la state care nu existau. În lipsă de cunoștințe precise asupra caracterului etnic al populației pe care o descriu unii scriitori arabi ne-au transmis date eronate.

Geograful bavarez din a doua jumătate a secolului al IX-lea cunoaște populația din Volinia sub trei denumiri: *busani* cu 231 întărituri, *unlicii* (recte *ulicii*) cu 318 întărituri și *velunzani* numai cu 70.

„Unlicii“ sînt tribul ulicilor-tiverților, traci de origine, despre care vorbesc cronicarii ruși.

„Velunzani“ sînt volînieni, și ei traci³. În ceea ce privește „busanii“ (e greșită identificarea lor cu „bujani“, adică locuitori ai Bugului), bănuim că sub această denumire se ascund „dubleii“ cronicilor ruse.

În Volinia și Galiția rușii au apărut abia în secolul al XI-lea, după ce principele rus Vladimir a cucerit orașele Cerven, în anul 981. Toate denumirile ruse, pe care le găsim în regiunea galițio-voliniană, sînt de proveniență nouă.

În ceea ce privește Podolia era, în vechime, o regiune, de asemenea, tracică. Cînd tracii au căpătat denumirea de *volohi* și apoi de *bolohoveni*, ei au întemeiat un stat — „*Bolohovscaia zemlea*“ (Țara bolohovenilor). Această țară colabura cu tătarii, apoi a fost cucerită și distrusă de principele galițian Daniil. La jumătatea secolului al XIV-lea au apărut lituanienii, iar la jumătatea secolului al XV-lea, polonezii. Într-o vreme polonezii se aflau în nordul Podoliei, iar tătarii în sudul ei. Rușii au apărut aici abia în 1793, pe timpul împărătesei Ecaterina a II-a.

În Podolia se află urme ale proprietății regilor traci. În zona a treia se află localitatea *Rizino*, ceea ce ar însemna „al regelui“, deoarece radicalii *riz*, *rez* înseamnă în limba tracă — rege. Același sens îl are și radicalul *rai*, de unde vine localitatea cu numele *Raicoveț*, care pe timpul bolohovenilor a cunoscut o mare înflorire, dovedită de săpăturile arheologice.

În Podolia și în spațiul dintre Prut și Nistru găsim urmele așezărilor tracilor în denumirile: *Carpineni*, *Carpești*, *Carpaci*, *Beseni*, *Bezina*, *Bereguete*, *Sarateni*, *Tivertsi*, *Tivri*.

Este extrem de interesant faptul că dincolo de Nipru între afluenții săi Seim și Samara se află *Carpovo Gorodiște*, adică „Cetatea carpilor“.

Cercetarea hidronimiei ne oferă, de asemenea, exemple convingătoare despre așezarea tracilor la nord și est de Carpați. Am supus analizei unele păreri ale lui S. M. Seredonin.

Rîul Pripet are de două ori denumirea de *Strymon*, o dată însemnînd un afluent și altă dată — un braț al guri. Este o dovadă peremtorie că tocmai aici, în preistorie, au locuit tracii, deci că poporul trac este un popor indoeuropean de nord. În sudul Balcanilor este un *Strymon*, adus din nord.

² B. D. Grekov, *Borba Rusi za sozdanie svoego gosudarstva* (Lupta rușilor pentru crearea statului lor), Moscova, 1945, p. 68.

³ Alex. Boldur, *The Enigm of Ulichy-Tivertsi people* în „*Balkan studies*“, 1968.

Afluent al Niprului, Teterev are un afluent cu denumirea de *Ibr*, de proveniență tracică, după cum ne atestă Vl. Georgiev. Bugul de sud are un afluent cu numele *Codyma* (transformare din cuvântul tracic Coadama).

Siretul Nistrului este o repetare a denumirii afluentului Dunării. De altfel, fenomenul repetiției denumirilor ne duce dincolo de Nipru ; la afluentul Desnei, Seim, avem *Prut* și *Reut* ; la râul Samara (care în limba celtică înseamnă „liniștit“) avem afluent *Bic*, o repetare a numelui afluentului Nistrului-Bîc, unde este situat orașul Chișinău ; la Don se află, de asemenea, un *Seret*.

Toate cele de mai sus, puse la dispoziția noastră de toponimie și hidronimie, sînt dovezi sigure, directe că în regiunea Galițio-Volîniană, în Podolia și între Prut și Nistru, în preistorie și în istoria timpurie au locuit tracii.

Mai există și o dovadă indirectă „ex silentio“ : nu s-a găsit nici un scriitor vechi, grec sau bizantin, care să fi afirmat că tracii au venit în Europa din Asia (prin Helespont sau Caucaz), din contră, tracii au coborît din Asia în Europa.

Această afirmație nu contrazice apariția în Europa, în anii 1000—800 î.e.n. a cimerienilor care, după părerea majorității istoricilor, la noi a lui Radu Vulpe și D. Berciu, au fost tracii. Cum au putut veni în Europa tracii din Asia, cînd este știut că tracii sînt un popor european ? Trebuie să considerăm că cimerienii prezintă un grup care pe vremuri, cînd se deslăcea unitatea indoeuropeană, în mileniul 3 î.e.n., s-a rupt din tulpina tracă și a trecut în Asia ; apariția lor în Europa nu este decît întoarcerea lor aici.

Pentru determinarea locului patriei primitive a popoarelor indoeuropene, părerile oamenilor de știință (lingviști, istorici, arheologi, antropologi, etnografi și geografi) sînt împărțite : unii l-au plasat în Europa, alții în Asia. A doua ipoteză a fost dominantă pînă în a doua jumătate a secolului trecut.

După părerea noastră, indoeuropenii s-au așezat în văile Europei, în spațiul dintre Rin și Marea Caspică. Patria primitivă a tracilor se întindea în cununa munților Carpați și la nord și est de acești munți și există încă din anii 3000—2500 î.e.n. (cultura Cucuteni-Arșud-Tripolie), precum și în anii 1000—800 î.e.n. În tot acest interval de timp considerăm că se poate vorbi de *Tracia Mare*.

Uniunea indoeuropeană a început să se destrame, începînd cu anul 3000 î.e.n. datele plecării și așezării popoarelor în teritoriile actuale sînt diferite. Unii au plecat mai devreme, alții mai tîrziu. La stabilirea aspectelor din civilizația popoarelor indoeuropene trebuie să fie luată în considerație metoda retrospecției istorice de la cunoscut la necunoscut.

Sub formă de migrație trebuie să fi avut loc și apariția tracilor la sud de Dunăre. Probabil, pe la anul 2000 î.e.n. un grup de tracii din vastul spațiu carpato-dunăreano-pontic s-a detașat din masa populației tracice și a trecut la sud de Dunăre, pînă în vecinătatea Greciei.

În sfîrșit, aproximativ pe la anul 1200 î.e.n. o parte a populației tracice a trecut în Asia Mică, unde a ocupat țara hitiților și a incendiat capitala lor, Hattusaș. În această nouă regiune tracii au căpătat numele de frigieni.

În ceea ce privește tracii rămași în Europa, izvoarele istorice ne ajută să stabilim următoarele regiuni de răspîndire a lor : tracii (dacii—geții) la nord de Dunăre din Carpați pînă spre Panonia, în Dobrogea și pînă la ulici—tîverți ; numeroase alte triburi de tracii la sud de Dunăre, în Peninsula Balcanică ; tracii din Crimeea, în cuprinsul statului bosporan, în care după precizarea lui M. Rostovtseff se aflau cimerienii și triburile locale de tracii sindi și meotis, pe lîngă care și grecii, dar majoritatea populației aparține cimerienilor tracii ; ulicii—tîverții, între Nistru, Nipru și Marea Neagră ; țara orașelor Cerven (în Volînia) ; țara bolohovenilor (în Podolia). În afară de aceste regiuni mai exista un ținut neconturat precis, dincolo de Nipru, aproximativ la Poltava și la râurile Desna — Seim. Chiar și după cucerirea romană a teritoriilor sud-est europene se poate considera că Tracia rămîne mare ; situația se schimbă pe măsura romanizării tracilor și după cucerirea de romani a statului bosporan din Crimeea în secolul al IV-lea e.n. — care au contribuit la decăderea puterii tracilor.

Locul tracilor între popoarele indoeuropene a fost precizat de lingvistica comparată, care a stabilit înrudirea limbilor indoeuropene și ariene, ceea ce a sugerat ideea unei tulpini comune.

Pe această bază a fost întocmit, de către August Schleicher, arborele genealogic al limbilor, cu împărțirea lor în două grupe : limbile de vest — kentum (pentru noțiunea

de sută) și limbile de est — salem (pentru aceeași noțiune). Apariția în știință a limbii tochar, a ănuil popor de est și totuși kentum, a dat o lovitură teoriei lui A. Schleicher.

J. Schmidt a respins-o în întregime, emițind părerea că la început a existat un conglomerat de limbi între care se dădea o luptă pentru supremație, asemănător valurilor mării (Wellen-Theorie) care vin unul peste altul.

S-au formulat și păreri conciliante între aceste două teorii, care afirmă că schema lui A. Schleicher nu trebuie respinsă în întregime, ci numai să i se schimbe sensul: această schemă redă situația ce s-a creat după o luptă de concurență între limbi când, în sfârșit, s-a format o stare de stabilitate a limbilor.

Sîntem de părere că trebuie să existe o schemă a limbilor indoeuropene care să prevadă trei grupe: 1. kentum, 2. salem și 3. limbi intermediare între primele două, fără nici o legătură cu repartizarea geografică a popoarelor, deși se constată că kentum este reprezentat mai mult în vest, pe cînd salem mai mult în est. Limbile au căpătat caracterul lor sub influența raporturilor reciproce și a vecinătății. Popoarele indoeuropene erau așezate în locuri aflate în apropiere de cele pe care sînt așezate în zilele noastre. Schimbarea s-a produs datorită migrațiilor.

O altă problemă importantă care se pune în legătură cu tema tratată este cea a latinizării tracilor. Cum și în ce împrejurări și-au însușit ei limba latină?

În urma cercetărilor întreprinse am ajuns la următoarele concluzii:

— latinizarea s-a produs datorită superiorității culturii romane față de cea a tracilor;

— latinizarea nu poate fi explicată numai prin cucerirea Daciei de către romani;

— lingvistica comparată, mai ales prin A. Meillet și N. S. Trubetșoi, ne explică apariția limbilor romanice (deci și a latinizării tracilor) prin procesul îndelungat al decăderii Imperiului roman cucerit de barbari. E de remarcat că N. S. Trubetșoi nu fixează timpul influenței Romei asupra barbarilor în epoca țirzie a secolelor III—IV. e.n., ci o admite chiar în eneolitic;

— procesul de latinizare a tracilor a început încă în epoca de trecere de la neolitic la epoca de bronz. La acest proces au contribuit și celții, care au lăsat urme în viața economică a tracilor, în toponimia și hidronimia teritoriului

ocupat de daco-geto-traci; celții au avut o oarecare influență și asupra limbii tracilor;

— Italicii au pornit în Italia din regiunile Karintia, din Austria și Liubliana din Iugoslavia. Tracii au avut legătură cu cultura arheologică Vucedol de lângă Liubliana, prin intermediul Transilvaniei (Arieșd, Petreni, Coșofeni). Datorită acestei legături a început bilingvismul tracilor; în afară de limba lor proprie ajung să vorbească și limba proto-latină;

— prin instaurarea dominației romane bilingvismul a dispărut, o parte din traci urmînd să vorbească limba latină; bilingvismul începează în măsura în care se stabilesc raporturi strînse cu romanii;

— formarea limbii române s-a desfășurat în spațiul carpato-dunăreano-pontic;

— dar desigur, „lingvistica nu trebuie să pretindă a rezolva problema formării limbii și a poporului român ea singură, ci numai să ajute pe istorici în formularea tezelor lor” spunea Sextil Pușcariu.

Spațiul inițial ocupat de traci, este schițat de G. Kazarov foarte larg: tracii ocupau Peninsula Balcanică și la Pontul Euxin pînă la Marea Adriatică și se aflau pe cursul mijlociu al Oderului, la Vistula și de la acest rîu pînă la Nipru. La aceasta trebuie să adăugăm și o regiune dincolo de Nipru.

În legătură cu afirmația că regiunea galițio-voliniană și Podolia au fost locuite de traci, ni s-a impus întrebarea unde a fost situată patria primitivă a balticilor și a slavilor, vecini ai tracilor.

Patria primitivă a balticilor (lituanieni și letoni) a fost stabilită după studiile lui K. Buga și M. Vasmer. Păreri foarte apropiate găsim la A. Moora (Tallin) și la Kociubinski (Odesa). Ea se află la nord de rîul Pripet, în bazinul rîurilor Berezina, Nipru superior și Soj și se întindea pînă la izvoarele Volgăi și Ocăi.

În ce privește patria primitivă a slavilor există mai multe teorii. Prin examinarea părerilor lui: L. Niederle (ceh), A. A. Šahmatov, L. A. Pogodin, P. N. Tretiaikov, F. P. Filin (ruși), T. Lehr, Splawski și V. Mossinski (polonezi), M. Hrușevski (ucrainean), Ferdinand Lot (francez), am stabilit că patria primitivă a slavilor este situată la nord și est de patria primitivă a balticilor, în regiunea rîului Volhov și a lacurilor Ilmen, Ladoga și Onega.

Din acest teritoriu slavii au migrat în secolul al II-lea e.n. spre gurile Vistulei, părăsite

în acest timp de goți, care migrau spre sud. În migrația slavilor spre gurile Vistulei, ei au presat pe baltici, silindu-i să se mute spre țărmul Mării Baltice, spre gurile Niemanului și ale Dvinei de vest, pe care le ocupau atunci fino-ugrienii. Aceștia din urmă au trebuit să se miște spre nord (Estonia și alți fino-ugrieni).

Slavii ce au migrat spre gurile Vistulei sînt cunoscuți în izvoarele vechi sub numele de sclavini care au coborît spre Balcani.

Din patria primitivă a slavilor o altă ramură a lor, cunoscută în izvoarele antice sub numele de anți, a migrat spre est, în direcția părților mijlocii și inferioare ale Volgăi și Donului. În drumul lor de migrație, în vecinătatea fino-ugrienilor, ei s-au amestecat cu această populație (neindoeuropeană). În secolul al VI-lea e.n. ei au coborît la Marea Neagră și, împreună cu sclavinii, au apărut la porțile Romei; anții sînt predecesori ai velicorușilor.

În afară de aceste două ramuri ale slavilor, sub influența varegilor, în secolul al X-lea e.n., s-au rupt de la tulpina patriei slave alți slavi. Ei au migrat la sud, spre părțile mijlocii ale Niprului și acolo, împreună cu varegii, au întemeiat la Kiev statul varego-rus. Un alt grup de slavi a ocupat locurile părăsite de baltici, dar fiindcă au mai rămas pe acest teritoriu unele elemente din baltici, mai ales de letoni, slavii s-au amestecat cu ei și au dat naștere bielorușilor.

Ne-a reținut, de asemenea, atenția problema ulicilor-tiverți. Am afirmat că tiverții (alias

ulicii) prezintă o gîntă tracică, al căror nume derivă de la Tyras (Nistru).

Totodată, am folosit teoria istoricului ucrainian N. Kostomarov care a stabilit legătura între ulici-tiverți și bolohoveni. Acest autor scrie: „Pămîntul ulicilor este Podolia, care în sistemul domniei cnezilor bolohoveni a căpătat un caracter de sine stătător“.

Apoi, am supus unui examen minuțios teoriile existente cu privire la numele „voloh“ (printre altele studiul lui Aron Densușianu și cel al lui G. Popa-Lisseanu).

Am menționat mai sus că numele „voloh“ apare în secolul al II-lea e.n. cînd vin în Volhînia goții. Ei l-au aplicat la locuitorii traci ai Volhyniei. În cronicile ruse de mai tîrziu volohii figurează sub numele de *volohi*, *valahi*, *volosi*. Adjectivul în mod constant este *voloski*.

În conformitate cu tezele noastre, cunoscînd așezarea triburilor tracice, am încercat să schițăm componența entității ce a stat la baza formării poporului român în teritoriile carpato-dunăreano-pontice: *bessi* (sau *beseni*), *boci* (*costoboci* și *soboci*), *bolohoveni*, *buri*, *busani* (*dulebi*), *carpi*, *daci*, *geți* (*tirageți*, *ulici-tiverți*), „*moesieni*“ (nume comun pentru mai multe triburi și anume: *geți*, *bessi*, *crobizi*, *terizi*, *lai*, *bistoni*).

Constatăm, deci, că studiul populației tracice de la nord și est de Carpați, ne-a dat posibilitatea să punem în evidență autohtonismul și persistența etnică a tracilor, precum și concentrarea demografică a acestora în spațiul carpato-dunăreano-pontic.

MĂRTURII DOCUMENTARE

Cu prilejul cercetărilor lor* referitoare la Revoluția română de la 1848 arhiviștii au încredințat tiparului noi documente.

În ceea ce privește Transilvania, mai ales pentru momentul organizării adunării de la Blaj, o parte a documentelor dovedește că, în ciuda măsurilor luate de Guberniul habsburgic al Transilvaniei și de stările Comitatelor, de a-i împiedica pe români să se adune la 3/15 mai 1848, la locul rămas cu renume în istorie, s-a prezentat un mare număr de oameni, care au avut, în tot timpul adunării, o comportare demnă, la un înalt nivel de conștiință patriotică. Pentru țara lor, dincolo de Carpați, documentele cuprinse în acest grupaj relevă măsurile luate de revoluționari pentru a explica în toate județele, populației programul revoluției, importanța și desfășurarea evenimentelor revoluționare și necesitatea formării gărzilor naționale din toți locuitorii.

Cercetătorul paginilor care urmează va găsi noi date despre acțiunile declanșate de forțele reacțiunii pentru stăvilirea stării revoluționare din rindurile populației românești din Transilvania sau împotriva tuturor participanților la revoluție în Țara Românească. Pe întreg teritoriul Transilvaniei, Consiliul Gubernial Suprem regesc emite o serie de ordine pentru reprimarea revoltelor, instituie curți marțiale în mai multe localități și instalează spânzurători pentru pedepsirea celor vinovați de acțiuni revoluționare. Multe documente prezintă situația celor arestați și condamnați pentru fapte revoluționare sau a familiilor românilor morți în timpul reprimării.

După înfrângerea revoluției dezarmarea populației a avut un caracter general. În județele din Țara Românească comandanții trupelor țariste instituie comisii județene de dezarmare și dau instrucțiuni asupra modului de depunere a armelor și a documentelor regiunii revoluționare.

Legăturile puternice între revoluționarii din cele trei țări române au înspăimântat forțele retrograde. Năzuințele și idealurile comune ale revoluționarilor, exprimate în documentele programatice elaborate în diferite faze ale luptei ca și într-o serie de lucrări au determinat autoritățile să împiedice circulația oamenilor și a ideilor progresiste. De aceea, între măsurile de înăbușire a revoluției au fost incluse și regulamente pentru fixarea condițiilor de trecere a frontierelor austriece. Verificarea strictă a pașapoartelor de către comisiile special constituite, restricțiile impuse în eliberarea lor și numai persoanelor care voiau să călătorească, cu indicarea exactă a direcției și a perioadei de timp, și urmărirea persoanelor străine bănuite, fie de activitate revoluționară, fie de menținerea legăturilor între revoluționari erau numai câteva dintre aceste măsuri pe care documentele date publicității acum le relevă.

În general, aceste izvoare, care completează informațiile noastre despre participarea masivă a românilor la revoluție, sînt relevante pentru cercetarea momentului care a dat un puternic impuls creșterii conștiinței de sine a poporului român și a exprimat hotărîrea moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor de a făuri unitatea națională în cadrul unuiu și același stat, de a păși neabătut pe calea progresului și democrației.

MIOARA TUDORICA

1

1848 mai 7, Cluj. Ordinul* Guberniului Transilvaniei prin care comunică măsurile ce urmează a fi luate de comitate pentru preîntîmpinarea izbucnirii unei mișcări populare ca urmare a ținerii unei mari adunări românești la 3/15 mai 1848 la Blaj.

5971—1848

Ő Csaszari's apostoli Királyi Felsége Erdély Nagy Fejedelme és Székelyek Ispánja Legkegyelmesebb Urunk nevében

Nemes Kükküllő megye rendejnek

A hazabeli Oláh nemzetbeli lakosak 'a közelebből tartando Ország gyűlésre némely kércelmeket adni, és azok eránt előre értekezni és tanácskozní kívánván, és az é' végett Balázsfalván tartando gyűlés határnapjául az élető két püspökök folyo Majus 15. napjât tüzvén ki; ezen gyűlésnek megtartását a Királyi Fő Kormány Szék oly moddal engedte meg: hogy arra a' püspökök csupán Esperestjeiket (!), és né-

* Depistarea documentelor s-a făcut de arhiviștii: Mihail Apan (doc. 24, 25), Paul Barbu (doc. 8, 9, 12, 15, 16, 19), Tiberiu Coliban (doc. 4, 13), Viorel Grama (doc. 3, 5, 6, 7), Elisabeta Merica (doc. 10, 11), Ioan Pleșa (doc. 22, 23), Ioan Rancea (doc. 1, 2), Aurelian Stroe (doc. 17, 20, 21), Ștefan Suciu (doc. 14, 18), Mircea Timbus (doc. 26).

* Documentul a fost tradus de Al. Pal. Antal.

mely értelmeesebb — világi és oláh nemzetbeli egyéneket hívhasanak meg. Minthogy azomban (!) közelebről vett hivatalos tudósításból az esett értésére 'a Királyi Fő Kormány Székeinek : hoga némely oláh ifiak a' tudatlan oláh népet bujtogatvan és hamis állításokkal ámtván a' falukbeli lakosokat arra igyekeznek bírni, hogy az irt gyűlésre mentől nagyobb számmal jelenjenek meg.

Minthogypedig oly nagysokaságu műveletlen népnek öszveseregését megengedni nem lehet, ezennel meghagyatik a' N(eme)s megyének : hogy az illető tisztviselők által minden faluban tiltassák meg és reájok is ügyeltessenek, hogy olyan egyének és papok kik az illető püspökök által meghívattatva nincsenek az említett gyűlésre el ne menjenek. Az Erdélyi Nagy Fejedelemség Királyi Fő Kormány Szék 1848 Kolósvárt, Május 7-kén tartott gyűléséből.

Gróf Teleki Josef.

G(róf) Lázár László

m(agyar) k(irályi) kam(arás)

Fülei István titoknok

(Pe verso) :

5971.—1843

Nemes Küküllő V(ár)megye Tekintetes Rendeinek

Estafetaliere

Hiv(a)t(a)lból D(icső) Sz(ent) Márton

(Rezoluția) :

El látott Május 8-án 1848.

13.

Másolatban közöltetik a' szolga birákkal. a' leggyorsabb teljesítés végett

L. Sz. 1036/1843

Ar. St. Tîrgu Mureș, fond Comitatul Tîrnava. Acte politico-administrative, dosar 2009, f. 177, orig. lb. maghiară.

TRADUCERE

5971.—1848

În numele Majestății Sale împărătești și apostolice-crăiești, Marelui Principe al Transilvaniei și comitei secuilor, Domnului nostru cel mai milostiv,

Către

Stărilor nobilelor comitat Tîrnava.

Locuitorii de națiune română din țară dorind să înainteze dietei, care urmează a fi ținută în curînd, unele doleanțe, în legătură cu care (dorînd) în prealabil să discute și să se sfătuiască, cei doi episcopi au fixat data ținerii adunării la Blaj pe ziua de 15 a lunii curențe mai : ținerea acestei adunări a aprobat-o Consiliul Gubernial Suprem Regesc cu condiția ca episcopii să cheme doar pe protopopii lor și pe cițiva înși laici mai înțelepți din sinul națiunii române. A ajuns, însă, la cunoștința Consiliului Gubernial Suprem Regesc, din înștiințare oficială recent primită, că unii tineri români instigînd poporul român neștiutor și amăgindu-l cu promisiuni mincinoase, încearcă să convingă pe locuitorii satelor să se prezinte la menționata adunare în număr cît mai mare.

Deoarece adunarea la un loc a unui popor incult în număr așa de mare nu se poate îngădui, se dispune prin prezenta nobilelor comitat să interzică prin funcționarii săi în fiecare sat, dar să și urmărească respectarea acestuia. ca acei indivizi și preoți care nu sînt invitați de episcopii lor respectivi să nu meargă la adunarea menționată.

Din Ședința Consiliului Suprem Regesc al Marelui Principat al Transilvaniei, ținută la Cluj în 7 mai 1848.

Contele József Teleki

C(ontele) László Lázár

Cam(erar) r(egesc) u(ngar)

István Fülei secretar

(Pe verso) :

5971.—1848

Către

Onoratele stări ale nobilelor

comitat Tîrnava

Prin ștafetă

Din oficiu

Tîrnăveni

(Rezoluția) :

Rezolvat în 8 mai 1848

13

Se comunică juzilor nobilelor în copie pentru executare cea mai grabnică

Nr. arh. 1036/1848

2

1848 mai 8, Cluj. Autorizația dată de Guberniul Transilvaniei comitatului Tîrnava pentru introducerea statariului pe teritoriul comitatului pe timp de trei luni în vederea împiedicării insurgenței poporului de rînd *.

6003.—1848.

Ō Császáris apostoli Királyi Felsége Erdély Nagy Dejedelme és Székelyek Ispánja legkegyelmessébb urunk nevében.

Nemes Küküllő Megye Rendeinek !

E' Nemes Megye Fő Ispánja által f/olyo/ ho 6-rol a Balásfalvi környékben mutatkozó forogásokrol ide tett tudósítása következtében a köznép bujtogatása meg akadályoztatása tekintetéből e' Királyi Kormány Szék valamint ez Also Fejér megyére nézve 5946. szám alatt már meg történt úgy e' nemes megyének is a személy és vagyon erőszaka kos meg támadói és a' tsend zavarok ellen a' megyére ki terjedőleg a' szokott három havi időre a' rögtön büntető törvény szék tarthatására engedélyt ad oly hozza adásokkal mind azon által, hogy :

1-or A' Megye mindenik kerületében egy egy Fő biroi elnöklet alatt külön rögtön büntető bíróság alakuljon, köz birái a tisztség által választván.

2-or A' kérdéses büntető jog szerénti eljárás iránt, 1816 — ban 684 Kormányi szám alatt kelt és á fel állitando rögtön büntető szék birái közt az ide zárt példányokból ki osztando szabály mind az otobbiak mind a megyei tisztség által minden aló fordulo esetben a' leg szigorubban megtartassék 's főleg az elnök köteleztessék azon szabályt minden üles kezdetével fenn hangon fel olvasatni.

3-or Az ezen bíróság tartására nyert engedély a' szabály 2-ik részét 4-ik szakaszszához képest minden megyei helységben közönségesítettessék, a' rögtön törvényeli élös, tsak az ez iránti engedélynek a tisztséghez okvetetlen teendő szolgabiroi tudósításokból ki tünendő köztudássa létele után kezdetheven meg. önként következően. hogy ezen közzé tétel előit,

* Documentul tradus de Al. Pal Antal.

vagy után is, de nem tetten érve, vagy szüntelen üldözve meg tsipett gonosztevők a rögtön törvény szék alá nem tartoznak.

4-or A rögtön törvény elé élésnek tsak a tett vagy folytonos üldöztetés közben kézbe kerített személy és vagyon erőszakoloi és tsend bontok ellen lehet helye, és végtére.

5-or Az ilykép meg adatott rögtön büntető jog három ho elteltével, ha tsak továbbra is innen szabadság nem adatik, meg szűnik — Az Erdélyi Nagy Fejedelemség Királyi Fő Kormány Székének Kolosvárt 1843. Pünköst ho 8-án tartott üléséből.

Gróf Teleki Iosif m(anu) pr.

Istvánffi Pál
titoknok

(Pe verso) :

6003—1848

Nemes Küküllő megye Tekintetes Redeinek
Estaffetaliter, H(ivatal)bol Ditső Sz(unt)
Márton

(Rezoluția) :

El látta(tott) : Majus 9-ken 1848., 14—722

Arh. St. Tirgu Mures, fond Comitatul Tîrnava, Acte politico-administrative, dosar 2009/1848, f. 179—180, orig. lb. maghiară.

TRADUCERE

6003—1848

In numele Majestații Sale împărătești și apostolico-crăiești, marelui principe al Transilvaniei și comite al seculor domnului nostru preamiliostiv.

Către,

Stările nobilului comitat Tîrnava !

In urma informării făcute aici de Comitele suprem al acestui nobil comitat din data de 6 a lunii curente despre tulburările apărute în zona Blajului, acest Consiliu Gubernial Regesc aprobă, în vederea împiedicării instigării poporului de rînd, instituirea curții marțiale și pentru acest nobil comitat, cum s-a întîmplat aceasta deja în cazul Comitatului Alba de Jos prin (ordinul) nr. 5046, cu extinderea asupra întregului comitat, împotriva acelor care atacă cu violență persoana și averea cit și împotriva acelor care tulbură liniștea, pe termenul obișnuit de trei luni, cu acele adaosuri și anume :

1. Să se înființeze în fiecare cerc al Comitatului cite o curte marțială separată sub președinția a cite unui primjude, iar judecătorii să fie aleși de oficialități.

2. În privința procedurii dreptului penal în cauză să se respecte cu cea mai mare strictețe, în fiecare caz întîlnit, regulamentul dat în 1816 sub număr Gubernial 684 anexat în mai multe exemplare prezente, care va fi împărțit autîntre judecătorii curții marțiale ce se va înființa, cit și oficialilor comita-tenși, iar președintele va fi obligat să citească cu glas tare acest regulament la începutul fiecărei ședințe.

3. Autorizația pentru ținerea acestei curți, potrivit articolului 4 din partea a doua a regulamen-tului, să fie dată publicității în fiecare localitate a comitatului, aplicarea legii statariale putînd fi începută numai și numai după primirea la Oficialitate a rapoartelor înaintate de juzii nobililor, din care să reiasă publicarea acestei autorizații, de unde se conchide că răufăcătorii neprînși asupra faptei

sau neurmăriți incontinuu, arestați înainte sau chiar după darea în publicitate (a statariului), nu cad asupra curții marțiale.

4. Aplicarea prevederilor legii statale poate avea loc în cazul acelor care săvîrșesc acte de violență împotriva persoanei și a averii și care tulbură liniștea, prinși asupra faptei sau în urma urmăririi continue. Și în sfîrșit :

5. Dreptul de lege statarială astfel acordat, după scurgerea a trei luni, încetează, dacă nu cunva se va acorda încă o prelungire.

Din ședința Consiliului Gubernial Suprem Regesc al Marelui principat al Transilvaniei ținută la Cluj în 8 a lunii Rusaliilor 1848.

Conte Iosef Teleki
m. pr.

Pál Istvánffi
secretar

(Pe verso) :

6003—1848

Către

Onoratele stări ale nobilului comitat Tîrnava
Prin ștafetă
Din oficiu
Tîrnăveni

(Rezoluția) :

Rezolvat în 9 mai 1848 14—722.

3

1848 mai 13, Seuca. Raportul lui Kispál Lajos, jude al nobililor, către Comisia de siguranță a comitatului Tîrnava despre înființarea Tribunalului marțial și intervenția ca din această localitate să nu participe nici un român la Adunarea de la Blaj din 3/15 mai.

Tekintetes Bátorleti Biztosság !

Jelentem alázatosan hogy járásomba tisztelt rendelete következésébe a megyei őrségbe való bé állás végett járásomba lako nemességet fel szolítottam, és abba 149-en alá írás által bé is állattak az ide mellékelt jegyzék ki mutatása szerént.

Továbbá jelentem alázatosu azt is hogy a személy és vagyon erőszakos meg tamado, és csend zavarok ellen a Felsséges Királyi Fő Igazgató Tanács által a megyének meg adott *Rögtön Törvény szék*et közhírré tettem magam személyesen minden falusiaknak és jitelesítve az e tárgybeli hozzám tett rendeletet ide zárom.

A Görög hitű esperestekhez a folyo ho 15-én Balásfalván tartandó oláh nemzeti gyűlés tárgyában, a hozzám tete rendelésnek értelmébe fel szolításom meg tettem 's remélem hogy foganatja és leszen 's követek a falukból oda nem mennek.

Egyéb aránt járásomba a köz csend még oddig meg vagyon — az uri szolgálatot tészik — 's lázzatoknak — 's lázzadoknak nyomán e tárgyban nem akadtam.

Melynek jelentése mellet alzatos tisztelettel mara-dom a Tekintetes Bátor Légi Biztosságnak

Szökefalva 13-ik majus 1848.

alázatos szolgálja
Kispál Lajos m.p.
sz. bíró

(Pe verso, fila 203) :

Nemes Kükülő vármegye tekintetes Bátor Létéi Biztosságának — alázatos tiszteletel.

Dicsőszentmárton

Hivatalból

Arh. St. Tirgu Mureș, fond Comitatul Timnava, Acte politico-administrative, dosar 2009, f. 202—203, orig. lb. maghiară.

TRADUCERE

Onorată Comisie de siguranță !

Ca urmare a ordinului, raportează cu supunere că am somat nobilimea din plasa mea în vederea înscrierii în garda națională comitatensă în care s-au înscris un număr de 149, conform listei anexate.

În continuare raportează cu supunere că am dat personal publicității, în fiecare sat, ordinul înaltului Consiliu Gubernial Suprem Regesc despre înființarea tribunalului statarial împotriva acelor care atacă prin violență persoana și averea și conturbă liniștea publică, pe care îl anexează aici.

În legătură cu adunarea națiunii române de la Blaj din data de 15 a lunii curente, conform ordinului pe care l-am primit, am intervenit la protopopii de rit grecesc și sper că va avea efect și prin urmare delegații din sate nu vor pleca acolo.

De altfel, în plasa mea, pînă în prezent, liniștea publică este asigurată, efectuează slujbele la domni iar pînă acum nu am dat de urma agitatorilor și răzvrătiților.

Față de care raport rămîn cu respect și pleacăciune,

Onoratei Comisii de siguranță

Cu plecăciune

Kispál Lajos

jude al nobililor

(Pe verso) :

Către

Comisia de siguranță a nobilului comitat Timnava

— cu profund respect

Timnăveni

4

1848 mai 16, Blaj. Circulara episcopului de Sibiu, Andrei Șaguna, în care menționează că națiunea română a fost la cel mai înalt nivel de conștiință patriotică, la adunarea de pe Cimpia Libertății din Blaj.

Hogy az Oláh nemzeti Gyűlésben jelen volt nagyszámú nép az egész gyűlés alatt csendesen és erkölcsösen magát viselte légyen, ezennel bizonyítatik.

Balászfalván, Május 16, 1848

Lemény Iános s. k.

Fogarasi Püspök

Ságuna András s. k.

Szebeni Püspök

és a Nemzeti köz Gyűlésnek Elnökjei

Arh. St. Brașov, Colecția de documente a Bibliotecii „Astra”, donația „G. Ciurcă”, doc. 21/1848, orig. tipărit, lb. maghiară.

TRADUCERE

Se atestă că la adunarea națiunii române din Blaj, s-a prezentat un mare număr de oameni, care

au avut în tot timpul adunării o comportare demnă, la un înalt nivel de conștiință patriotică.

Blaj, mai 6, 1848

Ion Lemény

episcop de Făgăraș

Andrei Șaguna

episcop de Sibiu

și președintele Adunării națiunii române.

5

1848 18 mai, Petrișfát. Ladai Augustin, nobil și jurat al comitatului solicită comitei suptem al comitatului Timnava, un pașaport pentru a pleca la Viena cu delegația condusă de Andrei Șaguna pentru a prezenta împăratului petiția elaborată de adunarea de la Blaj.

Méltóságos Grof Császári Királyi kamarás Fő ispán Úr

Nagyságos Uram !

A Balászfalván tartott gyűlés által Bécsbe menendő küldöttség tagjaul püspök Lemény János ur részéről lévén kinevezve.

Könyörgök mély tisztelettel nagyságodnak méltotasson uti — levelet adni — a küldöttség kötelessége egy pefittot adni bé ő Felségéhez melyben nemzetiség kéretik — Elnök Schaguna András, alelnök Nopcsa László — menyiben a petiitio irányát ártatlanak esmertem tekintéllyes felhivások utánkéntelen voltam elfogadni — illy hoszu utra, rögtön készülniem keletvén engedelmet kérek hogy csak írásba folyamodhatok passus kikéréséért-mellynek meg nyérése tellyes reményében mély tisztelettel öröklök.

Méltóságos grof fő ispán ur nagyságodnak

alázatos szolgálja

Ladai Agostin

M(agyar) Péterfalván máj 18-án 1848-ba

(Pe verso) :

Kézhöz vetetett 1848 majus 19^{én} (nr.) 327 Hólerkoi Méltóságos Groff Haler Ignatz Urnak Császári Király Apostoli Fensége aranykulcsos hívének Nemes Kükülő vármegye méltóságos Fő Ispányanak ő Naguságának mély tisztelettel Kerelő Szentpalon.

Anexa 1

En nemes Kükülő vármegye főispánja hivatalos bizonyoságot tésszek arról hogy a folyo 1848 — ik év Pünköst hava 19-én ezen nemes megyében nemesi kiváltsággal elő birtokos, és megyei hites tekintetes Ladai Agoston ur, azon jogszerű kérelemmel folyamodatt hozzám hogy mivel a Balászfalvi oláh nemzeti gyűlés megbízása következtében, mind kinevezet biztost a közállomány anyavárosában Bécsbe való utazhatás végett utilevéllé látnám el mely igasságos kérést a kérelemstől megtagadni nemlehetvön, szabadon mehetése és visszajöhetetés tekintetéből adom ezen tulajdon petsetem és aláírásom alatt költ biztosito utilevelemet — Kerelő Szentpalon.

Arh. St. Tirgu Mureș, fond Comitatul Timnava, Acte politico-administrative, dosar 2009, f. 215—216.

TRADUCERE

Înălțimii voastre conte, camarar cezaro-crăesc, comite suprem Măria voastră.

Aidunarea ținută la Blaj a trimis o delegație la Viena condusă de episcopul Ioan Lemény.

Implor cu respectul convenit pe mânia voastră să vă milostiviți a-mi elibera un pașaport pentru delegația oficială în vederea înaintării unei petiții Proănălțimii Sale prin care se cere să se recunoască națiunea (română — n.n.). Președintele Andrei Șaguna, vicepreședintele Nopcea Vasile, a căror petiție o consider a fi nevinovată, cu insistență am fost constrins să accept un așa drum lung și deosebit imediat trebuie să fiu pregătit vă cer îngăduința, să binevoiți a-mi elibera un pașaport care, cu toată speranța, nădăjduiesc să-l obțin. Cu respect pentru todeauna.

Înălțimii sale conte, comite suprem !

Înălțimii tale !

Petrisat la 18 mai 1848

Cu supunere serv.

Ladai Augustin

Anexa 1

Eu comitele suprem al nobilului comitat al Tirnavci pun chează pe aceea că la 1 mai 1848, în nobilul comitat Tirnava domnul Ladai Augustin având prerogative nobiliare și jurat al comitatului, venind în fața mea cu acea cerere, conform căreia, din însărcinarea adunării națiunii române din Blaj, în calitate de comisar numit, îi acord un pașaport pentru capitala Viena. Prin adevărul cuprins în cerere nu i se poate refuza doleanța solicitantului și prin umare eliberez pașaportul pentru plecare și întoarcere, întărit cu pecete și semnătura mea.

Sinpaul

6

1848 mai 25, Sinpaul. Raportul Comitei suprem al comitatului Tirnava către guvernatorul Transilvaniei despre extinderea tulburărilor în partea de nord a comitatului Tirnava și instalarea spînzurătorilor.

Romai szent Birodalombéli Grof Széki Teleki Josef Felséges Urunk aranyköltsos hive állománybeli belső titkos tanácsosra Fő Ispán és Fő Kormányzó ő nagy mettoságának

Kerelő Szentpál, 1848, majus 25-én

Nemes Küküllő megye állapotáról ezen utolsó elterjesztésem meg tenni kötelességemnek esmerve mert ezen tul nemes megye kormányát fő biro Földvári Ferentz fogja által veni. Nagy méltóságodnak jelentem, hogy tegnapi elütről 340. szám alatt némely helységeknek römülésbe hoztatát jelentettem volt mely esetről az Erzsebetvárosi fő biro Dániel Eugenius, által 38/E. szám alatt értesülve azon römülésnek még szélesebb ki terjedése felől értesitettem. Ugy hogy az ijedség Szász Almástól fogva Mikfalváig egy egyenes vonalt véve a römülés a nemes megye egész felső részit mozgásba hozta. Sokan erdőkre, hegyekre, szőlőkre futottak, a portékáikból a mit kezekhez kaphattak, magokkal ragadván, más felől a bátorléti bizotmányának későbbre javaslósom nyomán megváltoztatott rendelése következől bitofák állítottak fel a többek között Dánján is a melylyet a föld népe nagy lármával le vágott azon ; reményben vagyok hogy a nemes megye, tekintetes Tisztsége a küküllő várt szállamá szolo

(!) Draganyas századból oda ne talán meg kívántato erőt használj fogta (!)

Melynek jelentése után mély tisztelettel maradtam.

(Pe verso) :

nr. 345

Arh. St. Tîrgu Mureș, fond Comitatul Tîrnava, Acte politico-administrative, dosar 2009, f. 229, concept, lb. maghiară.

TRADUCERE

Către

Ilustrissima sa Teleki Iosef de Szék, conte al Sfîntului Imperiu Roman, credinciosul camarar și consilier intim activ al Măriei Sale, comite suprem și guvernator suprem.

Sinpaul la 25 mai 1848

Mă simt obligat să aștern ultimul meu raport despre starea nobilului comitat Tirnava, cunoscînd că de acum înainte conducerea nobilului comitat o va lua judele Földvári Ferentz.

Raportez înălțimii voastre că prin adresa de alaltăieri nr. 340 v-am adus la cunoștință despre spaima produsă în cîteva localități iar acum judele primar al orașului Dumbrăveni, Daniel Eugenius m-a încuștințat prin raportul nr. 30/E că spaima s-a extins tot mai mult, astfel încît frica a pus în mișcare de la Alma Săsească pînă la Mica, pe linie dreaptă, toată partea de sus a comitatului. Foarte mulți au fugit prin păduri, pe dealuri, prin vii, ducînd cu ei bunuri care de-abia au apucat să le care cu mîinile, pe de altă parte, în urma modificării propuse de mine comisiei de siguranță, au fost instalate spînzurători, printre altele și la Daia, unde țaranii agitați le-au tăiat. Sper că onorata oficialitate a comitatului va folosi eventual forțele necesare de la compania de dragoni, staționată la Cetatea de Baltă.

Raportîndu-vă cele de mai sus, rămîn cu respect.

(Pe verso) : nr. 345

7

1848 mai 31, Tirnăveni. Cererea Comisiei de Siguranță a Comitatului Tirnava, către Comandamentul batalionului nr. 1 de secui pedestri, cantonat în Tirnăveni, prin care solicită ajutor pentru reprimarea revoltelor populației și menținerea ordinii publice.

Az 1-ő Székely gyalog ezred Küküllő megyébe rendelt parantsnokságának,

Dicsőszentmárton 1848 majus 31-én

Szolgabiro Madaras Gábornak ide tett tudositásából azon körülmény tetszván ki mikent a nemes vitéz katonai parantsnokság Dicső Szentmártonba lenne rendelve, ezennel ertesiteni kívántuk miként a felizgatott köznép kitorése által reszélyeztetett közbátor-ság és tisztí tekintély fentartása, valamint a felbomlott rend helyreallitasa végett, felirásunk következésiben királyi kormányzenk ő nagy méltósága által jelen holnap 25-ik napjáról 1318 elnöki számja alatt a főhadí parantsnokság nagymeltosigu elnöke két század gyalog katonáságnak e megye kebelébe és nem keresztül (!) Dicső Szentmártonba küldése iránt találatvann meg s egykünk mint igazgató fő-bíró által ugyan majus 27-k napjáról a fennebbi

érdekből és tekintetből szolítatván fel á meltóságos fő hadi parancsnokság : teljes reménynük van, hogy a nemes/ vitez katonaság a jelen körálményekhez mert ismeretes hivatásának megfelelőend.

Minek következésében hivatalosan és barátságosan szolizjuk fel ezennel a nemes vitez katonai parancsnokság arra, mi szerint mivel ex megye alsó kerületében van főleg halosztatatlanbb szükség katonai erőre — holnap junius 1-ő napján — Dicsőszentmárton helységeén keresztül Tatárlakaig a hol alsó kerületi alispán Gál Miklos atyankja a vándorja és a honan masnap Mikezsászara lesen átmenendő utazni és nevezett a(tyámkfio)val egyet ertve mind ottan mind mas azon környékbeli, helységekből, melyekben közösen és rend felbomlott, és a közgazgatás tekintélye csökkent. annak helyre állításában illő segedelemmel lenni sziveskedjen.

(Pe verso nr.) :

719

Arh. St. Tirgu Mures, fond Comitatul Tirnava, Acte politico-administrative, dosar 2009, f. 233, concept, lb. maghiară.

TRADUCERE

Către

Comandamentul batalionului nr. 1 de secui pedestri cantonat în comitatul Tirnava. Tirnăveni, la 31 mai 1848

Din înștiințarea judelei nobililor Madaras Gabor cu privire la împrejurarea că în Tirnăveni va fi cantonat comandamentul militar, în legătură cu acest fapt, dorim să vă informăm că pentru menținerea siguranței publice și respectul autorităților periclitate de revolta populației agitate cât și pentru restabilirea ordinii publice deteriorate, ca urmare a solicitării noastre prin adresa măriei sale gubernatorul nostru regesc, trimisă la data de 25 a lunii prezente cu numărul prezidențial nr. 1318 remisă președintelui comandamentului suprem militar, se dispune să se trimită două companii de soldați pedestri în interiorul acestui comitat nu numai pentru Tirnăveni, pe lângă care, unul dintre noi în calitate de prim jude administrator tot din motivele de mai sus a solicitat la 27 mai înaltul comandament militar suprem, în acest sens, și avem deplină speranță că brava armată în condițiile actuale își va îndeplini obligațiile.

Urmare acestora solicităm oficial și prietenos comandamentul militar ca, întrucât în cercul de jos al Comitatului este neapărat nevoie de forță militară, să vă deplasați mâine, 1 iunie la Târlău prin Tirnăveni unde vă va aștepta confratele nostru Gal Miklos, vicecomitele cercului de jos, de unde a doua zi vă veți duce la Micăsasa și în înțelegere cu confratele nostru menționat veți binevoi a da ajutor, cuvenit pentru restabilirea liniștii și ordinii publice și respectului autorității publice deteriorate atât acolo cât și în alte localități din împrejurimi.

8

1848 iunie 12, (Craiova). Scrisoare prin care Ioan Malorescu anunță pe Gh. Magheru că revoluționarii sînt așteptați de populația Craiovei și-i solicită precizări în legătură cu declanșarea revoluției și în Capitală.

Sărutare voaă fraților români !

Un lipcan veni acum, ne aduse șireea despre reformă în Capitală, dar parcă tot ne îndoin. Deci, amice Maghieru, trimiteți-ne îndată un dorobanț ori o ștafetă, spuindu-ne ce este, să ne bucurăm. Mica guardie de juni, ce am format-o încă de ascară, urează. Craiova vă așteaptă, dar totul e să ne trimiteți curind un om. Puteți adresa ori către mine personal, ori către comitetul provizoriu, al cărui mîdular și, de cîteva minute, cap sînt eu. Dar eu crez că veți veni astfel ca să avem răgazul de a vă primi. P(e) Coicea * l-am fost trimis adineauri, căci deși tînerimea și publicul cel mare era să vă easă înainte, dar după ce d. ma(ior)** Vlădăianu a zis că el (n) **u-și va face dator(ia) ** de soldat, oamenii sã mal îndoiu.

12 iunie 1848

Maiorescu

Arh. St. Dolj, fond Gheorghe Magheru, XLI bis/5, orig.

* Probabil Boicea Radian.

** Documentul rupt.

9

1848 iunie 13, (Caracal). Scrisoarea Alexandrinei Magheru către tatăl ei, Gh. Magheru, în care-și exprimă bucuria pentru izbînda revoluției și în orașul Craiova.

Bun taică !

Am fost totdeauna veselă de auzul întreprinderii dumneavoastră, acum însă mai cu osibire. Deși d-ta nu vei crede d-odată, dar îndată ce știi de la domnul Maiorescu, nu mai mă îndoiesc. Să trăiască libertatea română (!) Și fiți sănătoși. Complimentele mele la onorabil(ă) domni și mă socotesc norocită, gîndind că poate și urările mele contribuă la izbîndă. Așa te rog, spune-le la toți cele cuvenite din parte-mi, nu mai pociu serie de bucurie. Fii sănătos taică, gîndește la noi că destul am palpatat, dar nu mai pociu.

1848 iunie 13.

A d-le supusă fi(i)că, A. Maghieru

Arh. St. Dolj, fond Gheorghe Magheru, XXXVII bis/1, orig.

10

1848 iunie 16. Apel al Magistratului orașului Focșani privind înființarea gărzii naționale.

iunie 16 an 1848

Fraților români

Potrivit cu Constituția noastră țării noastre dobîndită spre slobozenie și fericirea obștească

Dându-să în cunoștință maghiștratuului și de către Ci(nstitia) n(oastră) administrație a acestui județ No. 4990 asămine poruncii.

D-nukul ministru din Lăuntru No. 3040 spre a păși întru îndemnarea și alcătulrea Gvardiei Naționale armate a acestui oraș, și cit mai fără zăbavă ce este neapărat trebuincioasă a să înființa de către toată obștea pentru luarea măsurilor cuviincioase de pază și ținerea bunei orînduiei în oraș.

Pe acest temelie dar maghiistratul, pătruns de bucurie pentru dobândirea unor așa însemnate drepturi, grăbește a publicarisi spre a obștei știință, ca tot adevăratul român și cetățean de la 18 ani înainte de orice treaptă măcar au ziua această dulce chemare și datorie spre a dovedi sentimentul său de patriotism și dragoste binelui obișnesc al țării, să grăbească a veni îndată în persoană sub steagu nației de la maghiistrat ca să să prenumere și să înscrie în Gvardia națională unde va vedea așezământul și regulile ei pe larg ce s-au trimis de la Ministerul din București pentru formarea gvardii și la acest județ.

Arh. St. Vrancea, fond Maghiistratul orașului Focșani, Țara Românească, dosar 25/1849, f. 6, copie.

11

1848 iunie 21. Raportul Maghiistratului orașului Focșani către Departamentul din Lăuntru referitor la sărbătorirea zilei de 11 iunie în orașul Focșani, Țara Românească.

La C(institutul) Departament din Lăuntru

Zioa de 11 iunie, zi de mîntuire pentru toată România s-a celebrat eri în orașul nostru Focșani cu marea solenitate, populus, în fruntea căruia era președintele Maghiistratului precedat de steaguri tricolore s-au dus de dimineață vesel și liniștit la lăcuința D-lui Administrator, apoi la secretarul județului de au salutată constituția de unde, precedat de acești fașionieri și ceilalți ai deosebitilor ramuri, toți îndodobiți cu eșarpe și cocarde frumoase au mers urmați de mulțimea nenumărată în sunetul clopotelor la catedrala Sf. Ioan în parada cea mai elegantă. Aici s-a așteptau grămăzi și mai multe de oameni și dorobanți înșiruiți cu embleme patriotice care s-au primit cu aclamații de bucurie să trăiască constituția, guvernul vremelnice și binevoitorii țării. Salbe de puști și de tunulețe s-au slobozit din partea cvarzii naționale și a dorobanților în cinstea populus și a guvernului vremelnice. După săvîrșirea țărămonii religioase, sfințirea apei și stropirea cu aghiasmă a steagurilor tricolore, s-a urmat cetire discurselor alăturate aici, mai întâi de părintele protopop sub litera A apoi de D. administrator sub litera B, de președintele Maghiistratului sub lit. D. și din partea D. Teodosie sub litera M. Toate aceste cuvinte erau un eco de grație, dreptate și aducere aminte de drepturile cele vechi ce o recîștiga patria. După aceasta s-au citit în auzul tuturor mulțămirea ce să adresează guvernului provizoriu pe lîngă aceasta și ca iscălit cu bucurie de obște. Toți făceau să răsune strigătele să trăiască Constituția și martirii ce să jărtfescu pentru binele omenirii urmărind pe D. administrator pînă la rezidența cîrmuirii unde după citirea buletinelor guvernului vremelnice se împărțiră toate de șampanie și tot cu această ocazie și o citățime de vin și pîine îndestulă pe la slujitori și săraci; zioa a fost din cele mai vesele ca nici o dată, din cite s-a sărbăt în acest oraș. De dimineață și pînă la miezul nopții grămăzi de oameni cu lăutari, cete de dorobanți, mulțime de gvardiste cîntau, jucau și vremeiau pe uliță și să salutau cu nespuse vivaturi, iar alții răspundeau cu căldură la aceste salutări să trăiască frăția, dreptatea, patrioții cei buni, să trăiască toată România.

Sara tot orașul a fost prea frumos iluminat, o astfel de luminație n-a mai fost aici pînă acum, pentrucă tot ce s-a făcut de lăcuiitori s-a făcut îndemnați de simțimente din lăuntru, de dragoste și de frăție iar nu de silă. La acestea și D-nul administrator nimic n-a lăsat din aceia ce poate face un bun patriot.

1848 iunie 21

No. 213

Arh. St. Vrancea, fond Maghiistrat oraș Focșani, Țara Românească, dosar 25/1849, f. 12.

12

1848 iulie 18, (Craiova). Ordin al Administrației județului Dolj către subadministrațiile de plăși referitor la trimiterea învățătorilor la Craiova pentru a li se explica programul revoluționar de către profesorul Gr. Mihăescu.

1848 iulie 18

Dreptate, frăție
Domnilor subadministoratori ai plășilor

D. profesor Grigorie Mihăescu de aici, prin adresa de supt No. 7, urmată după decretul d-lui ministru Instrucțiii Publice, adusă invitație supt-iscălitului ca să i să adune aici toți învățătorii(i) satelor a le talmăci proclamația liberatoare, astfel pe cit să poată și ei desluși pe frații(i) lor pe la sate. Pă acest temei, dar, să scrie d-le, ca îndată după primirea acestia să pornești aici la școală pă toți învățătorii(i) satelor spre a să aduce cu dinși la îndeplinire decretul d-lui ministru Instrucțiii Publice.

No. 3648 C(împu), 3649 B(alta), 3650 J(iu) de Jos, 3651 D(umbrava), 3652 J(iu) de Sus, 3653 Amar(adia), 3654 Ocolu.

Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. ad-tiv, dosar 55/1848, f. 77, orig.

13

1848 iulie 28, Brașov. Chitanță semnată de Ion Popazu, prin care certifică primirea sumei de 400 florini de la Biserica „Sf. Nicolae” din Brașov, ca delegat la Viena pentru a protesta în numele comunității române din Brașov împotriva unirii Ardealului cu Ungaria.

Quletanție

Despre Rfl. 400 patru sute florini convenționali ce amu primitu subscrisulu în doă rînduri la 10 și 30 May 848 dela S. Biserica cea mare a S. Nicolau din Brașovu în calitate de Deputatu, ca să alergu la I. Tronnu împărătescu în contra ununei Ardealului cu Ungaria, pentru care adeverești.

Brașovu 28 Iulie 1848

Ioann Popazu
m.p.
protopopu

Arh. St. Brașov, fond Gremiul român de comerț din Brașov, doc. nr. 3/1848, copie, l. română.

14

1848 octombrie 10/22, Sibiu. Apelul Comitetului Național Român din Sibiu către poporul român pentru ajutoare bănești în vederea înținerii Gărzilor naționale române.

Fraților Români !

Noi ne aflăm în timpurile cele mai critice spre a ne putea apăra viața și averea ne-am format o Gvardie Națională Română. Ținerea Gvardiei, înarmarea ei și înlesnirea ofițerilor care de bună voie se jertfesc pentru binele neamului românesc, purtarea corespondințelor celor numeroase, toate acestea cer cheltuieli mari. Noi, fraților, n-avem case naționale, noi n-avem sume de bani strânse. Deci ne îndreptăm cererea noastră către buna voință a Românilor și-i rugăm frățește ca fiecare să contribuie spre atingerea scopului celui sfânt, atâta cit îi va sta prin putință. Comunitățile vor da banii la căpitani și v(ice)căpitani pentru care vor primi adevăriniță. Căpitani și v(ice)căpitani îi vor da la Tribuni și v(ice)Tribuni, aceștia la Prefecții și v(ice)Prefecții Legiunilor și aceștia apoi îi vor trimite la Comitet în Sibiu, care va îngriji pentru acoperirea cheltuielilor. Toți primitorii vor da adevărinițe la cea de la cari au primit sumele. Numele contribuitorilor se vor publica prin Gazete.

Aduceți, fraților, această jertfă la altarul libertății, căci acum putem zice în adevăr : că ceea ce dați vouă vă dați !

Sibiu, 10/22 octombrie 1848

Comitetul Națiunei române
A. Treb. Laurian
Simeon Barnuțu
Nicolau Bălășescu
Florian Mîlcheșu
Timoteu Cipăriu
Ioan Branu

Coletă pentru Gvardia Națională română

Datul	Numele contribuitorului și al locului de unde este	Fl.	Kr. arg.
	Subscris : Căpitanul Tribunul Prefect Comitetul		

Arh. St. Brașov. Colecția de documente ale Bibliotecii „Astra”, donația „G. Clucă”, nr. 15/1848, tipăritură, l. română, caractere cirilice, 1 filă.

15

1848 noiembrie 8, Craiova. Instrucțiuni date de generalul Gassford, Cîrmuirii județului Dolj asupra modului de lucru al comisiilor județene de dezarmare din Oltenia.

Comandirul oștirilor împărătești
rusești din Valahia Mică
No. 756, 8 noiembrie 1848
Orașul Craiova

Domnului cîrmuitor de Dolj

Cu prilejul punerii la cale ce au făcut locala stăpînire a Prințipatului Valahiei, după înțelegerea ce au avut cu șefii orînduiți din partea ocrotitoarelor curți, ca lăcuiorii să aducă armele ce vor avea pînă la dinșii la obșteștile case aflate în îngrijirea comisiilor osebit pentru acest sfîrșit, alcătuite din d-lor cîrmuitori și comisari ostășești rusești și valahi. În privință a să păzi într-această lucrare orînduiala mai bine, a să îngrădi siguranța și a să păstra în întregime acele arme, eu găsesc de trebuință, în județele Valahiei Mici ocupate de oștirile împărătești rusești, aflate supt a mea comandă, să poruncesc spre împlinire următoarele pravile :

1-îu. Locul îndeletnicirii comisiei să orînduiește în prisutsvia cîrmuirii, pînă orașe, iar în județe, în caștelariile supracîrmuitorilor.

Al 2-lea. Comisia va întocmi două condici șnuruite, supt iscăliturile mădularilor săi și pecetea cîrmuirii, pentru înscrierea armelor, după a lor fel : cea dințiu pentru armele de foc, precum puște, pistoale, carabine și altele, iar cel d-al doilea pentru înscrierea armelor reci, precum săbii, iatagane, ș-altele.

Al 3-lea. Tot felul de arme să va priimi într-acest chip :

a. Fleștecare proprietar de arme își înfățișează armele sale la comisie cu un bileț lipit de armă sau legat către dînsa, supt a sa iscălitură, dacă știe carte, sau a sa pecete. Iar du prin sate sătenii care nu știu carte înfățișează arma sa față cu logofătul satului și cu preotul și aceștia însemnează numele lui pe armă, în ființa comisiei.

b. Arma îndată se înscrie în cuvenita condică de către comisie, după al ei fel, supt numărul următor.

c. Tot atunci, îndată, să dă proprietarului de armă, de primirea ei adevăriniță, tot supt acel număr, supt iscălitura tuturor mădularilor comisiei și supt pecetea cîrmuirii.

d. Și tot acel număr să scrie și pe bilețul ce proprietarul au lipit pe acea armă.

Al 4-lea. Primindu-se într-acest chip, arma să dă supt îngrijirea comisariatului rusesc.

Al 5-lea. Pentru păstrarea armelor, cîrmuirea locală va da o încăpere uscată, fără umezeală și ferită de foc în fleștecare capitală a județului, aproape de gaubvahta rusească, pentru că după punerea la cale ce s-au făcut, armele să vor păstra supt îngrijirea caraulului rusesc și nu trebuie să se supue stricăclunii.

Al 6-lea. Comisia, la primirea armelor, este dator să facă cunoscut proprietarilor că armele li să vor păstra întregi și că după împrejurări și după deslegarea stăpînirii, li să vor întoarce.

Al 7-lea. Amploeații polițierilor pămîntești și orășenești, ca nește slujbași ai puterii eczeutive pot să aibă arme și de aceea pentru ei să facă ecșep-sie de a înfățișa armele sale la comisie. Asemenea ecșep-sie să facă și pentru d-nii consuli, vițeconsuli și agenții puterilor streine, slobozniți a avea arme, afar însă de lăcuiorii sudți, ce sînt supt a d-lor protecție și supunere. Aceștia sudți sînt datori a înfățișa armele sale la dregătoria protecției sale, iar apoi d-nii consuli, vițeconsuli și agenți vor fi datori a da foae de toate armele sudților ce se păstrează la d-lor.

Al 8-lea. Toate aceste pravile să se publicarisească prin mijlocirea polițiilor pămîntești, iar de va cere trebuința, și prin preoții satelor, ca fiecare să știe și vadă într-această măsură a stăpînirii, o singură apărare numai pe sine, iar nu că-i ia cuiva dreptul său și că, numai pentru asigurarea întreginii armelor, să orînduiește la locurile păstrării lor comisarul rusești și caraulă rusească.

Al 9-lea. Împreună cu aceasta să să obștească, asemenea, gloaba orînduită de stăpînire pentru acei ce nu vor împlini toate acestea.

Al 10-lea. De urmare întru aceasta să am înștiințare.

General leitenant, Gassford

(Rezoluție) : Ci(nstita) comisie va urma întocmai după dispozițiile acestia, p[er] care o (va) avea drept povățuire în ale sale lucrări.

Arh. St. Dolj, fond Prefectura județului Dolj, Serv. administrativ, dosar 82/1848, f. 164—166, orig., bilingv.

16

1848 noiembrie 24, (Craiova). Ordin al comandantului oștirilor rusești din Oltenia către Cîrmuirea județului Dolj pentru depunerea la comisia locală a dezarmării a documentelor emise sub regimul revoluționar.

Comandirul oștirilor împărătești rusești în Valahia Mică așezate No. 639, 24 noembrie 1848 Or(așul) Craiova

Domnului cîrmuitor de Dolj

Plecăt, vă rog, domnul meu, ca să îndemnați pe toți, fără ecsepsie, lăcuiitori din județul încredințat domniei voastre, a aduce de bună voe la comisia întocmită pentru dezarmarea locuitorilor toate hîrțile revoluționare ce să vor fi aflînd la dîșii și să faceți tuturor cunescut că, de la 1-iu de dechemvrie, acela care va ascunde hîrtii revoluționare și pe urmă să vor găsi la dîșul în urmă, cu un asemenea să va urma ca cu un rău cugetător. După auzurile ce au ajuns la mine, asemenea hîrtii să păstrează mai ce seamă de logofeții satelor.

General leitenant, Gassford

(Rezoluție) : Porunci strajnice la toate plășile și poliții, ca să publiciască aceasta în tot coprinșul județului ca să aducă fiecare acele hîrtii la comisii. Noembrie 26. (Dîșitrie) Flișanu.

Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. administrativ, dosar nr. 82/1848, f. 184, orig., bilingv (ruso-român).

17

1848 (noiembrie 20—23), București. Regulament pentru trecerea frontierei între Țara Românească și Austria.

Departamentul din Lăuntru

1-iu. Nimini din lăcuiitori(i) satelor așezate pe lîngă aproape de hotaru(i) Austrii sau oricare alt de orice treaptă și nație nu este slobod a trece

sau în mergere în Transilvania sau în intrare în Prințipatu(i) Rumănesc prin poteci sau oricare alte comunicații tainice și numai pe drumuri cunoscute, precum asemenea nici a călători în (i)eșire sau intrare în prințipat, fără a avea pașaport după formile cunoscute, iar vericare din lăcuiitori, fără osibire, va îndrăzni a călca această măsură va fi arestuit îndată și dat în judecată pentru a să osîndi după pravili ca un călcător (al) poruncilor stăpîniri(i), asupra îndeplinirii căria măsuri să îndatorează autoritățile competente și chiar satele dinprejur unor asemenea poteci, ca să aibă cea mai vie privighere pentru păzirea ei fără abatere, și p[er] oricare va dovedi cu împotriva urmare să-l prinză și să-l trimiță la cîrmuirea locală iar aceasta arestuindu-l, va raportui departamentului cu deslușirea cuvenită, cînd însă va dovedi vreo urmare împotriva prezisei măsuri acel ce n-au privighiat și au îngăduit aceasta va fi însuși supus la aceiași osîndă.

2-lea. Oricare, fără osibire, va intra sau va (i)eși din Prințipatu(i) Rumănesc să va cerceta cu cea mai mare scumpătate de către comisia întocmită într-adins la punctul graniți(i), sau, unde va fi asemenea comisie, de către subcîrmuitor și orînduitu(i) ofițer ce va fi aflînd la vreun punctu de trecătoare despre granița Austrii, atît pașaporturile ce au și să le vizeze cu ale lor iscălituri fără care să nu fie îngăduită a lor pornire de la punct, cît și hîrțile corespondenții și, alte pricinuitoare de turburare sau vreun scop de sfîrșit necuviincios să le poprească, și p[er] accia de vor fi din cei ce vin în prințipat să nu-i priimească ci să să întoarcă înapoi, iar fiind din prințipat, să se poprească și să se îndrepteze îndată la cîrmuire, și aceasta pe de o parte va raportui Departamentului cu deslușirea cuvenită, îndreptînd totodeodată și acele hîrtii și celelate găsite la dîșii, ear p[er] de alta va urma instructivele porunci ce are pentru asemenea împrejurări.

Asupra căria măsuri să cere și din partea orînduitor vămile Țări(i) Rumănești cea mai vie și strașnică privighere cu îndatorire ca la întîmplare de a găsi la oricare asemenea hîrtii să le îndrepreze îndată la comisia punctului, sau unde nu va fi comisia, cu ofițeru(i) și subcîrmuitoru(i) din partea locului.

3-lea. Toți cei ce se preumblă și călătoresc în Prințipatu(i) Rumănesc sînt datori de acum înainte a lua rávașe de drum cu coprinderea de locul unde călătorul merge și sorocul călătorii sale, după care să se urmeze întocmai fără a fi îngăduit acel călător a merge într-altă parte, nici a călători mai mult de sorocul rávașului de voe, iar autoritățile respective vor avea cea mai de aproape băgare de seamă și luare aminte la slăbozirea la asemenea rávașe de voe, pentru a fi oameni ce cer să călătorească, cunoscuți a avea chezășii destoinice, și în rávaș de voe să se coprinză direcția și vremea pentru care rávașul va avea putere, împotriva căroră oricine să va găsi călătorînd să va popri și să va arestui cercetîndu-să după orînduială.

(iscălit) * I. Filipescu

pentru întocmai copie.

A. Nănescu.

Arh. St. Buc., Comisia de poliție a culorii negru, dosar nr. 15/1848—1849, f. 21—22, copie.

* Paranteze în original.

18

(1848). Apel pentru unire lansat de un grup de revoluționari din Moldova.

Fraților !

Dumnezeu a auzit plîngerile Moldovei și au rădicat palma sa rezbunătoare asupra dușmanului ne(n)orocitei noastre — Patrie ! — Acum tronul lui Mihail Sturza se clatină ca o frunză bătută de fu(r)ună și în curînd acel tron, cuibul nelegiuirilor ce au năvălit pe biata țeară în vreme de 14 ani, acel tron sprijinit cu arma coruperii și cu tobul tiraniei se va prăface în pulbere ! — Nădejde vouă, dar fraților. Nădejde și unire, căci atunci numai Dumnezeu va împlini dorințele noastre cînd va domni între toți locuitorii Moldovei frăția care dă putere popoarelor asuprite și curățenia cugetului care duce pe calea fetei bune și a izbîndei !

Voi Boerilor care aveți parte de toate bunătățile, gîndiți la sfînta datorie ce vă leagă către Patria Voastră care v-au înzestrat cu averi și cu cinstiri. Gîndiți la soarta nenorocită a poporului și vă grăbiți a-i da mîna de ajutor pentru ca să dovedeți atît lui cit și Europei care vă privește că sînteți îndemnați de dorul binelui obștelesc, ear nu de interese particulare. Gîndiți că acum au răsărit în lume falnicul soare al libertății și că mare crimă ați făcut dacă ați închide ochii voștri la razele-i mintuitoare, astăzi cînd toate Națiile se deșteapt la lumina lui. Nu vă lăsați dar a fi înșelați prin cuvinte de împăcare cu Mihail Sturza, cu acel vrăjmaș încoronat ce nu ține la domnie decît ca la un izvor de îmbogățiri, nelegiuite, căci însuși acele propuneri de împăcare dovedesc slăbirea lui și puterea Voastră !

Voi locuitorilor săteni pentru care se pregătește un viitor frumos și fericit, nu vă înspăimîntați de îngrozirile ce cercară a vă mai face ticăloșii vinduți ocîrmuirii. Nu dați ascultare minciunilor nerușinate ce împrăstie Vodă prin țeară pentru ca să vă sperie, să vă întunece ochii și să ație în voi patimi rele și dușmănești. Aveți toată nădejdea în Dumnezeu care vă ocrotește și care în curînd vă va scăpa de nevoele voastre, și de sînteți creștini, de sînteți oameni cu durere, dați mîna cu acei ce au pățimit pentru binele vostru și care pentru binele vostru sint gata a se jertfi !

Voi toți fraților din Moldova, în care curge sînge de Român țintîți mințile voastre la viitorul Patriei, la soarta copiilor și a streneptilor voștri care atrîna acum de Voi, și împreunați cu toții glasurile într-un singur glas ca să ziceți cu bărbăție : „Nu ne împăcăm cu Mihail Sturza dușmanul Românilor !“.

„Nu ne împăcăm cu un Domn care ne-au prădat țeara și au adus-o în ticăloșie !“

„Nu ne împăcăm cu un Domn care au călcat legile cele mai sfînte ale Moldovei în interesul seu !“

„Nu ne împăcăm cu un Domn, care au schinguit ca un Tigru pe copiii și pe frații noștri pentru că au cerut îmbunătățirea și rădicarea Patriei noastre !

„Nu ne împăcăm cu un Domn care au prefăcut în călăi pe însuși fiii cei pentru osînda noastră“.

„Nu ne împăcăm cu un Domn care au porocit uciderea între frați de același sînge, de același nume și de aceeași lege !“

„Nu ne împăcăm cu un Domn fără iubire de Patrie, fără respect de omenire și fără frică de Dumnezeu“.

„Să cadă dar răul Moldovei, Mihail Sturza, pata neamului seu ! să cadă reimpins din toate părțile de hula lumii întregi și să fugă în țeara noastră, alungat de blestemul poporului ce au nenorocit într-un șir necurmat de 14 amari de ani !“

Dar ! să cadă căci ceasul sfîntei dreptăți au sunat ! căci Dumnezeu însuși au hotărît osînda lui Mihail Sturza pentru ca el să slujească de pildă tiranilor ! Să cadă fiara încoronată care sughe singele cel mai bun al țării și să-i pearză pentru tot de-auna Tronul ce au necinstit prin faptele sale Patria ce au împins-o fără milă în prăpastie și averea nenumerată ce au adunat prin nenumerate nedreptăți și care singură îl mai ține încă lipit de pămîntul nostru !“

Amar deci de acei orbiți trădători care vînzîndu-și cugetul ar cuteza să-i dea ajutor în preajma Moldovei întregi care strigă împotriva lui ! Amar de acei ce s-ar face mișcările instrumente ale celor de pe urmă ale lui neleguiri și s-ar îndupleca a unelti sub numele lor cumpărări mincinoase de moșii domnești !...

Trăsnetul cerului și brațul puternic al nației sint gata a cădea pe dinșii ca pe niște șerpi otrăvitori, căci acele averi rănite de Vodă sint ale țării și ale țării trebuie să rămîie !“

Fraților, încă odată vă surigăm : Unire și Bărbăție ! Aceste simțiri să vieze neconținut în inimile noastre pentru ca, sprijiniți unii pe alții, să fim un milion și jumătate de glasuri carele să putem zice hotărît acelor ce ar căta să ne pearză : „Noi sintem Români și ca Români avem drepturile noastre pe care le vom apăra și le vom sprijini“.

„Avem dreptul de a face îmbunătățiri în țeara noastră căci sintem stăpîni pe pămîntul nostru !“

„Avem dreptul de a ne uni împotriva unei ocîrmuirii mișcave și asupritoare și a scăpa Patria noastră din ghiarele ei !“

„Cauza Noastră este sfîntă ! Cugetul Nostru este curat ! Dumnezeu este cu Noi !“

Iscăliți :

Costachi Negri,	Iorgu Sion,
Alec Cuza,	Lascar Roseti,
Vasile Alecsandri,	Iorgu Radu,
Iancu Alecsandri,	Zaharia Moldovanu.
Petrachi Cazimir,	Manolachi Costachi,
Costachi Cazimir,	Alec Rusu,
Vasili Cantacuzin,	Ioan Curius,
Georgi Cantacuzin,	Neculai Ionescu
Toader Sion,	Grigorie Balș

Arh. St. Brașov, Colecția de documente a Bibliotecii „ASTRA“, donația „Dogariu“, nr. 3/1848, tipăritură, l. română.

19

1849 martie 11, (București). Ordin al Departamentului din Lăuntru către Cîrmuirea județului Dolj cu privire la întreprinderea unor măsuri severe pentru dezarmarea locuitorilor.

Departamentu(l) din Lăuntru

Ci(nstitei) Cîrmuirii a județului Dolji

După științele ce are departamentu(l), dezarmarea lăcutorilor într-acest județ a fost mai mult ideală decît în realitate, cu toate poruncile prin care, nu de puține ori, s-au chemat eczecutivele întru-aceasta măsuri ale acei ci(nstite) cîrmuiri. Și aceasta provine din pricină că cei mai mulți, tăinuind armele lor, și pe de o parte folosindu-se din neîngrijirea dregătorilor, iar pe de alta dînd o greșită escpicație îngăduirii acordată de stăpînire de a se slobozi armele pe la unii, pentru cuvînt de pază personală, le-au dat apoi de față și le întrebuințează fără sfială, fără să le fi dat mai întîl comisiei dezarmării îndată după a ei întocmire și să fi îndeplinit condițiile acei îngăduiri. Grăbește departamentul a observa acei ci(nstite) cîrmuiri că ciți din lăcutori(i) aceluia județ, de orice condiții, au uneltit această abatere din poruncile stăpînirii și acum poartă armele lor, fie și pă temeiu slobozenii ce ar fi dobîndit de la acea cîrmuire, toți aceștia să scotesc adevărați tînuitori, de vreme ce nu le-au avut depuse la pomenita comisie. Și cîrmuirea este îndatorată ca pe unii ca aceștia, pe de o parte, să-i supue la hotărîtul ștreaf, iar pe de alta, luîndu-le toate armele, să le dea în păstrarea comisiei și să raporteze departamentului în grabă urmarea ce despre aceasta va face, înaintîndu-i fără altă întîrziere și lista ce i s-au cerut prin porunca cu No. 842 după care are să să dea slobozenie.

No. 2682

1849 martie 11

Secs(ia) I

Masa I

Șeful departamentului,
Iancu Filipescu
Șeful secții
ss. indescifrabil

(Rezoluție) :

Să se împărtășească aceasta suptocîrmuitorilor de plăși și poliții spre conformare întocmai.

Arh. St. Dolj, fond Prefectura județului Dolj, Serv. administrativ, dosar nr. 20/1840, f. 104, orig.

20

1849 iulie 14, București. Adresa Poliției Capitalei prin care înaintează Comisiei de poliție a culorii negru listele cu cei arestați pentru fapte revoluționare.

Poliția Capitalei
Comisia de Negru

Să trimite acei Comisii în copie porunca Ci(nstului) Departament din Lăuntru cu nr. 7648 împreună cu alăturatele pe lângă dînsa trei liste în copie

subt literile A, B și C și i să scrie ca cît pentru feșile însemnate subt lista B să aibă mai deaproape cerută polițienească priveghere incit, îndată ce să va încredința despre vreo împotrîvire din partea urmare împotriva liniști(i) de care se bucură astăzi obștea, să raporteze chiar într-acel minut poliții ; iar pentru ceea ce să atinge de chezășii să vestească pe chezași prin chezășuții ce vor fi lăcutori în coprinusu-i ca să vie la poliție a-și primi fiecare chezașia și de urmare să raporteze.

p(entrul) Șeful poliției ss. indescifrabil.
Nr. 13132, 1849 iulie 14

Arh. St. Buc., Comisia de poliție a culorii negru, dosar nr. 26/1840, f. 168, orig.

1849 iulie 7, București. Porunca Departamentului din Lăuntru privind întocmirea listelor cu cei arestați pentru participare la revoluție.

Copie după porunca Ci(nstului) Departament din Lăuntru cu Nr. 7648, 1849 iulie 7.

Excelenția Sa nacialnicul șteabului corposului al 4-lea prin adres(a) Nr. 959 au încunoștințat departamentului nota ce a primit de la Excelenția Sa D(omnul) general leitinant Duhamel(l) despre hotărîrea soartei judecăților pentru crimele revoluții, cînd toboadeana au primit și trei bilete subt litera A, B și C, însă cea dintrîu pentru feșile ce s-au osîndit de Înalta Curte cremeneală a se surghiuni la Giurgiu și Snagov și cari vor rămînea subt arest pînă la întărirea sentențiilor de Măria sa Sultanul i de cele desvinovățite de Înalta Curte, cea de al doilea pentru cele ce se află subt arest și lăsarea lor subt priveghere polițienească și cea de-al treilea pentru cele ce au fost subt chezașia chezășuitorilor lor, adăugînd excelenție că pentru cele coprinse în listele subt litera A însă desvinovățite și pentru că cele din litera B au poruncit Comandamentului orașului prezelele dar liste și departamentul, înaintîndu-le Ci(nstitei) poliții în copie pe lângă aceasta, împreună și cu chezașile în original în bucăți numai patruzeci și noă pentru căci ale acestora și anume :

Nicolae Cuțarida au înapoeat-o Excelenții Sale Comisii cercetătoare și Vasile cizmarul s-au slobozit pă chezașia vornicii orașului ; iar ale lui Dumitru Brieniceanu, Mihalache Giurcheanu, Gheorghe Gheorgovoi, Alexandru Lăptie, Grigorie Gășteanu, Popa Nicola, Costandin Petrescu și Scariat Pală zice Excelenția Sa că n-au fost primite la șteab, îi scrie ca cît pentru feșile însemnate în lista subt litera B să aibă Ci(nstita) poliție cea mai deaproape polițienească priveghere incit, îndată ce se va încredința despre vreo împotrîvire din partea urmare în contra liniști(i) de care astăzi se bucură obștea, să raporteze spre dezlegare ; iar pentru ce se atinge de chezașii Ci(nstita) poliție va face cuvenita punere la cale.

LITERA A

Listă de feșile date în judecată Înaltei Curți criminale întru crime politicești.

Numele și familia

Feșile osîndite de Înalta Curte creminală a se surghiuni la Giurgiu.

1. Ioan Bunescu
2. Costandin Zaman
3. Alexandru Petrescu
4. Scarlat Turnavitu
5. Scarlat Voinescu

Fețele osîndite a se surghiuni la Snagov.

Dumitru Lăzărescu
Tănase Macovei
Gligorie Mihăescu
Constandin Manega
Ioan Rătescu
Baiciu Radovici

Listă de fețele desvinovățite de Inalta Curte criminală.

Numele și familia.

1. Constandin Apostolescu
2. Gheorghe Cantacuzen
3. Protopopu(l) Hristea
4. Petrache Iliad
5. Ioan Turcea
6. Nicolae Greceanu
7. Filip Ionescu
8. Pavel Zăgănescu
9. Scarlat Petrovici
10. Ștefan Sfetcovici
11. Stoica Soreanu
12. Alexandru Ciuculescu
13. Constandin Ciuculescu

LITERA B.

Listă de fețele ce se află subț areșt.

Numele și familia.

1. Ambrosie
2. Grigorie Călinescu
3. Costandin Codreanu
4. Neagu Cladoveanu
5. Mihail Caracasidie
6. Ioan Costinescu
7. Costandin Kirișopolu
8. Toma Conțescu
9. Ioan Kirișopolu
10. Arhimandritu(l) Dionisie
11. Căpitan Fărcășanu
12. Vasile Grădeanu
13. Ioan Grigorie
14. Dumitru Tîrcea
15. Ioan Ionașcu
16. Ioan J. Orăscu
17. Dumitru Ioan
18. Sotir Ieran
19. Ovreiu(l) Halștain
20. Mihail Zăgănescu
21. Nicolae Marghiloman
22. Costandin Roată
23. Costandin Protopopescu
24. Toma Cofetaru(l)
25. Diaconul Ghighinescu
26. Ioan Dascălu

Întocmai copie

LITERA C.

Listă de fețele slobozite subț cheazășie.

1. Răducanu Bordeanu
2. Eftimie Beștelei
3. Nicolae Balotă

4. Bistrițeanu
5. Gheorghe Brăfuzan
6. Dumitru Brîșchițeanu
7. Tache Antonescu
8. Costandin Caramaliu
9. Aga Costandin Crețulescu
10. Alexandru Caramaliu
11. Costandin Cuțarida
12. Tache Hristea
13. Nicolae Cuțarida
14. Petruță Cladoveanu
15. Costandin Cămărășescu
16. Protopopu(l) Dincă
17. Alexandru Desu
18. Gheorghe Davidescu
19. Gheorghe Dumitrescu
20. Ioan Ionescu
21. Ioan Gorțlu
22. Mih(ail) J. Orăscu
23. Mih(ail) Iliescu
24. Gheorghe Gheorghioviciu
25. Ștefan Burdescu
26. Dumitru Biculescu
27. Costandin Halipiu
28. Alexandru Lapatie
29. Grigorie Gățeano
30. Costandin Mihăileanu
31. Protopopu(l) Mihail
32. Niță Petre Muscalu
33. Vasile Marinescu
34. Panait Mărculescu
35. Nicolae Necovici
36. Popa Nicolae
37. Alțin Nazaret
38. Petre Orbescu
39. Costandin Urlățeanu
40. Andrei Pretorianu
41. Gheorghe Petrescu
42. Ștefan Protopopescu
43. Costandin Petrescu
44. Dumitru Periețeanu
45. Ioan Pepescu
46. Scarlat Pală
47. Nicolae Șontu
48. Costandin Șontu
49. Crăsun Stolu
50. Vasile Scafeș
51. Radu Ceașăscu
52. Ștefan Turnavitu
53. Vasile Cizmaru
54. Demosten Turnavit
55. Ilaș Trifănescu
56. Grigorie Vlăduceanu
57. Dumitru Valșcovici
58. Costandin Bălășescu.

Întocmai copie.

Arh. St. Buc., fond Comisia de poliție a culorii negru, dosar nr. 26/1849, f. 168—171, copie.

21

1849 august 4, București. Porunca Poliției Capitalei către Comisia de poliție a culorii negru privind stricta supraveghere a persoanelor străine, bătute de participare la revoluție în țările vecine.

Poliția Capitalei
Comisii de Negru

După izbînzile ce au făcut trupele imperiale austriece și rusești urmează ca șefii insurgenților unguri și polonezi să-și caute scăpare pe la provinciile învecinate.

Poliția, spre îndeplinirea poruncii Ci(nstitului) Departament din Lăuntru cu Nr. 8533, grăbește a pune strasică îndatorire acelei comisii ca să ia, fără minut de întîrziere, cele mai cu de-nadinsul măsuri de priveghere ca de s-au' ivit sau oricînd s-ar ivi în coprinsu-i dintr-acele individe ale cărora stabilimente s-au trimis ei prin poruncile cu Nr. 2138 și 2276, să se prinză pe loc și să se trîmîță la poliție.

p(entr)u Șeful poliției ss indescifrabil.

Nr. 14720, 1849, august 4.

Arh. St. Buc., fond Comisia de poliție a culorii negru. dosar nr. 26/1849, f. 183, orig.

22

1848 noiembrie 10/22, Valea Sasului. Raportul preotului Ioan Kapotsan din Valea Sasului către Simeon Fulep, protopul din Blaj referitor la situația familială și materială a românilor morți în timpul revoluției.

fila 32

Prea Onorate Domnule

Dein Onorata ordinațiune consistorială. Gratiōsa Inaltului nostru Gubernator Ordinațiune, care, că Parochi sincera și conscientura consignatie despre barbați Români, cari pentru Augusta Dinastie și drepta caussa cu insurgenții unguri luptându-să, de aceștia în aceia bătălie s-au ucisu sau numai s-au chilevit, se facă și aceasta. apoi prein Prea Măritul Consistoriu Episcopescu Praelaudatului Gubernator se se așternă, demănda, prin Prea Onorata Domnia Tua publicandu-să Parochilor Districtuali, prein urmare și mie ca Parochului Districtualu, strinsa datorie îmi cunoscu, acea gratiosa demandare a o plini, — asia cu aceasta consignatie in acestu tipu o facu : In anul trecut 1848, mse 8brie 18 die. Ciudian Dumitru ascultatoriul meu. bărbatu căsătorit, s-au omorât de unguri la Noslák avendu acolo Landsturmul român lovitura cu unguri, și asia s-au impuscat și ingropat acolo — prunci seraci de acest omu n-au remasu, numai singur mujere dară și aceasta avută, care s-au și măritat in anul cura : Totu in acela tipu, și in acela locul. cu prilegiul aceji bătălii s-au mai omorât Negru Ștefan june de 18 anni. De acesta au remasu o muma chilavă de o mână care de 15 anni venindu dein Noslák unde de aci au fost măritată, la rudenile suale, totu pe la aceștia s-au tienut inpreună cu feciorul acesta omorât la Noslák in bătălie. de acolo dein Noslák au venit cu fiul acēsta la rude-

niile suale, că acolo n-au putut trăi cu bărbatul său, acum mai trăjește bărbatul acestii mujeri ? sau ba ? nu sciu. această mujere alți prunci nu mai are și este seracă cât nu are nimicu mujere asta in acesta unul ai eră nadesdea ca o mujere neputintiosă decuvreme nici bărbatul său de 15 anni nu au mai tienut sama pe dânsa. Asemene in a.c. 7-a Janu. cându au cuprinsu unguri Blasiu intii, gonindu pe putieni români armați pe Rātu Blasiului (precum se vorbește) până deincolo dein Manaradie către Csi-nadie. acolo ajungandu-i i-au inpușcat. între aceștia s-au inpușcat și unu tinaru june de 18 anni de aci pe nume Rișnitie Vasilie. De acesta au remasu părinți și frați dară oameni avuți, n-au lipsă de sub-sidium. Aceștia tri s-au ucisu in bătălia cu unguri, chilavi nu sint in Parochia mea. Care consignatie facându-o, o submittu Prea Onorati Domnii Tuale, spre a o așterne la locurile cele Inalte. Alnintrilea cu deschilinite reverintia remain

Valea Sasului 10-a/22-a Noembr 1849

A Pre Onorati Dinnii Tuale
Umilit serbu,
Ioann Kapotsan
Parochu locului

fila 32 v.

Valea Sasului

Pre Onoratului Domn

Simeon Fulep

a Eparchii Beji Prea Vrednicu Protopopu cu deschilinite reverintia dderegatorie
Blasiu

Arh. St. Alba. fond Mitropolia greco-catolică Blaj, Consistoriu. dosar nr. 642/1050, f. 32.

23

1849 noiembrie 13—16, Lunca. Înștiințarea bătrînilor, a notarului și a preotului greco-catolic din satul Lunca (Tirnavei) referitoare la cei 5 români din sat care au murit în lagărul de la Sincrai și în închisoarea din Tirnăveni.

fila 37

Înștiințare !

In Anul 1848 in fostul Loager la Sinkrai au perit Ilie Buda, și de dânsul au ramasiu 2 copii, cari acumu sedu la onu uncesiu a loru. și copii ramasi sunt de vrasță 1 12 ani + o copila de 9 anni bani numa au.

2-do Iarăși la Loagarul de la Sinkrai au peritu Thoader Lupean totu atunci locuitoriu din Lunká — și au rāmasiu de dānsul muerea cu 2 copii — onu Copilu la Czitze — altă Copila de 11 anni — și muerea de bărbatu rāmasă nu-i in stare bună de a-i putea până la vreme a-i crește.

3-io In Loagarul dela Sinkrai au peritu si Ioan Latza. locuitoriu din Lunká — și de dansul au ramasiu muerea Chilavă cu 2 copile de carra 15 anni — bine fetile ramase de dansul Senetoase, dar mumasa si mai înainte o fostu chilava, daru nici casă unde se sadie are.

4-io În Loagerul dela Sinkrai au perit on junioru, anume Ioan Rusz, de care o ramasiu părintzi bătrani, frați niminea.
fila 37 v.

5-o Pe Nicolae Popovits locuitoriu din Lunká l-au dusu unguri și l-au robitu, on darabu de vreme. după aceia mai tardiu l-au și inpușcatu la Szenmar-tinu de care raposatu au ramasiu muerea cu 3 feciori...

Penru care lucruri in susu date cu Cunostintia sufetilor nostre urmatori Balrani marturisim...

Butziu Gabra

Szavu Mark

Florea Buda

Manoil Baal

Ilie Barlea

Ilie Vearza

Szivu Ochisa

Mathei Nika

Notarius Lunca.

die 13 Nov : 1849.

Dupe mai szusz én szémnatele punturi en Ku-nostintva Preotzii merturiszészk.

Lunka 16. 9 : brie 1849

Joann Ivan

Paroh Luntsi.

Arh. St. Alba. fond Mitropolia greco-catolică Blaj
— Consistoriu, dosar 642/1850, f. 37.

24

1850 iulie 3, Oradea. Ordinul primăriei orașului Oradea trimis șefului poliției orașului referitor la urmărirea și supravegherea lui Avram Iancu, care a obținut pașaport pentru Viena și Tirol.

1388

850

Primarul orașului Oradea

D-lui Stepanovics Ludovic
șeful poliției

Loco

Oradea 3 iulie 1850.

Potrivit informațiilor primite din partea forurilor superioare Iancu Avram a obținut pașaport pentru a călători la Viena și în Tirol. Dacă numitul ar trece pe aici, vă rog să-l conduceți imediat la Comandamentul militar districtual. În vederea vizării pașaportului. Totodată vă rog să supravegheați discret toate acțiunile și întâlnirile numitului, iar referitor la aceasta să-mi depuneți un raport imediat după plecarea lui.

Primarul orașului Oradea
Eölöni Menyhárt

Arh. St. Bihor. fond Primăria orașului Oradea, inv. nr. 141, dosar nr. 196, f. 313—314, orig., limba maghiară.

25

1850 decembrie 24, Oradea. Ordinul primăriei din Oradea către poliția orașului cu privire la urmărirea cetățeanului Oroveș Ștefan din Focșani, care călătorea în Ungaria, în scopul de a stabili legături cu revoluționarii din Țara Românească și Moldova, refugiați în Ungaria.

2874

1850

Primăria orașului Oradea
Domnului Stepanovics Ludovic
șeful poliției

Loco

24 decembrie 1850

Farmacistul Oroveș Ștefan locuitor din Focșani, născut în localitatea Olosig din Ungaria, fiind în legătură cu emigranții din Țara Românească și Moldova, intenționează să călătorească în Ungaria de Sus, conform înștiințării primite de la forurile superioare, în care scop a primit un pașaport eliberat de agenția din Iași, pe un termen de 6 luni, pe baza unui alt pașaport anulat încă din 1848.

Având în vedere că numitul farmacist este suspect din punct de vedere politic și poate să folosească călătoria sa în interesul emigranților mai sus amintiți, rog domnule căpitan, în conformitate cu ordinul prezidențial nr. 140 al Comisarului ministerial, ca în caz de apariția sus numitului pe teritoriul orașului, să urmăriți comportarea sa și dacă va săvârși vreo faptă nepermisă să-l puneți sub urmărire legală. În caz de apariția acestuia pe teritoriul orașului să raportați imediat acest lucru, precum și despre cele observate.

Primarul orașului Oradea
Bölöny Menyhárt

Arh. St. Bihor. fond Primăria orașului Oradea, inv. nr. 141, dosar nr. 196, f. 240—243, orig. l. maghiară.

26

1854 iulie 31, Oradea-Mare. Ordinul Consiliului locotenențial cezaro-crăiesc despărțământul Oradea-Mare către comitele comitatului Arad în legătură cu preoții greco-neuniți din comitatul Arad, acuzați de participare la revoluția de la 1848/1849.

K.K. Statthalterei Abtheilung zu Gross Wardein
3979

Präs.

An

den Herrn K.K. Komitats Vorstand für Arad.

Rücksichtlich der in der Beilage namhaft gemachten gr.n. unirten Geistlichen, welche nach den gegen sie vorgekommenen Anzeigen und Anklagen bei der Revolution im Jahre 1848/9 thätig gewesen sein sollen, hat das hohe K.K. Militär und Ziwil GouVERNement mit dem Erlasse vom 19 dezember v.J. 3455/22333 I. angeordnet, dass in Betracht ihrer jedenfalls mindere politischen Kompromission jede

Untersuchung auf sich zu beruhen habe, dass jedoch die gegen dieselben vorkommenden daten inn vertraulichen Wege zur Kenntniss der Sicherheitsbehörden zu bringen seien.

In dieser Beilage ist die Art und Weise, wie sich dieselben an der Revolution betheiligt haben sollen enthalten. Beweise liegen keine vor und wurden nur bei der Einsendung derselben erklärt, dass

diese daten von Einem vertrauten Manne während der Jahre 1848 und 1849 verfasst worden seien, die Echtheit der Angaben jedoch nicht verbürgt werden könne.

Ausser diesen daten kömmt in den Akten gegen die hier in Rede stehenden Geistlichen nichts vor.

Grosswardein am 31 Juli 1854.

Zicky

No.	Vor und Zu Namen	Sein politisches Benehmen
1	Georgius Dan K. Ienöer Erzpriester	Während des K. Ienöer Congresses bei welchem derselbe als ein von Seite des Insurgenten Ministeriums mit diäten versehenes Mitglied erschien, heftiger Verfechter der Insurgenten Principien Protapresbyteral dafür gestimmt. Mehrere Zirkulare im Sinne der Insurgenten erlassen, publizirt und im ganzen Benehmen sich als eifriger Verfechter der Insurgenten gezeigt den Eid der Unabhängigkeit gelegt.
2	Theodorus Popovits Vilagoser Erzpriester	Steht hinsichtlich seines Benehmens in gleicher Kategorie mit dem Erstern, als von Seiten des Insurgenten Ministeriums salarisirten Deputirten erschien er im K. Ienöer Congress und wurde des dort neu creirten Consistoriums salarirter Assessor, legte den Eid ab und publizirte die Unabhängigkeit sowohl in der Kirche als auch ausser derselben, verfehrt er die Sache der Insurgenten.
3	Zsulányi Gabriel Buttyiner Erzpriester	Steht in derselben Kategorie in welcher der Vorige, that dasselbe, war ein thätiger Organ der Insurgenten Regierung.
4	Iohannes Ratz Arader Erzpriester	Wohnte dem Kis Ienöer Congress bei als salarirter deputirter, als Assessor des neu creirten Consistoriums mit Gehalt versehen, legte den Eid ab, mehr malen beim Insurgenten Ministerium gewesen, persönlich im Insurgentenkleide mit Degen an der Seite ging er unter das Volk um dasselbe für die Insurgenten zu stimmen. Die Unabhängigkeit hat derselbe in Arad bei der damaligen Feierlichkeit mit Eifer publi-

No.	Vor und Zu Namen	Sein politisches Benehmen
		zirt, daher in seinem Thun und Lassen hat sich am meisten ausgezeichnet als Verfechter der Insurgenten Sache.
5	Ferencz Ratz Belenyöser Erzpriester	Steht in der Kategorie der vorrigen, einigemale in Person beim Insurgenten Ministerium gewesen, in Insurgenten Kleidern mit einem degen an der Seite ging er unter das Volk und ermahnte dasselbe mit der Rebellen Regierung festzuhalten, ein Mitglied des K. Ienöer Congressen und neu creirten Consistoriums, sehr eifriger kecker Verfechter der Revolution.
6	Iohannes Csepan Radnaer Erzpriester	Mitglied des K. Ienöer Congresses mit Diaeten versehen, liess mehre Zirkulare publiziren auf Anordnung der Insurgenten Regierung.
7	Georg Csapos Szekudvarer Pfarrer	Persönlich beim Ministerium der Insurgenten gewesen wegen Conferenz Mitglied des K. Ienöer Congresses und des neuen Consistoriums, war eifriger Verfechter in der Kirche und ausser derselben der Insurrektion.
8	Maximus Karacsonyi Peoskaer Pfarrer	Von den Insurgenten zum Vorstand der Bertiter Klosters ernannt, lieferte aus dem Kloster Viktualien an die Insurgenten, publizirte im Klosters die Unabhängigkeit und war ein eifriger Verfechter der Insurgenten.
9	Iohannes Kireleszki Talpaszer Pfarrer	Von der Insurgenten Regierung zum Dioecesan Vicarius ernannt, war persönlich beim Kossuth, liess die Unabhängigkeit in der ganzen Diöces publiziren und handelte als Organ der Insurgenten in Allem im Interesse der Revolution.

No.	Vor und Zu Namen	Sein politisches Benehmen
10	Paul Boczko K. Ienöer Pfarrer	Persönlich beim Kossuth gewesen, Mitglied des Kis Ienöer Congresses als salarisirter deputirte, gehört zu den eifrigsten Verfechter der Insurrektion.
11	Anton Dan Borosjenöer Pfarrer	Mitglied des K. Ienöer Congresses Unabhängigkeits Verfechter.
12	Iohannes Koszuba Solymoser Pfarrer	Einer von eifrigsten Anhängern der Revolution, hat seinen Mitpfarrer der der kais. Sache treu war Zaphir Popovits bei den Insurgenten angeklagt, der dem zufolge erschossen worden ist.
13	Genadius Popeszko Kloster Geistliche	Zum Vorstande des Bodroger Klosters durch die Insurgenten erwählt, ging nach Temesvar und Lugos in die Clubbs derjenigen Wallachen welche mit der Insurrektion hielten. Mitglied des Kis Ienöer Congresses, mit Exekution des gesetzlichen Archimandriten nahm er seine Stelle an.
14	Theodorus Avram Erdöhegyer Pfarrer	Ging mit Dragos nach Siebenbürgen die dortigen Wallachen für die Insurgenten zu gewinnen.
15	Arsenius Popovits Kovasintzer Pfarrer	Soll mehrere aus seiner Pfarre den Rebellen geklagt haben, die hiernach mit tod bestraft worden sind.

Arh. St. Arad, fond Prefectura județului Arad, actele comitetului suprem, doc. 701/1854, f. 1—3.

TRADUCERE

Locotenentă cezaro-crăiască — despărțământul Oradea-Mare

3979

Prezidiale

Către

Domnul conducător al comitatului
cezaro-crăiesc Arad.

Cu privire la preoți greco-neuniți numiți în anexă care, potrivit cu denunțurile și reclamațiile existente împotriva lor, ar fi avut o participare activă la revoluție, în anul 1848/9, înaltul Guvernământ militar și civil cezaro-crăiesc, prin ordonanța din 19 decembrie anul trecut numărul 3455/22333 I, a dispus ca, cu privire la compromiterea lor politică, orice cercetare asupra lor să se oprească, dar totuși informațiile ce se ivesc împotriva acestora să fie aduse la cunoștința organelor de siguranță, pe căi demne de încredere.

În această anexă este înfățișat felul în care respectivii ar fi participat la revoluție. Dovezi nu sînt în acest sens, ci numai la expedierea acesteia (anexei) s-a precizat că aceste informații au fost scrise în anii 1848 și 1849 de un om de încredere; totuși veridicitatea informațiilor nu poate fi garantată.

În afara acestor date nu apare nimic în acte împotriva preoților în chestiune.

Oradea-Mare, la 31 iulie 1854

Zicky

Copie

Nr.	Numele și prenumele	Conduita politică
1	George Dan protopop de Chișineu (azi Chișineu- Criș)	În timpul congresului de la Chișineu și-a făcut apariția ca membru cu mandat al Ministerului insurgenților; vajnic apărător al principiilor revoluționare, acordîndu-i-se pentru aceasta rangul protopresbiterial; a publicat mai multe circulare cu înțeles revoluționar și în întreaga sa conduită s-a arătat un zelos apărător al revoluționarilor; a depus jurămîntul de independență.
2	Teodor Popovici protopop de Șiria	În privința conduitei se situează în aceeași categorie cu primul; a apărut la congresul de la Chișineu în calitate de deputat subvenționat din partea Ministerului insurgenților și a devenit asesor plătit al consistoriului nou creat acolo; a depus jurămîntul și a publicat, atît în biserică cît și în afara acesteia, independența; a apărut cauza revoluționarilor.
3	Julan Gabriel protopop de Buteni	Face parte din aceeași categorie cu antecesorii; a făcut aceleași lucruri; a fost un organ activ al guvernului revoluționar.
4	Ioan Raț protopop de Arad	A participat la congresul de la Chișineu ca deputat plătit, a fost asesor cu salariu al consistoriului nou creat; a depus jurămîntul; a fost de mai multe ori la Ministerul insurgenților; îmbrăcat cu haine de insurgent, purtînd sabie, a mers personal în mijlocul poporului pentru a-l atrage de partea revoluționarilor. A publicat cu zel independența la solemnitatea de atunci de la Arad; în conduita sa s-a remarcat ca un susținător al cauzei revoluționarilor.

Nr.	Numele și prenumele	Conduita politică
5	Francisc Raț, protopop de Beiuș	Se situează în categoria celor anterior amintiți : a fost de câteva ori personal la Ministerul insurgenților : îmbrăcat cu haine de insurgent, purtând sabie, a mers în mijlocul poporului, sfătuindu-l să țină cu regimul revoluționarilor : a fost membru al congresului din Chișineu și al consistoriului nou creat ; foarte zelos și zăvezător apărător al revoluției.
6	Ioan Cepan protopop de Radna	Membru al congresului de la Chișineu, prevăzut cu mandat de dietă, a publicat mai multe circulare asupra poruncilor regimului revoluționar.
7	George Țapoș preot din Socodor	A fost personal la Ministerul insurgenților pentru participarea la congresul de la Chișineu și pentru noul consistoriu ; a fost un zelos apărător al revoluției în biserică și în afara acesteia.
8	Maxim Caracioni, preot din Pecica	A fost numit de către revoluționari stareț al mănăstirii Bezdin ; din mănăstire a furnizat revoluționarilor alimente ; a publicat în mănăstire independența și a fost un zelos apărător al insurgenților.
9	Ioan Chirilescu preot din Talpoș	A fost numit de regimul revoluționarilor vicar al diocезei : a fost personal la Kossuth ; a publicat Independența în întreaga diocезă și a acționat în toate ca organ al insurgenților în interesul revoluției.

Nr.	Numele și prenumele	Conduita politică
10	Paul Boțco preot din Chișineu	A fost personal la Kossuth ; membru al congresului de la Chișineu ca deputat plătit ; aparține celor mai zeloși apărători ai revoluției.
11	Anton Dan preot din Ineu	Membru al congresului de la Chișineu, apărător al independenței.
12	Ioan Cociuba preot din Șoimoș	Unul din cei mai zeloși partizani ai revoluției ; l-a denunțat revoluționarilor pe preotul Zafir Popovici credincios cauzei împăratului care, drept urmare, a fost împușcat de aceștia.
13	Ghenadie Popescu preot de mănăstire	A fost ales cu ajutorul revoluționarilor conducător al mănăstirii Bodrog ; a mers la Timișoara și Lugoj în cercurile acelor români care erau de partea revoluției ; membru al congresului de la Chișineu ; prin execuția archimandritului titular i-a luat locul.
14	Teodor Avram preot din Erdeiș (azi Pădureni, contopit cu Chișineu-Criș)	A mers cu Dragoș în Transilvania de acolo de partea revanșă pentru a-i atrage pe voluționarilor.
15	Arsenie Popovici preot din Covășinț	Ar fi denunțat revoluționarilor pe mai mulți din parohia sa, aceștia fiind, drept urmare, omorâți.

Defilarea regimentului de infanterie Argeș nr. 4 care a asaltat tranșeele de pe platoul Mărășești (II, 1975)

ACȚIUNILE DIPLOMAȚIEI ROMÂNEȘTI PE PLAN BALCANIC ÎN PERIOADA 1878—1900

NICOLAE CIACHIR

Prin recunoașterea independenței de stat la Congresul de la Berlin din 1878, alături de Serbia și Muntenegru, România câpăta egalitate juridică cu toate statele suverane și nici o putere nu mai avea dreptul de a se amesteca în afacerile interne ori să-și impună controlul în relațiile externe. Se crea astfel posibilitatea ca poporul român să-și dezvolte în condiții mai favorabile atît lupta socială cît și cea națională¹.

Chiar în ziua iscăririi tratatului de la Berlin, ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, trimitea o circulară către agenții diplomați ai României, acreditați în străinătate, pentru ca, în urma recunoașterii absolutei suveranități de către marile puteri, să se materializeze acest lucru. Guvernul român dorea să transforme imediat agențiile diplomatice și consulatele generale de la București în legații, ai căror titulari să primească denumirea de trimiși extraordinari și miniștri plenipotențari; de asemenea, pe bază de reciprocitate, agențiile diplomatice ale României din străinătate urmau să devină legații, conduse de către trimiși extraordinari și miniștri plenipotențari².

Ministrul de externe român intenționa, ca în cel mai scurt timp, țara noastră „...să ocupe în familia europeană același rang cu statele similare, cum ar fi, de pildă, Belgia”³.

Însă nu toate marile puteri au recunoscut imediat independența României. Ele au condiționat-o de aplicarea articolului 44 al tratatului de la Berlin⁴, care prevedea deplina egalitate în folosirea drepturilor civile și politice, indiferent de religie. Franța, Germania și

Anglia, s-au exprimat numai după acceptarea de către statul nostru a unor tranzacții economice împovăraătoare, procesul recunoașterii prelungindu-se pînă în anul 1880.

Precizăm, totodată, că Rusia, Austro-Ungaria și Turcia, au recunoscut imediat și fără condiții independența de stat a României. Rusia a făcut acest gest deoarece a apreciat, pe de o parte, aportul important al României la operațiunile militare din sectorul Plevna—Rahova—Vidin, iar pe de altă parte, în calitate de vecină, nu dorea să adîncească și mai mult divergențele create la San Stefano și Berlin.

Diplomația vieneză, care nu a putut împiedica formarea statului național român (1859) și nici cucerirea independenței, era profund interesată în atragerea țării noastre în sfera ei de influență, încercînd să speculeze, în primul rînd, disensiunile ruso-române. În penetrația ei în sud-estul Europei și la Dunărea de Jos, Viena s-a grăbit să recunoască independența României, Serbiei și Muntenegrului, să le acorde o bunăvoință de suprafață, care urmărea infiltrarea tot mai puternică pe linie economică și politică, contracarînd, în același timp, propaganda românească și sîrbească în Imperiul austro-ungar. Se poate afirma cu certitudine, că cea mai avantajată, în urma Congresului de la Berlin, a fost Austro-Ungaria care, ocupînd Bosnia și Hertegovina și întorcîndu-și trupele în sangeacul Novi Bazar, alături de pozițiile economice și politice puternice pe care începe să le dețină în Serbia⁵, Muntenegru și România, se pregătește să lupte din răspuțeri și împotriva influenței ruse din principatul autonom Bulgar⁶. După cum se știe, în urma abilității diplomației germane și a celei habsburgice, care a speculat divergențele ruso-române, România încheie o alianță politică în 1883 cu Austro-Ungaria, fiind astfel legată de Tripla Alianță. La acesta au contribuit interesele economice ale moșierimii și burgheziei române față de puterile centrale cît și legăturile de familie ale prințului Carol cu Germania.

Față de statele balcanice, politica promovată de România, începînd din 1878, s-a caracterizat prin înțelegere și realism. Pe lîngă Grecia

¹ Nicolae Ciachir, *România în sud-estul Europei (1848—1886)*, București, 1968, p. 196; vezi și I. C. Filii, *Rusia, Austro-Ungaria și Germania față de România pînă la 1916*, în „Contribuții la istoria diplomatică a României în secolul XIX”, București, 1933, p. 67.

² *Documente oficiale din corespondența diplomatică*, I, p. 178.

³ *Ibidem*, p. 179.

⁴ *Documents diplomatiques français, série 1, tom. V, Paris, 1933, p. 301—302; Todorova Z., Über die Politik Österreich — Ungarns gegenüber Bulgarien (1878 bis 1912)*, în „Österreich-Ungarn in der Weltpolitik 1900 bis 1918”, Berlin, 1965, p. 204 și urm.

⁵ Iorga N., *Politica austriacă față de Serbia*, București, 1915, p. 125, vezi și Georges Devas, *La nouvelle Serbie*, Paris, 1918, p. 251.

⁶ *Documents diplomatiques français, série 1, tom. V, Paris, 1933, p. 301—302; Todorova Z., op. cit.*

independentă, apar o Serbie și un Muntenegru independente, un principat autonom Bulgar și noi relații cu fostul suzeran, Imperiul otoman.

În legătură cu poziția Imperiului otoman, Mihail Kogălniceanu în discursul din 9 mai 1877, cînd Parlamentul român proclamase independența României, declara că în viitor: „Noi voim să fim bine cu toate popoarele... și chiar cu Turcia; și cu Turcia vom face legături nouă, iar nu să rămînem în acele legături ca pînă astăzi, care nu mai au rațiunea de a fi”⁷. Încă în ianuarie 1878, România, prin diplomatul său, Calimachi Catargi, încerca să poarte negocieri directe cu Poarta la Paris⁸, iar la 2 februarie 1878, Kogălniceanu dorea să repatrieze pe cei 6 000 de prizonieri otomani „...care, din partea noastră, sînt liberi de a se întoarce acasă la ei”⁹.

La rîndul lor, oamenii politici turci, dînd dovadă de luciditate, precum și de faptul că nu aveau litigii teritoriale sau de altă natură, au recunoscut imediat independența României și au creat posibilități de colaborare pentru viitor¹⁰. În septembrie 1878 cele două state trec la schimbul de diplomați conform noii situații, România trimițînd pe primul său ministru extraordinar și plenipotențiar în persoana lui Dumitru Brătianu. Consulatele generale din Constantinopol, Salonic și Smirna depindeau de legația română din Constantinopol. Ulterior vor lua ființă consulate la Monastir, Ianina etc.¹¹.

Primul diplomat turc acreditat la București a fost Suleiman bey¹² care, la 15 decembrie 1878, este primit în audiență oficială cu tot personalul legației¹³. În memoriile sale, Carol nota că „străzile sînt pline de lume, care vrea să vadă trecerea ministrului cu echipaj de gală al curții, mai cu seamă fiind vorba de ministrul unui stat suveran de curînd”¹⁴. După 1878 vor lua ființă, ori se vor reorganiza consulatele turcești în următoarele localități: Iași, (1879), Călărași (1880), Tulcea (1880), Con-

stanța (1882), Giurgiu (1891), Turnu Severin (1892), Brăila (1895), Galați (1897) etc. În 1880, sultanul dă un dîneu în cinstea ministrului român, Dumitru Brătianu, cu care ocazie declară „...că o necesitate imperioasă pentru Turcia și România este de a întreține relațiile cele mai amicale”¹⁵. Sultanul și-a arătat, mai ales, mulțumirea față de comportarea corectă a guvernului român cu musulmanii din Dobrogea după cum remarcă și raportul din 24 martie 1880 al ministrului Austro-Ungariei la București, Hoyos. El informa la Viena că guvernul român și-a atras simpatia musulmanilor, acordîndu-le toate drepturile în problema proprietății rurale, libertatea cultelor, le-a permis deschiderea unui seminar la Babadag. Hoyos sublinia că aceasta este și părerea ministrului turc acreditat la București¹⁶.

Și relațiile cu Serbia și Muntenegru, înregistrau o evoluție pozitivă, ascendentă, în urma colaborării în timpul războiului din 1877—1878. Astfel, în 1879, prințul Milan al Serbiei a fost decorat cu „Steaua României”¹⁷. La rîndul său prințul sîrb, care era comandantul onorific al Regimentului 6 de linie românesc, decorează cu medalia sîrbă „Pentru bravură”¹⁸, în august 1879, drapelul regimentului, care a luptat în războiul din 1877—1878 cu mult curaj și abnegație. Desigur, toate aceste decorări aveau și o semnificație politică în relațiile româno-sirbe¹⁹.

Fără a ne propune o analiză a relațiilor comerciale ale României cu celelalte state balcanice, exemplificăm categoriile de mărfuri cu care se făcea comerț. În anul 1880, România exporta în Serbia: porumb, sare, lînă, făină de grîu, piei brute, petrol brut sau rafinat (păcură), orz, cai, grîu, făină de porumb, iere de morun etc. (enumerare în ordinea importanței) și importa din Serbia: boi și vaci, lemne de foc, lemne de construcții, vinuri, pește (proaspăt, sărat, afumat) obiecte de lemn, obiecte de aramă, var, porci, legume uscate, otgoane și frînghii (de in și cînepă), brînzeturi etc. În anul 1880 s-au exportat în Serbia mărfuri în valoare de 1 033 015 lei și s-au importat în valoare de 583 139 lei, Serbia

⁷ Documente privind istoria României, Războiul de independență, Edit. Acad. R.P.R., București, 1952, II, p. 668.

⁸ N. Iorga, *Politica externă a regelui Carol I*, București, 1923, p. 276.

⁹ N. Iorga, *Correspondance diplomatique*, doc. 675, p. 459.

¹⁰ Arh. St. Buc., fond Casa regală, dosar 25/1880, f. 1; vezi și N. Ciachir, *Relațiile româno-turce (1878—1914)*, în „Buletin ADIRI” nr. 5, 1970, p. 9.

¹¹ Arh. M.A.E., fond 21, vol. 33, f. 24 și urm.

¹² „Monitorul Oficial” din 11/23 octombrie 1878.

¹³ *Ibidem*, din 8/20 noiembrie 1878.

¹⁴ *Memoriile regelui Carol I*, vol. 15, p. 24.

¹⁵ Arh. St. Buc., fond Casa regală, dosar 25/1880, f. 1.

¹⁶ *Ibidem*, dosar 20/1880, f. 104.

¹⁷ *Ibidem*, dosar 33/1866, f. 62.

¹⁸ *Ibidem*, f. 65.

¹⁹ Arh. St. Craiova, fond Prefectura județului Dolj, dosarele 10, 13, 21, 30, 40/1879; dosarele 50, 51, 67, 96, 122, 197, 226, 245, 247, 277/1880 etc.

situându-se pe locul 11 în balanța noastră comercială de export²⁰.

Urmărind evoluția relațiilor româno-grecești, în aceeași perioadă, se constată un curs pozitiv al acestora. În decembrie 1879, Constantin Esarcu este numit ambasador la Atena, iar la 20 iulie 1880, Marcos Dragoumis, este numit ministru rezident la București. Erau și două viceconsulate grecești în România, unul la Constanța și altul la Sinaia²¹. În aprilie 1878, se încheia o convenție comercială între România și Grecia, iar în 1880, convenția era dublată de un acord comercial pe șapte ani, cu numeroase avantaje pentru negustorii greci²².

Referindu-se la relațiile româno-grecești, diplomatul român Ion Bălăceanu arăta într-un raport, pe care îl trimite prințului Carol la Viena, în iunie 1880, că revenind din insula Corfu, a făcut călătoria pînă la Triest „cu domnul Brailos, cel mai remarcabil diplomat pe care-l posedă Grecia”²³, cu care a discutat mult timp despre prezentul și viitorul celor două țări, ajungînd la concluzia că România și Grecia au interese și pericole comune. Diplomatul grec afirma că în domeniul politicii externe „grecii sînt aliații noștri naturali”²⁴. Grecia și România nu au interese antagonice ele trebuie să fie prietene, iar pentru conservarea acestei prietenii e nevoie de cunoaștere și de vizite reciproce ale șefilor de stat²⁵.

După 1878, relațiile româno-bulgare sînt bune. În această politică se încadrează și numirea de reprezentanții diplomati și consulari români la Sofia și Rusciuk, deși Bulgaria era încă un stat vasal. Astfel, la 28 mai 1879, fără a anunța Poarta, România numește un consul la Rusciuk în persoana lui Alexandru Stoianovici. Deși Turcia observă această manevră politică, ea recunoaște tacit situația creată. Cam în același fel se procedează și cu numirea primului agent diplomatic român la Sofia. Fără a aștepta beratul Porții, în septembrie 1878, prințul Carol l-a numit pe

Al. Sturdza ca agent diplomatic și consul general în capitala Bulgariei²⁶.

În răspunsul la scrisorile de acreditare a agentului trimis de Carol, Alexandru Battemberg declara: „Bulgaria nu va uita niciodată că în momentele grele, fiii ei au găsit în România ospitalitatea cea mai frățească și că eforturile poporului bulgar pentru libertate și progres au fost totdeauna privite cu o nobilă simpatie de către români”²⁷. România a fost de acord cu numirea unui agent diplomatic bulgar la București, fără a se ține cont de suzeranitatea turcească²⁸.

Relațiile comerciale iau amploare, depășind pe cele cu Serbia, iar în martie 1885, se încheie între cele două state și o convenție poștală²⁹.

În legătură cu atitudinea României * față de evenimentele din Balcani, ministrul de externe al României, Ion Cîmpineanu, telegrama la 17/29 septembrie 1885, tuturor legațiilor și agențiilor diplomatice, afară de cele din Belgrad și Atena: „Dezmințiti în modul cel mai formal orice alianță sau înțelegere cu Grecia sau Serbia. Zvonurile răspindite prin agenția Havas au evident, o intenție răuvoitoare”³⁰. Poziția României a avut o reacție pozitivă la Istanbul. „Aarif-pașa, ministru ad-interim al afacerilor străine m-a însărcinat — comunica ministrul român — să transmit guvernului meu, mulțumirile guvernului imperial”³¹.

Guvernul român care urmărea reacția marilor puteri și, în special, poziția Austro-Ungariei și a Germaniei³², aflîndu-se atît de aproape de evenimentele din Balcani, a dorit localizarea conflictului.

România s-a declarat neutră în timpul conflictului armat sirbo-bulgar, s-a arătat neliniștită de faptul că Balcanii devin din nou un teren de speculații pentru marile puteri, iar oficiosul guvernului, „Românul”, scria:

²⁶ *Reprezentanțele diplomatice ale României*, p. 263.

²⁷ Arh. M. A. E., volumul 198, dosar 21, f. 4.

²⁸ *Reprezentanțele diplomatice ale României*, p. 264.

²⁹ F. C. Nano, *Condica tratatelor*, textul reprodus în Tr. Djuvara, *Tratatelor internaționale ale României*, București, 1888, p. 258.

* Vezi pentru amănute, N. Ciachir, *La conclusion de la paix de Bucarest*, în „Revue des études sud-est européennes”, nr. 3—4 1965; vezi și N. Ciachir, *Orașul București, locul tratatelor conflictului balcanic din 1885—1886*, în „Materiale de istorie și muzeografie” nr. 7, 1969.

³⁰ Arh. M. A. E., vol. 202, 1885, dosar 41 B, teleg. din 20 sept. 1885.

³¹ *Ibidem*.

³² *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette (1871—1914)* vol. V, doc. 956, p. 13—15.

²⁰ *Ibidem*, dosar 292/1881.

²¹ „Monitorul oficial” din 21 iulie 1880.

²² Arh. M. A. E., vol. 247, f. 170 (Esarcu raporta în 1880, că deficitul Greciei era de 60 milioane drahme, din cauza mobilizării armatei. Creșterea balanței comerciale era vitală pentru Grecia).

²³ Arh. St. Buc., fond Casa regală, dosar 45/1880, f. 1.

²⁴ *Ibidem*, dosar 45/1880, f. 2.

²⁵ *Ibidem*, f. 2—3.

„Asistăm dezinteresați, dar cuprinși de durere la războiul dintre bulgari și sîrbi. Dezinteresați, pentru că credem că acest război se va localiza. Cuprinși de durere pentru că, oricine va fi biruitorul, va avea de efect a produce ură între popoare care au suferințe comune și aspirații comune”³³. România a trimis ambulanțe ale Crucii Roșii atît în Serbia cît și în Bulgaria. În Serbia ambulanța română a amenajat trei spitale și a îngrijit circa 500 de răniți, iar în Bulgaria a fost amenajat un spital, unde au fost îngrijiți 125 de răniți³⁴. Deputatul N. Ionescu cerea în parlamentul român, fiind în relații bune atît cu Serbia cît și cu Bulgaria, „...să ne punem mediatori între ei”³⁵.

La scurt timp, ministrul României acreditat la Berlin, V. Liteanu, telegrafia și el că Bismarck a ordonat reprezentanților săi de la Belgrad și Sofia, să propună celor două state, adică Serbiei și Bulgariei, după intrarea în vigoare a armistițiului, să înceapă negocierile la București³⁶. Într-un raport confidențial trimis tot de V. Liteanu, reproduce o convorbire cu cancelarul Bismarck. Demnitarul german i-a comunicat că diplomații sînt unanimi în a stabili o pace trainică în Balcani care să nu dezavantajeze pe nimeni³⁷. În legătură cu locul de desfășurare a tratatelor, Bismarck era de părere ca ele să se țină la București, deoarece România, prin poziția sa neutră și prin raporturile de prietenie și de bună vecinătate cu toate statele și-a cîștigat unanim simpatia³⁸.

Într-o notă trimisă din Sofia, ministrul român, Alex. Beldiman, informa că din rapoartele confidențiale pe care le-a primit se desprinde următoarea concluzie: „...Germania accentuează activitatea sa în problemele Orientale și vrea să ia inițiativa în minile sale pentru a soluționa pașnic actualele complicații”³⁹. Tot el telegrafia la 5/17 ianuarie 1886 că reprezentantul Germaniei, de comun acord cu reprezentanții Austro-Ungariei și Angliei, a propus guvernului bulgar orașul București

pentru tratativele de pace⁴⁰. O zi mai tîrziu el arăta că Turcia insistă pentru ducerea tratatelor la Constantinopol, dar pînă la urmă a aderat și ea la această propunere⁴¹.

Consulul României acreditat la Roma, referindu-se la aceeași chestiune, raporta că, întreținindu-se cu suveranii Italiei, aceștia i-au arătat „că găsesc locul întrunirii nimerit sub toate punctele de vedere. Ar dori numai ca România să exercite o influență oarecare asupra lor, căci aceasta va fi dezinteresată, de vreme ce reprezentanții și diplomații marilor puteri se preocupă mai mult de interesele lor proprii”⁴². Germania, și în speță Bismarck, mizînd pe faptul că România era legată de un tratat cu Puterile Centrale, prin intermediul Austro-Ungariei, dorea practic să bazeze drumul Rusiei în Balcani. Deși pacea se va încheia pe baza statu-quo-ului, Bismarck dorea să oblige într-un fel Bulgaria și s-o subordoneze Triplei Alianțe.

În timp ce țările participante direct la conflict (Serbia și Bulgaria), Imperiul otoman în calitate de suzeran al Bulgariei, România în calitate de vecină, ca și marile puteri doreau soluționarea conflictului, numai Grecia persista în atitudinea sa războinică, dorind să profite de conjunctură. Guvernul grec a contractat un împrumut de 24 milioane drahme de la Banca Națională, iar guvernul Dellianis ca și regele George, căutau aliați, sondînd România dacă este de acord să încheie o alianță și dacă pot conta pe armata română⁴³. Raportul legației române de la Belgrad, înaintat ministerului de externe român remarca în acest sens: „Victorioși într-un război, ei speră o parte mică din teritoriul Turciei; învinși, ei consideră că marile puteri nu vor admite schimbul de teritorii în defavoarea lor. Atunci guvernul și regele vor să pară activi pentru popularitate căci inactivitatea ar scădea influența și prestigiul conducătorilor greci”⁴⁴. Dorind să profite de evenimentele din anii 1885—1886, Grecia urmărea să-și lărgască

³³ „Românul” din 7 noiembrie 1885.

³⁴ *Ibidem*, din 11 și 12 noiembrie 1885.

³⁵ *Dezbaterile Adunării Deputaților (1885—1886)*, p. 52.

³⁶ *Arh. M.A.E.*, vol. 208, dosar 41 B, teleg. cifrată din Berlin din 9 ianuarie 1886.

³⁷ *Ibidem*, raport confidențial din Berlin, din 11/23 ian. 1886.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, teleg. cifr. din 31 decembrie/12 ianuarie 1886.

⁴⁰ *Ibidem*, teleg. cifr. din 5/17 ianuarie 1886.

⁴¹ *Ibidem*, teleg. cifr. din 6/18 ianuarie 1886.

⁴² *Ibidem*, vol. 208, dosar 41 B raport confidențial din Roma, 4 februarie (st.n.) 1886.

⁴³ C. Velichi, *Les relations roumano-grecques pendant la période 1878—1911*, în „Revue des études sud-est Eurpéennes”, nr. 3, 1969, p. 515—517.

⁴⁴ *Arh. M.A.E.*, vol. 208, dosar 41 B, raportul legației române din Belgrad din 19/31 ianuarie 1886.

teritoriul în spre Marea Egee, vizînd mai ales unele regiuni din Macedonia⁴⁵.

În orice caz, tratativele de pace între Serbia, Bulgaria și Turcia (aceasta din urmă în calitate de putere suzerană a Bulgariei) au început la București, la 23 ianuarie/4 februarie 1886.

În ședința de deschidere a luat cuvîntul ministrul de externe al României, Pherekyde, care a declarat că țara gazdă, prietenă în egală măsură a tuturor popoarelor din Balcani, dorește, în mod sincer, stabilirea unei păci echitabile și trainice⁴⁶. În urma a nouă ședințe, tratatul a fost iscălit la 19 februarie/3 martie, pe baza statu-quo-ului⁴⁷. În ultima ședință, delegatul Turciei și-a exprimat satisfacția pentru restabilirea păcii în Balcani și a mulțumit României pentru rolul avut în mediarea conflictului. Delegatul sîrb a relevat concursul real al statului român, iar delegatul bulgar s-a asociat la cele spuse de ceilalți delegați, adăugînd că speră „că pacea să fie durabilă și mulțumește guvernului și poporului român pentru rolul jucat”⁴⁸.

După cum se știe, criza balcanică nu s-a rezolvat complet prin semnarea păcii de la București. Țarismul, iritat de prințul Battenberg, reușește să-l înlăture printr-o lovitură de stat și să instaleze un nou guvern. Datorită amestecului Germaniei și Austro-Ungariei, acest guvern a fost răsturnat instituindu-se o regentă germanofilă. Relațiile ruso-germane devin foarte încordate, aproape să se ajungă la război. De abia în 1887, printr-un compromis al marilor puteri, criza bulgară a fost soluționată⁴⁹.

În perioada 1886—1900, diplomația românească a continuat să cultive relații de bună înțelegere cu statele balcanice. Ea nu avea probleme majore acute de litigiu, totuși în 1892 a rupt relațiile diplomatice cu Grecia, din

cauza succesiunii averii lui Vangelis Zappa⁵⁰, pe care le-a reluat în 1896. În anii 1899—1900, relațiile cu Bulgaria s-au înăsprit din cauza cîtorva insule de pe Dunăre care au devenit obiect de litigiu, între cele două state.

Pe linia relațiilor comerciale și consulare între România și statele balcanice consemnăm tratatul de comerț și navigație cu Turcia (1887), tratatul de comerț cu Serbia (1890), aranjamentul comercial cu Bulgaria (1895), convenția poștală și telegrafică cu Bulgaria (1896), aranjamentul telegrafic cu Serbia (1896), convenția comercială cu Turcia (1897), convenția româno-sîrbă privind construirea unui pod peste Dunăre între Țigănești și Brza Palanka, pentru racordarea căilor ferate române cu cele sîrbești (1898), convenția specială cu Bulgaria (1900), protocolul în vederea unei convenții consulare cu Turcia (1900) și convenția comercială între România și Grecia⁵¹. La această convenție a fost anexat un protocol și o listă de comunități grecești recunoscute persoane juridice, la Brăila, Galați, Calafat, Mangalia **, Constanța, Tulcea, Sulina și Giurgiu, recunoscîndu-se și personalitatea juridică a bisericii grecești din România⁵².

Dezideratul principal al diplomației românești era atîntit dincolo de Carpați, căci în monarhia austro-ungară, în Transilvania și Bucovina, locuiau peste 3 milioane de români, care așteptau să se unească cu țara. Dar România, după cum se știe, iscălise un tratat politic cu Austro-Ungaria în 1883 și prin aceasta era legată de Puterile Centrale⁵³. Acest tratat scosese România din izolarea politică de care era amenințată și rezolvase totodată și chestiunea Dunării, conform intereselor sale⁵⁴. Dar teama de țarism, subordonarea economiei țării față de monopolurile din Germania și Austro-Ungaria și fidelitatea lui Carol față de

⁴⁵ D. Djordjević, *Revolutions nationales de peuples balkaniques 1807—1914*, Belgrad, 1905, p. 167; După cum se știe, în 1881, pe baza convenției de la Constantinopol, a celor șase mari puteri, Grecia a obținut provinciile Arta și Tesalia, cu o suprafață de 13 800 km pătrați și avînd o populație de 293 000 locuitori.

⁴⁶ Arh. M.A.E., vol. 208, dosar 41 B; „Cuvîntul” din 23 ian./4 febr. 1886.

⁴⁷ Arh. St. Buc., fond Casa regală, dosar 7/1886, f. 2—16.

⁴⁸ Arh. M.A.E., vol. 208, dosar 41 B: Proces-verbal din 19 febr./3martie 1886; vezi și Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României 1886—1900*, București, 1925, p. 225.

⁴⁹ N. Ciachir, *România în sud-estul Europei* ...p. 220.

⁵⁰ C. Velichi, *op. cit.*, p. 524; vezi și *Le Livre Vert. Documents diplomatiques. L’Affaire de la succession Zappa*. (Zappa grec din Epir, după alte surse albaneze, a făcut mare avere, primînd în 1884 cetățenia română).

⁵¹ Arh. M.A.E., nr. 2, Lit. T., vol. 4 (nenumărat).
⁵² „Monitorul oficial” din 23 ian./5 febr. 1901; vezi și C. Velichi, *Les relations roumaino-grecques...*, p. 530.

⁵³ Tamborra Angelo, *L’Europe Centro-Orientale nei secoli XIX-XX (1800—1920)*, Vallaro di Commissionaria editoriale, p. 334.

⁵⁴ Comunitățile grecești cu excepția celei din Mangalia, posedau biserici și școli proprii.

⁵⁵ Gheorghe Cazan, *Tratatul secret...*, p. 193.

Hohenzollerni, determinau menținerea României în sistemul Triplei Alianțe⁵⁵.

În ciuda acestor fapte, România a refuzat să mai reînnoiască tratatul comercial cu Austro-Ungaria, expirat în 1885 și, prin tariful vamal protecționist adoptat în 1886, practic declarase un război vamal curții de la Viena. În plus, prin apariția în 1890 a „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor”^{***}, începuse o campanie sistematică în vederea desăvârșirii unității naționale.

Pe de altă parte, guvernul și în special diplomația românească au făcut eforturi ca populația aromână (vlahă) din Imperiul otoman, răspândită mai ales în Macedonia, Epir și Albania, să aibă școli și biserici în limba maternă****, permițându-se constituirea de comunități aromâne⁵⁶.

În noiembrie 1891, ministrul român la Constantinopol, M. Mitileu, este primit în audiență specială de sultan, care îi declară că Imperiul otoman și România au interese identice, primejdii comune și este necesară „o Antantă între România și Turcia”⁵⁷, promițând că li se va acorda statut juridic aromânilor din Imperiul otoman. Turcia va insista, în special în 1897, să încheie un tratat de alianță cu România, mai ales că izbucnise războiul greco-turc, iar Serbia, Muntenegrul și Bulgaria, concentraseră trupe la granița turcă⁵⁸. În acest scop, au apărut articole elogioase în presa turcă despre România (Malumat, Sedakat, Sabah și în alte periodice) chiar precum România să joace un rol important⁵⁹. România respinge într-un mod civilizat propunerile turcești, oferindu-se să îmbunătățească soarta turcilor aflați în Dobrogea și să cedeze un loc în București unde să se construiască o moschee, cerînd în schimb, drepturi pentru

aromânii din Imperiul otoman și în primul rînd recunoașterea unui șef religios al acestora⁶⁰. Propunerile românești sînt aminate de către guvernul otoman și combătute vehement, în special de către Bulgaria și Grecia, care nu priveau cu ochi buni asemenea sollicitări, socotind Macedonia o zonă de influență exclusivă a lor. Deoarece turcii tergiversează să rezolve cererile guvernului român, ministrul Trandafir Djuvara, acreditat la Constantinopol, constată în 1898, că relațiile devin mai reci și își arată nedumerirea față de o asemenea politică, întrucît Imperiul otoman, care are foarte puțini prieteni, ar fi găsit în România un partener corect și dezinteresat⁶¹. De-abia la 9 mai 1905, sultanul a promulgat iradeaua prin care se recunoaște și se permite constituirea comunităților aromâne în cadrul Imperiului otoman⁶². Acest eveniment, raporta Lahovary de la Constantinopol, a produs mare senzație asupra opiniei publice și mai cu seamă asupra cercurilor influente din Fanar⁶³. În orice caz, din rapoartele diplomatice românești, reiese că atît guvernul român cît și consulii români, mai ales din Salonic, Ianina și Monastir, sprijineau alături de doleanțele aromânilor, pe cele ale macedonenilor și albanezilor ortodoxi. Totuși, în ciuda acestor contradicții, la presiunea puterilor Centrale, se încheie convenția comercială din 1900 și un protocol care recunoaște biserica elină din România, ca persoană juridică⁶⁴. De asemenea, din inițiativa diplomației vieneze, are loc în 1901, o întrevedere la Abazzia între regele Carol I al României și regele George al Greciei, unde se ajunge la o înțelegere mai largă între cele două părți. Puterile Centrale⁶⁵, căutînd să contracareze influența rusă, engleză și franceză în Balcani, urmăreau să aplaneze conflictele între statele din această zonă a Europei, ca ele în bloc să fie fidele Triplei Alianțe. În același timp, blocul franco-

⁵⁵ Al. Marghiloman, Note politice, 1897–1923, București, 1927, vol. I, p. 19, vezi și I. Gheorghiu, I. Sendrilescu, Relațiile externe ale României în perioada 1900–1914, în „Studii și articole de Istorie” XXVII–XXVIII, 1974, p. 85.

^{***} Ulterior Liga culturală, înființase secții la Paris, Londra, Anvers, Bruxelles, Berlin etc. în vederea propagandei unirii tuturor românilor într-un singur stat.

^{****} Karpát K. H., *The memoirs of N. Batzaria: the Yoring Turks and national*, în „International Journal of Middle East studies”, London, nr. 3, 1975, p. 276–299. În prima parte se fac referiri la perioada de care ne ocupăm.

⁵⁶ Arh. St. Buc., fond Casa regală, dosar 2/1900, f. 2, vezi și N. Ciachir, *Relații româno-turce (1878–1914)*, p. 13.

⁵⁷ Arh. St. Buc., fond Casa regală, dosar 19/1891, f. 2–3.

⁵⁸ Arh. M.A.E., fond 21, vol. 34, f. 54.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 93.

⁶⁰ *Ibidem*, vol. 35, f. 78.

⁶¹ *Ibidem*, f. 259–260.

⁶² *Ibidem*, vol. 47, f. 12–14.

⁶³ *Ibidem*, f. 97.

⁶⁴ I. Gheorghiu, I. Sendrilescu, art. cit., p. 90.

⁶⁵ Vezi pentru amănunte, Victor Bill, *Die Tragedie Osterreichs*, Leipzig, und Wien 1940; Vezi și Otto Hoetzsch, *La politiques exterieure de l'Allemagne de 1871 à 1914*, Berlin, Geneve, 1933; E. Zolner, *Geschichte Osterreichs*, Wien, 1966; Jager Oskar, *Geschichte der neuesten Zeit 1789–1900*, Bielefeld und Leipzig, 1907; Litschauer Gottfried Franz, *Osterreichische Geschichte*, Wien, 1965; Luigi Salvatorelli, *La triplice Alleanza, Storia diplomatica 1877–1914*, Milano, 1939.

rus creat în 1893⁶⁶, făcea eforturi să atragă Anglia de partea sa, în ciuda existenței unor puternice divergențe și să contracareze la rindul său, pozițiile puterilor centrale în sud-estul Europei⁶⁷.

În concluzie, diplomația română în perioada 1878–1900, a întreținut relații de bună vecinătate cu statele balcanice și a militat pentru menținerea statu-quo-ului, pentru a nu se crea un dezechilibru în potențialul militar și economic al acestora. În același timp, statele balcanice își înțețeau eforturile de a-și desăvîrși unitatea națională în vederea eliberării, în primul rînd, a teritoriilor ce se aflau sub dominația otomană, bulgarii urmărind, în plus, proclamarea independenței de stat, iar albanezii și macedonenii căutau soluții ca să-și păstreze ființa națională.

Resumé

L'auteur, en se basant spécialement sur les matériaux d'archives (le fond Maison Royale et l'archive du Ministère des Affaires Étrangères), sur des collections de documents, périodiques et ouvrages à caractère général et spécial, trace les principaux jalons de la diplomatie roumaine pour la période 1878–1900. Ainsi, dans la dite période, la diplomatie roumaine entretient de relations correctes, de bon voisinage avec les États Balcaniques, parfois même cordiales avec la Serbie et Monténégrou et a milité pour le maintien du statu-quo, a fin de ne se crée pas un déséquilibre dans le potentiel militaire et économique de ceux-ci.

En même temps les États Balcaniques intensifiaient leurs efforts pour perfectionner l'unité nationale en vue de libérer, premierement, les territoires qui se trouvaient encore sous la domination ottomane. Les bulgares poursuivent de plus la proclamation de l'indépendance d'État et les albanais et les macédoniens cherchaient des solutions pour garder leur existence nationale.

Pendant le conflit armé de 1885 entre la Serbie et la Bulgarie, la Roumanie a essayé de médier entre les deux États, a envoyé des ambulances de la Croix-Rouge tant dans la Serbie que dans la Bulgarie et a fait des efforts pour que la paix soit signée en 1886 à Bucarest sur la base de statu-quo.

Le gouvernement roumain, par l'intermédiaire de ses diplomates à Constantinople, et particulièrement par ses consuls accrédités à Salonique, Janina et Monastir, a appuyé aussi les doléances des macédo-roumains, ce celles de macédoniens et d'albanais orthodoxes, populations qui manquaient de droits sous les ottomans.

⁶⁶ E. A. Rotstein, *Mejdunarodnie otnoşenia v. konca XIX veka*, Moscova, Leningrad, 1960, p. 191.

⁶⁷ Ambrozi M., *L'Apogée de l'Europe 1871–1918*, Paris, 1975; William Langer, *The Franco-Russian alliance*, Cambridge; Pierre Renouvin, *Histoire des relations internationales*, t. VI; Le XIX-e siècle. De 1871 à 1914. L'apogée de l'Europe, Paris, 1935.

Précis

The author relying particularly on the archival documents (Fonds "Casa Regală" and the Archives of the Ministry of Foreign Affairs) on collections of documents, periodicals and some other works with general and special character, draws the main traces of the Romanian diplomacy during 1878–1900. In the above mentioned period the Romanian diplomacy was in good neighbourly terms with the Balkan States, sometimes even cordial ones with Serbia and Montenegro, and actioned to maintain the status quo in order not to cause a lack of poise in their economic and military potential. At the same time, the Balkan States doubled their efforts to accomplish the national unity mainly aiming at the liberation of the territories that were under Ottoman domination. Besides, the Bulgarians wanted the proclamation of the State independence and the Macedonians and Albanians tried to find solutions in order to preserve their nation.

During the contest of 1885 between Serbia and Bulgaria, Romania endeavoured to mediate the conflict. She sent Red Cross ambulances both in Serbia and Bulgaria and made efforts that peace should be concluded in 1886 at Bucharest on the basis of status quo.

By their diplomats at Constantinople and particularly by their consuls at Salonique, Janina and Monastir, the Romanian Government supported beside the claims of Macedo-Romanians, as well the claims of the Orthodox Macedonians and Albanians, populations who had no rights under the Ottoman rule.

REZISTENȚA POPORULUI ROMÂN ÎMPOTRIVA REGIMULUI DE OCUPAȚIE (decembrie 1916–noiembrie 1918)

ION TOACĂ

În multimilenara sa existență, poporul român a fost nevoit să poarte numeroase lupte împotriva cîmpitorilor, pentru apărarea pămîntului străbun, pentru păstrarea ființei sale naționale. În aceste bătălii idealul unității și independenței naționale s-a împlinit indisolubil cu idealul de progres social, cu dorința de a ridica patria pe culmi mai înalte ale civilizației, bunăstării și fericirii.

În preajma izbucnirii primului război mondial, lupta de eliberare națională a poporului nostru a căpătat o amploare deosebită, care impunea o rezolvare dreaptă și neîntîrziată.

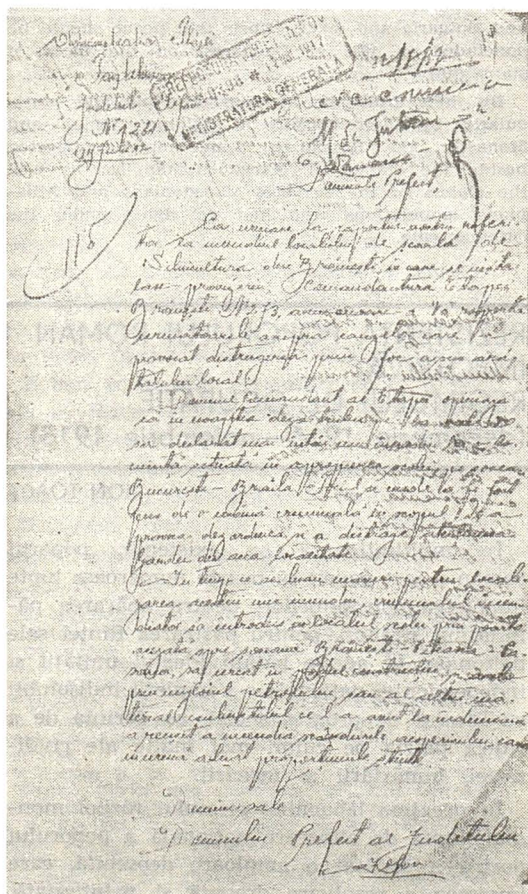
Acționînd în concordanță cu năzuința legitimă a întregului popor român, de desăvîrșire

a unității sale naționale, guvernul liberal a declarat în august 1916 război Austro-Ungariei, angajându-se să lupte alături de puterile Antantei, care promiteau satisfacerea dezideratului unirii cu patria mamă a provinciilor românești aflate sub dominație străină. Referitor la intrarea României în această conflagrație mondială, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cotoire și aneuriune teritorială”¹.

După începerea operațiunilor militare armata română a luptat cu eroism și abnegație, dar nu a putut respinge puternicele forțe militare ale inamicului și, în condiții dra-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 2. Ediț. politică. București, 1969, p. 497.

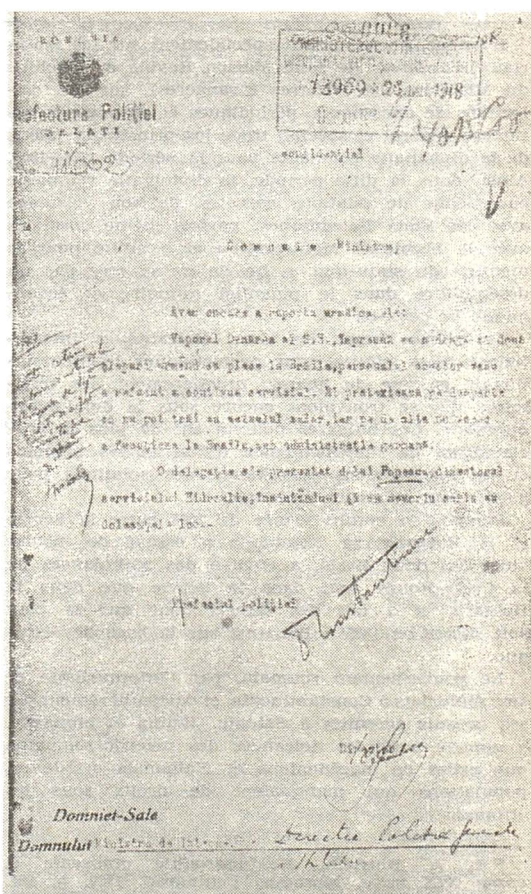

1917 iulie 12. Scrisoarea către prefectul jud. Ilfov în care se arată cauzele incendiului școlii de silvicultură din Brănești

matice, a fost nevoită să se retragă în Moldovă, unde s-a refăcut și a desfășurat o dură rezistență împotriva trupelor puterilor centrale care ocupaseră partea de sud a țării.

În legătură cu intențiile cotoitorilor privind soarta României menționăm faptul că, încă de la începutul intrării lor pe teritoriul românesc, armatele Puterilor Centrale și ale aliaților lor, au acționat cu deosebită cruzime atât împotriva militarilor români, cât și a populației civile.

Pentru exterminarea populației românești, în curtea Legației germane de la București se înființase (încă înainte de începerea ostilităților militare) un depozit clandestin de explozive și de culturi de bacili destinate să infecteze animalele domestice și să provoace

1918 iulie 26. Nota siguranței din Galați privind greva marinarilor de pe vaporul „Dunărea”

Juniața Comunei
Nobrua Rîmpic
Județ Ilfov
1917

1917 Noiembrie 11

Comandant Administrator

La reședința Indivizului N° 1115 din onoare a înaintat
un tabel de lașani cu hoi cari au fost aduși din alt județ
pe a muncii pe moșia J. Corlătescu în vara anului 1917.
În cas se poate desprinde de la punctul 3 de pe
amănunț ca în lașanul fugit să se dea în primăria proprie
tuturor muncii sub leasă de abținut sau omi putut. Căpata
de mare se împușcă și administrația locală are să
calătească și să se poată la reședința defunctului a muncii.
Totuși se înțeleasă înaintat în 1917 lașanul să se poată
dăru în cas se poartă muncii, cari sunt în cas la
craș. La un moment dat se poartă la desprindere și
lașan de muncii și poartă de 1917 cari sunt lașanul și
se poartă lașanul și poartă de 1917, pe care poartă lașanul
prezent în cas se desprindere lașanul și poartă lașanul și poartă
de 1917 cari se poartă de primăria lor se poartă lașanul și poartă

J. Corlătescu

Comandant Administrator al plăii Vădă.

1917 noiembrie 11. Document privind aducerea țărănilor din alte județe, pentru a lucra pe moșia lui I. Corlătescu

boli transmisibile la om². Din întreaga suprafață de atunci a României, de 139 690 km², trupele Puterilor Centrale au supus ocupațiunii militare, sub comanda supremă a generalului Mackensen, peste 2/3 din teritoriu³. Regimul de ocupație, conceput a fi de lungă durată, a împărțit teritoriul în patru zone de administrare militară: zona întâia cuprindea 14 județe din Oltenia și o parte din Muntenia; zona a II-a cuprindea satele, cîmpiile și dealurile din jurul Buzăului; zona a III-a cuprindea județele Rîmnicul Sărat și Brăila, iar zona a IV-a cuprindea Dobrogea.

Pentru administrarea acestor zone au fost create organe speciale care aveau menirea să efectueze inventarierea, strîngerea și ridicarea prăzii de război, depistarea bogățiilor naturale și organizarea exploatării acestora în interesul invadatorilor, supunerea și trimiterea la muncă forțată a populației băștinașe.

² Arh. St. Buc., colecția microfilmie Belgia, rola 69/10 nr. 006/1 227, f. 1 113-1 148.

³ Ilie I. Georgianu, *România sub ocupațiune dușmană. Exploatarea economică a țării. Organizarea și activitatea statului major economic*, București, 1920, p. 6-6.

Administrația germană a teritoriului românesc ocupat cu sediul în București (respectiv Militar — Ver+altung în Rumänien) avea un aparat vast și complicat, cu numeroase resorturi și ramificații și reprezenta de fapt „adevăratul guvern“ al României ocupate. În fruntea acestuia, ca guvernator, a fost numit contele Tüllf von Tschepe und Weidenbach — general de infanterie, iar ca șef al statului major — colonelul Hentsch. Statele aliate cu Germania erau reprezentate de cite un împușternicit: Austro-Ungaria — de generalul Sendler și apoi de colonelul Kontz; Turcia — de Osman Nizami Pașa; Bulgaria — de generalul Tantiloff.

Intențiile cotropitorilor erau clar exprimate chiar în prima proclamație adresată de armata de ocupație în numele lui Wilhelm de Hohenzollern „Către populația micii Valahii“, adică din Oltenia: „Am venit să pedepsesc România, nu însă pe români; să pedepsesc pe acela care și-a trădat (sic!) casa, familia și țara; și-a călcat cuvîntul, cuvîntul de onoare“⁴.

Prin numeroase proclamații și instrucțiuni, se punea în vedere populației că întrunirile publice, manifestațiile de orice fel, circulația pe străzi în grupuri mai mari de trei persoane, activitatea organizațiilor muncitorești precum și editarea de ziare erau interzise cu desăvîrșire, iar cluburile au fost închise. În scopul supravegherii oricărei mișcări a populației, s-a introdus o legitimație specială — „Ausweiss“ — fără de care nimeni nu putea trăi în provinciile ocupate.

Presa oficială a administrației militare: „Bukarester Tageblatt“ („Gazeta Bucureștilor“, tipărită în limba germană și română*) revista „Rumänien in Wort und Bil“ și „Săptămîna ilustrată“ (scrisă în limba română) sprijinea acțiunile și propaganda acesteia.

Autoritățile de ocupație au creat în Capitală (decembrie 1916) comisia comunală a orașului București formată din 11 persoane. În aprilie 1917, a fost format și un pretins guvern al teritoriului ocupat, compus din cinci miniștri giranți. Pe lîngă fiecare dintre acești miniștri, a fost delegat cite un ofițer german „de legătură“ care era adevăratul tutore al girantului. Semnătura acestui ofițer era indispen-

⁴ Arh. St. Buc., fond Casa Regală, dosar 36/1916, f. 1.

* Primul număr al acestei gazete a apărut la 12 decembrie (s.w. nov.) 1916.

sabilă pentru valabilitatea oricărui act de administrație⁵.

Jefuirea resurselor economice ale țării și a bunurilor populației a constituit una dintre principalele atribuțiuni ale administrației militare de ocupație germană și a aliaților săi. Generalul Mackensen, cu prilejul vizitei sale în Valea Prahovei (4 aprilie 1917) în discuțiile purtate cu specialiștii aduși din Germania pentru supravegherea producției de petrol, aprecia că prin trimiterea de cât mai multe produse petrolifere, industriale și alimentare în Germania „este posibil să rezistăm din punct de vedere economic”⁶. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv major, reprezentanții Puterilor Centrale au creat la București încă din primele zile ale cuceririi teritoriului românesc, un stat major economic — Wirtschaftstab. El era constituit dintr-un oficiu central cu sediul în București și o rețea de oficii filiale în principalele localități din teritoriul ocupat.

Pe baza măsurilor luate de Statul major economic, puterile ocupante au ridicat din România o mare parte a utilajului industrial⁷. În acțiunea de trimitere în Germania a cât mai multor bunuri un loc important l-a ocupat strângerea obiectelor de oțel, fier, cupru, alamă, cositor și bronz. În acest scop au fost demontate șinele de cale ferată și traversele de pe întreaga porțiune Pantelimon, Afumați, Ștefănești, Tunari, Otopeni, Mogoșoaia și Chitila, precum și de pe traseul Cernica, Cățelu etc. De la un număr mare de locuitori s-au ridicat cazanele pentru fabricat țuică, căldările de aramă și gălețile în care țineau apa de băut, plitele și pirostriile, ceaunele de fontă în care se pregătea mămăliga, tigăi și tingiri, lămpile, galeriile și sobele de metal. Pe toate „le turteau și expediau în Germania”⁸. „Vandalismul german — menționa ziarul „Mișcarea” — nu cunoaște nici o limită și nu cedează în fața nici unei ticăloșii”⁹. Cu privire la această „operație”, Nicolae Iorga sublinia că în acea perioadă România ajunsese „marea

furnizoare, goliță zi de zi de toate resursele ei, a țărilor unite în contra-i, care își disputau cu vehemență partea de atribuit fiecăreia dintre ele”¹⁰.

Potrivit relatărilor oficiale, în perioada decembrie 1916 — octombrie 1918, din România s-au expediat următoarele cantități de produse: 57 474 tone mașini, unelte, fier și metale; 1 140 809 tone produse petrolifere; 201 153 tone lemn; 93 945 tone sare; 14 679 tone piei brute și prelucrate; 10 028 tone textile; 8 687 tone alcool, spirt, tutun și fabricate din tutun; 2 059 tone chimicale; 34 408 tone diverse materii prime și produse industriale; 1 273 182 tone grâu; 495 370 tone porumb; 94 613 tone diverse cereale și legume; 262 592 tone diverse alimente și furaje; 36 148 tone oleaginoase și multe alte bunuri, care nu au fost consemnate în statistica oficială¹¹.

Ridicarea acestor mari cantități de bunuri, rechiziționarea și confiscarea de produse aparținând populației, distrugerea instalațiilor industriale și secătuirea rezervelor de materiale și materii prime, au dat o grea lovitură avuției naționale a României¹².

Acționînd pentru eliberarea teritoriului cucerit, poporul român și-a regrupat forțele și s-a opus dușmanului cu toate mijloacele pe care i le ofereau noile împrejurări. Referindu-se la această perioadă deosebit de grea pentru soarta poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că împotriva cuceritorilor „forțele patriotice s-au ridicat la luptă, și-au adunat toate puterile și au hotărît să reziste cu orice preț în fața armatelor invadatoare”¹³.

În fruntea mișcării de rezistență s-au situat militanții revoluționari¹⁴ care „au strîns carele crucate de război și le-au organizat în vederea luptei, conform tacticii și metodei noi”¹⁵. În acele zile, cînd trupele inamice se apropiau

¹⁰ N. Iorga, *Sub trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*, București, 1932, p. 247.

¹¹ Ilie I. Georgianu, *op. cit.*, p. 21—22, 121—140.

¹² Arh. St. Buc., colecția Microfilme Belgia, inventar 308, rola 69/10, f. 1150 (telegama din 15 decembrie 1916); colecția Xerografii Viena, pachet LIV, rola 14, document din 21 august 1916, c. 702—716 și document din 22 mai 1917; colecția Microfilme S.U.A. (T. 136—86 S.A.), documente din 23 iulie, 8 și 26 august și 29 noiembrie 1918. V. și H. Ludendorff, *Souvenirs de guerre*, vol. I, Paris, 1934.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 468—469.

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., dosar 4332, f. 96—97. V. și Arh. I.S.I.S.P., fond 1, dosar 745, f. 33.

¹⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 1, dosar 2, f. 9.

⁵ Arhiva Institutului de studii istorice și social politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare Arhiva I.S.I.S.P.), fond 2, dosar 551, f. 210.

⁶ *Ibidem*, fond nr. 13, dosar 1242, p. 304.

⁷ Arh. St. Buc., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 32/1918, f. 244—245; fond Prefectura județului Ilfov, dosar 66(220)/1917, f. 2.

⁸ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. II, 9116—1917, p. 254; vezi și Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei I. C. Brătianu, Războiul 1914—1918*, Edit. Universul, 1937, p. 166—170 și 226—227.

⁹ „Mișcarea”, din 11 iulie 1917.

de București, Partidul Social-Democrat Român a lansat chemarea intitulată *Cetățeni ai Capitalei*, în care se spune: „Voi cei din București păstrați-vă singele rece și-l întâmpinați (pe inamic — n.n.) fără șovăire, oricare ar fi urmările acestui război... Nu trebuie să părăsiți Capitala, stați locului” și încheie: „Partidul nostru este un partid de clasă, el rămâne pe loc, atunci când nenorocirea va face ca teritoriul nostru să fie ocupat...”¹⁶.

În cursul lunii decembrie 1916, s-a hotărât, la o ședință a socialiștilor din București, ținută la locuința lui Alecu Constantinescu, de pe str. Umbrei nr. 8 (lângă biserica Albă), formarea unor grupe ilegale care să cuprindă alți militanți socialiști cît și elementele înaintate din rîndurile muncitorilor și țăranilor aflați în localitățile ocupate*. Importante grupuri ilegale au fost constituite la începutul anului 1917 în București, Ploiești, Buzău, Brăila, Galați, Cîmpina, Pitești, Drobeta-Turnu Severin etc. Activitatea acestor grupe era coordonată de Comitetul de acțiune ilegală, constituit în București la sfîrșitul anului 1916 și începutul lui 1917.

La început nucleul Comitetului de acțiune era format din: Alecu Constantinescu (secretar), Gh. Cristescu, Constantin Popovici, Iancu Olteanu și Gh. Teodorescu.

Ca urmare a activității desfășurate de Comitetul de acțiune, în scurt timp, în Capitală s-au întărit grupele ilegale formate la fabrica de pompe din str. Puțul cu Apă Rece, la întreprinderea „Chiriac” din Cîmpul Moșilor, la atelierul mecanic al lui „Franț” de pe str. Apele Minerale etc.¹⁷. Un grup care activa sub îndrumarea directă a lui Alecu Constantinescu se constituise și în cartierul Vitan¹⁸.

Prin constituirea Comitetului de acțiune din București, s-au creat premisele conducerii de către un singur centru a întregii mișcări patriotice împotriva ocupanților¹⁹. Acest comitet a ținut numeroase ședințe conspirative în diferite case și clădiri din București. Una dintre aceste clădiri se afla în incinta fermei

Grozăvești²⁰, unde a avut loc la 28 aprilie și 1 mai 1918 o consfătuire la care au participat reprezentanți ai Comitetului Executiv al P.S.D. și ai Comisiei generale a sindicatelor ai comisiilor locale și ai comitetelor unor uniuni sindicale²¹.

Sfîdînd restricțiile impuse de ocupanți, membrii Comitetului de acțiune din București au hotărît să organizeze sărbătorirea zilei de 1 Mai 1917 printr-o adunare muncitorească programată a se desfășura în desimea înverzită a crîngului existent atunci pe coasta șoselei Panduri, în apropiere de locul unde se află azi Academia Militară Generală. În crîng a fost înălțat steagul roșu, în jurul căruia s-au adunat numeroși muncitori din întreprinderile bucureștene ce purtau cite o funduliță roșie la butonieră. Au fost ascultate cuvîntările rostite de conducătorii grupurilor ilegale și de scriitorul Barbu Lăzăreanu²².

Unele întruniri conspirative au avut loc și în locuința lui Filip Gelăr, situată în fundătura Făurari, cartierul Dudești din Capitală²³, și în casa lui Gheorghe Cristescu de pe str. Herescu Năsturel nr. 9 din București²⁴. Sfera de activitate a mișcării de rezistență împotriva ocupanților nu se reducea numai la probleme de ordin organizatoric, ci cuprindea și acțiuni de propagandă și agitație. Din cauza greutăților, majoritatea circularilor și manifestelor, elaborate în anul 1917 în Capitală au fost scrise de mînă sau dactilografiate²⁵. Cu prilejul zilei de 1 Mai 1917 s-a încercat chiar scoaterea unei gazete consacrate acestui eveniment²⁶.

Spre sfîrșitul anului 1917 Alecu Constantinescu reușește să procure o mașină de tipărit „Boston” instalată mai întîi în casa cizmarului Duicu din str. Cîmpul Veseliei (cartierul Vitan), apoi într-o clădire aflată pe b-dul Pache, de unde a mutat-o într-o magazie din curtea băii „Ovidiu” de pe Calea Moșilor nr. 293²⁷. Această baie era proprietatea inginerului Bacalu — simpatizant al mișcării so-

¹⁶ Arh. I.S.I.S.P., fond 1, dosar 745, f. 33.

* La această ședință au participat 30 de persoane din care: Constantin Aglu, Iancu Olteanu, G. M. Vasilescu-Vasia, Dumitru Gănescu, Ghiță Moscu, Leonte Filipescu, Gheorghe Jianu, Aurel Nicolaescu etc. (Arh. I.S.I.S.P., fond 3, dosar 80, f. 7-8).

¹⁷ Ibidem, dosar 745, f. 39-41; fond 3, dosar 100, f. 18-19.

¹⁸ Ibidem, fond 2, dosar 461, f. 4-5 și dosar 100, f. 18-19.

¹⁹ Arhiva I.S.I.S.P., fond 1, dosar 8, f. 3.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 28, mapa 29/1918 și Arhiva I.S.I.S.P., fond 1, dosar 745, f. 39-41.

²¹ Ibidem, mapa 5/1918.

²² Ibidem, fond 2, dosar 551, f. 283.

²³ Arhiva I.S.I.S.P., fond 3, dosar 100, f. 10-19.

²⁴ Ion Toacă, *Locuri și case memoriale care evidențiază rezistența maselor populare românești împotriva regimului de ocupație*, în „Revista de Istorie”, tom. 30, nr. 1 din 1977, p. 115-122.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 5, dosar 1168, f. 25-40.

²⁶ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. II, 1916-1917, București, 1927, p. 525.

²⁷ Arhiva I.S.I.S.P., fond 1, dosar 745, f. 59.

cialiste²⁸. Tipografia instalată aici a funcționat pînă în decembrie 1918, sub directa îndrumare a lui Aléu Constantinescu. Tot în acest loc Alecu Constantinescu s-a întîlnit, în anul 1918, cu revoluționarii români care se întorceau de pe front sau din alte țări, unde se aflaseră în timpul războiului²⁹. În acțiunea de tipărire a materialelor de propagandă a fost folosită cu succes instalația tipografică montată în pivnița casei de pe Șos. Vitan nr. 25 (azi nr. 248) din București³⁰.

În anii 1917—1918 acțiuni de rezistență împotriva ocupanților au avut loc și în alte localități din teritoriul ocupat. Astfel, în septembrie 1917, Alecu Constantinescu și Emil Nicolau au redactat și multiplicat într-o magazie aflată în incinta conacului fostului prinț Mavrocordat din localitatea Măneci Ungureni — Prahova, manifestul intitulat: „O vizită neplăcută” și semnat de grupa ilegală din Prahova, prin care se demasca scopul vizitei în România a împăratului Wilhelm al II-lea³¹. La Ploiești manifestele și chemările la luptă împotriva ocupanților erau multiplicare într-un bordei aflat în curtea casei socialistului Emil Nicolau. La una din ședințele conspirative care s-a ținut în locuința acestuia, la 20 februarie 1917, a participat, pe lângă conducătorii locali ai mișcării muncitorești, și Alecu Constantinescu, care reprezenta Comitetul de acțiune din București. Cu acest prilej el a apreciat că în Valea Prahovei își desfășurau activitatea mai multe grupuri de rezistență împotriva trupelor de ocupație³².

La Cîmpina, sâmborul cu care se multiplicau manifestele se chemau la luptă împotriva cotropitorilor și a exploatareii, era instalat în casa Mariei Aricescu, de pe str. Griviței³³. Tot aici grupe de acțiune ilegală a socialistilor din Cîmpina a ținut, în anii 1917—1918 numeroase întruniri. Prima ședință de constituire a grupei a avut loc în vara anului 1917, în prezența lui Constantin Mănescu³⁴.

Grupa ilegală de acțiune din Cîmpina a ținut unele ședințe și în locuințele altor

socialiști din localitate, ca: Brănișteanu (aflată pe str. Telega); Ionescu Savu (situată în colonia fostei societăți „Steaua Română”), Gălățeanu (de pe str. Cimitirului), Sergiu Papuc etc. Unele manifeste multiplicare la Cîmpina erau difuzate la București, Ploiești, Moreni, Craiova, Turnu-Severin etc. prin grija lui Gheorghe Grecea și Dănescu Elena³⁵.

Activitatea organizatorică și propagandistică desfășurată de fruntașii mișcării socialiste din teritoriul ocupat a avut un puternic ecou în rîndul maselor de muncitori, țărani, funcționari cit și a altor categorii sociale. În fruntea rezistenței populare față de cotropitori s-au situat muncitori de la diferite întreprinderi din teritoriul vremelnic ocupat de trupele Puterilor Centrale. Lupta lor împotriva regimului de ocupație a îmbrăcat cele mai diverse forme: împotriviri spontane și rîzlețe, sustrageri sistematice de la muncă forțată, mitinguri de protest, demonstrații de stradă, greve, conduse de organizațiile revoluționare ilegale³⁶.

Una dintre principalele forme de rezistență la care au participat sufer de muncitori a fost sabotarea producției, atât de necesară aprovizionării armatelor de ocupație și susținerii troitului. Acțiunea de sabotare a fost organizată în întreprinderile mai mici din București, Valea Prahovei, Turnu Severin etc., în acele locuri unde autoritățile de ocupație aveau interese deosebite. O serie de acțiuni de sabotaj au avut loc în anul 1917 și la Gara de Nord din Capitală. Despre una din acestea, V. Cancicov nota la 17 iunie 1917 următoarele: „Eri Gara de Nord” (din București — n.n.) s-a aprins (a ars) pentru a treia oară în 10 zile; e ceva foarte simptomatic; probabil că sînt acte de sabotaj; din rîzbinărea atîtor muncitori și funcționari (subl. ns.) rămași fără posturile lor³⁷.

O altă manifestare a lucrătorilor împotriva regimului de ocupație a fost părăsirea lucrului, fuga de la locul de muncă, din atelierele și șantierele de reparații și exploatare a bogățiilor naturale. Astfel, în teritoriul vremelnic ocupat de germani au fost arestați de către autoritățile germane sute de lucrători, pentru neexecutarea la timp a produselor, destinate armatei. Într-o circulară trimisă de prefectura

²⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 5, dosar 1168, f. 25—40.

²⁹ Arhiva I.S.I.S.P., cota A.B. III—2.

³⁰ În prezent clădirea nu mai există. Pe terenul respectiv se află fabrica de textile „Ana Ipătescu”. Locul este marcat de o placă memorială pe care se scrie despre existența susnumitei tipografii.

³¹ Ibidem, Raportul trimis la Internațională a III-a de către Alecu Constantinescu, cota A.V.26.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem, fond 2, dosar 547, f. 7—12.

³⁵ Ibidem, dosar 508, f. 51 și dosar 547 f. 7—12.

³⁶ „Socialismul” nr. 20, din 11 februarie 1921.

³⁷ Vasile Th. Cancicov, *Impresii și păreri personale din timpul războiului românesc*, jurnal zilnic, 13 august 1916—31 decembrie 1918, București, 1921, vol. I, p. 515.

județului Ilfov la 10 ianuarie 1918 către administratorii de plăși, se califică fuga lucrătorilor de pe șantier drept „o boală care este peste puțință de a se desrădăcina”³⁸. În amintita circulară se dădeau numeroase cazuri de „dezertori de la lucru” și se cerea urmărirea, prinderea și pedepsirea „fugarilor”. Muncitorii au participat la rezistența generală a populației față de regimul de ocupație și prin provocări de deranjamente la liniile telefonice sau telegrafice³⁹, incendieri de obiective care erau folosite de inamic⁴⁰.

Amploarea rezistenței muncitorilor este oglindită și de statistica pedepselor aplicate de poliția militară de ocupație din București. Numai în capitală în perioada aprilie—octombrie 1917, aceasta a aplicat 32 pedepse pentru „refuz de lucru” și 24 pentru „înriniri neautorizate”. În lunile noiembrie—decembrie 1917 s-au aplicat 39 pedepse pentru „refuz de lucru” și 32 pentru „înriniri neautorizate”⁴¹.

O acțiune politică de amploare a fost a femeilor din cartierele bucureștene, a soțiilor, mamelor și surorilor celor aflați pe front. Acestea, la începutul anului 1917, au manifestat „la poliție și la Marghiloman, reclamând ajutor”. Despre această demonstrație C. Bacalbașa amintește că în a doua jumătate a lunii februarie 1917, dintr-o dimineață, în fața fostului hotel Imperial din București s-au adunat numeroase femei „strigînd pace și plîne! Se zvonește — notează C. Bacalbașa — că aceste femei au fost puse la cale de către socialiști”⁴². Ieșirea în stradă a femeilor din Capitală, este calificată de un martor ocular ca „cea dintîi răzvrătire după patru luni de suferințe”⁴³.

Împotrivirea țăranilor față de regimul de ocupație a fost, de asemenea, puternică și a îmbrăcat diferite forme de manifestare. În general ele s-au concretizat în ascunderea bunurilor pentru a nu fi confiscate, refuzul

general de a lucra forțat, fuga de la locurile de muncă, înaintarea de memorii prin care cereau ca să înceteze jafurile săvîrșite de ocupanți, fuga în alte localități, sprijinirea partizanilor, alungarea unor patrulare militare ale armatelor cotoitoare din satele lor, distrugerea de rețele telefonice, ajungîndu-se pînă la răzmerițe și revolte țărănești.

Dintre aceste acțiuni o mare extindere a luat-o refuzul țăranilor de a lucra forțat pe pămînturile moșierești în folosul ocupanților⁴⁴. În județul Buzău, de exemplu, aproape toți locuitorii comunelor Zilișteanca și Zărnești — Fundeni au refuzat să execute muncile agricole în primăvara anului 1918⁴⁵. După cum nota C. Bacalbașa, în perioada cînd s-a aflat despre introducerea sistemului muncii forțate — s-a produs „o mare fierbere prin sate... țăranii nu voiau să muncească”⁴⁶. Ascunderea produselor agricole de către locuitorii satelor și sabotarea planurilor de rechiziții ale administrației de ocupație au devenit fenomene de masă și deosebit de eficace. Nu odată asemenea acte erau încurajate sau se făceau cu sprijinul direct al unor țărani, foști soldați în armata română, căzuți prozonieri sau reînțorși acasă⁴⁷. În legătură cu rezistența țăranilor față de ocupanți, Pia Alimănișteanu nota că „revoltele împotriva administrației militare se întesc printre țărani... au fost împușcați 3 oameni fiindcă au răspîndit știri false și au împins pe țărani la răscoală împotriva Puteților Centrale”⁴⁸.

Printre formele de manifestare a rezistenței țăranilor față de regimul de ocupație se numără și protestele prin memorii adresate administratorilor de plăși și prefecților. Astfel, încă la 18 ianuarie 1917, un număr de 102 țărani din Cornetu (județul Ilfov) au trimis la prefectură un memoriu prin care protestau împotriva jafului pe care îl făcuseră în satul lor trupele de ocupație atunci cînd le ridicaseră bunurile. În acest memoriu se arăta că: „dacă păgubașul zice ceva este amenințat

³⁸ Arh. St. Buc., fond Prefectura județului Ilfov, dosar 21(34)/1918, f. 10—26.

³⁹ Arh. St. Buc., fond Curtea de Apel, Secția II-a, registrul 2, f. 1 și Pherichide Grigore, *Colecțiunea ordonanțelor pentru populația română și cuprinsul administrației militare*, București, 1919, p. 133.

⁴⁰ Eftimie Antonescu, *Sacrificiile românești*, vol. II, București 1924, p. 848—849.

⁴¹ E. C. Decuseară, *România sub ocupațiune germană*, fascicola I. Organizarea și activitatea poliției militare, București, 1920, p. 5.

⁴² Const. Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului 1916—1918*, București, 1921, p. 92, 132.

⁴³ Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei I. C. Brătianu, Războiul 1914—1919*, Edit. Universul, București, 1937, p. 124—125.

⁴⁴ Arh. St. Buc., fond Prefectura județului Ilfov, Administrația generală, dosar 116/1916, f. 4—60.

⁴⁵ *Analele Institutului de studii istorice și social-politice* de pe lângă C.C. al P.C.R. an. XIII, nr. 3, 1967, p. 51.

⁴⁶ Const. Bacalbașa, *op. cit.*, p. 220. Autorul subliniază că „germanii țineau 6 divizii în România de teama vreunei surprinderi”.

⁴⁷ Arh. St. Craiova, fond Prefectura județului Dolj, inv. 3, 1917, f. 61.

⁴⁸ Pia Alimănișteanu, *Insemnări din timpul ocupației germane*, București, 1929, p. 92—93.

cu pușca în piept”⁴⁹. Au fost înregistrate și numeroase acțiuni de incendiere a unor obiective militare ale trupelor de ocupație amplasate în mediul rural, ca : depozite de munițiuni, centre de aprovizionare cu alimente, birouri ale comandaturilor militare etc. Astfel, în noaptea de 8/9 iulie 1917, a izbucnit un puternic incendiu la școala de silvicultură din comuna Brănești, jud. Ilfov în incinta căreia se afla sediul etapei germane nr. 273. În urma cercetărilor s-a presupus că focul ar fi fost pus de către un cetățean civil „în scopul de a provoca dezordine și a distra atenția gărzii din localitate”⁵⁰. În numeroase sate au fost împușcate diferite persoane venite să îndemne „pe țărani la răscoală împotriva puterilor centrale”⁵¹.

Printre județele în care țărani acționau cu mai multă hotărâre împotriva regimului de ocupație se află Gorj, Severin, Dolj, Ilfov, Argeș, Prahova, Muscel, Vlașca, Buzău și altele.

O rezistență dîră a opus grupul de partizani condus de sublocotenentul de rezervă Victor Popescu, care și-a desfășurat activitatea în ținuturile Gorjului și Mehedinți, precum și grupul condus de Vasile Chilian care, acționînd de-a lungul liniei frontului, din munții Buzăului și pînă în regiunile Vrancei, s-a ocupat cu stringerea și transmiterea în Moldova a informațiilor referitoare la potențialul armatei inamice, amplasarea și aprovizionarea acestora.

Amploarea rezistenței și combativității clasei muncitoare și a țărănimii din teritoriul românesc, vremelnic ocupat au pus în mișcare și alte categorii ale populației : funcționarii civili de la primării, prefecturi, poștă și de la alte instituții ; avocații și magistrații ; profesorii, învățătorii, medicii și personalul sanitar ; elevii ; meseriașii și negustorii, clerul bisericii ortodoxe etc.

Numeroase au fost cazurile cînd reprezentanți ai autorităților românești au participat la acțiunile de sabotare a instrucțiunilor date de statul major al trupelor de ocupație, la tănuirea bunurilor ascunse de populație și la înlesnirea aprovizionării acestora cu hrană și îmbrăcăminte, la ușurarea pedepselor date persoanelor care participaseră la diferite acțiuni

contra regimului de ocupație etc. Pentru acest fapt o serie de primari, administratori de plăși și funcționari au fost destituiți sau pedepsiți cu amendă și închisoare pe diferite termene.

Ocupația germană din 1916—1918 a nemulțumit toate clasele sociale din România. Se poate spune că în acei ani, pentru alungarea crotopitorilor din teritoriul ocupat a acționat întreg poporul român.

Conjugarea eforturilor tuturor românilor spre același ideal, înlăturarea oricărei stăpîniri străine și eliberarea teritoriilor vremelnic ocupate de către armatele Puterilor Centrale și înfăptuirea unității statale este puternic ilustrată de multitudinea formelor de luptă folosite împotriva inamicului. În vara și în toamna anului 1918 lupta maselor populare împotriva regimului de ocupație a luat un nou avînt, îmbrăcînd forme mai eficiente ca : greve, demonstrații de stradă, reorganizarea sindicatelor etc. Reînscrierea muncitorilor în sindicate s-a făcut pe bresle și cu încuviințarea tacită a autorităților, de la care se obținuse și aprobarea pentru redeschiderea clubului socialist din str. Sf. Ionică din București.

Paralel cu organizarea muncitorilor în sindicate s-au desfășurat unele acțiuni greviste și manifestații de stradă, care se transformau adesea în ciocniri cu trupele de ocupație, în lupte politice deschise împotriva administrației militare germane⁵².

Dezvoltarea luptei greviste și intensificarea procesului de organizare a muncitorilor erau favorizate și de faptul că starea de spirit și moralul trupelor de ocupație din acea perioadă, cunoșteau un proces accelerat de degradare.

Știrea despre retragerea trupelor s-a răspîndit ca fulgerul în tot Bucureștiul. Ura contra invadatorilor acumulată în cei doi ani de ocupație se transforma acum în revoltă. Pe numeroase case s-a arborat steagul românesc, iar pe străzi se putea auzi deseori cîntîndu-se imnul național⁵³. Concomitent populația a rupt firmele în limba germană, a distrus inscripțiile și ordonanțele germane lipite pe garduri și pe ușile prăvăliilor. În momentul

⁴⁹ Arh. St. Buc., fond Prefectura județului Ilfov, dosar 62(214)/1917, p. 68.

⁵⁰ *Ibidem*, dosar nr. 33/1917, f. 11, 14, 19.

⁵¹ V. Th. Căncăcov. *Ibidem*, p. 334.

⁵² Arhiva I.S.I.S.P., fond 2, dosar 547, fond 3, dosar nr. 100, f. 21—23 ; fond 2, dosar 551, f. 642—644 ; dosar 909, f. 14, fond 15, dosar 911, f. 8 ; fond 3, dosar 184, f. 49 ; fond 2, dosar 808, f. 78 ; dosar 70 ; Arh. St. Buc., colecția microfilme S.U.A., T. 136—186 (S.A.), rapoartele din 12 iunie și 4 iulie 1918.

⁵³ Sabina Cantacuzino, *op. cit.*, p. 381.

retragerii au avut loc ciocniri între soldații germani pe de o parte, care incendiau întreprinderi și depozite, devastau magazinele și locuințele și între populația românească pe de altă parte, care încerca să-și salveze bunurile. În lupta lor pentru apărarea bunurilor și alungarea trupelor de ocupație, masele populare au dat dovadă de un înalt sentiment patriotic.

De asemenea, masele populare au susținut cu toată tăria desăvîrșirea unității de stat a României, care a creat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție a favorizat activitatea forțelor progresiste ale societății, a creat condiții favorabile pentru asigurarea independenței țării. În același timp, s-a creat posibilitatea unirii pe scară națională a mișcării muncitorești revoluționare, a favorizat creșterea avîntului de luptă, a proletariatului, ridicarea acestuia pe o nouă treaptă. Paginile de luptă și de jertfă, înscrise de poporul român în anii primului război mondial, alături de numeroase alte fapte mărețe din trecutul său glorios, oferă noilor generații un exemplu de eroism și abnegație, un izvor de învățăminte prețioase pentru educarea în spiritul patriotismului socialist a tinerelor generații, pentru oțelirea tuturor care participă sub conducerea înțeleaptă a Partidului Comunist Român la vasta operă de înflorire continuă a patriei noastre socialiste, pentru ridicarea ei pe noi culmi de progres și civilizație.

Resumé

En août 1916 le peuple roumain s'est engagé dans la lutte, à côté de puissances de l'Entente, pour accomplir son entière unité nationale. Une série de causes extérieures et intérieures ont eu pour résultat que l'armée roumaine a été obligée de se retirer en Moldavie, et la partie Sud de la Roumaine a été occupée par les troupes des Puissances Centrales.

Les nombreuses formes de résistance de la nation toute entière contre l'invasion de la patrie par les armées des Puissances Centrales, l'héroïsme des masses populaires, qui s'est manifesté dans toutes les circonstances de la lutte pour la défense de la liberté et de l'unité nationale pour l'affirma-

tion du peuple roumain, sont des caractéristiques de la lutte du peuple roumain pendant la période 1916—1918.

La conjugaison des efforts de tous les roumains pour l'éloignement de toute domination étrangère sur les territoires roumains, la libération des parties provisoirement occupées par les armées des Puissances Centrales et l'accomplissement de l'unité de l'Etat, sont des aspects forts illustrés par les moyens de la lutte : sabotage de la production de guerre, des réunions, des démonstrations et des grèves des ouvriers, des mémoires, la fuite des paysans de leurs terres, la cachette des produits, le refus de faire des services et de loger les troupes ennemies, la tracasserie de l'occupant, la résistance armée, les luttes de partisans etc.

Les pages de la lutte et du sacrifice inscrites par le peuple roumain pendant les années de la première guerre mondiale, offrent à la nouvelle génération une source d'enseignements pour l'éducation dans l'esprit du patriotisme socialiste et d'internationalisme.

Précis

In August 1916, the Romanian People engaged in the contest by the side of the Entente Powers to accomplish the full national unity. However, a lot of external and internal factors determined the Romanian Army to withdraw in Moldavia and the south of Romania to be occupied by the troops of the Central Powers.

The various forms the entire nation opposed against the invasion of the Central Powers forces and the heroism of the popular masses manifested in all the stages of the struggle for defending the national liberty and unity, for self — determination of the Romanian People, are characteristic features of the Romanian People's struggle during the period of 1916—1918.

The conjoint efforts of all the Romanians to remove any foreign domination from over Romanian territories, liberation of the territories temporarily occupied by the forces of the Central Powers and the accomplishment of the State unity, are aspects greatly illustrated by the large variety of the struggle such as : sabotage of the war production, meetings, working people demonstrations and strikes, memoranda, flight of peasants from the estates, hiding of products, refusal to work for and to lodge the enemy troops, harassing the invader, armed resistance, fight of partisans a.s.o.

The Romanian People's struggle and sacrifice during the first years of the First World War offer to the young generation many examples of education in the spirit of the socialist patriotism and internationalism.

PROBLEME DE BAZĂ ALE TRATATULUI DE ARHIVISTICĂ

TUDOR MATEESCU

Orice activitate umană, dacă nu este efemeră sau întâmplătoare, are nevoie, după un timp, de un îndreptar sau măcar de anumite reguli, stabilite în practică pentru cei care o exercită. Permanentizarea activității respective impune, mai ales în cazul celor de natură intelectuală, elaborarea unor norme de lucru superioare, având ca obiect nu numai aspecte practice ci și concluzii teoretice desprinse dintr-o experiență de mai lungă durată. Așa s-a ajuns la întocmirea de manuale și apoi de tratate de specialitate care îmbrățișează astăzi o gamă largă de domenii ale vieții sociale și a căror mare utilitate nu mai poate fi nicidecum pusă la îndoială.

Așa cum se știe, existența arhivelor are o vechime considerabilă, apariția lor fiind strâns legată de crearea statelor antice din orientul apropiat și mijlociu¹. Literatura arhivistică este totuși mai tîrzie, primele lucrări — îndrumare privind activitatea în cancelarii și registraturi — datînd abia din secolul al XVI-lea². Primul manual de arhivistică „în adevăratul sens al cuvîntului” este însă cel al arhivarului orașului Ulm, George Aebtlin, intitulat *Anführung zu der Registraturkunst*, Ulm, 1669³. Alte manuale apar apoi în secolele XVIII și XIX și, în număr tot mai mare, după 1900⁴, dar multitudinea aspectelor activității legate de arhive, complexitatea acesteia în epoca contemporană, face ca cele mai multe dintre ele să fie în prezent inutilizabile în teoria și practica arhivistică, rămînînd doar ca opere cu caracter documentar.

Cu toate acestea, există și lucrări fundamentale care încă nu și-au pierdut valabilitatea. Astfel, amintim manualul olandezilor Muller, Feith și Fruin (1898), pe cel al engle-

zului Hilary Jenkinson, *A manual of archive administration*, Oxford, 1922 (cu o ediție revizuită, London, 1937) și îndeosebi pe cel al italianului Eugenio Casanova, intitulat *Archivistica*⁵, Siena, 1928, (cu o nouă ediție, Torino, 1966). Ultimul, asupra căruia vom avea prilejul să revenim, a exercitat, prin intermediul profesorului Aurelian Sacerdoțeanu, adept al principiilor cuprinse în această lucrare, o puternică influență asupra teoriei și practicii arhivistice românești.

După cel de al doilea război mondial studiile de arhivistică au luat un avînt considerabil⁶. Aceasta a făcut necesară întocmirea de bibliografii speciale, dintre care merită a fi menționate cea italiană a lui Renato Perella⁷, ca și cele apărute, mai recent în Cehoslovacia⁸ și Polonia⁹. Dintre manuale se remarcă, mai întîi cele sovietice, două fiind mai importante: primul aparținînd lui Miteaev¹⁰, iar al doilea, colectiv, sub redacția lui Belov¹¹. Alte două manuale au apărut în Republica Democrată Germană: cel al lui Heinrich Otto Meisner¹², care se referă la documentele epocii moderne¹³ și cel al profesorului Adolf Brenneke, publicat postum, sub îngrijirea lui Wolfgang Leesch¹⁴, asupra căruia vom reveni mai jos. Sînt și lucrări care îmbrățișează numai anumite aspecte, cum este manualul de arhivistică pentru zonele tropicale, apărut sub redacția lui Yves Pérotin¹⁵ și cel al lui Raffaele de Felice, dedicat arhivelor curente ale administrației publice¹⁶. Cel mai complet rămîne,

⁵ Aurelian Sacerdoțeanu, *Archivistica*, p. 31.

⁶ Idem, *Archivistica de peste hotare după al doilea război mondial*, în „Revista Arhivelor”, serie nouă, I (1958), nr. 2, p. 117—159.

⁷ Renato Perella, *Bibliografia delle pubblicazioni italiane relative all'archivistica. Rassegna descrittiva e guida*, Roma, 1963.

⁸ *Bibliografie československého archivnictví, 1957—1966*, Praha, 1970.

⁹ Stefania Wójcikowa, *Bibliografia Archiwum państwowego M. St. Warszawy i województwa Warszawskiego*, Warszawa, 1971.

¹⁰ K. G. Miteaev, *Teoria i praktika arhivnogo dela*, Moskva, 1946.

¹¹ *Teoria i praktika arhivnogo dela v S.S.S.R. Učebnoe posobie*, Moskva, 1958.

¹² Heinrich Otto Meisner, *Urkunden und Aktenlehre der Neuzeit*, Leipzig, 1950 (ed. II, 1952).

¹³ Aurelian Sacerdoțeanu, *Archivistica*, p. 32.

¹⁴ Adolf Brenneke, *Archivkunde, Ein Beitrag zur Theorie und Geschichte des europäischen Archivwesens*, Leipzig, 1953.

¹⁵ *Manuel d'archivistique tropicale*, Paris — Le Haye, 1966.

¹⁶ Raffaele de Felice, *L'archivio moderno nella pubblica amministrazione. Manuale per la organizzazione, tenuta e funzionamento degli archivi correnti e di deposito*, Roma, 1969.

¹ Pentru arhivele antice vezi îndeosebi lucrarea cuprinzătoare a lui Ernst Posner, *Archives in the Ancient World*, Cambridge, Massachusetts, 1972.

² Eugenio Casanova, *Archivistica*, ed. II, Siena, 1928, p. 378; Aurelian Sacerdoțeanu, *Archivistica*, București, 1971, p. 30.

³ Aurelian Sacerdoțeanu, *Archivistica*, p. 30.

⁴ *Ibidem*, p. 30—31; Eugenio Casanova, *op. cit.*, p. 279—380.

pină în prezent, manualul de arhivistică elaborat de un grup de arhiviști francezi¹⁷, a cărui apariție s-a bucurat de un larg ecou pe plan internațional¹⁸. Amintim și lucrarea mai recentă a polonezului Czesław Biernat, care, deși nu tratează toate aspectele muncii de arhivă, poate fi considerat totuși ca un manual arhivistic¹⁹. În prezent se lucrează la elaborarea de manuale și tratate de arhivistică în principalele țări ale lumii.

În țara noastră, în ultimii 50 de ani, au fost publicate numeroase studii referitoare la arhive și la științele auxiliare ale istoriei, cele mai valoroase fiind datorate istoricilor și arhiviștilor Constantin Moisil, Aurelian Sacerdoțeanu, Gheorghe Ungureanu, Damian P. Bogdan, Constantin Turcu ș.a. Un rol deosebit în promovarea acestor studii l-au jucat perioadicele editate de Arhivele Statului: „Revista Arhivelor” (seria veche și seria nouă) și „Hrisovul” — buletinul Școlii de arhivistică (1931—1947). Trebuie amintite, de asemenea, lucrările *Arhivele Statului, 125 ani de activitate, 1831—1956*, București, 1957; *Figuri de arhiviști*, București, 1971, ca și *Bibliografia arhivisticii românești*, București, 1969, care, deși incompletă, s-a dovedit a fi de un real folos pentru cercetătorii din acest domeniu.

Cel care a realizat pentru prima oară, pe baza acestor studii, o sinteză asupra teoriei și practicii arhivistice românești a fost profesorul Aurelian Sacerdoțeanu, mai întâi în cadrul cursurilor predate la Facultatea de istorie a Universității din București, apoi prin manualul intitulat *Arhivistica*, apărut în anul 1971²⁰. Având ideea similare celor ale italianului Eugenio Casanova și ale altor arhiviști renumiți, el împarte arhivistica în trei mari ramuri: *archivologia* (teoria arhivelor, care privește istoria arhivelor și a arhivisticii, istoria dreptului arhivistic și istoria fondurilor arhivistice); *archivotehnia* (tehnica arhivistică, având ca obiect practica arhivistică, cu urmărirea procesului de creare a arhivelor, selecționarea, organizarea și folosirea lor); *archive-*

conomia (administrarea generală externă a arhivelor)²¹.

Deși este vorba, neîndoios, de o lucrare valoroasă, trebuie observat că numeroase aspecte, atât ale teoriei cât mai ales ale practicii arhivistice, au rămas netratate. Pe de altă parte, autorul nemaiavând, de mult timp, un contact direct cu activitatea arhivistică, nu a putut aborda problemele apărute între timp în acest domeniu, modificările intervenite în organizarea arhivelor, tehnicile noi introduse în diferite ramuri ale arhivisticii etc. S-a constatat, totodată, că împărțirea în cele trei mari diviziuni amintite este rigidă și incompletă, încadrarea diferitelor aspecte într-o diviziune sau alta fiind, în general, subiectivă și neținând seama de întrepătrunderea acestor aspecte.

În această situație, Direcția generală a Arhivelor Statului și-a asumat sarcina elaborării unui nou tratat de arhivistică, lucrare care să corespundă exigențelor actuale ale teoriei și practicii în munca de arhivă și care să-și poată păstra cât mai mult timp valabilitatea. În acest scop a fost constituit, pe data de 30 iunie 1976, un colectiv format din trei arhiviști care să se ocupe nemijlocit atât de elaborarea unor capitole ale tratatului cât și de partea redacțională a întregii lucrări. Cele mai multe capitole și subcapitole au fost date spre întocmire altor colaboratori ai Arhivelor Statului, specialiști în diverse domenii. Totodată, s-a luat măsura ca, în cadrul învățământului profesional, arhiviștii să fie îndrumați să elaboreze referate care să trateze teme legate direct sau tangențial de conținutul unor părți ale tratatului.

Obiectul lucrării îl constituie, în principiu, problemele teoretice ale muncii de arhivă, precum și principalele aspecte practice, tratate la un nivel cât mai înalt și cu evitarea stabilirii unor soluții rigide. S-a renunțat, totodată, la prezentarea istoriei generale a arhivelor, care, la manualele Casanova, Brenneke și Sacerdoțeanu ocupă spații întinse²²; figurează doar un subcapitol intitulat „Scurt istoric al arhivelor din România”²³.

¹⁷ *Manuel d'archivistique. Théorie et pratique des Archives publiques en France*, Paris, 1970.

¹⁸ „La Gazette des Archives”, nr. 93, Paris, 1976, p. 106.

¹⁹ Czesław Biernat, *Problemy archiwistyki współczesnej* (Problemele arhivisticii contemporane), Warszawa, 1977.

²⁰ Manualul este, de fapt, un rezumat al cursului de Arhivistica, predat de profesorul A. Sacerdoțeanu timp de mai mulți ani consecutiv.

²¹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Arhivistica*, p. 10.

²² Eugenio Casanova, *op. cit.*, p. 291—423; Adolf Brenneke, *op. cit.*, p. 107—436; Aurelian Sacerdoțeanu, *Arhivistica*, p. 42—97.

²³ În mod firesc, istoria arhivelor trebuie să constituie obiectul unei lucrări aparte. Dealtfel, în prezent se află în curs de elaborare un istoric mai amplu al arhivelor din România. Vezi și lucrarea lui Czesław Biernat care nu are în vedere acest domeniu, fiind dedicată exclusiv arhivisticii contemporane.

Fiecare aspect teoretic și practic a fost prezentat însă, pe cât posibil, în evoluția lui, mai ales în cadrul arhivisticii românești, ceea ce menține, deci, cadrul istoric al tratării. La elaborare s-a avut în vedere, în primul rând, situația arhivelor și activitatea legată de acestea în România, folosindu-se în acest scop realizările teoretice și practice ale arhiviștilor români. Nu au fost ignorate însă nici progresele arhivisticii pe plan mondial, ceea ce s-a materializat în consultarea unei largi bibliografii de specialitate străine, fără de care elaborarea tratatului nu ar fi fost, de altfel, posibilă.

În concepția lucrării s-a ținut seama, în primul rând, de noua legislație arhivistică din România, pentru ca tratarea, atât a aspectelor teoretice cât și a celor practice, să fie în perfect acord cu reglementările oficiale privind munca de arhivă. Terminologia de bază a tratatului este, de asemenea, cea cuprinsă în actele normative. Pentru termenii tehnici sau de natură cu totul specială s-a dat indicația să se apeleze la limbajul curent, evitându-se, pe cât posibil, termenii școși din uz sau împrumutați forțat din alte limbi. De aceea, terminologia utilizată se va deosebi, în oarecare măsură, de cea a vechilor lucrări de arhivistică, inclusiv tratatul lui A. Sacerdoțeanu.

S-a estimat ca redactarea în prima formă a lucrării, care constituie etapa principală a elaborării, să fie încheiată, în linii generale, la mijlocul anului 1978. Mai multe subcapitole au fost discutate deja în cadrul Comisiei științifice pentru probleme arhivistice, primind avizul favorabil al acestui organ. Totodată, colectivul de redacție a văzut un număr de alte subcapitole, care au fost apoi restituite autorilor cu observațiile cuvenite, în prezent fiind în curs redactarea lor într-o nouă formă. Se preconizează, în final, solicitarea părerii unor referenți de specialitate, precum și discutarea lucrării, în totalitatea ei, în colectivele compartimentelor din aparatul central al Arhivelor Statului și ale filialelor județene, în vederea realizării tuturor elementelor posibile de îmbunătățire.

În ceea ce privește planul lucrării, s-a avut în vedere necesitatea cuprinderii tuturor aspectelor activității arhivistice. Gruparea problemelor s-a făcut în funcție de legăturile existente între aceste aspecte; încadrarea lor într-un capitol sau altul a comportat însă, în

unele cazuri, serioase dificultăți. Pentru comparație, reproducem schemele câtorva manuale de arhivistică elaborate în diferite țări, în epoci diferite:

A. Manualul lui Casanova (1928)²⁴; „Noțiuni generale”; I. „Administrarea generală externă a arhivei și actelor: Arhiveconomia”; II. „Arhivistica pură”; III. „Istoria arhivelor și a arhivisticii”; IV. „Natura juridică și folosirea arhivelor”; „Concluzii”.

B. Manualul lui Brenneke (1953)²⁵: Partea 1-a: „Teoria arhivelor” — cu 6 capitole: I. „Noțiuni de bază (Terminologie)”; II. „Tipuri de ordonare interioară a arhivelor”; III. „Probleme ale delimitării materialelor ce urmează a fi introduse în arhive”; IV. „Istoria teoriei arhivelor și a arhivisticii”; V. „Contradicția dintre principiile obiectului și provenienței ca problemă centrală a arhivisticii și importanța sa pentru structura și organizarea arhivelor”; VI. „Definiția esenței și împărțirea arhivelor în grupuri după gen, potrivit provenienței, structură și organizare”. Partea a 2-a: „Trăsăturile fundamentale ale unei istorii generale a arhivelor” — cu 3 capitole: VII. „Arhivistica în antichitate și în evul mediu”; VIII. „Marile arhive germane provinciale pînă la 1815”; IX. „Problematika modernă a arhivelor de la Revoluția franceză încoace”.

C. Manualul francez (1970)²⁶; „Introducere — cu 2 capitole: I. „Definiții generale și probleme juridice ale arhivelor”; II. „Arhivele franceze: organizare, legislație, evoluție”. Partea 1-a: „Arhivistica generală” — cu 6 capitole: I. „Arhivele în formare și prearhivarea”; II. „Intrarea documentelor în arhive”; III. „Triajele și eliminările”; IV. „Clasarea și cotearea”; V. „Instrumentele de cercetare”; VI. „Cercetările, comunicările și eliberările de copii”. Partea a 2-a: „Arhivistica specială” — cu 2 capitole: I. „Probleme proprii cîtorva categorii de fonduri”; II. „Probleme proprii cîtorva categorii de documente”. Partea a 3-a: „Conservarea materială a documentelor” — cu 2 capitole: I. „Clădirile și instalațiile arhivelor”; II. „Tratarea și restaurarea documentelor deteriorate”. Partea a 4-a: „Rolul științific, cultural și administrativ al arhivelor” — cu 3 capitole: I. „Arhivele și viața științifică”; II. „Arhivele și animația culturală”; III. „Arhivele și documentarea

²⁴ Eugenio Casanova, *op. cit.*, p. IX—XVI.

²⁵ Adolf Brenneke, *op. cit.*, p. 540—542.

²⁶ *Manuel d'archivistique...*, p. 781—805.

administrativă". „Adaosuri” (3) : I. „Cadrele clasării reglementare a arhivelor departamentale și comunale : Încercare de adaptare” ; II. „Reglementări particulare privind vârsămintele în arhivele departamentale” ; III. „Cadrul clasării arhivelor departamentale și problemele sale”.

D. Manualul lui A. Sacerdoțeanu (1971)²⁷ : „Introducere”. Partea 1-a : „Arhivologia” — cu 7 capitole : I. „Noțiuni introductive” ; II. „Izvoarele și istoriografia arhivisticii” ; III. „Periodizarea istoriei arhivelor” ; IV. „Istoria arhivelor românești” ; VI. „Istoria dreptului arhivistic” ; VII. „Personalul arhivelor”. Partea a 2-a : „Arhivotehnia” — cu 9 capitole : I. „Registratura” ; II. „Arhiva” ; III. „Datarea arhivaliilor” ; IV. „Fișarea arhivaliilor” ; V. „Reordonarea fondului arhivistic” ; VI. „Inventarierea” ; VIII. „Lucrări arhivistice științifice” ; VIII. „Folosirea arhivaliilor” ; IX. „Metodologia lucrărilor arhivistice”. Partea a 3-a : „Arhiveconomia” — cu 5 capitole : I. „Localul de arhivă” ; II. „Materia arhivaliilor” ; III. „Condiționarea arhivaliilor” ; IV. „Igiena în arhive” ; V. „Restaurarea arhivaliilor uzate și vătămate”. „Încheiere”.

Proiectul de plan al noului tratat românesc de arhivistică a fost conceput înainte de a se trece la redactare, dar ulterior a fost îmbunătățit în mai multe rînduri, prin contopirea unor subcapitole, trecerea unora de la un capitol la altul, ca și prin introducerea altora noi. S-a hotărît apoi ca subcapitolul „Microfilmarea în arhive” de la capitolul „Probleme speciale” să devină un capitol aparte, ceea ce corespunde mai bine ponderii actuale și de perspectivă a acestei ramuri în activitatea arhivistică generală. Definativarea planului presupune, desigur, și alte îmbunătățiri, scopul principal urmărit fiind ca nici un aspect al muncii de arhivă, prezentînd o cît de mică însemnătate, să nu rămînă netratat, chiar dacă nu i se va dedica un subcapitol special. Deoarece orice sugestie constructivă în acest sens va fi binevenită²⁸, considerăm utilă prezentarea completă a planului lucrării în forma actuală, cu toate subcapitolele, fără a face

însă analiza acestora, avînd în vedere că unele nu au căpătat forma definitivă, iar altele nu sînt încă redactate.

Proiect de plan

Cuvînt înainte

Introducere : Scopul tratatului ; însemnătatea arhivelor ; definiția arhivisticii.

Cap. I. Probleme generale.

1. Noțiunile de bază : arhivă, fond, colecție, document, act.
2. Arhivistica și științele auxiliare ale istoriei.
3. Arhivele și dreptul internațional.

Cap. II. Organizarea arhivelor în Republica Socialistă România.

1. Scurt istoric al arhivelor din România.
2. Fondul Arhivistic Național — componența și însemnătatea lui.
3. Organizarea actuală a arhivelor, legislație, norme de lucru. Rolul Direcției generale a Arhivelor Statului în coordonarea și conservarea Fondului arhivistic Național.
4. Misiunea arhivelor și profesiunea de arhivist.
5. Relații cu arhivele altor țări ; participarea la manifestări arhivistice internaționale.

Cap. III. Constituîrea arhivelor curente la organizații.

1. Înregistrarea și repartizarea actelor.
2. Constituîrea dosarelor pe termene de păstrare.
3. Întocmirea inventarelor.
4. Predarea dosarelor și registrelor la arhiva organizației.
5. Selecționarea documentelor.
6. Ordonarea, inventarierea și selecționarea documentelor neconstituite conform nomenclatorului și indicatorului termenelor de păstrare.
7. Folosirea documentelor de la organizații.
8. Depunerea documentelor la Arhivele Statului.
9. Rolul de îndrumare și control al organelor Arhivelor Statului.

Cap. IV. Arhivele existente în depozitele Arhivelor Statului și la alți deținători.

1. Arhivele existente în depozitele Arhivelor Statului.

²⁷ Aurelian Sacerdoțeanu, *Arhivistica*, p. 323—330.

²⁸ Adresăm rugămîntea ca observațiile să fie trimise, în scris, pe adresa redacției „Revistei Arhivelor” care le va remite apoi comitetului de redacție al *Tratatului de arhivistică*.

2. Arhivele existente la alți deținători.
3. Evidența documentelor existente în depozitele Arhivelor Statului și la alți deținători.
4. Vechile inventare. Registrele auxiliare din Transilvania, registre de intrare, indexuri și repertorii.
5. Preluări administrative și intrări pe alte cai ale documentelor la unitățile Arhivelor Statului. Reintegrarea documentelor care aparțin unor fonduri existente în depozite.
6. Ordonarea și inventarierea documentelor din depozitele Arhivelor Statului.
7. Selecționarea și cotarea documentelor aflate în depozitele Arhivelor Statului.
8. Ordonarea și inventarierea documentelor din fondurile personale și familiale.
9. Colecțiile de manuscrise.

Cap. V. Publicațiile Arhivelor Statului.

1. Inventarul general al arhivei, conspectul arhivistic, ghidul arhivistic.
2. Îndrumătorul arhivistic.
3. Inventarul arhivistic științific.
4. Indici cronologici de documente.
5. Catalogul arhivistic.
6. Ediții de documente.
7. Albume de documente.
8. Volume comemorative.
9. Lucrări de științe auxiliare ale istoriei.
10. Bibliografii arhivistice.
11. Periodicele Arhivelor Statului.

Cap. VI. Valorificarea științifică și alte forme de folosire a documentelor.

1. Cercetarea tematică.
2. Darea în cercetare a documentelor la sălile de studiu.
3. Împrumuturi de documente ; reproducerea documentelor pentru cercetare.
4. Expozițiile arhivistice ; Muzeul Arhivelor.
5. Sesiuni științifice, simpozioane, aniversări, comemorări.
6. Propaganda în presă, la radio și televiziune.
7. Activitățile educative ale Arhivelor Statului.
8. Cercetarea administrativă ; eliberări de copii de pe documente.

Cap. VII. Microfilmarea în arhive.

1. Probleme generale ale microfilmării în arhive.
2. Utilizarea microfilmului în arhive.

3. Categoriile de microfilme.
4. Păstrarea și conservarea microfilmelor.
5. Folosirea microfilmelor.
6. Transpunerea microfilmului pe hirtie : fotocopii, copii rapide și altele.

Cap. VIII. Probleme speciale.

1. Arhivele de literatură și artă.
2. Arhivele tehnice și economice.
3. Documente sigilate și matrice sigilare.
4. Documente imprimate.
5. Documente figurative (cartografice, iconografice).
6. Documente audio-vizuale.
7. Informatica și arhivele.
8. Noi genuri de documente rezultate din introducerea informaticii și a altor tehnici.
9. Bibliotecile documentare ale Arhivelor Statului.
10. Personalul arhivelor.

Cap. IX. Păstrarea, conservarea și restaurarea documentelor.

1. Localurile și instalațiile pentru arhive.
2. Modul de depozitare.
3. Igiena depozitelor de arhivă.
4. Protejarea documentelor împotriva agenților distructivi.
5. Laboratorul de restaurare. Tratarea și restaurarea documentelor

Încheiere.

Bibliografie generală.

Ilustrații.

Resumé

L'auteur commence en présentant l'apparition de la littérature archivistique et des manuels de spécialité dans ce domaine. On considère comme premier manuel celui de George Aebtlin, archiviste de la ville d'Ulm (1669). Le nombre de ceux manuels augment considérablement pendant le XX-ème siècle et spécialement après la deuxième guerre mondiale, quand, dans les principaux pays du monde, s'était mise la question d'élaborer telles ouvrages.

Dans la littérature de spécialité de Roumanie on remarque les études du professeur Aurelian Sacerdoțeanu, qui est aussi l'auteur du premier manuel roumain d'archivistique (1971). Parce que cette ouvrage est incomplète et, en même temps, elle ne répond plus à toutes les questions du travail archivistique, la Direction générale des Archives de l'État s'est assumée la responsabilité d'élaborer un traité d'archivistique, ouvrage qui puisse servir le plus longtemps comme guide pour tous ceux qui travaillent dans ce domaine. On s'est constitué dans

ce but un collectif de rédaction composé de trois archivistes. Leur tâche est de s'occuper directement de l'élaboration de cette ouvrage, et ils sont secondés dans leur travail par d'autres collaborateurs des Archives de l'État, spécialistes dans des diverses branches et questions du travail archivistique.

Puis l'auteur, membre du collectif de rédaction, présente les principaux objectifs du traité, la méthode du travail et les moyens de perfectionnement. On fait aussi, la comparaison avec des quelques autres manuels archivistiques plus connus, y compris celui du prof. A. Sacerdoțeanu. A la fin, il reproduit le projet de plan du traité, avec tous les chapitres et les sous-chapitres, pour stimuler les suggestions qui puissent perfectionner le dit ouvrage.

Précis

The author, at the beginning of his survey, is dealing with the apparition of the archival literature and of the manuals in this field, the first of them being considered that of George Aebtlin, the record keeper of the Ulm town (1669).

During the 20th century the number of such manuals considerably increases especially after the se-

cond World War when in the main countries of the world the question of compiling works of this kind was mooted.

In the Romanian archival literature, Aurelian Sacerdoțeanu's surveys are remarked, he has been, too, the author of the first Romanian archival manual (1971). Since this manual is incomplete and at the same time obsolete as regards some aspects of the archival activity, the General Direction of the State Archives has assumed the task of compiling a treatise on the archival science, a work to serve as much as possible as a guide for all those who deal with this kind of activity. With that end in view an editorial staff consisting of three archivists was formed to draw up the work. They are helped by some other co-workers of the State Archives, specialists in various branches and matters of archival activity.

Going on, the author, who is also member of the editorial staff, shows the main targets of the work, the method of work and the means of improving it. At the same time a comparison with some more known archival manual including that of A. Sacerdoțeanu, is done. At the end, the draft plan of the work is presented with all the chapters and under-chapters with a view to stimulating the suggestions destined to improve the work.

Mitralieră în acțiune. Valea Cașinului, 14 ianuarie 1917 (II, 719/2)

OBLIGAȚIILE REZULTATE DIN ART. 28 AL DECRETULUI nr. 472/1971

„Art. 28 — Organizațiile socialiste, celelalte organizații și persoane fizice care dețin copii de pe documente aflate în arhivele altor țări sînt obligate să le pună la dispoziția Direcției generale a Arhivelor Statului pentru recopiere sau să depună spre păstrare permanentă copiile, în termen de cel mult 10 zile de la reîntoarcerea în țară a persoanelor care au efectuat cercetările în străinătate sau de la obținerea acestora pe orice altă cale” ***.

Partidul și statul nostru socialist manifestă o înaltă grijă, prețuire și răspundere față de ocrotirea, păstrarea, conservarea și valorificarea celor mai prețioase vestigii ale istoriei și civilizației făurite de-a lungul mileniilor pe teritoriul României, față de întregul tezaur cultural național. În același timp crează largi posibilități pentru îmbogățirea Fondului Arhivistic Național, ca bază documentară de înestimabilă valoare pentru cercetarea științifică a istoriei poporului român, cu copii de pe documentele străine referitoare la această istorie. Mijlocul principal pentru dezvoltarea activității de cercetare în arhivele, bibliotecile și muzeele străine îl constituie acordurile guvernamentale încheiate între Republica Socialistă România și diferite state. Acțiunea de cercetare amintită și de îmbogățire a Patrimoniului Arhivistic Național cu copii de pe izvoarele documentare externe a fost și este desfășurată sistematic de Direcția generală a Arhivelor Statului, Academia Republicii Socialiste România, Academia de Științe Sociale și Politice, institutele de istorie, universitățile și alte instituții de profil. La acestea se adaugă celelalte organizații cum ar fi, de exemplu cele de cult. Se știe cită importanță prezintă aceste documente pentru îndeplinirea Hotărîrii Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. privind elaborarea Tratatului de istorie a României, sarcină de mare răspundere a istoriografiei românești și a amplului Program de măsuri ce se desprind din documentele Conferinței Naționale a P.C.R. (7—9 decembrie 1977) și din Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. cu privire la aniversarea a 2050 de ani de la crearea pri-

mului stat dac centralizat și independent, condus de Burebista.

În urma acțiunilor întreprinse de diferitele delegații oficiale trimise în străinătate, Arhivele Statului și celelalte mari instituții de cultură, celelalte organizații au intrat în posesia unui număr important de copii ale izvoarelor externe. Totodată mulți cercetători plecați pentru realizarea unor studii personale au primit în condițiile legilor din țările gazdă microfilme sau xerografii referitoare la istoria acestor meleaguri.

Amplarea activității de cercetare și completare a bazei documentare a impus necesitatea de a evita paralelismele, deplasările și cheltuielile inutile în străinătate și de a asigura evidența copiilor aduse și păstrate de diferiți deținători, organizații socialiste, celelalte organizații sau persoane fizice.

Conduc de rațiunea că Arhivele Statului sînt principalul deținător al Fondului Arhivistic Național și sînt în măsură să pună la dispoziție, pentru activitatea de cercetare științifică, întregul tezaur documentar cu o evidență centralizată corespunzătoare, legiuitorul a încredințat Direcției generale a Arhivelor Statului acțiunea de recopiere sau preluare spre păstrare permanentă, pe bază de depuneri, a copiilor de pe microfilmele și xerografiile aduse de instituții și persoane fizice în termenul de zece zile de la reîntoarcerea în țară a persoanelor care au efectuat cercetările în străinătate sau de la obținerea acestora pe orice altă cale.

În acest context, subliniem importanța acțiunii de punere la dispoziția Direcției generale a Arhivelor Statului a microfilmelor aduse din străinătate pentru copiere, în vederea introducerii în circuitul științific național, de către Academia de Științe Sociale și

*** A se vedea și art. III din Decretul Consiliului de Stat nr. 206/1974, publicat în Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România, partea I, nr. 131 din 31 octombrie 1974.

Politice, Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, institutele de istorie din București, Cluj-Napoca și Iași, Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară din Ministerul Apărării Naționale, precum și o serie de cercetători de prestigiu din aceste instituții cum sînt: prof. Mihail Guboglu, dr. doc. Cornelia Bodea, dr. Paul Cernovodeanu, prof. dr. docent Ion Ionașcu regretatul academician C. C. Giurescu, dr. Viorica Moisuc, prof. dr. Nicolae Ciachir, dr. Șerban Papacostea, dr. Grigore Ploșteanu, dr. Nicolae Chiper și alții.

Rezultatele aplicării prevederilor articolului 28 s-au materializat, pînă în prezent, în înglobarea, în Fondul Arhivistic Național a peste 160 000 cadre de microfilme și xerografii păstrate astăzi la Arhivele Statului.

Aceste copii — documente care se adaugă celorlalte 2 000 000 cadre microfilme aduc informații prețioase care îmbogățesc baza documentară a istoriografiei naționale pentru o largă perioadă a istoriei patriei, ilustrează momente însemnate din viața poporului român, permit caracterizarea evoluției societății omenеști pe teritoriul țării noastre din secolul III e.n. și pînă în anii de după cel de-al doilea război mondial.

Paralel cu primirea microfilmelor din străinătate și acțiunea de recopiere a celor prevăzute la articolul 28 și de constituire a evidenței centralizate, Direcția generală a Arhivelor Statului a luat măsuri pentru prelucrarea tuturor copiilor. Sînt deja întocmite 162 volume de inventare de pe microfilme primite din Anglia, Austria, R.P.S. Albania, Belgia, R. P. Bulgaria, R. S. Cehoslovacă, Franța, R. D. Germană, R. F. Germania, Italia, R.S.F. Iugoslavia, R. P. Polonă, Turcia, R. P. Ungară, U.R.S.S., S.U.A., totalizînd aproape 23 000 pagini care stau la dispoziția cercetătorilor. Anual, sînt date în cercetare, în urma prelucrării, sute de mii cadre microfilm, fiind studiate în sălile de studiu de la București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara, Tg. Mureș, ș.a. de un număr de peste 500 cercetători. Eforturile de prelucrare a acestor materiale sînt conjugate cu o serie de acțiuni de prezentare și valorificare științifică a conținutului lor prin întocmirea de ediții de

documente, indici tematici, repertorii, articole și informări în Revista Arhivelor, care stau la dispoziția cercetătorilor.

Pentru a îmbunătăți în viitor această activitate, factorii care concură la coordonarea și realizarea cercetărilor au luat măsura ca toți delegații, înainte de a efectua misiunile de studiu în străinătate, să se documenteze la Arhivele Statului asupra microfilmelor existente.

Trebuie arătat însă că mai există cazuri de nerespectare a prevederilor articolului 28, de instituții și cercetători care păstrează în exclusivitate copiile deși sînt obținute ca urmare a unor acorduri guvernamentale sau prin suportarea plății lor și a deplasărilor efectuate de către stat. De asemenea, sînt cazuri în care unii cercetători depun spre copiere numai o parte a documentelor depistate în străinătate, păstrîndu-și pentru studiu și publicații personale ceea ce îi interesează, deși legislația în vigoare le dă dreptul de prioritate asupra documentelor depistate și microfilmate.

Semnălm faptul că unele cadre din instituțiile de învățămînt superior care se deplasează în străinătate pentru cercetări nu se documentează în prealabil la Arhivele Statului, iar după terminarea misiunii nu semnaleză documentele studiate sau depistate.

Menționăm că majoritatea depunătorilor prezintă microfilmele pentru copiere la Arhivele Statului fără nici un instrument de orientare asupra conținutului microfilmelor și nu indică cotele acestora și anul depistării.

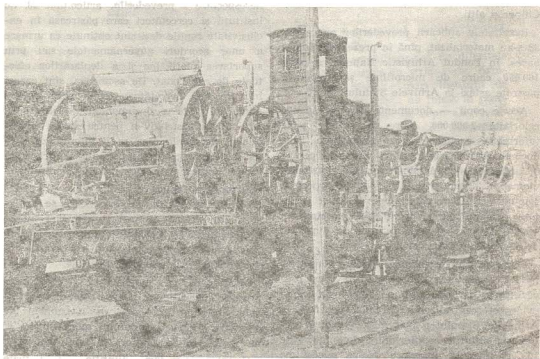
Cerințele cercetării științifice ca și toate obiectivele importante ale Direcției generale a Arhivelor Statului privind coordonarea activității de adunare pentru recopiere a microfilmelor și xerografiilor de pe izvoare externe solicită atît din partea acestor colaboratori, cît și a Arhivelor Statului acțiuni comune eficiente de prelucrare a documentelor în special pentru acele copii care prezintă dificultăți de descifrare rapidă necesitînd cunoștințe, de exemplu, de paleografii latină, gotică, osmană, greacă, cehă, maghiară etc.

În scopul respectării prevederilor art. 28 din Decretul 472/1971, și realizării eficienței în cercetare sînt necesare în continuare, core-

larea și coordonarea eforturilor, îmbunătățirea în permanență a prognozei de investigare a arhivelor străine și a planurilor de cercelare și de relații externe ale Direcției generale a Arhivelor Statului și ale instituțiilor de profil. Un real interes cu consecințe pozitive în acest sens îl prezintă și informarea reciprocă asupra rezultatelor misiunilor de studiu și cercelare în străinătate prin consfătuiri, mese rotunde, publicații separate sau comune etc.

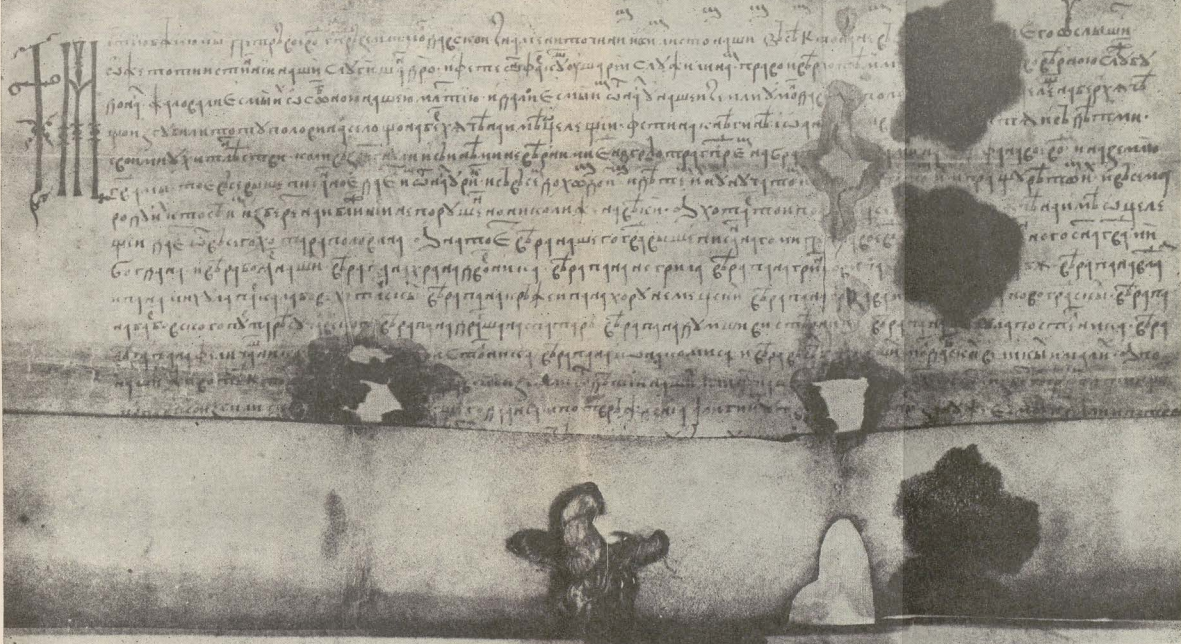
Ne exprimăm convingerea că prin eforturi comune acțiunea de investigare a arhivelor străine întreprinsă de arhiviști și cercelători va fi și mai mult orientată spre temele prioritare ale istoriografiei românești, extinzându-se aria de investigare a celor mai importante fonduri și colecții privind istoria patriei și a poporului român.

EMILIA POȘTARIȚA

Trofee de război luate în luptele de la Mărăști, 30 iulie 1917 (II, 730/7)

1538 martie 7. Iași. Urc de întărire dat de Petru Rareș vr., lui Sandro și Petron Parcașu iudei, pentru jumătate din satul Oțelești de pe râul Berheci pentru slujbele lor fași de domnie.

■ Cu mila lui Dumnezeu¹, noi Petru vovod² domn al Țării Moldovei, facem cunoscut cu această carte a noastră, tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi citindu-se că aceste adevărate slujzi ale noastre Sandro și Petron Parcașu, iudei, au auzit noui drept și credincioși. De aceea noi, în vârstă a lor dragă și credincioasă slujbă către noi, le-am iutit cu deosebită noastră milă și le-am dat de la noi, din pământul nostru al Moldovei, jumătate de sat la Oțelești³ pe Berheci pe care l-au (u) pierdut această jumătate de sat care este pe Berheci cu numele Oțelești cunoscută Petina a lui Ioan, fost staroste și cu copiii lor cind s-au iutore cu hoțenie cu acest necredinciosul cu un lucru al Domniei, împotriva nepotului de frate, inușul Ștefan⁴ vovod și împotriva Țării domniei mele. Pentru toate acestea mai sus scrise dăm de la noi urc și să le fie cu tot venitul lor și conților lor și nepoților lor și stră-nepoților și străstrănepoților lor și întregul lor neam cîte îl se va alege cel mai apropiat și îneditul moldoia în veci, iar hotarul acestă jumătăți de sat ce este pe Berheci cu numele Oțelești, îl dăm din tot hotarul, jumătate. Și la aceasta este credința domniei noastre a mai sus scrisului, Noi Petru vovod și credința prea iubitelui fiu al Domniei mele Bogdan și credința boierilor noștri: credința panului Hrană vornice, credința panului Negriță, credința panului Grîncovici, credința panului Talabă, credința panului Vlăd și a panului Mihail pîrcălabi de Hotin, credința panului Cîrșe și panului Hruș cel de la Neamț, credința panului Grozav și a panului Danche, cel de la Cetatea Nouă, credința panului Barboveschi portar de Suceava, credința panu-

¹ Crecuța de la invocarea simbolică precum și litera „m” din cuvîntul „mîndrețenie”, cu care începe documentul sînt utilizate și au o mîrînire ce cuprinde șase rînduri din textul documentului. Sînt scrise tot cu cernăla neagră.
² La cuvîntul „Oțelești” litera „o” este scrisă deosebit de rîndului cu cernăla de altă culoare, corectura fiind făcută probabil înainte de scrierea sau după emisia documentului, cînd s-a observat greșeala.
³ Documentul prezintă o ruptură, textul fiind: „na brat... a mîna Ștefana”.

lui Dragan spălar, credința panului Duma vîstiernic, credința panului Licul postelnic, credința panului Felca ceanec, credința panului Zărean⁵ stolic, credința panului Ion emis și credința tuturor boierilor noștri moldoveni mari și mici.
 Iar după viața noastră cine va fi Domn al Țării Moldovei din copiii noștri sau din neamul nostru sau iarăși pe cîteine îl va alege Dumnezeu să fie Domn al Țării noastre Moldovei, acela să nu strice dănia noastră, ci să le înfrîncească și să le împieturească, pentru că le-am dat de la noi și le-am întărit pentru a lor dragă slujbă.
 Iar pentru mai mare putere și întărire a tuturor celor mai scrise, am poruncit credincioșilor nostru pan Toader logofăt să scrie și să atîrce pecetea noastră la această carte a noastră.

In anul 7036 luna martie 7.
1528

In Iași.

⁴ Cuvîntul „vovod” fiind scris la sfîrșitul rîndului, la începutul rîndului următor a mai fost scris încă odată, în mod greșit.
⁵ Documentul prezintă o ruptură mai mare, după care urmează cuvîntul „stolic”. Din alte documente din perioada respectivă emise de cancelaria domnească, școlim era Zbiera, de aceea am întregit traducerea. Vezi: D.I.R., volumul XVI, seria A, Moldova, volumul I (1501–1550), doc. nr. 22, 223, 228 etc.
⁶ Documentul prezintă o ruptură, apoi un rînd întreg este lizibil. Textul traduselor l-am întregit după sistemul arătat în text, de o parte din formularul diplomatic al unui document, formular care răpîne în cancelarie multă vreme înainte. Vezi: D.I.R., volumul XVI, seria A, Moldova, volumul I (1501–1550), pentru documentele emise de cancelaria domnească a lui Petru Rareș, vovodul Moldovei, în prima sa domnie (1527–1538).
⁷ Ruptura în text. Traducerea am completat-o după sistemul menționat.
 Arh. St. Galați, Colecția „Documente”, pachet XIX, doc. I.
 Am întregit textul în traducere, pentru a usura înțelegerea lui. Textul slav nu l-am readat decît în fotocopie. I-am întregit acolo unde prezintă rupturi și locuri lizibile, fiind vorba de părți ale formularului diplomatic unde scrierile se fac mai rar. În narație nu au fost cîrșii de locuri lizibile sau rupturi.

IMBOGĂŢIREA BAZEI DOCUMENTARE LA FILIALELE ARHIVELOR STATULUI :

GALAŢI

Între recentele achiziţii ale Filialei Arhivelor Statului judeţul Galaţi, se află un uric de întărire dat de Petru Rareş, domnul Moldovei, la 7 martie 1528 la Iaşi.

Documentul, care a fost achiziţionat de la profesorul Ion Basoc din comuna Ţepu, judeţul Galaţi, este scris pe pergament, avînd o lăţime de 35 cm., iar lungimea de 22 cm. El s-a păstrat în bune condiţiuni, cu excepţia liniilor de împăturire care au produs patru rupturi în text şi au făcut ilizibil un rînd din partea inferioară a documentului. Cerneala cu care s-a scris este de culoare neagră, fiind lizibilă în cea mai mare parte a documentului datorită împăturirii lui în interior.

Documentul este scris în limba slavonă cu caractere semiunciale fără greşeli deosebite, pe care le vom menţiona în note.

Uricul domnesc a fost dat la Iaşi în aceeaşi zi cu alte două documente cunoscute de la Petru Rareş şi care sînt publicate în „Documente privind istoria României”¹.

Uricul la care ne referim nu a fost publicat în colecţia „Documente privind istoria României” ci a fost menţionat numai în rezumat, după fondul „Divanul Domnesc” de la Arhivele Statului Iaşi².

Pe verso, documentul conţine două însemnări. Una se pare că este făcută odată cu emiterea documentului, fiind menţionaţi destinatarii documentului şi numele satului pe care l-au obţinut³.

Cealaltă menţiune este făcută mai tîrziu, probabil atunci cînd a şi fost înregistrat rezumatul documentului în „Divanul domnesc” de la Iaşi, purtînd numai denumirea documentului, numele emitentului şi data de emitere⁴.

Din punct de vedere al protocolului, documentul nu se deosebeşte de alte documente emise de cancelaria domnească din prima domnie a lui Petru Rareş (1527–1538). Nu se cunoaşte cine a scris documentul, deşi în celelalte două documente emise la Iaşi în aceeaşi zi, se menţionează că unul a fost

scris de Dumitru Popovici şi altul de Grigore Bogzovici⁵.

Uricul domnesc este sigilat cu pecetea mare domnească a Moldovei, atîrnată în partea de jos a documentului cu şnur din mătase roşie. Pentru protejarea pergamentului, pecetea a fost prinsă într-o plicatură a lui, şnurul fiind trecut prin patru perforaţii aşezate în cruce. Pecetea, confecţionată din ceară roşie, este de formă rotundă cu diametrul de 78 mm., turnată într-un căuş din ceară de albine impregnată cu răşină de brad. Legenda pecetei, scrisă în exergă între două cercuri, cu caractere unciale slavoneşti, este foarte puţin deteriorată. Ea are următorul text : „І PECEATI PETRA... GOSPODAR ZEMLI MOLDAVSKOI”⁶.

Emblema este de tip heraldic avînd scut triunghiular, pe care se găseşte capul de bour cu stea între coarne, însoţit la senestra de o lună crai nou şi la dextera de o rozetă formată din şase puncte. Scutul este înconjurat de şase semicercuri care au în interior decoraţii de ramuri stilizate.

Considerăm că documentul a fost emis de către cancelaria domnească a Moldovei în urma hotărîrii sfatului domnesc care se afla la Iaşi, la data emiterii acestuia, unde ţinea scaun de judecată.

Uricul domnesc achiziţionat de filiala noastră confirmă relaţiile dintre domn şi mica boierime moldovenească, principalul sprijin al domniei lui Petru Rareş. Documentul atestă existenţa satelor româneşti şi a stăpînilor lor de pe cursul riului Berheci. El confirmă relaţiile juridice din timpul domniei lui Petru Rareş între instituţia domniei şi mica boierime, aduce un argument în plus în ceea ce priveşte judecarea pricinilor privind proprietatea asupra pămîntului de către domn, asistat de întregul sfat.

Publicăm documentul cu scopul de a-l pune la îndemîna medieviştilor noştri.

Cu acest prilej mulţumim generaţiilor care l-au păstrat cu grijă, pentru a transmite în viitor această „urmă” a permanenţei poporului român.

BEJAN CEZAR
STANCIU ŞTEFAN

HARGHITA

Popularizînd prin presă, radio şi prin contacte directe cu cetăţenii prevederile Decretului nr. 472/1971 privind Fondul Arhivistic Naţional, tot mai mulţi cetăţeni din judeţul nostru şi-au exprimat părerea că documentele cu caracter istorico-documentar aflate în posesia lor îşi găsesc locul cel mai potrivit în depozitele Arhivelor Statului, că numai astfel pot fi introduse în circuitul ştiinţific, se pot conserva şi păstra în condiţii optime pentru generaţiile viitoare.

⁵ Nu este exclus ca şi pe documentul cercetat să se menţioneze cine l-a scris, dar din cauza deteriorării şi a ilizibilităţii pergamentului nu înclinăm spre o eventuală ipoteză.

⁶ Pecetea fiind deteriorată lipseşte probabil, după cuvîntul „Petra” cuvîntul „voevod”, înaintea căruia să găsim grupate şase puncte în relief care formează o rozetă.

¹ Documente privind istoria României, veacul XVI, seria A, Moldova, vol. I (1501–1550), Edit. Acad. R.P.R., 1953, doc. nr. 223 şi 225.

² Ibidem, document nr. 224.

³ Menţiunea este făcută în limba slavonă fiind foarte greu lizibilă. Presupunem că ar fi următorul text : „Şandro i Fetiia uşarei na polovena selo na Berheacea na Oţel(e)şti”.

⁴ Menţiunea are următorul text : „Uric de la domnul Petru V(oe)vod t(ă)rii leat 7036 martie 7”. Scrierea este făcută în limba română cu caractere chirilice.

Din numărul mare al celor care au înțeles sensul legislației arhivistice amintim pe dr. Antal Imre, profesor de istorie la Liceul de matematică-fizică din Miercurea-Ciuc, care în activitatea didactică și de cercetare, în decursul vremii a adunat o serie de documente cu caracter istoric, dintre care multe de importanță deosebită.

Majoritatea acestora prezintă interes pentru istoria învățământului și a culturii din Transilvania. Ele se referă la activitatea școlii primare și a gimnaziului din Blaj, a Liceului cu peste trei secole de existență din Miercurea-Ciuc, a gimnaziilor piariștilor din Cluj-Napoca și cel romano-catolic din Alba-Iulia din perioada 1792—1949. Evidențiem patru documente referitoare la activitatea școlilor românești din Blaj din anii 1792—1836, întocmite de personalități marcante ale culturii românești, cum sînt Gheorghe Șincai, Timotei Cipariu, Nicolae Marcu și Ion Rus, privitoare la activitatea școlii primare și a gimnaziului din acest centru cultural al perioadei iluminismului. Dintre documentele referitoare la Liceul din Miercurea-Ciuc, cele mai valoroase sînt cele 26 de registre cu procesele verbale ale Cenaclului elevilor și revista acestui cenaclu intitulată semnificativ „Haladás” (Progres), din anii 1875—1925.

Dr. Antal Imre a donat filialei noastre 45 de unități arhivistice, iar 6 au fost achiziționate, însumînd 0,60 m.l. arhivă, toate fiind cuprinse într-o colecție purtînd numele donatorului.

Filiala noastră și-a îmbogățit zestrea documentară și cu trei pergamente de înnoblare depuse spre păstrare permanentă de către Szöke Antal din Tușnad, Kis Karoly și Csata Karoly din Joseni. Primul este un pergament dat de împăratul Rudolf al II-lea în 1578 lui Mihail Zeöke din Gălgocz, prin care îl ridică la rang de nobil. Documentul este foarte frumos ornamentat și cu un blazon deosebit de frumos. Tot atît de valoroase sînt și celelalte două pergamente provenite din Joseni. Unul este o diplomă de înnoblare a lui Kis Blasius din Joseni dată de principele Gabriel Bethlen în anul 1621, cu sigiliu atîrnat și celălalt diploma de ridicare la rang de primipil a lui Joannes Literatus din Joseni, dată de principele Gheorghe Rakoczi I în 1636.

Documente valoroase au donat și profesorul de istorie Pászka Emeric, secretarul Comitetului județean Harghita al U.T.C. (un registru de încasări și plăți al Salinei din Praid din 1784) și cooperatoarea Dimeny Eszter din satul Sînpaul, comuna Mărtiniș. Muzeul din Odorheul Seculesc a depus la filiala noastră o colecție de documente deosebit de valoroase, rezultat al activității depuse de inimosul colectiv al acestei instituții în decurs de mai multe decenii pentru stringerea, păstrarea și conservarea nu numai a obiectelor muzeistice, ci și a documentelor scrise și tipărite. Colecția conține 1375 unități arhivistice din perioada 1590—1945. Din cele 19 părți structurale nouă sînt ale breslelor (olari, croitori, cojocari, cizmari, lăcătuși, timplari, măcelari, asociația comercianților), cuprinzînd 973 unități arhivistice referitoare la privilegiile acestora (dintre care nouă pergamente) statutele lor, modul de organizare, produse, lupta dusă împotriva privilegiilor nobiliare care știrbeau activitatea lor, evidența cailor și ucenicilor etc.

Menționăm, totodată și fondurile familiale Szotyori (1590—1863), Jakab (1728—1945), Foszto (1630—1839), Ambrus (1741—1872), farmacistul Szakacs Ștefan (1808—1882) și Bod Karoly (1868—1925), care cuprind o serie de date privind relațiile agrare, sociale, judiciare, circulația mărfurilor și a proprietății agrare, stratificarea socială, formele de luptă ale țărănimii împotriva exploatarei feudale și capitaliste ș.a.m.d.

Pe această cale dorim să aducem mulțumirile noastre tuturor celor care, într-un fel sau altul, au contribuit la îmbogățirea patrimoniului arhivistic al țării noastre.

KIRÁLY ȘTEFAN

IAȘI

Urmind linia înaintașilor lor, începînd cu Gheorghe Asachi și terminînd cu Gheorghe Ungureanu, arhiviștii ieșeni au depus susținute eforturi pentru ca în depozitele noului local să-și găsească loc de păstrare importante documente ce urmează a fi valorificate de cercetători în sala de studii.

În afară de aproape 26 000 u.a., depuse oficial de către unele organizații socialiste din municipiul Iași, colecțiile din cadrul filialei au crescut cu 406 documente, 61 manuscrise, peste 300 fotografii și cărți poștale ilustrate, 4 albume, 1 atlas și 3 sigilii; în biblioteca documentară au intrat 148 cărți.

Se cuvine a menționa faptul că mai mult de jumătate din acestea din urmă provin din donații: Gheorghe Agaple, Ruxandra Agarici, Elena Botez, Octav Cădere, Gheorghe Ciocan, Aurora Costăchescu, George Juvara, I. Kara, Paul Mihail, Ioan Puiu, Gheorghe Rotaru, Constantin Săcăleanu ș.a.

În fondurile de arhivă preluate de la Institutul medico-farmaceutic și de la Institutul agronomic „Ion Ionescu de la Brad” se găsesc date și informații privind începuturile și dezvoltarea învățămîntului medical și agronomic. În arhiva Institutului medico-farmaceutic se găsesc și cîteva mii de dosare de student (1879—1942), din care unele ale unor viitori mari profesioniști, profesori universitari și academicieni, mulți dintre ei cunoscuți și peste granițele țării în lumea științifică. Spre exemplificare: Paul Anghel, Vasile Rîșcanu, Leon Balif, Gr. T. Popa, Iulius Nițulescu, Virgiliu Nițulescu, Vladimir Bureanu, Eugen Aburel, Maria Chipail, Gheorghe Chipail, Oscar Franke, Vasile Mirza, Vasile Dobrovici, Grigore Osipov, Emil Repciuc, Neculai Oblu, Radu Păun ș.a. Aceeași categorie de dosare, în cantitate mult mai mică, se găsește și în arhiva Institutului agronomic.

Din partea Consiliului popular al județului Iași s-au primit 75 monografiile ale orașelor și ale unor comune, terminate — individual sau în colectiv — în anii 1970 și 1971.

Arhiva Institutului de cercetare și proiectare este constituită din proiectele — piese scrise și desenate — a citorva mii de diferite construcții (blocuri de locuit, instituții de cultură, învățămînt, sanitare, comerciale, industriale, alimentare cu apă, canalizări, modernizări de drumuri, poduri ș.a.), din perioada anilor 1961—1967.

Documentele, din secolele XVI—XIX, sînt acte de proprietate asupra unor moșii care au aparținut

famiiliilor Sturza, Jora, Balș, Mavrogheni și ele arată modul de transmitere a proprietății.

Din 1749 iunie 15 datează testamentul lui Iordache Cantacuzino, mare vistiernic, în care se arată ce avere lasă fiecărui copil al său. În ele se găsesc vechi denumiri de obiecte, din care unele nu se întâlnesc în dicționare. Din partea introductivă a testamentului se văd sumele de bani pe care le-a dat unor domni, începând cu Mihai Racoviță și continuând cu acei doi după dînsul : „...i-am dat bani gata zicînd că mi i-a da în trei luni și nu i-am mai luat pînă astăzi“.

Un număr de 55 documente (1802—1872) se referă — cu două trei excepții — la moșia Vutcani, ținutul Fălciu, proprietate a cunoscutului filolog, arheolog și profesor Gh. Săulescu. ele oglindind conflictele dintre răzeșii aceleiași moșii, cum și cele ivite între moșii învecinate pentru acapararea pămîntului. Unele din ele aduc completări genealogice încă necunoscute, referitoare la familia Săulescu.

Un valoros manuscris, cu care sporește puținul material heraldic existent în colecția „Documente“, este „Liber aureus“, aparținînd lui Rudolf Cantacuzino. Cuprinde 9 blazoane artistice lucrate în culori vii, ale unor beneficiari din țară și străinătate ai anumitor ordine. Lucrarea este neterminată, și lucrul acesta se deduce din faptul că sînt texte în limba latină pentru conferiri de titluri (între care unul se referă la Inocențiu Klein) nefinisoate de blazoane. Manuscrisul cuprinde perioada 1717—1753.

Un manuscris cuprinde material lexicografic (cuvinte și expresii) în limba franceză cu corespondențele în limba greacă, însoțite de multe ori de ample explicații; materialul a fost adunat de G. A. Mavrocordat la Ankara și Brussa, în timpul exilului său din 1821—1829.

Cîteva manuscrise în care în perioada anilor 1678—1709 membrii familiei cantacuzineștilor și în-deosebi Iordache Cantacuzino au făcut diferite însemnări, conțin date asupra moșilor pe ținuturi, cu arătarea caracteristicilor lor, precum și date de stare civilă și averea lăsată copiilor.

Fondurile și colecțiile personale s-au completat cu valoroase documente, manuscrise și fotografii privind viața și activitatea prof. univ. N. Macarovici, prof. univ. G. Juvara (și unii membri ai familiei) și Paul Mihail.

Colecția de „Stampe, fotografii și clișee“ s-a îmbogățit cu un număr mare de piese, din care vom menționa, în special, patru interesante albume.

Un *Album general al României* (reprodus și tipărit de Stengel et Co. — Dresden und Berlin, p. I 1901, p. a II-a 1904) cuprinde 200 tablouri reprezentînd mănăstiri, biserici, schituri, castele, palate, diferite construcții cu arhitectură impozantă, statui simbolice sau ale unor oameni de seamă, vederi generale, scene din viața cotidiană a poporului nostru — dansuri, păstorit, țesut, precum și minunate costume naționale — din diferite localități din țară. Din cele trei părți în care a fost tipărit, s-au achiziționat numai primele două.

Albumul tipărit în 1926 în tipografia închisorii Văcărești cuprinde peste 100 fotografii din principalele orașe ale României.

Albumul Regimentului „Alexandru cel Bun“ 37 infanterie Botoșani cuprinde 25 fotografii ale diferitelor părți interioare și exterioare, cele mai importante fiind cele ale plăcilor de marmură pe care se pot ușor citi numele celor „morți pe cîmpul de onoare pentru întregirea neamului — trupa“.

Din jurul anului 1928 datează un grup de 60 de vederi din țară.

Un alt album, foarte frumos lucrat, conține 70 fotografii ale membrilor unor cunoscute familii din țara noastră din anii 1821—1938 : Bibescu, Bogdan, Cantacuzino, Catargi, Diamandi, Donici, Epureanu, Exarhu, Ghica, Jurgea, Macri, Mavrogheni, Miclescu, Moruzi, Palladi, Peticari, Romalo, Rosetti, Sturza, Șufu, Teriaki, Vovoride, Zane.

Referitor la războiul pentru independență s-au achiziționat 40 fotografii după diferite stampe apărute în presa engleză (The Illustrated London News), presa germană (Illustrierte Zeitung), sau în cea autohtonă.

Un atlas geografic tipărit în anul 1903 conține 62 hărți ale județelor României de atunci, fiecare cu dimensiunile 46,5 cm. X 59 cm., reprezentînd împărțirea județului pe plăși, comune, sate și cătune, indicîndu-se distanțele dintre sate, cătune și reședința comunei.

Din valorosul material rămas după moartea profesorului Mihai Costăchescu (1953) constituit din colecția sa de documente și manuscrise personale — rezultat al activității sale susținute de-a lungul mai multor decenii și care treptat, treptat a intrat în depozitele Filialei din Iași a Arhivelor Statului, în cursul anului 1977 s-au mai preluat 36 de manuscrise, totalizînd circa 5 000 file.

Cu convingerea că acestea au o importanță deosebită, voi insista asupra lor.

O grupă de 32 manuscrise este alcătuită din documente adunate de prof. Mihai Costăchescu — în perioada anilor 1920—1947 — atât din depozitele oficiale de arhivă, cît și de la deținători persoane fizice : Caradacea-Grumăzești, Gervescu-Roznov, Gh. Ghibănescu, Gh. T. Kirileanu, Paul Mihail, Rosetti-Roznovanu-Stîncă, Toto Rosetti-Solești, Rosetti-Tețcanu, Saraga E.

Unele, foarte puține, sînt extrase din publicații, altele copiate de pe inscripțiile gravate pe obiecte de cult. Documentele (în limbile slavă, latină, germană, turcă, italiană și română) începînd din veacul al XIV-lea și continuînd pînă în cel de-al XIX-lea veac, au referințe atît la Moldova, cît și la Țara Românească și Transilvania. Parte din acestea au fost publicate în cunoscutele sale volume de documente ; există însă și multe nepublicate. Este foarte posibil ca multe din documentele copiate din colecțiile particulare să se fi distrus, cu timpul, în_cît conținutul lor rămîne a fi cunoscut și valorificat numai din manuscrisele prof. Mihai Costăchescu.

Unele documente sînt însoțite de traduceri.

În afara documentelor copiate, manuscrisele mai conțin semnături și liste de documente pe domnii, cu specificarea datei, formei, unor caracteristici, oamenilor și locurilor, depozitului și domnului. Interesante sînt însemnările făcute, desigur, în pauza dintre copierea a două documente, cu privire la

oameni și evenimente (mai cu seamă în timpul celui de-al doilea război mondial), precum și la anumite situații personale (alegera sa ca membru corespondent al Academiei Române, evacuarea din Iași ș.a.). Acestea vor putea fi folosite de către acel ce se va ocupa de alcătuirea unui studiu asupra prof. Mihai Costăchescu.

În afara acestora, între manuscrise se găsesc și câteva lucrări originale, netipărite. Una din ele, în două părți, intitulată *Imprejurimile Iașilor în secolul XV și XVI*, nedată, a constituit subiectul unor comunicări la Radio „Moldova” în jurul începerii primului război mondial. Alta, intitulată *Monografia ținutului Cîrligătura*, cuprinde micromonografia a 119 sate, siliști, locuri, prisăci, mănăstiri dispărute, poiene, piraie, locuri pustii etc., care au făcut parte din vechiul ținut al Cîrligăturii. În marea majoritate, lucrarea se ocupă de sate, despre acestea dîndu-se următoarele date: poziția geografică, prima mențiune în documente, împrejurările în care este menționat, alte documente în care este menționat, de unde își trage numele, ce alte denumiri a mai purtat, proprietarii, transmiterea dreptului de proprietate, contopirea cu alte sate; unele sate au dispărut cu timpul, altele nu au putut fi identificate. O bibliografie foarte bogată, cu note explicative, însoțește întreaga lucrare pe care, desigur, profesorul M. Costăchescu o pregătise ca bază de pornire în elaborarea unei monografii mai ample și complete a ținutului Cîrligătura, căruia i-a aparținut și satul său natal, Goești.

O ultimă lucrare originală în manuscris a prof. Mihai Costăchescu este intitulată *Sate moldovenești și oameni, de la sfîrșitul veacului al XIV-lea și înăia jumătate a veacului al XV-lea*, în introducerea căreia arată: „Le voi arăta pe ele, pur și simplu, cu stăpînii lor, ca să se vadă cit de mult neamul românesc datorește acestor sate, căci ele au sporit și păstrat ființa națională...”. Tot în introducere explica planul lucrării concepută în trei părți, fiecare cuprinzînd satele dintr-o zonă geografică delimitată de munți și riuri. Din nefericire pentru istoria țării, moartea profesorului a determinat ca lucrarea să rămînă neterminată, prezentîndu-se sub forma unui fragment din prima parte intitulat „Satele între munte și Sireți” (f. 5—294). Aici se dau date istorice asupra unui număr de 208 sate, prezentate în ordinea apariției primelor mențiuni documentare a existenței lor, în perioada anilor 1392—1436, datele constînd în: prima mențiune documentară; documente ulterioare în care se întîlnește denumirea și împrejurarea care a determinat menționarea așezării; precizarea sau numai supoziția situației topografice; hotarnice; alte sate cu aceeași denumire; originea denumirii; denumiri paralele; alte denumiri ale așezării; modul de transmitere a proprietății; stăpînii satelor; în ce alte documente mai apar aceștia; ce alte sate a mai avut în stăpînire neamul; spițe de neam; interpretarea existenței unor sate, la mijlocul secolului al XIV-lea, în partea de sud a Moldovei: „Satele, după numele ce le poartă, sînt, dacă nu mai vechi, cel puțin contemporane cu descălcarea Moldovii. Dacă satele sînt în josul Siretului, faptul este foarte important, pentru că ne arată, la mijlocul secolului al XIV-lea, în sudul Moldovii, existența unui grup relativ numeros de români”.

Atît ideea cit și aceste două lucrări pot fi preluate de cercetători, completate cu oameni, locuri, date și evenimente aflate în documentele necunoscute atunci prof. Mihai Costăchescu, și concretizate în două volume care să constituie puncte de plecare în elaborarea unor studii. Insuși profesorul M. Costăchescu aprecia lucrarea din urmă — chiar în partea ei redactată — ca nedefinitivă menționînd, cu modestia naturală care îl caracteriza: „...consider lucrarea mea numai ca un început pe care cu vremea îl voi desăvîrși, poate chiar eu, poate altul mai norocos și mai priceput decît mine”.

GHEORGHE BALICA

VÎLCEA

În urmă cu nouă ani la filiala Arhivelor Statului județul Vîlcea s-a introdus Cartea de Aur, în care sînt înscrîși toți cei ce donează instituției noastre documente ce fac parte din Fondul Arhivistice Național.

În cursul anului 1977 au fost înscrîși nouă cetățeni, care au donat: 140 documente feudale, 73 documente personale, 20 acte corespondență, 30 manuscrise literare și 60 fotografii. Din Bărbătești, localitate ce apare menționată documentar pentru prima dată, la 4 septembrie 1520, a fost donat filialei noastre un număr de 129 documente, dintre care 123 depuse de învățătorul pensionar N. C. Năstoiu și 6 de preotul pensionar G. Boboacă Constantin. Ele sînt zapise, înscrîșuri, chitanțe, donații, foi de zestre și datează din perioada 1738—1865. Fiind de o importanță majoră pentru istoria locală, aceste documente dau informații prețioase asupra toponimiei a științei de carte și a schimbărilor intervenite în posesia unor proprietăți.

Cel mai frumos document este cel scris de popa Ștefan la 21 iulie 1777, în care Dumitru sin Tanase vinde lui Tanase Băltăreșu un locșor în ogrăzi. Documentul se încheie cu specificația „și mi-am pus degetul în loc de pecete”.

Menționăm și documentul din 23 august 1733 scris de Gheorghîță pîrcălabul, prin care Ion Ungureanu ot Bărbătești vinde lui Tănase nepotul său cu 3 taleri partea lui de moșie din siliște cu pomii ce este acolo”.

Pe o foaie de hîrtie de dimensiunile 42/20 cm. sînt transcrise patru documente și anume: 1. Cel din 4 august 1739 în care Popa Nicolae Drăgănică feciorul popii Nicolae din Bodești vinde lui Ion Băltăreșu din Bărbătești o falcie de livadă cu știrea tuturor marginașilor. 2. Cel din 3 ianuarie 1766 prin care Ion sin Grigore Drăgănică din Bodești împreună cu socrul său Stroe, feciorul Opri Scurtu din Bărbătești vinde lui Ion Băltăreșu din Bărbătești două livezi de zestre și o parte din moșia mătului Cheia a lui Tudor din Bărbătești. Actul este scris de popa Stan Drăgănică din Bodești. 3. Cel din 12 noiembrie 1785 prin care popa Gheorghe vinde lui Pană Băltăreșu o bucată de loc. 4. Cel din 20 iulie 1795 scris de Constantin Strîmbeanu prin care Ion Băltăreșu Ungureanu vinde nepotului său Constantin sin Tănase feciorul Drăgănescu toată partea de moșie.

Multe din aceste documente se referă la drepturile de proprietate ale moșnenilor de pe aceste meleaguri, la lupta lor împotriva exploatării, pentru păstrarea pământului strămoșesc.

Scotocind prin mormanul de scrisori și acte vechi de familie, pioniera Isabela Zăbavă, din clasa a VII-a de la Școala generală nr. 2 Drăgășani, a avut surpriza să descopere o serie de documente ale străbunicului ei, Constantin Stănescu. Eleva a donat filialei noastre o fotografie și un brevet „Trecerea Dunării” a strămoșului ei, care cu o sută de ani în urmă a luptat cu arma în mână pentru cucerirea independenței depline de stat.

Inginerul Giuran A. Valeriu din Timișoara a donat Arhivelor Statului un mare număr de lucrări științifice referitoare la activitatea colonelului în rezervă Alexandru I. Giuran, originar din județul Vilcea în zona Banatului în timpul războiului anti-fascist.

Marta Badiu din Drăgășani a donat fondul familial „Iosif Richter” format dintr-un manuscris fragment din primul război mondial, 24 fotografii, 5 scrisori particulare, 11 u.a. corespondență cu alte instituții, 4 carnete (asociații, societăți) 3 acte de stare civilă, 7 obligații pentru ajutoare Crucea Roșie austriacă, maghiară, italiană. Materialul este scris în limbile: română, germană, cehă, maghiară, rusă și italiană.

Prof. Lăcraru Sebastian din comuna Laloșu ne-a depus un număr de 40 fotografii vechi, ce reprezintă imagini ale comunei Laloșu. Donații au mai făcut și Gh. N. Dumitrescu-Bistrița și Al. Mage-reanu.

Toate aceste mărturii sînt păstrate cu grijă, pentru ca generațiile viitoare să cunoască năzuințele și aspirațiile strămoșilor săi.

CORNELIU TAMAȘ

Tun de 105 mm. Valea Oituzului, 28 iunie 1917 (II, 721/1)

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

COLECȚIA MICROFILME BULGARIA

Colecția „Microfilme R. P. Bulgaria” totalizează 16442 cadre microfilm. Documentele sînt scrise, majoritatea, în limba bulgară, cca o treime (5706) în limba turco-osmană și puține, de ordinul sutelor, în limbile română, greacă, rusă, franceză, germană și engleză.

Documentele provin, în principal, din secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea; printre ele se află însă și cîteva din secolele al XV-lea — al XVIII-lea (originale și copii). În ansamblu, documentele confirmă relațiile tradiționale de prietenie dintre poporul român și poporul bulgar, solidaritatea lor de luptă în împrejurări istorice hotărîtoare și dau cercetătorului posibilitatea adîncirii studiului relațiilor economice, politice și culturale româno-bulgare, în special și, într-o anumită măsură, balcanice și internaționale.

Pentru o informare cît mai completă asupra conținutului acestor documente, ne-am propus să aducem un spor de informații prin prezentarea instituțiilor creatoare de documente și a fondurilor din care s-au selecționat documentele microfilmate.

Fondul nr. 3¹ (Instituția monarhiei) cuprinde

diferite categorii de izvoare din perioada 1902—1939, dintre care semnalăm pe cele referitoare la manifestările din 29—30 noiembrie 1902, prilejuite de a 25-a aniversare a izbînzilor din sistemul de la Plevna la care a asistat și șeful statului român, împreună cu președintele guvernului și alți demnitari. În discursul său, șeful statului bulgar a subliniat că această vizită „este o dovadă a relațiilor prietenești, de bună vecinătate” dintre România și Bulgaria, relevînd rolul armatei române, care „a participat glorioasă pe cîmpurile de luptă dintre Dunăre și Balcani” și asigurînd că aceasta „va fi păstrată cu fidelitate ca o amintire plină de recunoștință” față de poporul român. O altă serie de documente privește tratativele și ceremonia organizată cu ocazia stabilirii liniei telefonice directe între România și Bulgaria, din noiembrie—decembrie 1903. O seamă de documente din perioada 1926—1939 se referă la conferirea de ordine și medalii de către statul bulgar unor perso-

nalități din România, ca de exemplu N. Titulescu, I. Cantacuzino și Alexandrina Cantacuzino, președinta Asociației române de femei și alții².

Fondul nr. 11³ (Nikola Sakarov, 1905—1939) relevă aspecte ale vieții și activității lui Hristo Botev, ale colaborării socialistilor români cu organizațiile socialiste din Bulgaria și Iugoslavia în vederea stabilirii unei poziții unitare față de războiul balcanic, activitatea lui I. C. Frimu, secretarul Partidului Social-Democrat Român, din anul 1911, pe linia colaborării socialistilor din țările balcanice. Fondul mai cuprinde notele doctorului N. Sakarov, director al Băncii agricole bulgare, în 1928, asupra situației economice a României după primul război mondial cu aprecieri privind locul României în politica Europei și a Micii înțelegeri; comentariile primului secretar al legației Bulgariei de la București, din mai 1933, referitoare la conferințele agricole de la Londra și București, precum și documente privind cumpărarea de petrol din România (1932).

Fondul nr. 111⁴ (1876—1877). Este relativ bogat în corespondență, memorii, dări de seamă și liste în legătură cu pregătirea voluntarilor bulgari din România pentru declanșarea răscoalei împotriva ocupației turce, crearea de comitete bulgare, cu referiri deosebite la ceata „Balcanski” condusă de Filip Totiu. Se indică nume de voluntari din București, Giurgiu, Craiova, Turnu Severin etc.

Fondul nr. 130⁵ (dr. Ivan Penakov), conține corespondența purtată de Ivan Penakov cu Mitiță Constantinescu, om politic și economist român, în anul 1928 și cu Constantin Graur, ziarist român, în anul 1939, care îi solicitau lucrări personale, cărți și ziare bulgărești.

Fondul nr. 135⁶ (Grigor Vasilev) oferă informații din perioada 1927—1941 referitoare la: a treia Conferință Balcanică de la București din octombrie 1932, la care au participat Albania, Grecia, Iugoslavia, România și Turcia și care a adoptat proiectul pactului balcanic, situînd la baza viitoarei înțelegeri Balcanice principiile neagresiunii, amicitiei și asistenței mutuale; conferința de la București din 1931 a Comitetului permanent pentru studii economice în țările agricole din centrul și răsăritul Europei; colaborarea dintre societatea minieră română „Mica” și societatea bulgară „Balkan-Rodope” etc.

Fondul nr. 143⁷ (Dimităr Stanciov) conține documente referitoare la Conferința de pace

² În legătură cu decorarea unor personalități din Bulgaria cu ordine românești, vezi Fondul nr. 134 (Al. Liudskanov) opis 1, nr. 18, rola 7, c. 656—658.

³ Fond nr. 11, opis 1, nr. 534, 535, 725, 1 829, 1 867; opis 2, nr. 130, 494 (rola 7, c. 502—625).

⁴ Fond nr. 111, opis 1, nr. 95, rola 3, c. 122—232.

⁵ Fond nr. 130, opis 1, nr. 13, 29, rola 3, c. 85—112.

⁶ Fond nr. 135, opis 1, nr. 87, 136, 148, rola 7, c. 659—738.

⁷ Fond nr. 143, opis 2, nr. 48, rola 5, c. 312.

* Fondurile sînt numerotate.

¹ Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Bulgaria, rola 7, c. 1—498 (Centralen Dărzaven Istoričeski Arhiv, Sofia, Fond nr. 3 — Carska Institucija, opis 1, nr. 90). În continuare se vor menționa doar fondurile și dosarele din arhiva bulgară și numărul rolei și al cadrelor în Arhivele Statului București.

de la București din 16/29 iulie—28 iulie/10 august 1913, ce a avut loc în urma celui de-al doilea război balcanic.

Fondul nr. 173⁸ (Adunarea Națională). Semnalăm scrisoarea Comitetului central revoluționar bulgar din București din 21 august 1875, prin care Filip Totiu a fost invitat la București, împreună cu Hristo Botev, pentru a prelua comanda unei cete bine organizate, în vederea declanșării răscoalei generale bulgare antiotomane (răscoala din septembrie 1875).

Fondurile nr. 174⁹ (Ivan Simeonov), nr. 253¹⁰ (Tvetko Radoslavov) și nr. 700¹¹ (Frații Evloghie și Hristo Gheorghiev) aduc informații noi cu privire la activitatea cunoscuților comercianți de origină bulgară Evloghie și Hristo Gheorghiev, stabiliți în România de tineri, fondatori ai unor cunoscute case comerciale la Brăila, Galați și București. În cadrul acestor fonduri predomină corespondența cu caracter comercial referitoare la cumpărarea și arandarea de moșii, comerțul de cereale, căreia i se adaugă corespondența cu caracter politic purtată cu bulgarii din Odesa, care activau în mișcarea revoluționară bulgară. Se remarcă o serie de aspecte din viața și activitatea revoluționarilor bulgari Hristo Botev și Filip Totiu, acțiuni ale organizațiilor bulgare „Societatea de binefacere” și Comunitatea bulgară, înființate la București cu știrea și sprijinul guvernului român, și rolul lor în formarea și înarmarea cetelor bulgare din România. De asemenea, găsim informații referitoare la activitatea firmei Ioachim Popov din Zimnicea și a altor oameni de afaceri bulgari (Katranov de la Brăila și Panov de la Turnu Măgurele), precum și la înființarea Societății literare bulgare din Brăila.

Fondul nr. 176¹², constituit în principal din rapoarte ale agentului diplomatic bulgar la București și corespondență oficială româno-bulgară din perioada 1881—1885, scoate în evidență bunele relații româno-bulgare.

Fondul nr. 177¹³ (Ministerul Învățământului Public) sprijină, prin informațiile ce le oferă, cercetarea relațiilor culturale româno-bulgare între anii 1890—1937. Ne rețin atenția informațiile referitoare la școala în limba română de la Turtucaia din anii 1904 și 1911 și cele referitoare la Școala normală „Vasile Lupu” din Iași (1924—1928), care a servit drept model pentru înființarea unei școli similare la Șumen (Bulgaria). Unele documente relevă interesul oamenilor de cultură bulgari pentru cercetarea în arhivele românești a scrierilor româno-bulgare și pentru culegerea de informații cu privire la coloniile bulgare din România și, în special, cele referitoare la activitatea fraților

Hristo și Evloghie Gheorghiev. Altele completează informațiile existente cu privire la activitatea studenților bulgari din București și Iași, vizitele reciproce pe linie de învățământ, înființarea Asociației româno-bulgare la București în mai 1932 etc.

Fondul nr. 195¹⁴ (Teatrul Național) este bogat în informații cu privire la colaborarea între instituții teatrale din România cu Teatrul Național din Sofia în perioada 1910—1937. Astfel, se menționează vizita la Sofia a orchestrei simfonice dirijată de Dimitrie Dinicu (februarie 1910), turneul tenorului Marinescu de la Opera Română (mai 1932), în anul 1934, corul „Sofiska Gusla” este invitat de Societatea corală „Cîntarea României”. În același an, orchestra simfonică dirijată de George Georgescu întreprinde un turneu în Bulgaria sub auspiciile șefului statului bulgar, iar în 1937 se semnalează prezența sopranei române Florica Cristoforeanu la opera din Sofia etc.

Fondul nr. 252¹⁵ (Anghel Leapceș) conține însemnări și comentarii referitoare la politica vamală a României, „războiul vamal” din 1886—1893, convențiile comerciale încheiate cu Austro-Ungaria (începând din anul 1875 până în 1913), Anglia, Franța, Elveția, Germania și relațiile comerciale româno-bulgare după anul 1906 până în 1913.

Fondul nr. 284 (Consiliul de Miniștri) furnizează bogate și variate informații din perioada 1885—1923 cu privire la relațiile și colaborarea româno-bulgară. Menționăm tratativele purtate în vederea încheierii Convenției poștale din 13/25 mai 1885¹⁶, convenție egal avantajoasă, care a reglementat serviciul de comunicație pe liniile Calafat—Vidin și Giurgiu—Rusciuk. Ea a fost modificată în 1896 când s-a încheiat la Sofia și o convenție telegrafică¹⁷. O serie de documente se referă la tratativele, din cursul anului 1921, privind racordarea rețelelor de căi ferate române cu cele bulgare prin construirea unui pod peste Dunăre și la reglementarea navigației pe Dunăre¹⁸. În același an se remarcă activitatea ministrului bulgar al agriculturii pentru dezvoltarea și intensificarea relațiilor economice și a schimburilor comerciale¹⁹ cu România. Alte documente se referă la activitatea profesorilor bulgari de la școala bulgară din București în anul 1923, cercetarea cauzelor scufundării vaporului bulgăresc „Boris”²⁰ etc.

Fondul nr. 285²¹ (Banca Națională a Bulgariei) abundă în informații cu caracter comercial-bancar: contractul încheiat la 25 august

¹⁴ Fond nr. 195 (Naroden Teatăr), rola 5, c. 480—495.

¹⁵ Fond nr. 252 (Angel Leapceș), rola 5, c. 480—495.

¹⁶ Fond nr. 284 (Ministerski Sovet), opis 2, nr. 86; rola 4, c. 22—48.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 87, idem c. 49—54.

¹⁸ *Idem*, opis 1, nr. 4 510, rola 5, c. 566.

¹⁹ *Idem*, nr. 4 491, 4 516, c. 564—565, 568—569.

²⁰ *Idem*, nr. 4 712, c. 577. Pentru întregul fond vezi rolete 4, c. 22—54 și 5, c. 531—579.

²¹ Fond nr. 285 (Bălgarska Narodna Banka), rola 5, c. 580—758.

⁸ Fond nr. 173, opis 1, nr. 733, rola 4, c. 20—21. Documentul a fost publicat în volumul *Independența României — Documente. Corespondență diplomatică străină*, vol. II, p. I, București, 1977, p. 102—104.

⁹ Fond nr. 174, opis 1, nr. 14, 27, rola 3, c. 113—121.

¹⁰ Fond nr. 253, rola 4, c. 55—296.

¹¹ Fond nr. 700, rola 3, c. 1—28, 40—84, 689—690.

¹² Fond nr. 176, opis 1, nr. 43, 64, rola 1, c. 1—18.

¹³ Fond 177 (Ministerstvo na Narodnoto Prosveštene) rola 4, c. 2—19, 297—305; rola 5, c. 313—479.

1919 de către asociația româno-bulgară reprezentată de Cappon, de la București, și P. Cicikov, de la Sofia, privind un schimb reciproc de mărfuri, respectiv import de sare din România și export de tutun din Bulgaria. Un schimb de corespondență între Banca de credit română și Banca Națională a Bulgariei din cursul anului 1933 oferă date în legătură cu contul „grădinarilor” bulgari din România și reglementarea transferului contului la banca bulgară. O altă serie de documente se referă la reglementarea plăților pentru schimbul de mărfuri româno-bulgar în perioada 1929—1948.

*Fondul nr. 288*²² (Banca de credit agricol) cuprinde diferite categorii de izvoare din perioada 1933—1947. Remarcăm studiul lui Costin Kiriteșcu (din anul 1943) privind situația agrară și a creditului agricol din România, cu un istoric al dezvoltării agriculturii românești pe o perioadă de 20 de ani. Alte documente se referă la cea de-a doua Conferință internațională a creditului agricol de la Paris din ianuarie 1933, la primul Congres internațional al creditului agricol din decembrie 1938 de la Neapoli, precum și la Conferința internațională în aceeași problemă de la Budapesta din februarie 1943.

Fondul nr. 327 conține un bogat material documentar asupra relațiilor politice româno-bulgar din perioada 1880—1888. O serie de documente din anul 1880 subliniază adeviziunea guvernului bulgar la legea votată de Parlamentul român, în 21 decembrie 1879, cu privire la ridicarea de monumente la Plevna, Rahova și Smirdan în amintirea ostașilor români căzuți în luptă pentru independența țării și eliberarea Bulgariei, precum și ajutorul acordat pentru aplicarea acestei legi²³. Aceste monumente „vor aminti de participarea glorioasă a armatei române în război și vor constitui un simbol al unirii celor două popoare în trecut și o garanție a menținerii ei în viitor” — aprecia ministrul de externe al Bulgariei într-o scrisoare către Beldiman, girant al Agenției diplomatice și al Consulatului general al României în Bulgaria. În anul 1881 aflăm informații în legătură cu conferirea de distincții bulgărești unor ofițeri români din Regimentul 5 dorobanți în semn de recunoștință pentru serviciile aduse Bulgariei în timpul războiului din 1877. În luna iulie, același an, au loc tratative pentru construirea unei căi ferate care să lege cele două țări prin punctul de frontieră Zimnicea. Ne rețin atenția, de asemenea, rapoartele agentului diplomatic bulgar în România din cursul anului 1888 referitoare la guvernarea junimistă și la mișcarea țărănească²⁴ pornită în luna martie din localitatea Urziceni, care conțin comentarii privind cauzele războaielor și proporțiile pe care le-a luat. Interesante sînt

și documentele din 1887 privitoare la activitatea emigrației politice bulgare din România²⁵ etc.

*Fondul nr. 370*²⁶ (Direcția Poliției). Prezintă interes raportul din 3 ianuarie 1938 privind atitudinea comunistilor și muncitorilor bulgari față de guvernul, instalat în România la 28 decembrie 1937, condus de Octavian Goga și A. C. Cuza.

*Fondul nr. 568*²⁷ (Ivan Gheșov) conține informații în legătură cu poziția României față de primul război balcanic și evidențiază bunele relații dintre cele două state vecine în cursul anului 1923.

*Fondul nr. 600*²⁸ (K. Stoilov) abundă în date cu privire la situația economică și politică a României, Bulgariei și, în general, a țărilor din Peninsula Balcanică între anii 1882—1901. Semnificative ni se par acele documente care scot în relief atitudinea favorabilă a guvernului și poporului român față de năzuința de independență a poporului bulgar. La 17 februarie 1885, agentul diplomatic al Bulgariei în România, Naciovici, afirma: (guvernul și poporul român) ar fi bucuroși să ne vadă bulgari independenți și ne-ar ajuta cu orice preț în această privință! Cu ocazia vizitei șefului statului bulgar în România din luna aprilie același an, Naciovici, relatînd despre cordiala primire la București, sublinia că „România dorește o alianță strînsă cu Bulgaria”. Rapoartele diplomatice oferă informații privind politica vamală a Austro-Ungariei nefavorabilă economiei românești, fapt ce determină România să denunțe la 20 mai 1885 convenția comercială încheiată în 1875. Cu acest prilej, agentul diplomatic al Bulgariei aprecia că: „este o nouă dovadă a silinței pe care trebuie să o depună micile popoare din răsărit să se unească și să acționeze împreună”. Alte documente se referă la vizita șefului statului bulgar în România din iulie 1897, la convenția comercială româno-austro-ungară din 9/21 decembrie 1893, înființarea Asociației studenților bulgari din București în 1895, exportul de sare din România în Anglia (1893) etc.

*Fondul nr. 1001*²⁹ (prof. dr. Paraschiv Stoianov) conține informații ulterioare războiului pentru independență din care rezultă recunoștința poporului bulgar pentru contribuția armatei române la eliberarea Bulgariei. Într-o scrisoare către șeful statului român, renumitul chirurg bulgar Paraschiv Stoianov mulțumește pentru portretele și tablourile cu scene din război, trimise pentru a fi expuse la spitalul din Plevna, ele „vor aminti fiilor poporului bulgar, eliberat de sub jugul secular turcesc, de glorioasele lupte și victorii repurtate de o națiune soră, le vor reaminti datorita

²² Fond nr. 288 (Zemledelska Kreditna Banka), rola 6, c. 1—361.

²³ Fond nr. 327, opis 1, nr. 3. rola 1, c. 37—42.

²⁴ Ibidem, nr. 10, idem, c. 127—133.

²⁵ Ibidem, nr. 12, idem, c. 141—160. Intreg materialul este cuprins în rola 1, c. 18—160.

²⁶ Fond nr. 370 (Direcția la polițija), II/720, rola 6, c. 362.

²⁷ Fond nr. 568, rola 3, c. 29—39.

²⁸ Fond nr. 600, rola 6, c. 363—663, 681—688.

²⁹ Fond nr. 1001, r. 3, c. 233—322.

de veșnică recunoștință pe care poporul bulgar i-o datorește". Fondul conține și o listă cu numele ofițerilor și soldaților români căzuți pe câmpul de luptă din Bulgaria. O seamă de documente se referă la activitatea lui Stoianov în perioada de studii în România, precum și la Congresul de medicină de la București din anul 1932.

ARHIVA ORAȘULUI ȘI REGIUNII SOFIA

Din această arhivă au fost depistate și aduse în țară, sub formă de microfilme, o serie de documente din fondurile 1 K³⁰, 62 K³¹, 164 K³² și 1042 K³³, din perioada 1886—1939, referitoare la situația internă a României precum și la relațiile economice și culturale româno-bulgare, în special la nivelul celor două capitale. Rezultă cu pregnanță interesul conducerilor administrative ale orașelor București și Sofia pentru cunoașterea reciprocă a sistemului de administrare a capitalelor, pentru consolidarea bunelor relații dintre conducerile administrative ale capitalelor țării balcanice. În această perioadă se înregistrează o serie de schimburi de vizite între organizații de femei (vizita președintei Asociației de femei din România, Alexandrina Cantacuzino, efectuată la Sofia în anul 1934 etc.), pe linie de învățământ etc. Pe plan economic aflăm informații despre înființarea în anul 1926 a unei sucursale a Societății Redevența în orașul Sviștov pentru desfacerea produselor petroliere ș.a. Un alt grup de documente se referă la hotărâri ale Consiliului de Miniștri în vederea reglementării trecerii frontierei în România (C.M. din 16 august 1893, 25 martie 1911), C.M. din anul 1912 privind acordarea unui credit pentru înființarea a două detașamente sanitare dintre care unul să fie trimis pe lângă armata bulgară, legea din 26 iulie 1921 privind organizarea Dobrogei etc.

ARHIVA DE STAT A REGIUNII RUSE³⁴

Fondurile nr. 1, nr. 43 (Mitropolia ortodoxă Durostor) și nr. 318 (Episcopia catolică Nicopole) se referă la recunoașterea de către populația română din localitățile Silistra, Tulcea și Samova, în anul 1873, a mitropolitului Durostorului, Grigorie, în locul mitropolitului grec Dionisie. Printre condițiile puse de comunitatea română este și aceea de a avea un președinte al său, român. Aceste fonduri mai conțin informații în legătură cu activitatea emigranților politici bulgari din Brăila din anul 1887 și a ziarului bulgar „9 August”.

ARHIVA DE STAT A REGIUNII SILISTRA³⁵

Puținele documente aduse din cadrul fondurilor nr. 11, 25 și 37 se referă, ca și cele ale Arhivei regiunii Ruse, la activitatea emigranților politici bulgari în localitățile de pe malul românesc al Dunării din perioada 1887—1891.

ARHIVA DE STAT A REGIUNII TIRNOVO

Din fondul nr. 165 K (M-rea Preobrajensk) au fost microfilmate un Tetraevanghel³⁶ din anul 1629 care a aparținut bisericii Sf. Dimitrie din Iași și un Liturghier³⁷ moldovenesc din anul 1672, executat de ieromonahul Ghervasie de la mănăstirea Putna cu cheltuiala mitropolitului Varlaam.

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ „CHIRIL ȘI METODIU”, SOFIA

La arhiva istorică a Bibliotecii „Chiril și Metodiu” au fost cercetate pînă în prezent un număr de 11 fonduri, bogate în informații importante cu privire la istoria țării noastre, relațiile sale cu Bulgaria și situația din Peninsula Balcanică pe o perioadă de un secol, respectiv 1811—1907. Fondul nr. 28 conține și câteva documente mai vechi, sub formă de copii și traduceri, datînd din secolele XV—XVII. Menționăm că în toate aceste fonduri predomină informațiile referitoare la activitatea emigrației bulgare din România îndeosebi din București, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Fondul nr. 1³⁸ (Gheorghe Sava Rakovski) contribuie prin informațiile pe care le conține la o mai bună cunoaștere a vieții și activității cunoscutului revoluționar, publicist și scriitor bulgar, Gh. S. Rakovski, în timpul celei de-a doua șederi în România (1863—1867). Se remarcă activitatea sa de pregătire a cetelor de bulgari în vederea declanșării răscoalei generale antiotomane în care scop înființează la București organizația revoluționară „Comitetul tinerilor”, urmărind să organizeze o mișcare unică a cetelor armate, pe baza unei severe discipline militare. Rezultă totodată activitatea sa de editare în anul 1864 a ziarului bulgar-român „Bădustnost — Viitorul” precum și relațiile sale cu C. A. Rosetti și alte personalități politice și culturale românești. În corespondența sa, Rakovski face aprecieri asupra politicii lui Al. Ioan Cuza, de al cărui sprijin se bucură, și asupra poziției Franței față de Principatele Unite în anul 1864. O serie de documente aduc informații

³⁰ Sofiiski Gradski i Okražen Arhiv, Fond nr. 1 K, r. 5, c. 255—263.

³¹ Fond nr. 62 K, *idem*, c. 189—217.

³² Fond nr. 164 K, *idem*, c. 182—183.

³³ Fond nr. 1 042 K, *idem*, c. 184—188, 218—224, 264.

³⁴ Fondurile 1, 43 și 318 (Okražen Dăržaven Arhiv, Ruse), rola 5, c. 1—64.

³⁵ Fondurile 11, 25 și 37 (Okražen Dăržaven Arhiv, Silistra), *idem*, c. 65—180.

³⁶ Fond 165 K (Okražen Dăržaven Arhiv, Târnovo), r. 10, c. 1—326.

³⁷ *Ibidem*, II/2, *idem*, c. 327—424.

referitoare la războiul ruso-turc din 1806—1812 care a determinat emigrări ale bulgarilor în România, la fel ca și cel din 1828—1829. Există liste din anul 1840 cu numele bulgarilor strămutați în România și știri despre apariția la Brăila a ziarului „Bălgarska pčela”.

*Fondul nr. 2*³⁹ (Liuben Karavelov). Compus din corespondență și articole ale cunoscutului scriitor, publicist și om politic bulgar, Liuben Karavelov, fondul oferă posibilitatea aprofundării unor aspecte din viața și activitatea acestuia atît în timpul șederii sale la București (după 1869), cît și înainte de stabilirea sa aici (1860—1875). În calitate de secretar al societății bulgare „Bratska ljubov” sprijină, în anul 1869, înființarea unei tipografii bulgărești la București unde își va tipări zierele revoluționare „Svoboda” și „Nezavisimost”.

*Fondurile nr. 5*⁴⁰ (Kiriak Tankov), 116⁴¹ (Ivan Grudov), 154⁴² (Ivan Hristov Kasabov) și 266⁴³ (Racio Petrov) aduc informații noi în legătură cu mișcarea de eliberare a Bulgariei care a luat amploare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea pe teritoriul țării noastre. Documentele relevă atitudinea favorabilă a guvernului și poporului român față de cauza dreaptă a poporului bulgar și sprijinul acordat pentru realizarea eliberării.

Semnificativă în acest sens este scrisoarea din iunie 1876 a lui P. Kalendži din Petersburg către Ivan Grudov, redactor al ziarului bulgar „Narodnost”, membru al Comitetului Central secret bulgar din București, prin care propune să se trimită guvernului român o scrisoare de mulțumire pentru ajutorul acordat revoluționarilor bulgari în diferite momente ale mișcării de eliberare a Bulgariei și să solicite ajutor în arme, promițându-i recompensă întreită după eliberare. În ea se spune: „Nici înainte și nici după răscoala bulgarilor nu am mulțumit încă pentru amabilitate bunilor noștri vecini români pentru marile ocrotiri și binefaceri pe care ni le-au făcut în diferite perioade. Bulgarii sînt foarte îndatorați românilor pentru dezvoltarea lor, pentru renașterea lor și pentru activitatea Comitetului Central Bulgar etc. etc.”⁴⁴.

Colaborarea și ajutorul dat de România poporului bulgar pentru eliberare sînt sintetizate în scrisoarea adresată în 1886 de Zahari Stoianov, fost președinte al Sobraniei, socialistului român Zamfir Arbore: „Nu există bulgar, mai mult sau mai puțin cult și patriot,

care să nu fi pășit pe pămîntul vostru liber și care să nu fi simțit ospitalitatea voastră frățască. Într-o epocă lungă, epocă de o jumătate de secol, întuneată și groaznică, privirile poporului bulgar au fost îndreptate spre malul stîng al Dunării. Tot ce a fost onest și nobil, cu inițiativă și cu chemarea de a-i ajuta pe praiții săi bulgari, tot ce nu a putut respira și crede în Bulgaria de odinioară, înrobîtă, a trăit și a acționat de pe sfîntul pămînt românesc. Îmi aduc aminte, își aduc aminte și toți prietenii mei, că cuvintele România, București, Giurgiu Ploiești, Brăila și Galați au fost pe buzele noastre la fel de sfînte ca și cele din Sfînta scriptură... Da, fraților români, țara voastră a fost pentru noi farul luminos al libertății, speranța în viața nouă”⁴⁵.

Documentele reliefează aspecte importante din activitatea Comitetului Central secret bulgar, care a luat ființă în anul 1866 la București, a Societății de binefacere „Dobrodetelne družina” care s-a organizat în timpul războiului Crimeii, sub numele de „Epitropia bulgară”, a Comunității bulgare, înființată în anul 1868 cu știrea și sprijinul guvernului român, organizații care au sprijinit formarea și înarmarea cetelor bulgare conduse de Panaiot Hitov, Filip Totiu, Ștefan Karagea și Hagi Dimităr. Se conturează totodată rolul lui Gh. S. Rakovski în pregătirea cetelor bulgare, activitatea lui Ivan Hr. Kasabov ca întemeietor și conducător al Comitetului central secret bulgar, a lui Ivan Grudov ca membru al aceluiași comitet.

O altă serie de documente se referă la activitatea Comitetului Central revoluționar bulgar, înființat la București în 1870 de Vasil Levski și Liuben Karavelov, a Comitetului Central revoluționar provizoriu (21 august 1874), la necesitatea întemeierii unui Comitet Central revoluționar (document din martie 1875) care să coordoneze în spirit revoluționar mișcarea patriotică de eliberare, înființarea Comitetului de la Giurgiu (1875) care a pregătit răscoala din aprilie 1876. Important ni se pare documentul din care rezultă planul de acțiune al acestei răscoale și un tabel cu numele militanților bulgari din orașele Slatina, Galați, Craiova, Turnu Severin, Giurgiu și București. Găsim totodată informații valoroase despre activitatea revoluționarilor Vasil Levski, Liuben Karavelov, Hristo Botev și Gheorghe Benkovski.

Aceste fonduri mai conțin știri referitoare la Asociația literară bulgară din București (1870), școlile bulgare din Tulcea și Alexandria, zierele „Dunavska zora” și „Bălgarska pčela” de la Brăila, activitatea studenților bulgari din România etc.

*Fondul nr. 28*⁴⁶ (dr. Ivan Seliminski), prin materialul documentar bogat și variat, prile-

³⁹ Narodna Biblioteka „Kiril i Metodi”, Fond nr. 1, rolele: 8, c. 311—505, 9, c. 1—239, 13, c. 742—772.

⁴⁰ Fond nr. 2, rola 9, c. 653—681.

⁴¹ Fond nr. 5, *idem*, c. 602—759.

⁴² Fond nr. 116, rola 31, c. 411—464.

⁴³ Fond nr. 154, rola 31, c. 487—568.

⁴⁴ Fond nr. 266, *idem*, c. 118—178, 186—409.

⁴⁵ Fond nr. 116, dosar 6, f. 38—39. Documentul este publicat în volumul *Independența României — Documente. Corespondență diplomatică străină*, vol. II, partea I, București, 1977, p. 124—126.

⁴⁶ Fond nr. 266, II, A. 8672, rola 31, c. 219, varianta în concept a scrisorii publicate în „Telegraful” din 28 august 1886.

⁴⁷ Fond nr. 28, rola 11, c. 1—758.

juește o informare detaliată, în primul rând, asupra activității renumitului chirurg de origine bulgară Ivan Seliminski, desfășurată pe teritoriul țării noastre pe la jumătatea secolului al XIX-lea. Documentele relevă legăturile lui Seliminski cu Carol Davila și activitatea sa în calitate de membru al Societății medicale din România, care a luat ființă în anul 1857. Rezultă, totodată, rolul său în recrutarea de voluntari bulgari pentru războiul Crimeii și formarea unui detașament în cadrul batalionului de voluntari creștini, înființat în anul 1853, în Principatele Române. O seamă de documente se referă la coloniștii bulgari din România și drepturile largi de care s-au bucurat în timpul domniei principelui Al. Ioan Cuza.

Semnalam câteva documente din secolele XV—XVII, sub formă de traduceri sau copii, referitoare la istoria țării noastre: o scrisoare a lui Ștefan cel Mare din 1456, în traducere sirbească mai târzie, către arhiepiscopul Dorotei și răspunsul arhiepiscopului la această scrisoare; un act de danie din 1556, prin care Pătrașcu cel Bun, domn al Țării Românești, acordă boierului Iane, velportar, satul Vianul; un hrisov din 1629 prin care Alexandru Iliăș întărește mănăstirii Călușul satul Rebegi etc. Există, de asemenea, o serie de extrase din lucrări românești mai vechi cu caracter istoric, ca de pildă „Istoria Țărilor Valahii și a Moldovii” din anul 1732, Istoria lui M. Kogălniceanu, extrase din presa vremii etc.

*Fondul nr. 13*⁴⁷ (Dimităr Iv. Stanciov) cuprinde perioada 1894—1907 și este alcătuit, în principal, din corespondența ministrului de externe al Bulgariei, D. Stanciov, cu agentul diplomatic al Bulgariei la București, referitoare la tratativele româno-bulgare din 1895 în legătură cu construirea unei căi ferate și a unui pod peste Dunăre; tratativele din 1894 pentru încheierea unei convenții vamale; reglementarea taxelor vamale. Documentele din anul 1907 scot în evidență unele aspecte ale tratatelor româno-bulgare privind încheierea Tratatului de comerț și navigație (20 noiembrie/3 decembrie) și convorbirile diplomatice referitoare la vizita țarului bulgar în România.

*Fondul nr. 7*⁴⁸ (Evloghie și Hristo Gheorghiev) ca și cel cu nr. 700, menționat anterior, relevă activitatea comercială și politică desfășurată în România de frații Hristo și Evloghie Gheorghiev. Din studiul documentelor se desprind aspecte ale situației economice

prospere a firmei Gheorghiev, care și-a schimbat, după moartea lui Hristo în 1872, obiectul tranzacțiilor, devenind „Casa de bancă Evloghie Gheorghiev”.

În afară de bogatele date cu caracter comercial, documentele furnizează informații referitoare la războiul Crimeii⁴⁹ și războiul ruso-româno-turc din 1877—1878⁵⁰. Importante sînt știrile cu privire la luptele de la Rahova și Gura Borcii, bombardarea Silistrei și Călărașilor și semnarea armistițiului la 23 ianuarie 1878. Știrile sînt deseori însoțite de date statistice. Mai găsim informații referitoare la activitatea emigrației bulgare din România în preajma războiului pentru independență și sprijinul acordat de Societatea de binefacere, în fruntea căreia se afla Hristo Gheorghiev, mișcării revoluționare de eliberare a Bulgariei.

Au mai fost aduse documente din *fondul nr. 8*⁵¹ (mitropolitul Panaret Rașev) și anume o parte a corespondenței mitropolitului bulgar din care rezultă aspecte din viața și activitatea sa din timpul șederii în România, unde s-a refugiat din cauza persecuțiilor turcești și din *fondul nr. 11*⁵² (Dragan K. Tankov) un articol al prim-ministrului bulgar pentru ziarul Partidului Conservator „La Roumanie” privind viața politică, economică și culturală a României după cucerirea independenței de stat.

Colecția microfilme R. P. Bulgaria mai conține o serie de articole din diferite perioade bulgărești din perioada 1891—1935 referitoare la: cel de-al II-lea Congres al Internaționalei a II-a de la Bruxelles din august 1891, în cadrul căruia delegația socialiștilor români a prezentat un raport în care a cerut dezbaterile problemei agrare în forul socialist internațional; mișcarea muncitorească din România; răscoala din 1907; primul război mondial etc.⁵³

Menționăm că documentele primite, sub formă de microfilm, din arhivele bulgare sînt inventariate, două inventare aflîndu-se în prezent la sala de studiu a Direcției generale a Arhivelor Statului și altele urmînd a fi în curînd puse la dispoziția cercetătorilor.

Colecția Microfilme R. P. Bulgaria cuprinde și documente turco-osmane provenite de la Biblioteca Națională „Chiril și Metodiu” Sofia. Documentele, sub formă de foi volante și condicti (defter) sau registre (sicill) se referă în ansamblu la relațiile politice și economice ale Țării Românești și Moldovei cu Poarta, regimul stăpînirii otomane în Dobrogea, Banat,

⁴⁷ Fond nr. 13, rola 31, c. 1—117.

⁴⁸ Fondul însumează 4 082 cadre microfilm; vezi Arh. St. Buc., Colecția microfilme Bulgaria, rolele: 3, c. 323—600; 8, c. 507—905; 9, c. 240—652, 760—1 004; 12, c. 1—919; 13, c. 1—741; 14, c. 1—604; 15, c. 1—487. Pentru documente interne privind activitatea fraților Evloghie și Hristo Gheorghiev, vezi prezentarea Valentinei Costake *Fonduri personale intrate recent în cercetare la sala de studiu în „Revista Arhivelor”, nr. 1—2/1974, p. 294—295.*

⁴⁹ Fond nr. 7, dosar 832, rola 9, c. 240—243, dosar 685, dosar 685, 1 108, rola 12, c. 281—326, *passim*.

⁵⁰ Rola 14, c. 194—237, *passim*; c. 436, 461, 466—468, 481—482, 510; rola 15, c. 399—402.

⁵¹ Fond nr. 8, rola 3, c. 601—651.

⁵² Fond nr. 11, rola 31, c. 179—185.

⁵³ Rola 3, c. 652—804.

Cetatea Albă, Tighina și Hotin, în secolele XVII—XIX⁵⁴

⁵⁴ Pentru cunoașterea conținutului acestor documente, vezi Mihail Gubogiu, *Despre arhiva turco-orientală din Biblioteca de Stat V. Kolarov — Sofia. Importanța ei pentru istoria României și a altor state din sud-estul Europei*, în „Revista Arhivelor”, II, nr. 2/1959, p. 190—224 și III, nr. 1, 1960, p. 134—182; *Ibidem*, *Les documents turcs de la section orientale de la Bibliothèque V. Koralov de Sofia et leur importance pour l'histoire les pays roumains*, în „Studia et acta orientalia”, III, 1961—1962, p. 93—115; *Ibidem*, *Catalogul documentelor turcești* vol. II, întocmit de..., București, 1965; *Ibidem*, *Călătorii pentru cercetarea documentelor turcești aflate în arhivele din R. P. Bulgaria*, în „Revista Arhivelor” vol. XXXII, nr. 1, 1970, Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I, întocmit de..., București, 1976.

Prezentăm în continuare lista fondurilor, menționind rolele în care se află: Orientalna Arhivna Kasa — abr. OAK (rola 2, 8, 19, 26); Registre cadiice (sicil) — abr. R.C. (rola 10, 16); *fondurile nr. 69 și 174* (Sulina), rola 19, 20, 21, 22; 175 (Hirșova), rola 23, 24; 176 (Isaccea), rola 25; 299 (București), 302 (Timișoara), 305 (Cetatea Albă/Akkerman), 308 (Tighina/Bender), 309 (Ismail), 314 (Hotin) — rola nr. 26; 303 (România), rola 26 și 28; 298 (Brăila), 300 (Galați/Kalas), 301 (Giurgiu/Yerkökü), rola 28; Defter — abr. D. nr. 199 și 214, rola 28; 633, rola 18; 664, rola 27; 697, rola 30; condici de solde pentru diferite categorii de slujbași ai Porții, rola 17.

IELIȚA GĂMULESCU

Soldați lucrind la un adăpost blindat. Mărăști, 1917 (II, 720/8)

DIN ISTORIA REGIMENTULUI I DE GRĂNICERI ROMÂNI

GHEORGHE DUZINCHEVICI

Războiul ruso-austro-turc (1788—1791)

La 10 septembrie 1782, ca urmare a înțelegerii de la Moghilev din anul 1780¹, s-a semnat tratatul de alianță dintre împăratul Austriei, Iosif al II-lea și împărăteasa Rusiei, Ecaterina a II-a. Ambii suverani, fiind siguri că Anglia și Franța, „abia eșite dintr-un lung război colonial și angajate încă în lupta pentru independență a coloniilor engleze din America”², nu vor putea să se angajeze în alte intervenții militare, s-au hotărât să se sprijine

¹ V. P. Potemkin, S. V. Bahrusin (și alții), *Istoria diplomației*, volumul I, ed. a doua. Traducere de A. Herescu, București, 1962, p. 318.

² *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 597.

Handwritten notes and signatures:
1782
1. 1782
2. 1782
3. 1782
4. 1782
5. 1782
6. 1782
7. 1782
8. 1782
9. 1782
10. 1782
11. 1782
12. 1782
13. 1782
14. 1782
15. 1782
16. 1782
17. 1782
18. 1782
19. 1782
20. 1782
21. 1782
22. 1782
23. 1782
24. 1782
25. 1782
26. 1782
27. 1782
28. 1782
29. 1782
30. 1782
31. 1782
32. 1782
33. 1782
34. 1782
35. 1782
36. 1782
37. 1782
38. 1782
39. 1782
40. 1782
41. 1782
42. 1782
43. 1782
44. 1782
45. 1782
46. 1782
47. 1782
48. 1782
49. 1782
50. 1782
51. 1782
52. 1782
53. 1782
54. 1782
55. 1782
56. 1782
57. 1782
58. 1782
59. 1782
60. 1782
61. 1782
62. 1782
63. 1782
64. 1782
65. 1782
66. 1782
67. 1782
68. 1782
69. 1782
70. 1782
71. 1782
72. 1782
73. 1782
74. 1782
75. 1782
76. 1782
77. 1782
78. 1782
79. 1782
80. 1782
81. 1782
82. 1782
83. 1782
84. 1782
85. 1782
86. 1782
87. 1782
88. 1782
89. 1782
90. 1782
91. 1782
92. 1782
93. 1782
94. 1782
95. 1782
96. 1782
97. 1782
98. 1782
99. 1782
100. 1782

Pagină din manuscris

Handwritten text in German:
1782
1. 1782
2. 1782
3. 1782
4. 1782
5. 1782
6. 1782
7. 1782
8. 1782
9. 1782
10. 1782
11. 1782
12. 1782
13. 1782
14. 1782
15. 1782
16. 1782
17. 1782
18. 1782
19. 1782
20. 1782
21. 1782
22. 1782
23. 1782
24. 1782
25. 1782
26. 1782
27. 1782
28. 1782
29. 1782
30. 1782
31. 1782
32. 1782
33. 1782
34. 1782
35. 1782
36. 1782
37. 1782
38. 1782
39. 1782
40. 1782
41. 1782
42. 1782
43. 1782
44. 1782
45. 1782
46. 1782
47. 1782
48. 1782
49. 1782
50. 1782
51. 1782
52. 1782
53. 1782
54. 1782
55. 1782
56. 1782
57. 1782
58. 1782
59. 1782
60. 1782
61. 1782
62. 1782
63. 1782
64. 1782
65. 1782
66. 1782
67. 1782
68. 1782
69. 1782
70. 1782
71. 1782
72. 1782
73. 1782
74. 1782
75. 1782
76. 1782
77. 1782
78. 1782
79. 1782
80. 1782
81. 1782
82. 1782
83. 1782
84. 1782
85. 1782
86. 1782
87. 1782
88. 1782
89. 1782
90. 1782
91. 1782
92. 1782
93. 1782
94. 1782
95. 1782
96. 1782
97. 1782
98. 1782
99. 1782
100. 1782

Pagină din manuscris

reciproc spre a-și spori teritoriul în dauna Turciei. Mai abilă și mai îndrăzneată decât Iosif al II-lea, împărăteasa Ecaterina a II-a a luat-o înainte Austriei și în anul 1783 a ocupat Crimeea. Acest act de forță al Rusiei, la care s-au adăugat apoi călătoria intenționat zgomotoasă a împărătesei Ecaterina în noua provincie de la Marea Neagră, întreprinsă în 1787, plimbare cu țel politic la care a participat și împăratul Iosif al II-lea, în sfârșit pregătirile vizibile de război ale Rusiei, concentrarea masivă de trupe în stînga Niprului, acțiuni intenționat provocatoare la adresa Porții, culminate cu cererea de a se recunoaște Rusiei drepturile asupra Georgiei, au silit Turcia, deși nu era suficient de pregătită, mai ales la insistențele grupării războinice în frunte cu pașa Hassan, amiralul flotei turcești, să declare război Rusiei la 27 august 1787. Nu intrăm în amănuntele războiului în care armata rusă, pe toate fronturile, a avut succese, ci ne vom mărgini să arătăm participarea la acest război a armatei austriece în cadrul căreia a luptat și regimentul I de grăniceri români, bine înțeles insistînd numai asupra faptelor de arme ale acestuia din urmă³.

³ Folosim pentru amănuntele pe care le dăm în continuare *Istoria regimentului I de grăniceri români*, manuscris anonim, în limba germană. Utilizarea oricărui alt mijloc de informare se va arăta în note.

Legat de tratatul cu Rusia împăratul Iosif al II-lea a ordonat, încă de la sfîrșitul anului 1787, mobilizarea armatei sale. Concentrarea acesteia a fost următoarea: cea mai mare parte în Ungaria, lîngă Futak — armata principală, sub comanda directă a împăratului — apoi cite un corp de armată în Croația, Slovenia, Banat, Transilvania, Bucovina și apoi de-a lungul frontierei sudice a țării, pe o distanță de 200 mile, unități grăniceresti, postate după sistemul lui Lascy. Prin această dispoziție de forțe se urmărea împiedicarea oastei turcești de a pătrunde pe teritoriul Austriei, lucru care n-a putut fi evitat⁴, deoarece oastea austriacă, 120 000 de oameni, dispersată pe un front prea lung — acesta începea la Marea Adriatică și se termina în munții Bucovinei — nu era nicăieri destul de puternică spre a da lovituri viguroase inamicului⁵. În adevăr, toată armata din Transilva-

⁴ N. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt*, V, Gotha, 1913, p. 76—77.

⁵ Cf. A. Vianu, *Note privitoare la participarea voluntarilor români la războiul ruso-austro-turc (1787—1792)*, în „Analele româno-sovietice”. Seria istorie, anul III, nr. 3 (15), p. 100.

nia, pusă sub comanda generalului de artilerie Dominic de Fabris, conte di Cassano, care trebuia să apere frontiera țării împotriva turcilor masați în mare număr la Dunărea de jos, era alcătuită numai din : 14 batalioane infanterie, 8 divizioane de apărători ai țării și 1 800 ostași tiraliori.

Începerea războiului dintre turci și ruși a găsit trupele austriece din Transilvania în plin muștru militar. Când acesta s-a sfârșit de-abia atunci s-a dat ordin ca trupele să fie gata pentru iminentul război cu Poarta. Grabă nu se punea în pregătirile militare căci împăratul Iosif al II-lea dorea victoria asupra Turciei cu cât mai puține eforturi și pierderi⁶. Când împăratul austriac a văzut că Poarta nu se intimidă de pregătirile sale militare și nu e dispusă să facă sacrificii pentru a evita intrarea efectivă a Austriei în război, la 9 februarie 1788 a declarat război Turciei.

Regimentul I de grăniceri români, alcătuit pînă la acest război din 3 batalioane a cîte 4 companii, a fost reorganizat astfel : numărul batalioanelor s-a redus la 2 a cîte 6 companii și potrivit ordinului de bătaie, o parte a intrat în componența diviziei comandate de generalul de brigadă de Rall, iar o altă parte în brigada comandată de generalul maior Enzenberg.

Efectivul regimentului era următorul: 15 ofițeri de stat major, 15 chirurși, 51 ofițeri, 94 subofițeri, 61 muzicanți și ordonanțe, 2.544 frunțași și ostași de rînd, 50 tunari, 168 servanți; apoi o unitate de tiraliori alcătuită din: 2 sergenți-majori, 8 caporalși și 272 căprări și ostași de rînd. Totalul efectivului se ridica la 3.280 oameni⁷. Li s-a adăugat un număr de călăreți spanioli.

Armamentul greu al fiecărui batalion era alcătuit din 5 tunuri : 4 a câte 3 pfunzi și 1 a 6 pfunzi.

Deoarece regimentul I de grăniceri români trebuia să fie folosit pe teatru de război, paza frontierei urma să fie încredințată celor 2 unități nou înființate (Landes Defensions Divisionen), al căror efectiv se compunea din : 2 căpitani, 2 locotenenți-majori, 2 sublocotenenți, 2 stegari, 4 sergenți-majori, 2 sergenți (Führer), 24 caporali, 6 muzicanți și 800 ostași de rând, adică, în total, 844 oameni.

Oferii pentru aceste noi unități aveau să fie recrutate dintre cei ieșiți la pensie și, la caz de nevoie, dintre cei scoși din serviciu, sau dintre cei ce și-au vândut gradul de ofițer.

Solda acestor ofițeri era aceea din timp de pace.

Subofițerilor, pentru că foloseau și uzau hainele de acasă, li se plătea o despăgubire de 5 florini anual. Pe lângă solda din timp de pace sergentul-major, caporalul și fruntașul, primeau respectiv cite 4,2 și 1 creițar pe zi, precum și scutire de robotă. Aceași scutire o aveau muzicanții și ostașii de rînd, a căror soldă era de 4 creițari pe zi.

⁶ N. Iorga, *op. cit.*, p. 76.

⁷ În manuscrisul Istoriei regimentului I de grăniceri români totalul efectivului este 3 334 oameni. Probabil greșeală de adunare.

[illegible]

Toți cei ce aparțineau acestor unități temporare, primeau, de la sergent-major în jos, o pușcă de sistem vechi, reparată bine și o cartușieră cu cureaua ei. Cartușele se împărțeau cu economie : subofițerul căpăta 10 bucăți, iar frunzașul și ostașul de rând 20.

Drept rechizite de campanie fiecare unitate a primit 64 cazane și cratițe, precum și 128 bidoane cu curelele lor.

Numai în cazul când aceste două noi unități ar fi plecat spre front li s-ar fi repartizat, fiecareia, 1 furier, 2 chirurzi cu 4 ajutoare și 4 ordonanțe; de asemenea, li s-ar fi dat cartușe în cantitate suficientă, iar ostașii ar fi primit soldă de război.

Locul acestor unități de-a lungul cordonului de graniță, în caz că și ele erau trimise pe teatrul de luptă, urma să fie luat de unități alcătuite din oameni recrutați din întreaga populație care domiciliu în satele de la frontieră. Oamenii aceștia militarizați primeau numai 2 creștări pe zi pentru pîine. Ei nu aveau ofițeri proprii, ci erau sub comanda ofițerilor și subofițerilor districtului.

Odată cu declararea războiului la 9 februarie 1788, comandamentul suprem al forțelor austriece din Transilvania, dîndu-și seama de slăbiciunea acestora, a hotărît, pentru a împiedeca oștile turcești să treacă granița, să le-o ia înainte, prin acțiuni de proporții mici, ofensive, în apropierea trecătorilor din Carpați, dar dincolo de ele. Unitățile trecute peste munți urmau să se fixeze, acolo unde era posibil, în unele poziții care se puteau apăra ușor și cu puțini oameni, și din care, dacă nu se risca prea mult, folosindu-se patrulele, aveau să se cerceteze atît situația trupelor turcești, cît și starea de spirit a populației locale în raport cu o eventuală ocupație austriacă. Planul acesta era ușor de pus în aplicare deoarece, încă la începutul lunii februarie 1788, batalionul de gardă al regimentului I de grăniceri români, împreună cu o unitate de apărare a teritoriului era în tabără la Sibiu sub comanda maiorului Stojanić, iar cel de-al doilea batalion al aceleiași regiment, sporit cu o altă unitate de apărare a teritoriului, sub comanda maiorului Kettner, era cantonat lîngă Hațeg, ambele pregătite pentru misiunea lor de război. Paza graniței, începînd de la Orlat, era încredințată comandantului districtului, locotenent-colonelul Schmidt.

De la începutul operațiunilor pe teritoriul Țării Românești regimentul I român a fost în linia întâia.

În prima jumătate a lunii februarie, în ajunul începerii operațiunilor, regimentul român a fost întărit cu regimentul de infanterie Orosz, nr. 31.

Coloanele principale care trebuiau să forțeze trecătorile Carpaților, Vulcan, Turnu Roșu, Bran, Timiș și Șanțul Vechi (Altschanz)⁸ erau

alcătuite din toate trei armele. Iată, cronologic, cum au decurs operațiile la pasurile Vulcan și Turnu Roșu :

La 15 februarie, între Tălmaci și Boița s-a adunat o coloană comandată de locotenent-colonelul de stat major Turati. Componenta ei era următoarea : 41 oameni din compania căpitănelui Caballini (și sub forma Cabalini), sub comanda locotenentului-major Kalnoky și a stegarului Karp ; 10 tiraliori ; 26 artileriști cu 2 tunuri a câte 3 pfunzi (toți cei menționați pînă aici aparțineau regimentului I de grăniceri români) ; apoi : 10 ofițeri și 30 ostași din rgt. de infanterie nr. 31 Orosz ; 1 vagmistrz (sergent-major) și 11 husari Toscana ; 1 caporal și 10 husari secui.

În ziua de 16 februarie această coloană a ajuns la stația de carantină de la Turnu Roșu. A doua zi, după ce a lăsat acolo cele 2 tunuri și detașamentul de infanteriști Orosz, coloana s-a deplasat spre Cîineni. Pe parcurs, stegarul Karp cu 20 de oameni din compania Caballini a ocupat hanul de la Rîul Vadului. La hanul apropiat de la Văduva (Vadova), cîțiva tiraliori au luat prizonieră garda de plăieși, care s-a predat de bună voie. Atît vătăfii, cît și slujbașii, ba chiar și poporul, au primit bine pe ostașii care le erau frați de sînge și vorbeau aceeași limbă. De aceea, prin edicte, li s-a adus tuturor la cunoștință voința împăratului Iosif al II-lea.

După ce coloana a luat poziție la Cîineni, locotenent-colonelul Turati, spre a afla vești despre oștile turcești, a trimis o puternică patrule în recunoaștere. La localitatea Griblesti (? Griblest), unde a ajuns trecînd Oltul pe gîiață, la un loc indicat de localnici, aceasta s-a ciocnit cu trupele inamice, lichidînd întregul post de pază al acestora, de dincolo de rîu și făcînd prizonieri 1 ofițer și 6 soldați ; spre seară, în aceeași zi, căpitanul Laskari a mai prins alți 9 ostași turci, precum și cai.

În ziua de 18 februarie prima coloană trecută dincolo de munți restabilise comunicația între locul de pornire a acțiunii — stația de carantină de la Turnu Roșu — și Cîineni. Șoseaua care unea aceste două poziții a fost îndată reparată spre a se putea aduce tunurile și pentru a se ușura circulația vehiculelor militare.

Îndată ce coloana a fost întărită cu o companie comandată de căpitanul Reisberger von Sturmfeld, locotenent-colonelul Turati și-a continuat acțiunile ofensive : trecînd pe lîngă mănăstirea Cornet, spre localitatea Proeni (Projen), a trimis patrule spre Gura Lotrului pentru a vedea dacă sînt trupe dușmane. Lipsa acestora a îngăduit detașamentului să pună stăpînire pe trecătoarea de peste Olt. La 25 februarie, pe la Turnu, folosind pontoane (Pletten), infanteria a trecut pe malul drept al Oltului și, fără luptă a ocupat mănăstirea Cozia, care, în seara aceleiași zile, s-a predat împreună cu cei 80 ostași ai garnizoanei. La 29 februarie comandantul coloanei, locotenent-colonelul Turati, încheindu-și, deocamdată, mi-

⁸ Nu avem data trecerii Carpaților prin ultimile trei trecători. Operația aceasta însă n-a putut avea loc decît în același timp cu operațiile coloanelor care au trecut prin Vulcan și Turnu Roșu.

siunea, a lăsat în mânăstire o garnizoană de 55 ostași⁹ sub comanda locotenentului major Kalnoky, iar pentru a se stabili și mai trainic legătura cu Turnu Roșu, a fixat un post militar alcătuit din 1 caporal și 15 ostași în valea Lotrului, precum și unul similar în mânăstirea Cornet.

O altă coloană sub comanda maiorului Kettner, potrivit ordinelor în vigoare, la 29 februarie a trecut prin trecătoarea Vulcan cu scopul, dacă va fi posibil, să ocupe localitatea Porceni (Porcsen și Porcseny)¹⁰. Coloana era alcătuită din: compania Chevalier, toți tiratorii, precum și 2 tunuri a câte 3 pfunzi fiecare și de sigur, deși manuscrisul inedit al nostru n-o spune, cu artileristii respectivi. Toți cei de mai sus, inclusiv armamentul greu, aparțineau regimentului I de grăniceri români. Coloana mai era întărită cu cavalerie: 1 pluton de husari secui și 1 pluton de husari Toscana. Lingă localitatea Porceni avangarda coloanei comandată de locot.-major Jorgović (dar și sub formele: Gyurković, Jorgovich) s-a ciocnit cu un detașament turcesc, care, surprins, a fugit. Un stejar (beslaga) și un ostaș simplu au căzut prizonieri în mâinile avangardei. Îndată după acțiunea aceasta maiorul Kettner a luat poziție la Porceni.

Acțiunile foarte modeste ale forțelor austriece au convins comandamentul turcesc că acestea sînt slabe. De aceea, din locurile lor de concentrare de lingă București și Craiova au atacat în direcțiile Tirgu Jiu — Curtea de Argeș — Rimnic — Cîmpulung — Cîmpina. La 2 martie 1788 a început lupta serioasă cu turcii. Locot.-major Kövesdy din regimentul de infanterie Orosz, care comanda avangarda postată dincolo de trecătoarea Bran, la punctul numit Oradie (și sub forma Oradje, în regiunea Posada), aflînd că un detașament de 40 turci a sosit la Rucăr, porni spre această localitate în fruntea unei mici unități alcătuite din: 20 soldați, 11 pușcași și 6 husari. Atacul viguros al acestora i-a pus pe fugă pe turcii care ocupau o poziție pe o înălțime de lingă Rucăr. Dar tot atunci Kövesdy a fost atacat de un puternic detașament de 800 turci. Luptîndu-se cu curaj acesta s-a retras pînă la Oradie unde sosise în ajutorul lui o companie din același regiment Orosz, comandată de căpitanul Roth. Contraatacînd pe turci aceștia n-au rezistat și s-au retras spre Cîmpulung. În aceste lupte regimentul Orosz a avut 6 morți și 9 răniți. Într-o înșiruire scurtă, cronologică, a luptelor cu turcii, cu menționarea locurilor unde au avut loc, aflată în manuscrisul inedit pe care-l folosim, găsim

următoarele amănunte care merită să fie subliniate: locotenentul Juillerat (și sub forma Juillerad), cu 31 ostași, era la un avanpost dincolo de Oradie. În ziua de 26 martie a fost atacat de 1 200 dușmani. Curajos și calm, locotenentul, după ce a ucis 30 de turci și un „besleagă“, a luat poziție pe o înălțime. Venindu-i în ajutor căpitanul Wieland cu un detașament, au rezistat amîndoi timp de 4 ore la 8 atacuri ale inamicului, pînă ce maiorul Leyritz din regimentul Orosz, venind dinspre Dîmbovița a atacat din flanc cu un pluton. Turcii s-au retras spre Rucăr după ce au lăsat 80 de morți pe teren. Mica unitate a locotenentului Juillerat, care a fost lăudat de maiorul Leyritz, a pierdut 5 morți și 1 ostaș dispărut.

Postul de la Oradie a mai fost atacat de turci, fără rezultat, la 16 martie și la 20 aprilie 1788. Se mai spune că la 30 martie căpitanul Wieland din regimentul I de grăniceri români, împreună cu 20 de călăreți a făcut o recunoaștere în interiorul Țării Românești.

La 2 martie maiorul Kettner, pornind cu husarii Toscana de la poziția sa din Porceni, a făcut un raid pînă la Tg. Jiu, l-a ocupat și a încasat de la funcționarii de acolo o contribuție de 3 000 florini. Aflînd că 900 de turci plecați din Cernet (Csernesti) și Craiova se apropie în marș, la 14 martie, cu 40 husari, 2 tunuri și 400 ostași, trecu Jiul acolo unde se găseau deja 200 de glotași (Landes soldaten), îi atacă pe turci și-i sili, după ce le cauză pierderi simțitoare, să se retragă în dezordine spre Craiova¹¹. Unitatea maiorului Kettner a capturat un cort al unui bîmbaș, 5 căruțe de pesmeți și un drapel. El a avut 2 morți: un căpitan, probabil de la glotași, și un ostaș de rînd; 2 husari au fost răniți.

După luptă unitatea s-a înapoiat pe pozițiile de la Porceni și Schela. Venindu-i în ajutor compania colonelului din Hașeg, comandată de căpitanul Chevalier, care a înaintat pînă la localitatea Băești (Baysed), precum și 1 pluton de husari, maiorul Kettner și-a întărit pozițiile de la Porceni, Schela și trecătoarea Vulcan.

Tot pe atunci maiorul Kettner a mai ridicat — nu se spune de unde — o contribuție de 3 983 lei (Lie)¹².

Nici turcii nu au stat degeaba în timpul acesta. S-au adunat în număr mare la Vădeni (Vlădeni, Vlădini, Wladeny, Wladiny, Wajden,

⁹ În altă însemnare se spune că erau numai 45 ostași.

¹⁰ Într-o altă expunere aflată în manuscrisul inedit pe care-l folosim, asupra acțiunii maiorului Kettner se spune că acesta trebuia să încerce ocuparea localităților Porcesti (Portsest) și Jupinești (Supanyest), poziții favorabile atât pentru a împiedica pătrunderile eventuale ale inamicului prin trecătoarele munților, cît și pentru a bloca poteciile ce duc spre riul Jiu (Schyl) și satul Schela (Skylla).

¹¹ Autorul necunoscut al manuscrisului din care luăm datele de mai sus spune că pe cîmpul de luptă s-a găsit numai un turc mort deoarece turcii obișnuiesc să ia cu ei morții și răniții pe care, dacă dau peste vreo apă, îi aruncă acolo.

¹² În timpul lui Nicolae Mavrogheni moneda din Țara Românească era leul cu moneda subdivizionară paraua. Vezi: M. M. Alexandrescu-Dersca, *Rolul hășigerișurilor de privilegii în limitarea obligațiilor către Poartă (1774—1802)*, în „Studii“, 6, an. XI, p. 14/114.

Wajdna)¹³, unde era o mănăstire și, în timp ce se pregăteau pentru ofensivă, atacau mereu pozițiile deținute de ostași maiorului Kettner. La 26 martie au atacat de mai multe ori avanposturile românilor, cu care ocazie au împușcat 2 sentinele cărora le-au tăiat capetele. De fiecare dată turcii au fost respinși prin tirul artileriei, dar, din lipsa cavaleriei, niciodată n-au putut fi urmăriți.

La 27 martie, la orele 7 și jumătate dimineața, 900 (1000 se spune în altă parte a manuscrisului) de arnăuți călări au atacat poziția de la Porceni. Lupta a durat pînă la orele 11 înainte de amiază. Maiorul Kettner, ajutat la timp de husarii veniți de la Hațeg sub comanda căpitanului Mojalich (și sub forma Bajalich) și de 60 de voluntari din compania căpitanului Chevalier comandați chiar de acesta, a respins pe atacatori. Aceștia au pierdut 11 morți, între care chiar comandantul și un viceagă, la care s-au găsit 50 ducăți¹⁴. În această luptă s-au evidențiat sergentul major Muntean (Muntyan) și caporalul Ion Grecu (? Grak și Grescu) din satul Veștem. Amîndorura li s-a acordat decorația „Virtutea militară” de argint.

În ziua de 29 martie a sosit în tabăra de la Porceni colonelul Kray, comandantul districtului Hațeg. Grănicerii români au fost găsiți pe poziții. Prezența acestui comandant superior, fără îndoială, se datorește încercărilor comandamentului forțelor armate din Transilvania de a face față atacului puternic al ostaii adverse, care era iminent.

Colonelul Kray, după o recunoaștere executată cu scopul găsirii unei poziții mai bune decît Porcenii și, de sigur, mai ușor de apărat cu efectivul redus pe care-l avea la dispoziție, s-a hotărît pentru localitatea Vădeni, de dincolo de riul Jiu, pe care, la 30 martie a și ocupat-o cu 100 ostași, 12 tiraliori, 20 „Nevers” (= neferi) și 6 husari. În afară de comandantul acestei noi fortificații, căpitanul Chevalier, mai era un ofițer al cărui nume nu se dă. Colonelul Kray ar mai fi voit să construiască un pod peste Jiu, iar în Vădeni să înființeze un depozit militar de provizii. Comandamentul suprem n-a aprobat acțiunea colonelului și nici propunerea de înființare a depozitului, precum și a construirii podului, socotind că este suficient să se mențină pozițiile de la trecătoarea Vulcan și de la localitățile Porceni și Schela, cu ajutorul unităților existente: 1 batalion, 5 tunuri și 10 plutoane de cavalerie. În loc de posturi înaintate se vor folosi patrulare pentru a afla știri despre concentrările de trupe ale inamicului și a mărimii acestora. Conform acestor noi dispoziții s-au trimis patrulare spre Cratina (? Kratina) și Polovraci, iar pentru a

se asigura mai bine întregul lanț de munți și mai ales pentru a se face legătura cu armata din Banat comandată de generalul de brigadă Wartensleben, 1 ofițer cu 40 de pușcași (Fousiliere) și 4 țințași (Scharfschützen) au ocupat mănăstirea Tismana.

Pentru noua misiune defensivă a colonelului Kray i s-au mai repartizat călăreți spanioli — nu se spune în ce număr —, precum și cartușe (scharffe Patronen) din belșug: 20 280 bucăți.

Mai este de menționat că prin ordinul din 30 martie 1788 comandamentul general mulțimea maiorului Kettner, comandantul de pînă acum al sectorului Vulcan, pentru comportamentul său și al trupelor de sub comanda sa în lupta de la 27 martie.

Să vedem acum cum a decurs ofensiva turcească împotriva coloanei comandate de locot-colonelul Turati, care trecuse Carpații pe la Turnu Roșu, la data de 17 februarie 1788. Obiectivul urmărit de turci era mănăstirea Cozia, care, după cum am spus, de la 29 februarie era deja în stare de alarmă, garnizoana comandată de locot-major Kalnoky fiind pregătită să înfrunte atacul inamic. Acesta n-a întârziat mult. În ziua de 4 martie, pe la orele 1 după-amiază, o unitate de vreo 400 de arnăuți (în altă parte se spune că erau turci) au dat mai multe asalturi împotriva mănăstirii și pe la orele 5 după-amiază, neizbutind nimic, s-au retras în dezordine, după ce au lăsat pe cîmpul de luptă 20 de morți. Un grup de 25 arnăuți s-a predat și — dovadă că nu luptau cu tragere de inimă — au cerut să fie înrolați (verlangte Dienste zu nehmen), ceea ce se pare că s-a aprobat căci la ocuparea localității Vădeni, de care am amintit mai înainte, în componența unității de grăniceri români care au executat operația este menționată și prezența a 20 de „Nevers”, ceea ce înseamnă neferi, adică ostași creștini (arnăuți, de exemplu) din cadrul armatei otomane¹⁵.

După repetatele atacuri împotriva Coziei, căpitanul Caballini a întărit garnizoana mănăstirii cu 20 de oameni, îndestulînd-o, în același timp, cu muniție suficientă. El a rămas, în continuare, pentru a veni în ajutor, la Gura Lotrului și Cornet¹⁶. Tot pentru a putea face față unui nou atac turcesc compania căpitanului Reisberger von Sturmfeld a rămas la Cîlineni, Robești (Robest) și Sărăcinești (Serecinești, Serecsinești).

La 23 martie, pornind de la Jiblea, au înaintat pe Olt în sus vreo 120 de arnăuți¹⁷ călări, cu intenția, probabil, să distrugă palanca ridicată dincolo de Olt la Priporu, care făcea nefolosibil drumul. Surprinși de tirul violent al garnizoanei din Cozia, după ce au avut ceva pierderi (7 morți și 9 răniți,) s-au retras. Cu această ocazie au dat foc unui

¹³ Într-o notă pe marginea manuscrisului inedit pe care-l folosim în relatarea celor de mai sus se menționează că numele de localități, chiar în actele care stau la baza istoricului rgt. I de grăniceri români, sînt ortografiate variat. De la onomastice — deși mai puțin — aceeași nesiguranță în ceea ce privește ortografierea lor, adăugăm noi.

¹⁴ În altă parte se spune că turcii au pierdut 100 oameni.

¹⁵ Al. Vianu, *Mișcarea național-eliberatoare și Nicolae Mavrogheni (1787—1790)*, în „Studii”, IX, nr. 5, 1956, p. 15/59.

¹⁶ În altă parte a Istoricului se spune că acest căpitan a rămas la Cozia.

¹⁷ În altă parte a manuscrisului numărul se reduce la vreo 100.

conac numit „La coșere“ (la cochere). Acestea s-au întâmplat pe la orele 1 după-amiază. Garnizoana Coziei n-a avut nici o pierdere.

În ziua de 27 martie, după datele luate din Jurnalul de operații, Cozia a fost atacată în mai multe valuri, mereu cu trupe proaspete. Pe la orele 5 după-amiază dușmanul, care avea cca. 1000 de oameni, a fost respins, lăsând pe teren vreo 50 de morți¹⁸. Garnizoana a avut un singur rănit.

După acest eșec turcii s-au adunat la Călimănești spre a se reorganiza. Răniții ușor au fost trimiși, călare, la Rîmnicu-Vîlcea. Răniții netransportabili și morții au fost aruncați în Olt.

În noaptea de 12 aprilie o patrulă comandată de locot. Eperiessy (și sub forma Eperjeschy), care, împreună cu 70 de ostași făcea parte, din primele zile ale lunii aprilie, din garnizoana Coziei, a dat la Bogdănești (Bogdanest) peste un detașament inamic de călăreți, care trăgea un ponton în susul Oltului. Detașamentul, văzându-se surprins, a fugit în goana cailor spre Rîmnicu-Vîlcea.

Locot.-colonelul Turati, aflind că turcii vor ataca mănăstirea Cozia cu mari forțe, a plecat în noaptea de 12 spre 13 aprilie cu o unitate din regimentul Orosz pentru a salva garnizoana. Aceasta, fără îndoială împreună cu unitatea adusă de locot.-colonelul Turati, spre a-și da seama de tăria forțelor dușmane, a făcut o ieșire spre cota Țigănia (Zigănia). Cu toate că focul puternic al armelor garnizoanei le-a silit să se retragă, Turati și-a dat seama, de la înălțimea de la care privea, că nu se va putea opune celor vreo 1200 de ostași, care înaintau pe cele două maluri ale Oltului, avînd și 4 tunuri¹⁹. Disproporția de forțe fiind enormă, spre a evita încercuirea sigură a garnizoanei și deci prinderea ei, s-a retras fără a fi observată de inamic, în direcția Piatra, unde a ajuns la orele 10 seara. Inamicul, în timpul acesta, neștiind despre retragerea garnizoanei, a continuat bombardarea cotei și a mănăstirii. Turati, după ce și-a dus trupele pe muntele Cîrligu (Kerlig, Kirlick, Kărligu), l-a lăsat pe acesta în paza unui mic detașament alcătuit dintr-un ofițer și 40 ostași, iar el s-a înapoiat, fără pierderi, la Gura Lotrului.

De aici încolo, pentru relatarea activității grănicerilor români din regimentul I nu mai avem la dispoziție decît scurte notițe cronologice. Acestea sînt, totuși, suficiente pentru ca cititorul să-și facă o idee limpede și veridică despre faptele de arme ale grănicerilor români, dispersați pe un front disproporționat de mare față de numărul lor mic, într-o luptă cu forțe turcești superioare ca efectiv.

La 15 aprilie 1788, lupte în valea Priporu lîngă Perişani. Forțele turcești, 800 ostași, nu pot scoate din întărituri pe grăniceri.

20 aprilie. 800 de turci veniți de la Rucăr atacă timp de 8 ore, fără rezultat, postul întă-

rit de la Oradie (Pasul Bran). Se distinge în aceste lupte locotenentul Juillerat. (27 aprilie. Lupta la Fundata).

30 aprilie. Lupte grele la Predeal și Pasul Timiș. Turcii atacă venind dinspre Sinaia cu 1200 ostași (spahii și infanterie), detașamentul maiorului Stojanić, și au 40 de morți. Se retrag spre mănăstirea Sinaia urmăriți de grănicerii români.

10 mai. Lupte la Porcenii. Colonelul Kray de Krajow — cum se numea de curînd — se împotrivesc cu succes atacului dat de 5—600 de turci²⁰, dar are și pierderi. Iată descrierea luptei: Osman Pașa din Vidin, și Kara Mustafa Pașa îl atacă din trei părți pe Kray. Din cauza numărului mare al atacatorilor acesta este silit să cedeze temporar două fortificații de teren (Redouten). Regrupîndu-și însă forțele, atacă, în același timp, frontal cu cavaleria, iar cu infanteria din spate și din cele două flancuri, silind pe turci să-și slăbească presiunea. Grănicerii români au fost ajutați de unități de infanteriști din regimentul Orosz și de husari din regimentul Leopold Toscana. Turcii au pierdut 6 tunuri, 30 drapele și au avut 200 de morți (în altă parte se spune 2000), precum 4—500 răniți. Grănicerii români „au pierdut mulți oameni“²¹.

10 mai. Lupte în sectorul Pasului Vulcan. Se face tot ce se poate pentru a se salva artileria.

13 mai. Luptă la Nemnjest (neidentificat), sectorul Pasul Bran. Locotenentul Juillerat, cu 100 ostași, acoperă retragerea unității, care se făcea pe un drum mai puțin cunoscut (Schleichweg). Detașamentul de grăniceri români are 6 răniți.

Iunie 1788. La începutul acestei luni regimentul I de grăniceri români a venit în tabără la Dolmatsch (neidentificat). Colonelul Kray cu un batalion era în tabără la Porcenii; compania a 3-a la Bran, iar restul trupelor la Ciinenii.

19 iunie. Locotenentul Eperiessy și căpitanul voluntarilor români Eliat, nu numai că rezistă, dar și alungă oștile dușmane de pe înălțimile împădurite de la Valea Muierii.

19 iulie. 4000 turci atacă la trecătoarea Șanțul Vechi, căruia i se mai spune în notele din manuscrisul pe care-l folosim și Șanțul Romanilor (Römerschanze). Locotenentul Juillerat și stegarul Stock cad eroic împreună cu 71 ostași, apărînd neînfricați poziția împotriva unui număr de dușmani covârșitor de mare.

7 august. Încep ultimele lupte de la poziția Porcenii, care, la 11 august, este părăsită.

15 august. Turcii atacă cu 12000 ostași pozițiile care apără Pasul Vulcan. În 17 august oștile austriece se retrag în Valea Hațegului. Turcii pustiesc, după obiceiul lor, ținuturile cucerite. Trupele austriece, în retragere ordonată — să nu se uite că în componența lor intra și regimentul I de grăniceri români —,

¹⁸ În altă parte a manuscrisului se dă cifra de 100 morți.

¹⁹ În altă parte a manuscrisului se spune că turcii ar fi fost peste 1000 și că ar fi avut 3 tunuri.

²⁰ În altă parte a manuscrisului se spune că turcii ar fi fost numai 4—5000.

²¹ Nu se dau amănunte. În aceste lupte s-au evidențiat mulți ofițeri și grade inferioare.

în 17 august iau poziție la Crevedia (? Kri-vadia) și în 21 august între localitățile Pui (Puj) și Riu Bărbat (Barbatviz).

26 august. Atacați de 2.500 infanteriști, de 3—4.000 cavaleriști, grănicerii români din poziția de la Valea Muierii și Sirma (neidentificată), se retrag după o scurtă rezistență în stația de carantină, cedând superiorității numerice a inamicului și pierzând 4 tunuri. Locotenentul Dworzak e omorât. Nici o știre despre ostașii de rînd. S-au cucerit de la turci 3 steaguri.

24 septembrie. Probabil că aceleași trupe, în retragere de la Pasul Vulcan, sînt atacate de turci în noua lor poziție de pe cota. St. Marianer. În aceeași zi turcii atacă și tabăra de la Hațeg dar sînt respinși de generalul Staader. Turcii repetă atacul și la 1 octombrie dar sînt din nou respinși.

7 octombrie. O companie apără cu succes Pasul Predeal. La Pasul Timiș maiorul Stojanić respinge viguros un detașament turcesc de 2.000 oameni. Morți: „Dehli“ Pașa și 2 turci de vază. La Timișul de Sus de la Predeal căpitanul Kalliani în fruntea unei companii se apără cu succes împotriva atacului a 2.000 turci pe care îi silește la retragere. Apoi cu 100 ostași a pus în derută și cavaleria turcilor. S-au cucerit 2 steaguri turcești. Kalliani a fost rănit.

13 octombrie. Vechea poziție de la Riu Bărbat a fost reocupată, nu se spune dacă prin luptă sau pentru că a fost părăsită de turci.

În anul 1789 întregul regiment sub comanda colonelului Kray s-a adunat la Hațeg și în împrejurimi. Apoi a plecat spre Pasul Vulcan unde a rămas în tabără toată vara. Odată cu venirea toamnei regimentul a pornit în marș spre Oltenia. La Porceni grea luptă cu turcii, care erau în mare număr. Intervenția unui regiment cesaro-crăiesc de dragoni a înclinat balanța spre forțele austriace²². Acestea s-au îndreptat apoi spre Craiova pe care au ocupat-o la 8 noiembrie²³. În apropierea orașului „mitropolitul episcop“, însoțit de un grup de boieri, a salutat armata. Comandantul acesteia a format un careu din ostași. În mijlocul acestuia episcopul și divanul din Craiova au depus jurămint împăratului Iosif al II-lea. Oastea austriacă s-a așezat în tabără lângă oraș, iar trupele turcești s-au retras la Vidin. Armata austriacă de linie a plecat apoi din tabăra de la Craiova spre Țara Românească și s-a așezat în tabără la Turnu Măgurele, ținînd sub observație cetatea Nicopol.

²² O notă cu creionul pe marginea manuscrisului, precum și una cu cerneală contestă această luptă căci în arhiva regimentului nu s-a găsit nici o relatare relativ la ea. Întradevăr se dau multe amănunte asupra luptei dar nu se indică, așa cum s-a făcut totdeauna pînă acum, data de zi a luptei. Pentru cele de mai sus să se vadă și notița care are titlul „Geschichte vom Jahre 1788“.

²³ Pentru ocuparea Olteniei și Țării Românești vezi: M. Popescu, Situațiunea economică a Moldovei și Munteniei în timpul ocupațiunii austriece (în Convorbiri literare, anul 63, aprilie, 1930, p. 370, 378). Cf. N. Iorga, Geschichte des osmanischen Reiches, V, p. 82.

Informațiile relative la activitatea regimentului I de grăniceri români în anul 1789, și după stil, se vede că au fost scrise în grabă, nu în formă definitivă, ci mai degrabă ca un „memento“, în vederea unei redactări ulterioare mai ample. Iată aceste puține amănunte: batalionul al II-lea a luat parte la asediul și luptele de la Giurgiu. La 2 iunie trupele austriace au ocupat o jumătate din acest oraș. Turcii continuă atacurile zi și noapte. La 8 iunie, cu forțe proaspete, atacă viguros și cauzează pierderi — nu se dau amănunte în această privință — corpului de armată, comandat de prințul Coburg. Unitatea de grăniceri români a avut numai un ostaș rănit.

Pentru anul 1790 informațiile sînt mai multe. Iată-le înșirate cronologic:

În ianuarie cele 2 batalioane (cu efectivul de război) al regimentului I de grăniceri români avea un total de 3.457 oameni. Pînă la data de 16 februarie 1790 au folosit același loc de încartuire ca și anul trecut. De la data de mai sus grănicerii s-au deplasat la Caracal spre a fi o rezervă pentru postul de la Roșiorii de Vede.

La 5 mai s-a ordonat generalului maior Kray să ocupe pe cele două părți ale Oltului pozițiile Uda și Tisa (? Tischa) cu un detașament alcătuit din 2 batalioane ale regimentului I de grăniceri români și 2 batalioane din regimentul Belogioso, pentru a fi gata să apere flancul stîng al forțelor austriace față de eventuale atacuri ale turcilor din Nicopol și Turnu Măgurele (Thurn). Generalul Kray mai trebuia să trimită 30 de pontoane de lemn spre Fiercarie (neidentificat), precum și să construiască un pod peste Olt din 30 pontoane de fier.

La 15 mai unitățile de grăniceri români au primit ordinul să întărească corpul de armată de sub comanda prințului Coburg, dar a rămas pe loc la Tisa pînă la data de 28 mai deoarece se bănuia că turcii vor ataca pe generalul Kray.

La 1 iunie unitățile de grăniceri români au luat poziție pe o înălțime de lîngă Frătești (Fratiște).

La 2 iunie corpul de armată austriac a ridicat asediul de la Giurgiu și în acest scop a fost împărțit în 3 coloane. Coloana în care intrau și grănicerii români, alcătuită din 5 batalioane și 10 escadroane, comandată de generalul de brigadă Spleny, avea ordinul ca, înaintînd între marea pădure Turbatul și o pădure rară de stejari, printre care trecea drumul de la București spre Giurgiu, să se oprească la localitatea Kondinczen (neidentificată), pentru ca flancul stîng să i se sprijine pe Dunăre, flancul drept pe înălțimi, iar partea frontală să fie paralelă cu fortăreața Palanca.

La 9 iunie²⁴ tabăra de la Frătești s-a desființat.

²⁴ Vezi pentru această dată de lună nota unui necunoscut scrisă cu creionul pe marginea manuscrisului pe care-l folosim.

La 14 iunie grănicerii români au reintrat în componența corpului de armată comandat de generalul Kray, rămânând în această situație oină la 3 septembrie.

La 23 septembrie s-a încheiat armistițiul²⁵. Iată acum și locurile de încartuire ale grănicerilor români în care ei au stat pînă la 28 august 1791, dată la care a început retragerea din Oltenia și Țara Românească :

Generalul maior Kray von Krayowa împreună cu ștabul lui, la Caracal, districtul Romanai.

Compania colonelului, comandată de căpitanul Kalnoky, la Preajba (Priasba).

Compania locot.-colonelului, comandată de căpitanul Szudenić, la Hotărani (Hettorany) și Reșca (Retschka).

Compania maiorului de rangul II, comandată de căpitanii :

Pfeiffer, la Corlătești (Korlatest) ;
Zeck, la Șopirlita (Sopurlitza) și Usitzka (neidentificată) ;

Sapper, la Fălcoiul (Falkoy).

Colonelul conte Nugent cu maiorul Caballini și căpitanii Clementschitsch și Kalliany, la Caracal.

Lt.-colonelul von Stojanich (sic) cu compania căpitanului Wieland și cu compania lt.-major Horvath, la Leu (Leo).

Compania maiorului de rangul I, comandată de căpitanii :

Porgović (corectat deasupra cu creionul, Gyurković)²⁶, la Fărcașul (Farkas) ;

Lang, la Priskoff (neidentificată) ;

Montag, la Szareni (neidentificată).

La 28 august 1791, după cum am arătat, a început retragerea oștilor austriace din Oltenia și Țara Românească. În această retragere grănicerii români intrau în componența trupelor generalului Brugglach. De la Caracal s-a luat direcția Transilvania pe la Turnu Roșu. O parte din grăniceri au acoperit retragerea artileriei începînd de la Rîmnicu-Vilcea și pînă în Transilvania.

ROMÂNII APĂRINDU-ȘI PĂMÎNTUL PATRIEI

Alături de documentele scrise, un interes deosebit îl prezintă documentele figurative. Prin originalitatea pe care le-o conferă tehnica fotografiei, natura mărturiilor pe care le

înregistrează, utilizarea care li se dă, ele reușesc să întrunească însemnătatea istorică cu cea artistică.

Asimilată, în timp, operei scrise măturiei istorice, fotografia mai vie și mai sugestivă, reprezintă o carte contemporană despre trecutul politic-social, cultural al țării.

Colecția de documente fotografice a D.G.A.S., constituită dintr-un număr însemnat de fotografii păstrează imaginea unui trecut și a unui prezent plin de strădanii și de biruință, pentru împlinirea idealurilor de pace și suveranitate a țării, pentru propășirea și progresul națiunii.

Sînt numeroase imaginile care redau aspecte din trecutul glorios de luptă al poporului român : războiul pentru independență, primul război mondial, desăvîrșirea unității de stat și altele.

Imaginea fotografică a imortalizat oameni, locuri și întîmplări, ca să vorbească viitorului despre acest trecut.

Eroismul ostașului român în campania din 1916—1918, este redat prin imagini sugestive. Astfel, au fost înregistrate momente din luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz, care au cauzat Puterilor Centrale pierderi grele în oameni și materiale. Îi vedem pe soldații români în tranșee, în înclăștarea cu dușmanul pentru apărarea pămîntului strămoșesc, construind adăposturi, scrutînd zarea din posturile de observație pentru a surprinde orice manevră a inamicului, transportînd materiale de război, mărșăluind spre alte poziții pe care urmau să le apere sau, în rarele momente de destindere, citind ziarele care aduceau știri de la cei rămași acasă. Ne sînt redade urmele distrugerilor cauzate de bombardamentele inamicului dar și trofee, conștind din materiale de război, capturate de români.

Alături de soldați îi întîlnim pe comandanții acestora ca generalul Prezan, șeful Marelui Cartier General, generalii : Averescu, Mărgineanu, Văitoianu și col. Marie din misiunea militară franceză.

Pentru eroismul cu care soldații s-au acoperit de glorie, au fost decorați cu ordine și medalii. Am ales pentru exemplificare oferirea decorațiilor de generalul Berthelot, șeful misiunii militare franceze în România.

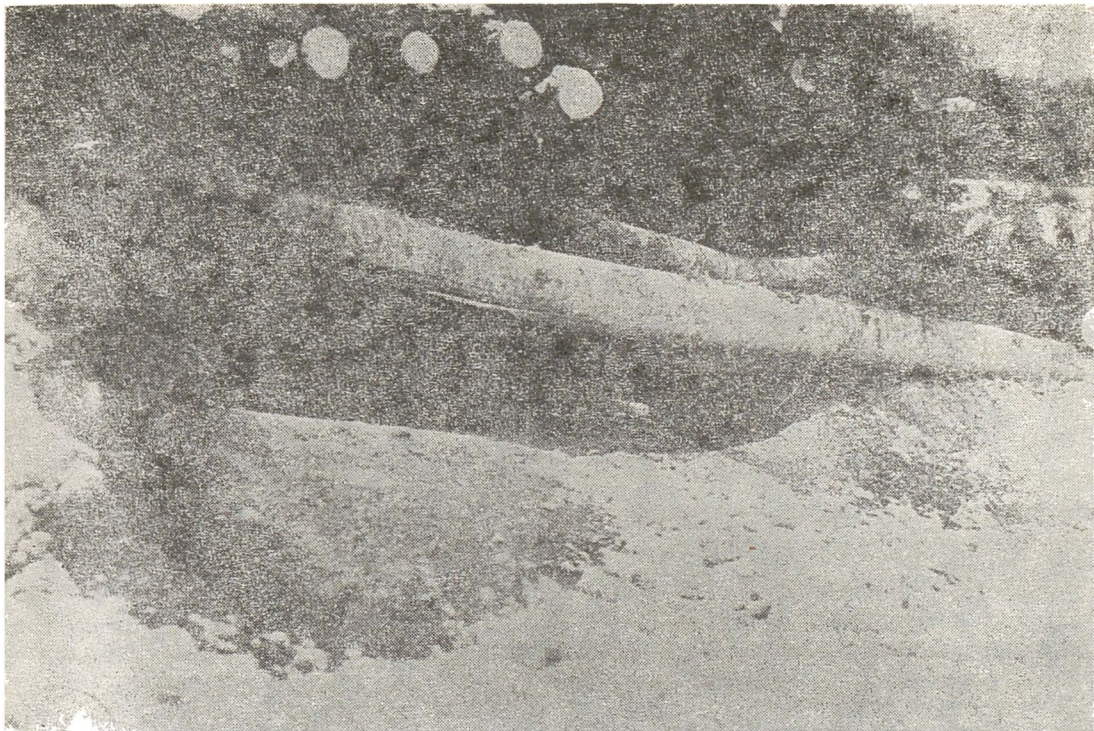
Un moment emoționant l-a constituit depunerea jurămîntului voluntarilor ardeleni, înțorși din Rusia pentru a lupta strîns uniți, alături de frații lor din țară. Jurămîntul s-a încheiat cu Hora Unirii jucată în Piața Unirii din Iași, în jurul statuiei ridicată pentru cinstirea aceluia moment de adîncă semnificație în viața poporului român : Unirea din 1859.

Fotografiile pe care le prezentăm, selecționate dintr-un număr foarte mare completează informația scrisă, devenind un accesoriu important al acestora. Vezi și p. 144, 165, 168, 173, 180, 206.

LIDIA MIHĂILESCU

²⁵ Pentru data încheierii armistițiului vezi : André Fugier, *La révolution française et l'Empire napoléonien*, Paris, 1954, p. 15. (*Histoire des relations internationales. Tome quatrième*).

²⁶ În legătură cu numele acestui ofițer vezi mai înainte p. 8.

Adăpost de mitralieră pe Piscul Raței. Cașin, 14 decembrie 1917 (II, 719/4)

Soldați în tranșee la Mărăști citind jurnale. 15 mai 1917 (II, 720/4)

Transportarea unui rănit de pe front, martie 1917 (II, 720/1)

Hora Unirii jucată în piața Unirii, cu ocazia venirii voluntarilor ardeleni. Iași, 9 iunie 1917 (II, 711)

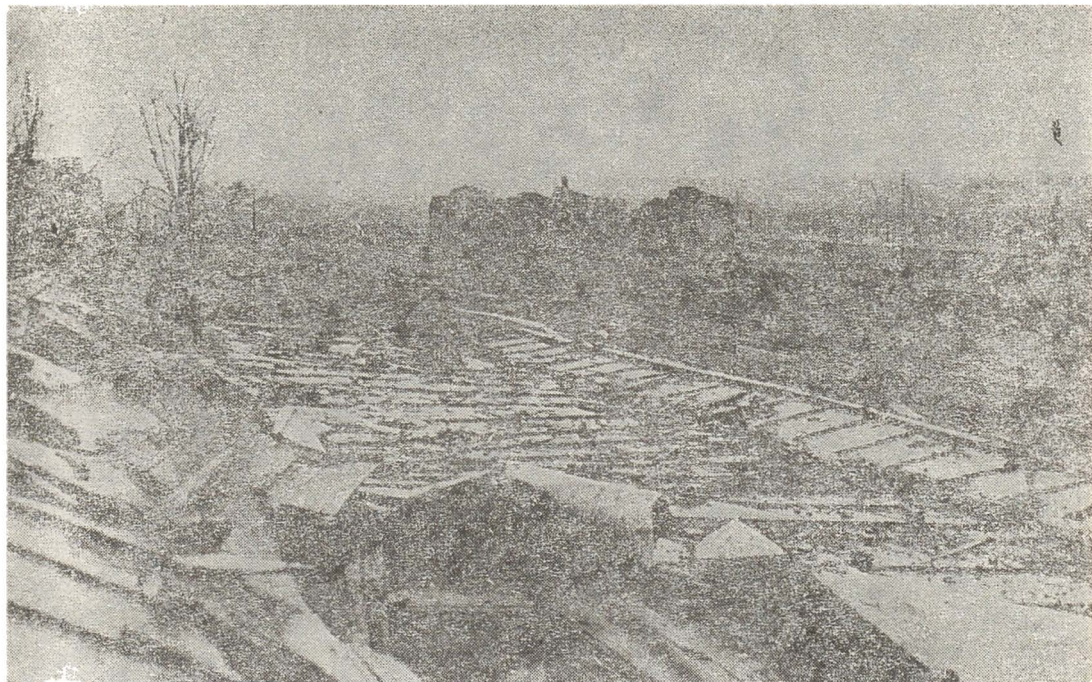

Tg. Ocna bombardat de inamic, august 1917 (II, 723)

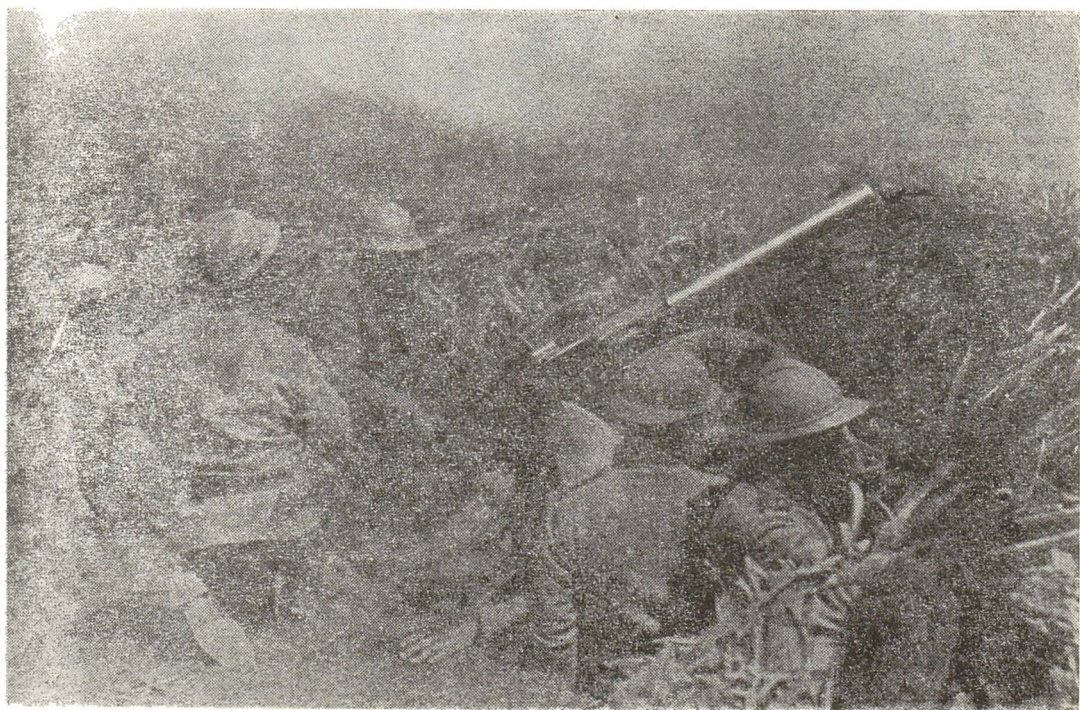

Ofițerii voluntari ardeleni, salutați de Generalul Prezan, șeful Marelui Cartier General, Gara Iași, iunie 1917 (II, 718)

Linii de cale ferată distruse de inamic în luptele de la Mărășești. 1917 decembrie 10 (II, 726)

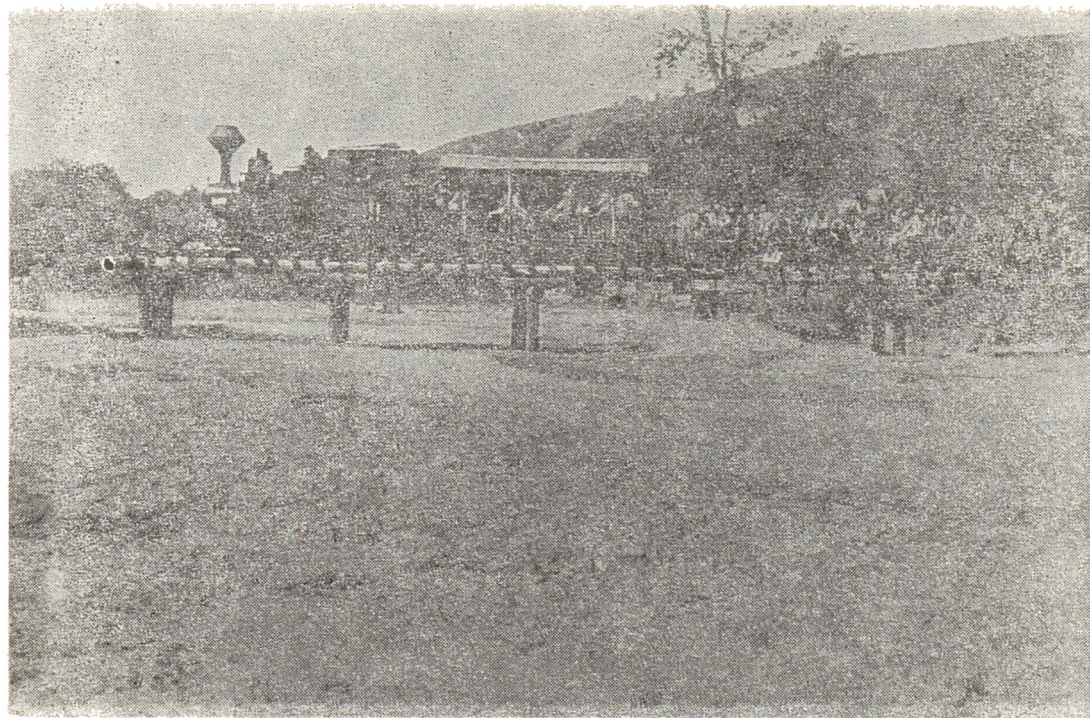

Tun de 53 mm. pe frontul de la Mărășu. 1917 mai 25 (II, 720/3)

Obuze de 150 mm, capturate în luptele de la Mărăști. 1917 iulie 25 (II, 726/6)

Soldați îndreptându-se spre front. Valea Bălea. (Fond A. Văltoianu, 29/46)

Generalul Mărgineanu în tranșee. Mărăști 12 iulie 1917. (Fond. A. Văitoianu, 1917, iulie 12)

Prizonierii germani. Curmătura. 7 noiembrie 1917. (Fond A. Văitoianu, nr. 29/71)

Generalul Văitoianu și col. Marie pe Valea Curiței. 11 noiembrie 1917. (Fond A. Văitoianu, A/I, f. 10, fotogr. 1)

Generalul Berthelot decorează soldați pe front. (Fond A. Văitoianu, A/I, p. 11, fotogr. 2)

VIRGIL ȘOTROPA

Între vechii cărturari care au ilustrat prin activitatea lor științifică și didactică, viața culturală și învățământul din județul Bistrița-Năsăud la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului nostru, Virgil Șotropa a ocupat un loc de seamă și a jucat un rol bine determinat.

Distingându-se prin o remarcabilă și conștiincioasă activitate didactică de lungă durată, în cursul căreia a contribuit, alături de ceilalți dascăli năsăudeni, la formarea a numeroase promoții de intelectuali care au învățat pe băncile școlilor năsăudene, Virgil Șotropa se numără printre profesorii temeinic pregătiți și conștienți de importanța misiunii lor, care au predat, răspîndind dragostea pentru adevăr și pentru cultura națională de la catedrele liceului din Năsăud, în cursul primului secol de existență al acestei instituții de învățămînt de deosebită însemnătate național-culturală din partea de nord-est a Transilvaniei¹.

El se numără, totodată, printre acei profesori și cărturari năsăudeni, care s-au ocupat cu competență și pasiune de cercetarea trecutului istoric al orașului și al comunelor din valea superioară a Someșului Mare și din văile adiacente, care au constituit în trecut districtul grăniceresc năsăudean. Iar între cercetătorii trecutului districtului năsăudean el ocupă o poziție bine conturată, caracteristică, prin faptul că aproape întreaga sa activitate de cercetare, desfășurată într-un interval de o jumătate de veac și concretizată în peste 50 de lucrări de istorie (cărți, articole și publicații ori interpretări de documente), și-a dedicat-o studiilor și prezentării acestui trecut. Această amplă activitate de cercetare îi asigură, prin

obiectivele, prin mulțimea și utilitatea rezultatelor, un loc și în cadrul istoriografiei transilvănene în general. De ea sînt strîns legate și eforturile sale pentru strîngerea documentelor și organizarea arhivelor aferente.

Cercetarea, printr-o muncă neîntreruptă și sîruitoare, desfășurată între anii 1897 și 1940, a publicațiilor și izvoarelor istorice cunoscute atunci și a unei considerabile părți din documentele aflate în depozitele din diverse arhive, privind istoria acestor ținuturi, dovedește o deosebită perseverență și continuitate de preocupări. Interesul său pentru materialele din arhivele bistrițene, năsăudene, rodne etc. și pentru conservarea, și organizarea fondurilor documentare privind trecutul acestor ținuturi, îl așează în rîndurile celor mai competenți dintre vechii investigatori și înțelegători ai importanței acelor fonduri de arhivă pentru cunoașterea și aprofundarea trecutului istoric.

Preocuparea lui Virgil Șotropa pentru salvarea și păstrarea vechilor acte privind istoria nord-estului Transilvaniei, a constituit o continuare a preocupărilor pe aceeași linie a înaintașilor săi direcți, dintre care se cuvine să menționăm în special pe Iacob Șotropa (1785—1850) din Maiuru, care în calitate de notar al forului vicarial a conservat, salvînd de la pieire numeroase acte vicariale cu conținut complex, privind trecutul districtului, fapt consemnat de Iulian Marțian în introducerea la publicația unei serii de astfel de acte, inserată în prețioasa revistă locală cu conținut preponderent documentar, publicată în deceniile 3 și 4 ale secolului nostru².

Spre a evidenția activitatea lui Virgil Șotropa desfășurată în scopul salvării, explorării și publicării documentelor din diversele arhive de variate categorii — activitate determinată de permanenta sa preocupare față de problema fondurilor arhivistice, considerate ca inepuizabil izvor pentru cunoașterea și reconstituirea istoriei acestor plaiuri — ne vom referi la diverse texte și mărturii privind această activitate.

Examinînd în ordine cronologică acest aspect al activității sale, constatăm mai întîi că el a publicat în 1922 un articol cu titlul *În chestia arhivelor*³, în care se ocupă de diferite probleme generale ale arhivisticii din țara noastră. În articolul amintit Virgil Șotropa începe prin a reproșa autorităților din epoca respectivă că nu se ocupă de soarta arhivelor, deoarece le preocupă cu prioritate problemele bănești, afacerile. Apoi, el reamintește că în arhivele din Austro-Ungaria a existat un bogat și important material documentar relativ la „viața și trecutul poporului român“, material care nu a putut fi explorat în întregime, dată fiind „grija cu care erau ascunse și tra-

¹ Născut în 1867, Virgil Șotropa a fost fiul lui Alexandru Șotropa (1820—1880), coleg de studii cu Al. Papiu Harian la Liceul regesc academic din Cluj și, ulterior, funcționar administrativ, care a luat parte activă la viața social-culturală din comitatul Bistrița-Năsăud. Urmind liceul la Năsăud (cu excepția clasei a IV-a, pe care a absolvit-o în Bistrița), Virgil Șotropa a obținut maturitatea în 1905. La universitatea din Cluj a terminat în 1890 facultatea de litere, obținînd tot aici, prin frecventarea cursurilor pedagogice, și calificarea de profesor secundar. După o scurtă perioadă de funcționare ca profesor suplinitor la Năsăud (în anul școlar 1888/1889), a lucrat ca redactor la „Gazeta Transilvaniei“ în Brașov de la 1892 la 1896, după care s-a reîntors în Năsăud, ca profesor suplinitor de la 1896 la 1898, apoi de la 10 noiembrie 1898, ca profesor definitiv. Ales de către Comitetul fondurilor școlare grănicerești, în unanimitate, ca director al liceului în 1899, numirea n-a fost confirmată de guvernul din Budapesta, din motive politice (fapt care a dat prilej lui Coșbuc să compună cunoscutul „Ditiramb de la Carul cu bere“). La cererea proprie, a ieșit la pensie pe data de 1 ianuarie 1913, însă după Unire s-a reîntegrat în învățămînt, funcționînd de la 1916 iarși ca profesor, la același Liceu din Năsăud — de care se atașase indisolubil — pînă în 1933, cînd s-a pensionat definitiv. A decedat în 1954.

² „Arhiva Someșană“, nr. 7, 1927, p. 37.

³ „Transilvania“, 1922, p. 165—166.

tate ca secrete arhivele" în monarhia dualistă. În special în arhivele din Viena și Budapesta asemenea „foarte considerabil" material era „îngrădit și ținut sub zăvor", putându-se ajunge la el doar „pe căi lăturalnice și deschise numai cu deosebită protecție". De aceea, la acele „magazine misterioase" au aflat intrare doar puțini cărturari ai noștri, care au primit acolo informații și date „numai cu tirăita și sub mare control". Punând chestiunea necesității recuperării documentelor aflate în țările străine, el critică lipsa de preocupare a autorităților de stat din acel timp în legătură cu această problemă. Totodată, judecă cu severitate atitudinea față de arhivele ce se găseau pe teritoriul țării, ajungând la concluzia că se impune creșterea rolului și controlului statului. Relevă urgența problemei, deoarece „știm cu toții cât de vitreg sînt tratate hîrțile vechi, cite acte publice și private au ars din neglijență, s-au prăpădit din ignoranță și s-au furat și nimicit din rea voință". Dă ca exemplu de rău tratament arhivele minelor din nordul Transilvaniei. Încheie făcînd mai multe propuneri concrete de măsuri în acest sector: mai întîi, ca secția istorică-etnografică a „Astrei" și Comisia monumentelor istorice pentru Transilvania să facă „neamînat" un demers la guvern în sensul ca să se intervină „cît se poate mai în grabă" prin Ministerul de Externe în vederea obținerii restituirii actelor și obiectelor artistice aflate în Austria și Ungaria; apoi, ca arhivele județelor, oficiilor, instituțiilor, corporațiilor etc. să fie puse sub îngrijirea și controlul unor persoane competente și de încredere, a unor specialiști; în fine, să se efectueze de către prefecturile de județ demersuri pe lîngă proprietarii arhivelor private, ca acestea să fie cedate statului (sau cel puțin să se permită accesul specialiștilor pentru a le studia).

Urmează, în legătură cu aceeași problemă a asigurării păstrării în bune condiții a documentelor, în cadrul unor arhive bine organizate și dotate, mai multe articole și apeluri publicate de Virgil Șotropa în „Arhiva Someșană", periodicul publicat sub conducerea și îngrijirea lui — în același scop al salvării de la pierire, în acest caz prin editare, a materialului documentar privind ținuturile someșene. În introducerea la studiul de apreciazabilă întindere privind minele rodne, publicat în 1928⁴, după ce constată că în acele militare grănicerești, în arhivele bistrițene și mai ales în arhivele rodne a avut prilejul să afle material cu privire la istoria și vechea organizare a minelor din Rodna, el descrie starea deplorabilă în care a aflat acest material la administrația minieră de atunci zăcînd în mare parte în beciurile și podurile acelei administrații, în bună măsură deteriorat, putrezit sau mușcat de igrasie în primele, prăfuit și sfîrtecat, ori uscat de căldura toridă în ultimele din aceste încăperi necorespunzătoare, din care cauză nu a mai putut salva

decît o parte din ceea ce prezenta interes pentru deslușirea istoriei minelor. Mărturisind că în repetele rînduri a atras atenția în scris și verbal organelor administrative competente pentru a lua măsuri în scopul conservării arhivelor, el conchide că răspunderea pentru faptul că „ni se prăpădesc arhivele" revine în primul rînd preocupărilor străine de înțelegere ale organelor administrative din acel timp și lipsei, în cauza acestei neînțelegeri, „chiar și a celor mai modeste ajutoare financiare"⁵.

Cu un an mai tîrziu, el mărturisea din nou preocuparea sa mai veche cu privire la chestiunea „cum s-ar putea mîinii de piere și edita actele și documentele privitoare la trecutul ținutului nostru, rămășițe sorlite să dispară în scurt timp din cauza neinteresului și preocupărilor de altă natură a societății de azi", arătînd că „numai cu sprijin material suficient și stabil" se poate realiza această operă și că ea a început să se realizeze prin editarea revistei menționate numai datorită înțelegerii și sprijinului acordat de Comisia administrației a pădurilor grănicerești și apoi de societatea „Regna"⁶.

Cu tot acest sprijin, numai o parte din materialul documentar local atît de prețios a putut fi salvată prin publicarea în paginile revistei născădute sau prin conservarea în arhivele care s-au organizat cu timpul; o parte din el a dispărut ori s-a distrus mai înainte de a fi preluat și adăpostit în bune condiții în arhivele constituite ulterior, datorită neînțelegerii și slăbelor condiții de conservare din acea vreme, deoarece nu toate instituțiile și particularii posesori de arhive personale s-au conformat pateticului apel lansat de Virgil Șotropa în iunie 1929 către „obștea ținutului nostru" ca „să adune și să păstreze actele, documentele și feluritele scrisori, care publicate au să contribuie la cunoașterea trecutului unei fericite, mai adesea sbuciumat, al poporului nostru"⁷.

Fondator și conducător al revistei „Arhiva Someșană", Virgil Șotropa a imprimat acestui periodic direcția publicării cu prioritate a textelor multor acte istorice inedite privind în special trecutul județului Bistrița-Năsăud, în măsură mai redusă și cel al întregii Transilvanii, precum și direcția publicării de studii privind acest trecut, bazate mai ales pe valorificarea unor documente inedite. A reușit, prin eforturile proprii și cele ale unei pleiade de colaboratori devotați, să realizeze în parte aceste obiective, editînd între 1924 și 1940 o serie de 28 de numere dense de material documentar. Am spus „în parte", pentru că numărul documentelor inedite, cu toată mulțimea documentelor publicate, covârșește cu

⁵ Ibidem, p. 2-3.

⁶ Ibidem, nr. 10, 1929, p. 149.

⁷ Ibidem, p. 150. Cît de mare ar fi satisfacția sa dacă ar vedea în ce bune condiții și cu cîtă grijă și competență sînt păstrate și administrate fondurile documentare în actualele arhive de stat din România Socialistă!

⁴ „Arhiva Someșană", nr. 8, 1928, p. 1-53.

mult numărul acestora din urmă; iar numărul temelor abordate în articolele publicate este de asemenea sub numărul temelor (privind, spre exemplu, viețile și operele unor persoane, anumite evenimente, instituții, acțiuni, forme de viață și organizare etc.) cărora nu li s-au consacrat încă studii și articole aparte, problemele tematice putând fi extrem de numeroase și variate.

În afară de „Arhiva Someșană”, periodicul realizat împreună cu alți cărturari năsăudeeni și destinat în primul rând publicării izvoarelor documentare privind fostul district, o altă înfăptuire concretă, destinată, în intenția realizatorilor, conservării izvoarelor documentare și urmelor materiale care oglindesc istoria ținutului nostru, a fost *Muzeul Năsăudean*. Din relatările consemnate în revista menționată⁸, reiese că înființarea acestei instituții s-a efectuat în urma consfăturilor care au avut loc în vara anului 1931 între Virgil Șotropa, Iulian Marțian, Alexa David, Artene Mureșanu și Iuliu Moisil, încununate prin înțelegerea încheiată în ședința comună a acestora de la 2 august 1931, când cu toții, din dragoste pentru trecutul țării și din grijă pentru păstrarea relicvelor lui, au decis să-și comaseze — să-și „pună laolaltă”, cum se exprimă textul respectiv — „colecțiile de cărți, de acte, de documente relative la ținutul nostru, de manuscrise, de diferite publicațiuni și alte obiecte ce se găsesc în proprietatea lor, vrednice de conservat, ca să nu se risipească după încetarea lor din viață” — lucru care, constatau ei cu durere, se întâmpla pe atunci destul de des cu „multe bogății naționale, adunate cu trudă, jertfe și dragoste de către oamenii de bine” — exprimându-și dorința și hotărârea lor ca „să rămână toate aceste laolaltă, să se păstreze pentru amintirea înaintașilor noștri și pentru cunoașterea istoriei și a stării culturale a neamului nostru”⁹. Textul amintit mai constată că, prin această hotărâre, grupul respectiv de cărturari „au pus temelia unei noue instituții culturale numită *Muzeul Năsăudean*, cu mai multe secțiuni, după necesitate” și că „tot în această ședință s-a făcut și actul constitutiv al muzeului”¹⁰. Apoi, textul relatează cum, în baza unei cereri din 18 august 1931 a „fondatorilor mai sus amintiți”, Comisia administratoare a fondurilor grănicerești a aprobat punerea la dispoziție a uneia sau două săli în care să fie organizate biblioteca și muzeul; de asemenea, că în scurt timp s-a confecționat mobilierul necesar și s-a procedat la „aranjarea primelor colecțiuni disponibile, între care și colecția lui Artene Mureșanu, decedat în cursul anului 1932”¹¹. Ulterior, în numerele din anii care au urmat, a fost urmărită atent în revistă activitatea și creșterea colecțiilor muzeului, consemnându-se cu recunoștință

donățiile de obiecte, cărți și manuscrise primite¹². În numărul 22 al revistei se preciza care erau în acel moment secțiile muzeului: biblioteca, arhiva, colecția de diferite obiecte muzeale, colecția de portrete și fotografii, care, toate, „se păstrează cu cea mai mare grijă și pietate în instituția noastră”, denumită la acea dată *Muzeul grăniceresc năsăudean*, și erau rugați toți iubitorii trecutului să doneze cărți, obiecte și acte pentru diferitele secții, mulțumindu-se tuturor celor care făcuseră donații până atunci¹³. Contribuția lui Virgil Șotropa la constituirea și îmbogățirea fondurilor Muzeului năsăudean a fost remarcabilă, constând din acte privind viața și activitatea sa, muzeul și revista, documente privind trecutul ținutului, biblioteca sa, corespondența sa personală cu diverse personalități năsădene ori transilvănene proeminente etc.

În scopul consolidării acestei instituții culturale întemeiată prin prețioasele lor contribuții inițiale, în dorința asigurării funcționării permanente în bune condiții și a viabilității ei prin sprijinul material indispensabil al statului, precum și în vederea întăririi autorității și prestigiului instituției prin transformarea ei în instituție de stat, fondatorii și conducătorii „Muzeului” au intervenit prin demersuri la Direcția generală a Arhivelor Statului din București, reușind, datorită acceptării cu căldură a acestei inițiative de către Constantin Moisil, directorul general de atunci al Arhivelor Statului, să determine întemeierea unei Subdirecții regionale a Arhivelor Statului la Năsăud în 1937, în cadrul căreia arhiva Muzeului năsăudean a devenit o secție. (Înființată prin decizia Ministerului educației naționale nr. 191/98 din 10 noiembrie 1937, această Subdirecție a cuprins inițial trei secții: I. Arhiva veche a Bistriței; II. Arhiva „Districtului românesc autonom al Năsăudului”; III. Arhiva „Muzeului grăniceresc năsăudean”). Prin aceasta Muzeul năsăudean devenea o instituție oficială, de stat. Datorită sprijinului material și moral acordat de către stat în anii orînduirii socialiste, Filiala Năsăud a Arhivelor Statului (cum a fost denumită instituția ulterior) a cunoscut o frumoasă dezvoltare, favorizată de o legislație arhivistică întru totul corespunzătoare noilor nevoi culturale ale poporului¹⁴.

Din cele de mai sus, precum și din activitatea publicistică pe care o vom urmări mai departe, rezultă că strădaniile lui Virgil Șotropa în legătură cu arhivele și materialul arhivistice privind trecutul acestor meleaguri

¹² Astfel în numerele: 18, 1936, p. 474—477; 22, 1937, p. 220—223; 23, 1938, p. 489; 24, 1938, p. 232; 25, 1939, p. 444; 26, 1939, p. 97; 27, 1940, p. 250.

¹³ *Ibidem*, nr. 22, 1937, p. 220—221.

¹⁴ I. Moisil, *Subdirecția regională a Arhivelor Statului din Năsăud*, în „Inventarul Arhivelor Statului, București, 1939, p. 397—398; Ion Rusu Sărățeanu, *La 50 de ani de la apariția revistei „Arhiva Someșană”. Virgil Șotropa fondator al revistei*, în „Arh. Someșană”, seria nouă, II, 1974, p. 49; I. Rusu *Arhivele Statului. Filiala Năsăud după 25 de ani de activitate*, în „Revista Arhivelor”, 1963, nr. 2, p. 261—265.

⁸ *Ibidem*, nr. 17, 1933, p. 266—267.

⁹ *Ibidem*, p. 266.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 266—267.

s-au axat pe mai multe obiective principale. Era mai întâi — de cea mai urgentă necesitate în acel moment — problema salvării de la piere a materialului documentar aferent, aflător în posesia unor instituții și persoane particulare, problema stringerii la un loc și a conservării lui în bune condiții. Acestei necesități stringente a căutat el să facă față prin repetate apeluri călduroase, în sensul stringerii și depunerii actelor în arhive, și prin întemeierea împreună cu alți cărturari a „Muzeului năsăudean”.

Era, în al doilea rând, problema publicării măcar a unei părți din imensul material documentar, pentru a fi adus astfel la cunoștința unui cerc cât mai larg de specialiști și de iubitori ai trecutului. Acestei necesități a început Virgil Șotropa să răspundă prin publicarea „Arhivei Someșene”, adevărată colecție documentară în care, ca un roi de harnice albine, profesorul, colegii și colaboratorii săi au editat și, prin aceasta, au făcut cunoscut conținutul a multe sute de documente privind istoria văii de sus a Someșului Mare, punând la dispoziția cercetătorilor un bogat material de lucru.

Era, în al treilea rând, problema studierii și interpretării acestui material, începând cu cercetările fragmentare destinate lămuririi anumitor aspecte ale vieții înaintașilor, pentru a se putea ajunge în final la necesara lucrare de sinteză privind întreaga viață și organizație a elementului local în trecut. Este ceea ce Virgil Șotropa s-a străduit și a continuat să facă, bazându-se pe numeroase acte editate sau inedite, prezentate în articolele sau studiile monografice publicate fie în „Gazeta Transilvaniei”, „Arhiva Someșană” sau alte periodice, fie în volume separate, singur sau, uneori, în colaborare; de asemenea, a antrenat în această activitate o întreagă serie de cercetători, unii mai în vîrstă, dar cei mai mulți tineri pe vremea aceea, cărora le-a asigurat în acest scop spațiu grafic în paginile „Arhivei Someșene”.

Pe baza mai ales a bogatului material adunat personal în arhivele amintite. Virgil Șotropa a abordat așadar problema trecutului Năsăudului și al graniței militare năsăudene în aproape întreaga ei complexitate. Dîndu-și seama că întemeierea și dezvoltarea instituției graniței militare a implicat un cerc larg de variate și multiple aspecte, el nu s-a mărginit la studiul unei anumite laturi a problemei, ci a cuprins în orizontul său de cercetare chestiuni diverse, constituind aspecte multilaterale ale temei principale ori aspecte conexe acesteia, aducînd contribuții numeroase, pe baza unei documentări de cele mai multe ori inedite, la lămurirea unor părți ale fenomenului în jurul căruia își axase activitatea de cercetare. Bun cunoscător al limbilor în care au fost redactate documentele respective (latină, germană, maghiară), el le-a cercetat pe cele mai multe în original. Rezultatele cercetărilor sale le-a publicat — mai ales în

studiile (dintre care multe de proporții monografice) apărute în periodicele *Gazeta Transilvaniei*, *Transilvania*, *Anuarul Gimnaziului superior funcțional din Năsăud*, *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj* și, în special, *Arhiva Someșană*, revista istorică-culturală care a apărut la Năsăud între 1924—1940 și al cărei director a fost timp de mai mulți ani.

În scopul prezentării și caracterizării succinte a activității sale din acest domeniu, numeroasele sale lucrări în legătură cu districtul Năsăudului vor fi clasate, potrivit criteriului obiectivelor abordate, în vederea unei expunerii sistematice asupra conținutului și valorii lor, în următoarele grupe:

1. Lucrări sintetice
2. Lucrări privind situația anterioară militarizării
3. Lucrări relative la întemeierea graniței militare
4. Lucrări privind situația comunelor grănicerești și istoria regimentului în timpul instituției graniței militare
5. Lucrări privind perioada de după desființarea instituției graniței militare

1. În prima grupă se cuprind unele lucrări cu caracter general, conținînd priviri de ansamblu, utile ca o primă treaptă de inițiere în studierea trecutului ținutului năsăudean. Astfel este articolul cu care se deschide, în numărul 1 al revistei¹⁵, seria studiilor cuprinse în periodicul năsăudean, articol intitulat *Districtul Năsăudului*; apoi, monografia *Năsăudul*, publicată în colaborare cu Alexandru Ciplea în 1924, în biblioteca „Orașele noastre”, editată în București sub îngrijirea academicianului Ioan Bianu, precum și articolul *Regimentul grăniceresc năsăudean*, apărut în 1925, în „Arhiva Someșană”¹⁶. Aceste studii constituie priviri sintetice clare și succinte: prima, asupra istoriei și geografiei ținutului; a doua, asupra istoriei și aspectelor vieții contemporane a orașului; a treia, asupra întemeierii și organizării regimentului al II-lea grăniceresc românesc și cuprind pe scurt, noțiuni esențiale în legătură cu aceste probleme. Din ele se desprind, ca trăsături fundamentale ale trecutului ținutului năsăudean: vechimea și autenticitatea forțelor de organizare anterioară militarizării; realizările remarcabile, în interior și pe cîmpiile de luptă îndepărtate, ale grănicerilor în cursul duratei graniței militare; legătură strînsă și permanentă între oamenii acestor locuri și ținutul lor de baștină; activitatea rodnică, în diferite domenii, a urmașilor foștilor grăniceri.

O dovadă a interesului său pentru trecutul și geografia acestui ținut o formează și editarea cu adnotări a studiului sintetic mai vechi al unchiului său Florian Porcius, cunoscutul botanist și academician, conținînd o scurtă, dar sistematică și cuprinzătoare

¹⁵ „Arhiva Someșană”, 1924, p. 5—13.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 2, p. 1—12.

expunere istorico-geografică de ansamblu intitulată *Istoricul districtului năsăudean*¹⁷, precum și publicarea¹⁸, cu o largă anotare, a *Autobiografiei* acestuia, care conține interesante fragmente relative la istoria districtului năsăudean către mijlocul secolului al XIX-lea.

Aceste mici studii de sinteză și editări de studii sintetice constituie continuarea și dezvoltarea după un sfert de veac a travaliului cuprins în scurtul, dar cuprinzătorul articol publicat de Virgil Șotropa în *Enciclopedia Română*, prima enciclopedie românească, apărută sub auspiciile „Astrei” și sub coordonarea lui C. Diaconovici la începutul secolului nostru în Sibiu, articol intitulat *Regimentele grănicerești*¹⁹. Cerindu-i tinărului profesor să dea pentru acea mare realizare culturală transilvăneană de acum trei sferturi de veac articolul despre regimentele de graniță din Transilvania și Banat, editorii enciclopediei căutaseră să se adreseze unui competent specialist.

2. Situația anterioară militarizării, cu greutățile și vicisitudinile ei, e prezentată succint și în lucrările de sinteză menționate mai înainte; ea a fost reluată și adâncită de Virgil Șotropa în mai multe studii analitice, în care a scos în evidență și a documentat cu bogate extrase din arhive mai multe aspecte principale ale vieții populației din comunele care aveau să fie militarizate la 1762. Din tematica tratată menționăm în primul rînd pustiirile pe care aceste comune le-au îndurat în cursul incursiunilor și tulburărilor care au trecut peste valea de sus a Someșului Mare înainte de militarizare, problemă la care se referă studiile: *Tătarii în Valea Rodnei*²⁰ și *Urme din timpul curuților*²¹. Apoi, e amplu tratată tema situației și conflictelor religioase determinate de unirea cu biserica Romei, privitor la care avem cercetările publicate sub titlurile *Două tablouri istorico-statistice din anii 1714 și 1733 privitoare la preoții români din Valea Someșului*²² (unde sînt evidențiate datele multiple privind situația social-economică din acei ani, care se pot extrage din statisticile întocmite cu privire la o categorie socială a populației locale); *Contribuții la istoria bisericească*²³ (în care se reliefează opoziția orășenilor bistrițeni, de religie luterană, față de unirea românilor cu biserica română); *Mă-năstiri și călugări în Valea Rodnei*²⁴ (unde se prezintă contradicțiile locale dintre cele două biserici cărora aparținea populația

acestor plaiuri la mijlocul secolului al XVIII-lea); și cea publicată în colaborare cu Al. Ciplea, intitulată *Documente bisericești*²⁵ (în care sînt reproduse și comentate o serie de documente inedite dintre anii 1705—1764, din care rezultă situația religioasă și în special starea clerului unit din Valea Rodnei anterior militarizării). Raporturile dintre populația românească de pe cursul superior al Someșului Mare și populația săsească colonizată au format una din multiplele probleme de care Virgil Șotropa s-a ocupat îndeaproape, cu deplină obiectivitate și bazîndu-și concluziile numai pe documente. Sub formă de anale, expune, apoi, în scurte însemnări, cronologic, diverse întîmplări caracteristice și date privind felurite aspecte ale vieții locuitorilor, extrase din unele izvoare istorice dintre anii 1621—1763 privitoare la comunele din Valea Rodnei, în articolul intitulat *Răboaie din trecut*²⁷. Tot în legătură cu istoria dinainte de militarizare a ținutului din unghiul nord-estic al Transilvaniei, Virgil Șotropa a studiat în 1932, pe baza unei întinse documentări în vechea arhivă bistrițeană, importanta problemă a emigrării unei părți a populației românești din acest ținut peste munți, în Moldova, determinată de aspirările exercitate de clasa feudală și de patriciatul orășenesc, de conflictele religioase și de abuzurile cu ocazia înrolărilor la oaste, care au avut loc înainte de militarizare, problemă elucidată în substanțialul studiu *Bejenii în secolul XVIII*²⁸. Acest fenomen constituie una din dovezile faptului că în cursul celui secol curentul de emigrare de pe un versant pe altul al Carpaților a fost mai puternic în direcția dinspre Transilvania către Principatele Române decît invers, și servește ca argument la infirmarea teoriei imigrației românilor din Principatele Române în Transilvania în veacul al XVIII-lea, teorie necorespunzătoare realității istorice și pe care academicianul David Prodan a combătut-o într-o documentată monografie. În fine, agitațiile din comunele viitoare grănicerești în anii imediat precedenți militarizării, care au format punctul culminat al stării de nemulțumire provocată de nerespectarea clauzelor documentului din 1475 al lui Matei Corvin — prin care se garantează locuitorilor din Valea Rodnei libertăți egale cu cele ale orășenilor bistrițeni — agitații determinate în special de atitudinea patriciatului bistrițean, și-au aflat sub pana lui Virgil Șotropa o largă și minuțioasă zugrăvire, în

¹⁷ *Ibidem*, nr. 9, 1928, p. 1—64.

¹⁸ *Ibidem*, p. 62—75.

¹⁹ Tomul III, Sibiu, 1903, s.v.

²⁰ În „Anuarul Institutului de istorie națională”, Cluj, III, 1924—1925, p. 255—274. Se evidențiază ordinul voleyodului Moldovei Mihail Racoviță, ca trupele moldovene care însoțeau trupele tătare devastatoare în expediția din 1717 săsă cruce populația românească din Valea Rodnei (op. cit., p. 264) dovadă a dezvoltării ideii naționale la acea dată.

²¹ „Arhiva Someșană” nr. 17, 1933, p. 123—164.

²² „Anuarul Institutului de istorie națională”, II, 1923, p. 261—272.

²³ „Arhiva Someșană” nr. 21, 1937, p. 453—478.

²⁴ *Ibidem*, nr. 27, 1940, p. 119—127.

²⁵ *Ibidem*, nr. 1, 1924, p. 21—40. și nr. 2, 1925, p. 20—50.

²⁶ Se pot menționa, în legătură cu aceasta, articolele *Soarta românilor din satele săsești* (*Ibidem*, nr. 18, 1936, p. 275—345) și *Un proces multisecular* (*Ibidem*, nr. 13, 1930, p. 243—311). În această din urmă cercetare se urmărește, cu largă reproducere din numeroase documente, lîdgiul de hotare de lungă durată dintre satele grănicerești din sus de Năsăud și satele Dumitra, Pîntic și Iad, începînd din perioada anterioară militarizării.

²⁷ *Ibidem*, nr. 1, 1924, p. 61—70; nr. 3, 1925, p. 73—79.

²⁸ *Ibidem*, nr. 16, 1932, p. 55—88.

care oameni, locuri și fapte ni se desfășoară înainte într-o succesiune variată și trepidantă, într-un proces a cărui soluție, pe care o impuneau împrejurările locale, avea să fie militarizarea²⁹.

3. Actul istoric al militarizării graniței nord-estice a Transilvaniei s-a bucurat de o întinsă prezentare din partea lui Virgil Șotropa, bazată pe o cercetare exhaustivă a documentelor, în articolul care prin întinderea lui formează o adevărată cercetare monografică, intitulat *Înființarea graniței militare născădune 1762*³⁰. Acest studiu de ample proporții formează o amănunțită și completă expunere a tuturor fazelor prin care a trecut și a greutăților pe care le-a întâmpinat realizarea hotărârii Curții din Viena — luată sub presiunea împrejurărilor locale și pentru satisfacerea intereselor de stat — de a înființa în unghiul nord-estic al Transilvaniei regimentul al II-lea grăniceresc românesc. Pe baza unui mare număr de documente, cronologic clasate și fidel prezentate, sint descrise pas cu pas toate măsurile luate, controversalele ivite, procedura anevoioasă și de lungă durată a constituirii regimentului, de la adoptarea hotărârii întemeierii lui și până la înfăptuirea practică a acesteia. Se scoate în evidență modul cum, prin ridicarea de rezerve, prezentarea de pretenții mai mult sau mai puțin justificate și punerea de condiții la îndeplinirea hotărârii de constituire, a fost întârziată timp de ani de zile definitivarea procedurii din cauza tergiversării dilatorii ale magistratului bistrițean, care numai în 9 ianuarie 1766 a semnat actul definitiv de cesiune a comunelor din Valea Rodnei din care s-a constituit regimentul. În ce privește opunerea inițială a unora dintre locuitorii acelor comune la lucrările de militarizare, odată cu înfățișarea și rezumarea, cu reproducerea și sublinierea unor pasagii caracteristice, a documentelor în care este descrisă revolta din mai 1763 de lângă Salva în urma căreia au suferit martirajul bătrînului Todoran și alții, care s-au ridicat contra depunerii jurămîntului de credință, se indică motivele reale ale revoltei: tărăgănarea clarificării și ameliorării promise a situației locuitorilor militarizați, impunerea schimbării religiei, neînțelegerea manifestată la început de cadrele ofițerești austriece față de populația băștinașă, extinderea obligațiilor asumate sub jurămînt și la datoria de a lupta oriunde peste granițele imperiului „pe uscat și pe apă”. Deși din constatările unor contemporani ai instituției graniței militare rezultă, că până la urmă, locuitorii comunelor militarizate s-au adaptat la noua situație, care le-a ridicat starea materială și culturală la un nivel superior

locuitorilor din comunele nemilitarizate și în special iobagilor³¹, epoca în care s-a efectuat militarizarea și primii ani ulteriori acestei operațiuni au fost plini de greutate și frământări. În introducerea studiului se precizează unele din motivele principale ale înființării regimentelor de graniță transilvănene: 1. intenția Curții din Viena de a avea în românii militarizați — mulțumiți că au scăpat de iobăgie sau (cei ce fuseseră și anterior liberi) de diferite vexațiuni pe care le exercita împotriva lor patriciatul din Bistrița, care tindea să-i ducă la starea de iobăgie — soldați credincioși și viteji, intenție care a fost verificată prin evenimentele istorice următoare; 2. intenția aceluiași for de a curma divergențele continue dintre locuitorii comunelor din Valea Rodnei și orașul Bistrița; 3. tendința Curții din Viena de a întări biserica unită prin obținerea de noi și numeroși credincioși — prin care, adaug, se urmărea consecvent realizarea planului Habsburgilor, inițiat la sfîrșitul secolului al XVII-lea, de a cîștiga pentru catolicism masele românești, plan care a fost determinat de principiul aplicat constant de Curtea austriacă de a se servi de catolicism în interesul politicii și de voința Austriei de a combate prin aceasta calvinismul maghiar, care, la rîndul său căutase în secolele precedente (al XVI-lea și XVII-lea) să atragă de partea sa pe români; 4. voința de a întări stavila opusă puterii turcești. La acestea se pot adăuga motivele precizate de alți autori: oprirea emigrărilor masive, stăvilirea contrabandelor, bararea pătrunderii epidemiilor, întărirea forței militare concomitentă cu realizarea unor serioase economii bugetare etc.³², precum și, mai ales, intenția de consolidare a statului austriac, și ca urmare a poziției Casei de Habsburg, prin întărirea puterii militare a imperiului de o structură incoerentă, constînd dintr-un conglomerat de națiuni și confesiuni dominate de Austria.

Tot în legătură cu actul militarizării trebuie menționat și articolul *Militarizarea Văii Birgăului*³³, în cuprinsul căruia autorul cercetează, pe bază de acte contemporane evenimentului, împrejurările în care, pe vremea împăratului Iosif al II-lea, s-a completat granița născădună prin cuprinderea în cadrul ei a comunelor din Valea Birgăului.

4. Lucrările lui Virgil Șotropa privind situația comunelor grănicerești și istoria regimentului al II-lea grăniceresc în timpul existenței instituției graniței militare sînt numeroase și bazate, ca și celelalte, pe o largă și adeseori inedită documentație, provenită din izvoare narative și acte administrative din acel timp. Ele prezintă diferitele aspecte dintre 1762 și

²⁹ *Revolta districtului născădean 1755—1762*, în *Ibidem*, nr. 22 (iulie—septembrie 1937), p. 1—177 și nr. 23 (octombrie—decembrie 1937—ianuarie—martie 1938), p. 261—444.

³⁰ *Ibidem*, nr. 24 (aprilie—septembrie 1938), p. 1—129 și nr. 25 (octombrie 1938—martie 1939) p. 261—375.

³¹ *Istoria României*, vol. III, Edit. Academiei. București, 1964, p. 521—522.

³² *Ibidem*, p. 514: Valeriu Șotropa, *Districtul grăniceresc născădean și locul său în lupta pentru progres social și libertate națională a românilor din Transilvania*, Cluj, 1975, p. 60—65 (unde sînt expuse pe larg toate motivele militarizării).

³³ Publicat în „Arhiva Someșană” nr. 10, 1929, p. 1—30.

1851 ale vieții locuitorilor militarizați : situația economică-socială, bisericească, culturală, organizarea și activitatea lor militară. În afară de lucrările sintetice menționate la început, aceste studii se cuprind mai ales în articolele și monografiile pe care le vom cerceta în ordinea sus-menționată a problemelor și aspectelor, nu în ordine cronologică.

În diverse articole, autorul s-a ocupat, mai întâi, de situația economică-socială locală din acel răstimp. O expunere asupra situației minelor din Rodna în timpul militarizării graniței și asupra raporturilor dintre mineri și grăniceri, categorii sociale cu activități economice deosebite, dar care se completeau reciproc în mod necesar, colaborând la dezvoltarea economică-socială a regiunii, este înfățișată, pe baza mai ales a actelor ce a mai putut salva din arhiva minelor respective, în studiul *Minele rodnene*³⁴. În *Răboaie din trecut*³⁵, în continuarea articolului cu același titlu privind perioada anterioară militarizării, se prezintă sub aceeași formă concisă de anale, de scurte însemnări cronologice, diverse date extrase din unele documente dintre anii 1763—1852 privind în special situația economică locală. Activitatea „Comisiei economice”, compusă, în afară de organele din conducerea regimentului, din reprezentanți ai comunelor grănicerești, organ colegial instituit imediat după militarizarea graniței în vederea unei sistematizări a activității economice din comunele grănicerești, este prezentată, în baza analizei aprofundate a unui act administrativ (proces-verbal) din 1840, în studiul *Un act memorabil*³⁶. Tot aici trebuie reamintite articolele în care se studiază unele aspecte ale relațiilor din trecut, inclusiv din perioada graniței militare, dintre locuitorii autohtoni și coloniștii așezați printre ei, precum și cel privind averile grănicerești³⁷.

Viața religioasă din timpul graniței militare nu a reținut decât în mică măsură atenția lui Virgil Șotropa, spre deosebire de cea din epoca anterioară, cu care ne-am ocupat mai sus³⁸. S-ar putea menționa doar unele fragmente în cadrul unor studii care se referă în principal la alte probleme, cum ar fi spre exemplu *Năsăudul de altă dată*³⁹, în care, între altele, se redau și diverse date extrase din registrele bisericilor unită și romano-catolică din Năsăud din timpul graniței, relative la momentele implicând, pe atunci, un ceremonial bisericesc, din viața familiilor grănicerești.

În mod deosebit de stăruitor s-a ocupat Virgil Șotropa de *viața culturală* năsăudeană din trecut. Prezentarea rezultatelor cercetărilor sale în această direcție el a început-o încă din tinerețe, în lucrarea intitulată *Istoria*

școalelor năsăudene, publicată în „Anuarul gimnaziului din Năsăud” pe 1901/2⁴⁰, 1902/3⁴¹ și 1903/4⁴², precum și în „Transilvania” pe 1902⁴³ și 1903⁴⁴. După un interval de un deceniu, în care timp a continuat adunarea de material, acest studiu a fost completat de Virgil Șotropa în colaborare cu Nicolae Drăganu, cu ocazia comemorării a o jumătate de secol de existență a gimnaziului din Năsăud, în volumul *Istoria școalelor năsăudene scrisă cu prilejul jubileului de 50 de ani de existență (1863—1913) a gimnaziului superior fundațional din Năsăud*, apărut la Năsăud în 1913, care formează o temeinică monografie asupra trecutului învățămîntului năsăudean, în care se perindă ca într-o frescă realizările și oamenii care au ilustrat trecutul cultural al Năsăudului. Istoria școalelor năsăudene a continuat să-l preocupe pe Virgil Șotropa și după publicarea acestei monografii, iar materialul nou pe care el l-a adunat în dorința publicării unei noi ediții a acestei cărți, l-a prezentat cu meticuloase observații și comentarii în studiul *Contribuții la istoria școalelor năsăudene*, publicat la 16 ani după apariția celui volum⁴⁵. Atît în anii de la început, cît și în faza avansată a activității sale de cercetare, el a mai abordat și alte aspecte ale istoriei învățămîntului năsăudean — care a format o preocupare constantă a vieții sale — ocupîndu-se în 1902 cu *Învățătorii de la Școala normală a Institutului militar din Năsăud*, iar în 1929 cu *Vechea preparandie năsăudeană*⁴⁶.

Atenția lui s-a extins și asupra învățămîntului din orașul Bistrița întreprîndu-se în direcția lămuririi problemei frecventării de către români, în secolul al XVIII-lea, a vechiului institut „latino-catolic” de învățămînt mediu din acest oraș, care a avut, prin aceasta, un rol de seamă în difuzarea culturii printre românii din partea de nord a Transilvaniei în perioada destrămării feudalismului, actele din vechea arhivă a celui gimnaziu dînd la iveală numeroase nume de români transilvăneni care au învățat pe băncile lui, ajungînd ulterior la roluri importante în viața culturală sau administrativă a provinciei⁴⁷.

Viața militară a grănicerilor năsăudeni, a format bine înțeles o preocupare pentru Virgil Șotropa, ea constituind unul din aspectele cele mai caracteristice ale vieții locuitorilor din acest ținut, aspect care a determinat sau a influențat și dezvoltarea celorlalte laturi ale vieții și organizației locale, mai sus menționate. Începînd cu articolul *Grăniceria regiment-*

⁴⁰ *Ibidem*, p. 1—44.

⁴¹ *Ibidem*, p. 1—50.

⁴² *Ibidem*, p. 1—43.

⁴³ *Ibidem*, nr. 2, p. 60—86; nr. 3, p. 104—112.

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 1, p. 23—39; nr. 2, p. 77—88 și nr. 3, p. 111—127.

⁴⁵ *Ibidem*, nr. 11. 1929, p. 1—25.

⁴⁶ Primul studiu a apărut în „Transilvania”, an. XXXIII (1902) p. 104—112, iar al doilea în volumul *Icoana unei școli dintr-un colț de țară românească*, de Sandu Manoliu, Bistrița, 1930, p. 87—127.

⁴⁷ *Românii la Gimnaziul latino-catolic din Bistrița, 1729—1779*, în „Transilvania”, 1901, nr. 1, p. 3—17, și în „Arhiva Someșană” nr. 28, 1940, p. 411—427.

³⁴ *Ibidem*, nr. 8. 1928, p. 1—53.

³⁵ *Ibidem*, nr. 4. 1926, p. 94—99.

³⁶ *Ibidem*, nr. 12, 1930, p. 149—165.

³⁷ *Soarta românilor din satele săsești și Un proces multiseclar*, menționate la nota 26, precum și *Istoricul averilor grănicerești*, în „Națiunea română”, Cluj, nr. 226/1936.

³⁸ Studiile la care se referă notele 22—25.

³⁹ „Arhiva Someșană” nr. 19, 1936, p. 1—39.

tului român năsăudean (*Grănițerii români în 1848*), publicat în „Gazeta Transilvaniei” pe 1897⁴⁸; continuînd cu articolul *Cum s-a distins batalionul I grănițeresc năsăudean în anii 1848/9*, în aceeași gazetă pe 1898⁴⁹ și cu numeroase studii publicate în „Arhiva Someșană” ca de pildă: *Din zilele de zbucium ale anilor 1848—1849*⁵⁰, *După revoluția din 1849*⁵¹ (unde se vorbește și despre desființarea instituției graniței militare transilvănene la 1851, care a produs o adevărată consternare printre grănicerii năsăudeni, cu atât mai mult cu cît atitudinea acestora fusese diferită de aceea a regimentelor de graniță secuiești desființate tot atunci), *Pășniile Batalionului I năsăudean în 1848—1849*⁵², *Voci străine despre români*⁵³ (în care se reproduc și comentează unele din laudele faptelor de arme și ale bravurii grănicerilor năsăudeni dovedită pe cîmpurile de luptă ale Europei în perioada existenței regimentului), Virgil Șotropa a adîncit și extins tot mai mult, pe baza valorificării de noi izvoare documentare, cercetarea vieții militare a grănicerilor.

Împrejurările de pe teritoriul regimentului, care constituiau rezonanțe ale unor importante evenimente petrecute în alte părți ale pămîntului românesc, au fost studiate pe bază de acte și rapoarte contemporane și expuse în studiile *Zavera din 1821 și regimentul năsăudean*⁵⁴ și *Contribuții la istoria revoluției lui Horea*⁵⁵, constituind aporturi la cercetarea istoriei acelor evenimente. Compunerea corpului ofițeresc și subofițeresc al regimentului în primii ani după înființarea sa este urmărită în articolul *Ofițerii și subofițerii regimentului năsăudean în 1765, 1766 și 1771*⁵⁶. Cu imparțialitate și dreaptă cumpănire a meritelor și defectelor persoanelor, a părților bune și a celor rele ale activității depuse, sînt înfățișați într-o succintă dar substanțială trecere în revistă, comandanții care au condus regimentul al II-lea românesc de graniță în întreg timpul cît acesta a ființat, într-un studiu cu frumoase calități literare, în care realizările și atașamentul față de populația locală grănicerească, ale unora dintre aceștia, sînt just apreciate⁵⁷. Vizitele conducătorilor Imperiului habsburgic și ale altor personalități oficiale în comunele grănicerești năsăudene și măsurile organizatorice luate cu aceste ocazii sînt și ele înfățișate de condeii neobosiți al lui Virgil Șotropa, începînd cu cele ale împăratului Iosif al II-lea (articolul *Împăratul Iosif II în*

*districtul Năsăudului*⁵⁸) și continuînd cu altele (astfel, în articolul *Vizite, ospătări și omagieri pe vremuri*⁵⁹ se tratează despre vizita împăratului Francisc I la 1817 și despre cele ale generalilor Buccow, Siskovici, Hadik și alții).

În fine, de un deosebit interes istoric și juridico-istoric sînt datele pe care ni le prezintă Virgil Șotropa⁶⁰ în legătură cu revendicările de ordin național, politic, social și economic cuprinse în petițiile către forurile conducătoare ale Austriei, redactate în adunările grănicerilor năsăudeni ținute în zilele de 10 iulie și 13—14 septembrie 1848 în Năsăud — petiții care (deși n-au avut efect imediat) constituie unele din manifestările de seamă în care se oglindesc frămîntările din anul 1848 din Transilvania și trebuie așezate — după cum demonstrează într-un studiu mai amplu — alături de revendicările de la Sibiu din 12/24 martie, de la Tirgu-Mureș din 13/25 martie, de la Cluj din 16/28 martie, de la Lugoj din 3/15 mai, de la Timișoara din 3/15 iunie, de la Lugoj din 10/22 iunie și altele, care toate se grupează, împreună cu fundamentalul program al adunării de la Blaj din 3—5 (15—17) mai și cu declarația adunării de la Blaj din 3/13 (15—25) septembrie 1848, în lanțul de manifestări național-politice ale românilor transilvăneni din cursul anului revoluționar 1848⁶¹.

5. Situația din comunele foste grănicerești după desființarea la 1851 a instituției graniței militare și străduințele masei locuitorilor și a unor reprezentanți de frunte ai districtului Năsăudului pentru constituirea unei unități administrative aparte, care a avut o durată efemeră și pentru ridicarea la un nivel superior a vieții locuitorilor din acest ținut, pentru reorganizarea și continuarea ameliorare a situației economice și culturale a acestora, nu a scăpat nici ea atenției multilaterale a cercetătorului trecutului năsăudean. În partea privind perioada de după 1851 din *Istoria Școalelor Năsăudene*, în articolele *La aniversarea Liceului din Năsăud*⁶², *Din scrisorile celor dispăruți*⁶³, *Adause la biografia lui Florian Porcius*⁶⁴, precum și în articolele sale despre George Coșbuc, de care l-a legat o strînsă prietenie: *Amintiri*⁶⁵ și *Obirșia familiei Coșbuc*⁶⁶, situația

⁴⁸ „Arhiva Someșană”, nr. 4, 1926, p. 1—11.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 20, 1936, p. 213—225.

⁵⁰ *Pagini memorabile din 1848*, în *Ibidem*, nr. 3, 1925, p. 1—20.

⁵¹ Remarcabile sînt, între altele, cererile grănicerilor ca populația din districtul grăniceresc să trimită cîte doi deputați în viitoarele diete și ca să se constituie un guvern provizoriu transilvănean compus din români, maghiari, secui și sași (*Ibidem*, p. 10 și 15). O încadrare a revendicărilor locale grănicerești în complexul revendicărilor de drepturi transilvăneni din 1848—1849, v. la Valeriu Șotropa, *Proiectele de constituție, programele de reforme și petițiile de drepturi din țările române*, București, Edit. Academiei, 1976, p. 124, 172, despre revendicările din 1790—1791.

⁵² „Arhiva Someșană” nr. 26, 1939, p. 1—4.

⁵³ *Ibidem*, nr. 8, 1928, p. 104—115.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 69—75.

⁵⁵ *Ibidem* nr. 5, 1926, p. 48—53.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 58—76.

⁴⁸ Nr. 241—243.

⁴⁹ Nr. 63, 64, 66—69, 71—75, 77—79.

⁵⁰ Nr. 6, 1926, p. 1—15.

⁵¹ Nr. 7, 1927, p. 1—23.

⁵² *Ibidem*, nr. 14, 1931, p. 379—486.

⁵³ *Ibidem*, nr. 2, 1925, p. 55—60.

⁵⁴ În „Anuarul Institutului de istorie națională” Cluj, IV (1926—1927), p. 135—146.

⁵⁵ *Ibidem*, V (1928—1930), p. 159—174.

⁵⁶ „Arhiva Someșană” nr. 21, 1937, p. 498—509.

⁵⁷ Studiul *Comandanții regimentului grăniceresc năsăudean*, în volumul omagial *Fraților Alexandru și Ion I. Lăpedatu la împlinirea vîrstei de 60 de ani*, București, 1936, p. 815—823.

social-economică și culturală a comunelor foste grănicerești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea este urmărită cu atenție și interes. Din aceste lucrări și din capitolele finale ale studiilor de sinteză menționate la început, rezultă influența în general pozitivă, reminscențele și ecourile instituției graniței militare asupra situației materiale și culturale a urmașilor foștilor grăniceri, roade ale jertfelor și trudei acelor, ale frământărilor și muncii lor neprecupețite, ale continuiei lor lupte pentru crearea unor condiții de viață mai bune decât cea din epoca înființării regimentului, pentru ei și urmași.

Din cele expuse, se desprinde cu puterea evidenței concluzia că activitatea pe teren didactic, cultural și istoriografic a lui Virgil Șotropa este strâns legată de viața fostului district năsăudean, pe care o înfățișează din multiple puncte de vedere în numeroase lucrări care formează rodul unor strădanii de aproape o jumătate de veac. Lucrările sale, scrise într-un spirit de deplină obiectivitate, se disting prin tendința de a explica fenomenele în legăturile lor reciproce, de a cuprinde și explica cât mai multe din aspectele vieții trecute a acestui colț de țară.

Bogatul material documentar adunat și înfățișat în publicațiile sale întrunește o bună parte din izvoarele necesare pentru cercetarea trecutului năsăudean și a constituit una din multiplele surse de informație documentară utilizate pentru întocmirea monografiei istorico-juridice a districtului năsăudean, realizată de subsemnatul în 1975, care tratează în lumina materialismului istoric și pe baza unui material documentar sporit prin cercetări în arhivele din țară și din străinătate, această importantă problemă din trecutul Transilvaniei în întreaga complexitate a ei și în corelația cu istoria patriei⁶⁷.

Scriserile lui Virgil Șotropa sînt produsul unei perseverente activități, condusă ea de un fir călăuzitor de ideea de a reduce la lumină din vechi cărți și din arhivele publice și particulare dovezi privind trecutul acestui loc și de a-l prezenta în fața urmașilor, ca pildă de năzuinți, eforturi, suferințe și, mai ales, realizări.

Pentru această perseverență și continuitate de eforturi în urmărirea nobilului scop al cercetării trecutului Transilvaniei, Virgil Șotropa a fost ales, cum se știe, membru de onoare al Academiei Române. În textul recomandării, redactat de Silviu Dragomir și contrasemnat între alți academicieni de Ion Lupaș, Ion Nistor, Dimitrie Gusti, Andrei Rădulescu, Radu Rosetti, Victor Slăvescu etc., se arată că Virgil Șotropa este „unul din cei mai distinși cărturari români” și că „Academia

Română se cinstește pe sine, alegîndu-l între membrii săi de onoare și recunoscînd meritele unei vieți atît de pline de roade bine-făcătoare”⁶⁸.

Această recunoaștere a confirmat odată în plus profundul adevăr cuprins în frumoasele rînduri scrise de marele istoric, arheolog și gînditor Vasile Pârvan, cu care încheiem această scurtă prezentare și în care se arată că valoarea ființei umane constă nu în „găsirea unui gînd (fericit) într-o zi de noroc”, ci în „urmărirea într-o mie de zile și cu, și fără noroc, a gîndului unic, care stă la temelia oricărei vieți creatoare”⁶⁹.

VALERIU ȘOTROPA

FRIEDRICH STENNER

Friedrich Stenner a fost unul din înaintașii arhivisticii din țara noastră. Născut la Brașov la 26 august 1851, Fr. Stenner urmează gimnaziul evanghelic din Brașov, iar din 1871 studiază dreptul la universitățile din Graz și Budapesta pînă la 1875. Se întoarce în 1875 în orașul natal și este angajat ca secretar la magistratul din Brașov. În 1876 este numit notar, în 1877 șeful expeditului cancelariei magistratului, iar la 29 iunie 1878 Stenner a fost ales arhivar al orașului. La 21 decembrie 1903 este ales senator și devine în anul 1910 primul senator sau locțiitor al primarului, din care funcție iese la pensie în aprilie 1914¹.

Stenner a fost între 1878—1897 arhivarul Asociației bărbățești de cîntări din Brașov (Kronstädter Männergesangverein), iar între 1897—1909 al doilea președinte².

Din 1919 Stenner a fost și membru al Asociației colecționarilor brașoveni, care întreține Muzeul Săsesc al Țării Bîrsei, fiind secretarul acestei asociații³.

Friedrich Stenner a murit la Brașov, la 7 februarie 1924⁴. După alegerea sa ca arhivar, Stenner urmează la Sibiu, timp de trei luni, cursul de paleografie și diplomatică ținut de arhivarul Franz Zimmermann, pentru a-și însuși cunoștințele necesare îndeplinirii funcției sale. Încă fiind la Sibiu, Stenner a întocmit un referat despre condițiile fundamentale pentru buna organizare și funcționare a unei arhive. Și mai tirziu Stenner s-a preocupat mereu de perfecționarea cunoștințelor sale profesionale, întreprinzînd în 1902 o călătorie

⁶⁸ „Plaiuri năsădene” nr. 2—3/1943, p. 3.

⁶⁹ Vasile Pârvan, *Memoriale*, București, 1923, p. 169.

¹ Friedrich Stenner, *Die Beamten der Stadt Brassó (Kronstadt)* Brașov, 1916, p. 141.

² *Festschrift des Kronstädter Männer-Gesangvereins 1859—1934*, Brașov, 1934, p. 110.

³ *Jahrbuch des Burzenländer Sächsischen Museums*, I, Brașov, 1925, p. 9—10.

⁴ „Kronstädter Zeitung”, an. 88, nr. 33 din 9 februarie 1924.

⁶⁷ Valeriu Șotropa, *Districul grăniceresc năsăudean și locul său în lupta pentru progres social și libertate națională a românilor din Transilvania*, Cluj, 1975.

de studii la Graz, Salzburg, München și Viena, în urma căreia a făcut noi propuneri pentru îmbunătățirea situației arhivei Brașovului⁵.

Odată cu alegerea lui Stenner ca arhivar, începe o nouă etapă a existenței arhivei brașovene, anume ca parte structurală separată de registratură, cu care funcționase până atunci împreună. În cei 25 de ani de activitate ca arhivar a lui Stenner (1878—1903) arhiva orașului Brașov a primit o organizare de bază care s-a păstrat în linii mari până în prezent.

Conform indicațiilor lui Zimmermann, Stenner, a încadrat materialele documentare în zece grupe: I. Documente; II. Acte; III. Socoteli; IV. Protocoale; V. Repertorii; VI. Înscrisuri particulare; VII. Biblioteca; VIII. Planuri; IX. Depozite (acte în custodie); X. Urbariale. În cadrul acestor grupe existau subgrupe, în cadrul cărora materialele urmau să fie ordonate cronologic.

Pe lângă colecțiile de documente deja existente în arhiva Brașovului — Privilegii (la care și Stenner a mai adăugat unele documente, îndeosebi documentele pe pergament ale domnitorilor țărilor române), Fronius și Schnell — Stenner a întocmit din diferite lăzi și rafturi, colecția de documente astăzi binecunoscută sub numele de „Colecția Stenner“. Colecția are două serii. În seria slavoromână sînt cuprinse peste 700 de documente slavone sau românești scrise în chirilică, cuprinzînd scrisori de la domnii țărilor române, dregători, mitropoliți, negustori etc., printre care și scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung — cel mai vechi document scris în limba română. Seria de documente latine-germane-magiare cuprinde peste 1 000 de documente din anii 1380—1820.

Stenner a efectuat ordonări de acte la diferitele fonduri sau serii preluate de la instituții desființate sau de la părțile structurale ale magistratului. Pentru seria de „Acte cumulate“ compusă din acte, scoase din seria Actelor Magistratului, organizate în fascicule pe probleme — Stenner a întocmit evidența și a pus la Actele Magistratului peste 5 000 de fișe de trimitere la actele ce lipseau din serie, deoarece erau încadrate la „Actele cumulate“.

Socotelile, precum și listele și registrele de impozite au fost ordonate și cotate de Stenner, iar la registre el a efectuat și inventarierea lor. Inventarierea în cadrul seriilor registrelor s-a făcut strict cronologic, nefîinîndu-se uneori seama că registrele erau create în instituții sau părți structurale diferite. Prin ordonarea în acest fel a registrelor, Stenner a contribuit la pierderea conștiinței legăturii dintre registre și acte la arhivarii de mai târziu.

Stenner a întocmit și evidența colecției de planuri. El și-a cîștigat merite deosebite prin activitatea de folosire a arhivei din Brașov,

bogatul tezaur de documente devenind cea mai bine cunoscută din Transilvania. Un loc deosebit ocupă cercetarea documentelor privind relațiile Brașovului cu celelalte provincii românești. Aici, ajutați de Stenner, au studiat Ioan Bogdan, G. Tocilescu, A. Pătruțiu, N. Iorga, Șt. Nicolaescu, apoi L. Miletic, P. Sirbu și mulți alți cercetători renumiți. Stenner a și copiat pentru Academia Română foarte multe documente privitoare la istoria românilor valorificate apoi de către Nicolae Iorga în volumul XV al colecției „Hurmuzaki“. Pentru meritele deosebite privind cercetările referitoare la istoria românilor, în anul 1894 lui Stenner i-a fost conferit ordinul „Coroana României“.

Friedrich Stenner a participat în mod activ la elaborarea opere capitale a dascălului său, Franz Zimmermann, colecția de documente „Urkundenbuch“⁶, care astăzi este continuată de Academia de Științe Sociale și Politice, cu sprijinul Direcției generale a Arhivelor Statului.

De la instituirea comisiei pentru editarea izvoarelor privitoare la istoria Brașovului (1880), Stenner a fost membru al acesteia, avînd o contribuție substanțială la editarea valoroasei colecții „Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt“⁷.

De asemenea, Stenner a contribuit în mare măsură la elaborarea volumului festiv privind istoria gospodăriei silvice a Brașovului⁸ ca și la lucrarea de bază în istoria medicinei din țara noastră, Despre istoria situației sanitare a orașului Brașov⁹.

Vastele sale posibilități de documentare sînt concretizate și într-o serie de lucrări de istorie locală¹⁰.

⁶ Franz Zimmermann — Carl Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I, Sibiu, 1892, p. XXIX—XXX.

⁷ Ilie Moruș și colaboratori, *Cărturari brașoveni* (sec. XV—XX) Gld bibliografic, Brașov, 1972, p. 209—210.

⁸ Eduard Zamner, *Geschichte des Waldwesens der k.ö. freien Stadt Kronstadt*, Brașov, 1891.

⁹ Eduard Gusbeth, *Zur Geschichte der Sanitätsverhältnisse in Kronstadt*, Brașov, 1891.

¹⁰ *Verzeichnis der Kronstädter Zunft-Urkunden*, Brașov, 1886 (în colaborare); *Die Fahne der Kronstädter Bürgerwehr*, în „Kronstädter Zeitung“, 1886, nr. 249—250; *Zählung der Wirte im Hermanstädter Stuhl im Jahre 1536*; *Zählung der Wirte im Broser und Mühlbacher Stuhl im Jahre 1539*, în „Korrespondenzblatt des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde“ (în continuare se va cita „Kbl“), X, 1887, p. 111—113; *Das Kaufhaus in Kronstadt*, în calendarul „Sächsischer Hausfreund“, Brașov, 1888, p. 41—61; *Das alte und neue Klostergrässer Stadtor und die damit im Zusammenhang stehenden Regulierungen*, în „Kronstädter Zeitung“, 1889, nr. 157—165; *Ein römischs Castrum im Burzenland*, în rev. Kbl., XVII, 1894, p. 142—143; *Das Stadtrichter — Schwert von Kronstadt im Kronstädter Stadtarchiv*, în Kbl., XXI, 1898, p. 109—111; *Zur Geschichte der Schusterzunft in Kronstadt*, în Kbl., XXIII, 1900, p. 129—133; *Etwas von den Standmauern Kronstadts*, în Kbl., XXIV, 1901, p. 77—78; *Das Wappen der Stadt Kronstadt*, în „Kronstädter Zeitung“, 1903, nr. 49, 50; *Die grosse Glocke auf dem Turm der ev. Stadtpfarrkirche in Kronstadt*, în „Kronstädter Zeitung“, 1919, nr. 11, 13; *Unsere Orgel*, în „Kronstädter Zeitung“, 1922, nr. 80.

⁵ Elena Moisuc, *Arhiva orașului Brașov*, contribuție la istoricul ei. Manuscris la Filiala Arhivelor Statului Brașov.

Cea mai importantă lucrare a lui Stenner este desigur „Die Beamten der Stadt Brassó (Kronstadt)“, care cuprinde datele funcționarilor publici ai orașului din secolul al XIII-lea până la începutul secolului al XX-lea. Lucrarea este superioară listelor de funcționari publicate de alți cercetători pentru alte localități¹¹.

Potrivit concepțiilor lui Stenner, arhiva este o sursă complexă de informare științifică. De aceea, el nu s-a ocupat numai de preluarea și ordonarea de materiale arhivistice propriu-zise. Stenner a depus o activitate susținută pentru îmbogățirea bibliotecii, mai ales cu publicațiile periodice (ziare) locale, pe care le considera importante izvoare de documentație pentru cercetătorii viitori. El s-a îngrijit să strângă fotografiile cu vederi din Brașov și împrejurimi, care azi reprezintă valoroase documente iconografice; de asemenea îi datorăm o bogată colecție de cărți poștale ilustrate.

¹¹ Brașov 1916, XV + 166 pag. În introducere este prezentată o schiță a administrației orașului Brașov din epoca feudală. În manuscris a rămas o altă lucrare a lui Stenner din domeniul istoricului instituțiilor: „Die Wandlungen der politischen Verwaltung bei der Stadt Kronstadt im 19. Jahrhundert“, 1900, Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, seria Acte în depozit, I, nr. 5107.

Chiar și filigranologia și sigilografia l-au pasionat pe Stenner, el întocmind colecții de filigrane și de sigilii.

În afară de preocupările arhivistice propriu-zise, Stenner a avut realizări importante și în privința dotării arhivei cu mobilier și utilaje specifice. Încă din primii ani ai activității sale a propus adaptarea Bastionului Fierarilor — actualul sediu al Arhivelor Statului Brașov — pentru a fi depozit de arhivă, în locul clădirii Casei sfatului, devenită neîncăpătoare.

Abia spre sfârșitul vieții sale, în vara anului 1923, propunerea lui Stenner a fost realizată.

Chiar dacă nu a dat lucrări teoretice, Friedrich Stenner prin bogata sa activitate arhivistică, a fost un eminent om al practicii de arhivă. Lucrările sale de ordonare și organizare, dar mai ales activitatea de sprijinire a cercetătorilor și — prin lucrări auxiliare — a cercetărilor în general, au contribuit la valorificarea izvoarelor istorice, el având merite incontestabile pentru istoriografia românească. Prin munca și concepția sa, Friedrich Stenner este un exemplu de arhivar cu pasiune și cu preocupări multilaterale în interesul cercetărilor în arhive.

GERNOT NUSSBACHER

Transportarea tunurilor artileriei grele pe front la Oltuz. 17 august 1917 (II, 721/2)

CONTRIBUȚII LA PALEOGRAFIA ȘI DIPLOMATICA TURCĂ

MIHAIL GUBOGLU

Diplomele sultanilor otomani (ferman, hüküm, hatt-i hümayun sau hatt-i şerif; berat sau sened, menşur etc.) sînt valoroase nu numai prin conținutul bogat și variat, dar și prin ornamentația lor artistică. Monogramele sultanilor, zise *tuğra* sau popular *tura*, sînt împodobite cu miniaturi lucrate în aur și în diverse culori vîi (roșu, roz trandafirii, bleu deschis, verde, cobalt etc.). Începînd de la finele secolului al XVII-lea s-a încetățenit obiceiul ca pe o parte sau pe ambele părți ale documentului să fie desenați trandafiri și alte flori, într-o gamă largă de culori.

Fuat Bayramoğlu, secretar general al Președinției Republicii Turcia, un prieten al țării noastre¹, publică în studiul *Tezhipli ve padişah onaylı fermanlar* (Firmele împărătești ornate în aur și culori), apărut în revista „Kültür ve Sanat” (Arta și cultura), nr. 4, Ankara, 1976, p. 15—41 + 20 pl., un număr de 20 firme, hatt-i şerifuri și alte diplome cu turale splendide ornate, cele mai multe provenind din arhiva familiei sale, contribuind astfel la dezvoltarea paleografiei și diplomatiei turce.

Autorul este descendent din vechea familie otomană a lui Hagi (tc. Hacı) Bayram Veli (secolele XIII—XIV)² care a jucat un rol important în viața social-politică și militară a Imperiului otoman încă de la fondare. Unii dintre membrii acestei familii au fost nu numai militari, viziri, baylerbey etc., ci și mari cărturari „ulema”. Astfel, vestitul călător otoman Evliya Celebi (1611—1682/83), în descrierea orașului Istanbul din 1634 (1044 H.), reproduce o discuție interesantă între Kogla (tc. Koca), Bayram pașa, pe atunci Kaymakam pașa³ și tatăl său despre istoria îndepărtată a acestui oraș⁴. După trei ani, Bayram pașa, fiind mare vizir (1637—1638) și apoi din nou kaymakam, a jucat un rol important în aplanarea conflictului dintre domnii români Matei Basarab și Vasile Lupu. Vizirul Büyükc Tabanı Mehmed pașa, care în schimbul unui rușet (mită) îl părtănise pe Vasile Lupu, din porunca lui Bayram pașa, a fost trimis și executat la Yedi-Kule⁵, vestita închisoare a celor șapte turnuri. Desigur și alți membri ai familiei Bayramoğlu au avut legături cu țările române.

În studiul său, Fuat Bayramoğlu, după ce arată importanța ornamentației de pe diplomele turcești

pentru istoria artei decorative, analizează diverse aspecte ale paleografiei și diplomatiei turco-osmane. Astfel, autorul prezintă trăsăturile caracteristice ale *Hatt-i hümayun* — *Hatt-i şerif-urilor* (Autografe imperiale) pe care, după conținutul lor, le împarte în patru categorii și anume:

I. Privilegii (imtiyaz) și acordări de slujbe interne (*Tevcihât*) pentru personalul palatului împărătesc (*Ederun-i hümayun*) din Istanbul, care dispunea de școală⁶, unde se învăța și ornarea turalor împărătești.

II. Hatt-i hümayun-uri sau „autografe imperiale” date în orice probleme, dar cu raportul „telhis și takrir”⁷ al marelui vizir, potrivit cu arzul și dorința marelui padișah.

III. Firmanul sau porunca sultanului, încredințată marelui vizir „sadr'azam” și serdar, pe hîrtie în alb „beyaz üzerine”, mai ales pe timp de război. Acestea puteau fi completate numai în unele probleme urgente, de mare necesitate.

IV. Firmane speciale întărite, de obicei, cu monograme sau turale ornate, emise de divanul imperial, cu apostile împărătești categorice ca: *Mücbince* (tc. *Mücbince*) „amel oluna, adică „Să se facă întocmai”. Această categorie de firme este cea mai reprezentativă din lucrarea lui F. Bayramoğlu (p. 18).

Deci, o categorie specială o constituie diplomele împărătești numite „*Hatt-i hümayunlu ferman*”, adică firme sau porunci împărătești, întărite cu apostila numită „*Mücbince* „amel oluna”, scrisă caligrafic și așternută estetic lingă tura.

În continuare, ocupîndu-se de cele șapte elemente componente, „*rükn*”, ale firmanului împărătesc, întărit cu tuğra numită la început *Nişan* (semn în

¹ Cf. Ismail H. Baykal, *Enderun mektebi tarihi* (Istoria școlii palatului) Yazan... I. Cilt, Istanbul — Halk Basımevi, 1953, 154 p.

² Atît *telhis* cît și *takrir* s-au încetățenit în limba română veche.

Monograma sau tura'ua lui Petru I cel Mare desenată și tipărită de Dimitrie Cantemir, 1722

¹ Mulțumesc și pe această cale d-lui Fuat Bayramoğlu care ne-a oferit studiul său cu o frumoasă dedicație (Ankara, 12 octombrie, 1976).

² Hagi Bayram „Veli” cf. *Türk Ansiklopedisi...* sub voce; Z. Karadeniz, *Hacı Bayram Veli*, Istanbul, 1977, 365 p.

³ Adică locțiitor al marelui vizir. Termenul a intrat și în limba română: *calmacam* și *cădmăcâmie*, locțiitor de domn și locotenență domnească.

⁴ Cf. *Evliya Celebi Seyahatnamesi* (Cartea de călătorie a lui Evliya Celebi), Serii: *Hazırlayan* (edit.) Reşad Ekrem Koçu, Birinci Cilt (I) Semih Lütfi Kitabevi (Istanbul, 1960), p. 20.

⁵ Despre faimoasa fortăreață *Yedi-Kule* cf. Halil Edhem, *Yedi-Kule Hisari*, Istanbul, 1943, 44 p.

persană) și Tevki⁸ (în arabă), iar la încheiere „Ilustrul sau preastrălucitul semn“ (*Alâmet-i şerife*). subliniază că firmele sînt scrise în tipul de scriere otomană numit *Divânî*, adică aparținînd cancelariei divanului împăralesc (*Divan-i hümayun kalemi*), în timp ce diplomele împărațești ale marelui padişah, numite *Hatt-i Hümayun* sau *Hatt-i şerif*⁹, erau redactate cu un divânî și mai distins, cu multe cavitații și împletituri artistice, numit *Gell-i divânî* sau *Divânî-gelis*, adică mărșul sau nobilul divanî. Mai tîrziu, odată cu domnia sultanului Mahmud al II-lea (1808–1839), firmele erau redactate într-un scris mai mărunț și simplu, numit *rik'a*.

La rubrica *Berat* (p. 18–19) sau „Brevet împărațesc (*Berat-i hümayun*)“, se arată că brevettele împărațești erau de fapt tot firmele întărite cu aceleași turale ale sultanilor emitenți. Ele confirmă privilegiul (*imtiyaz*), scutiri de dări și impozite (*mu'af*) etc. De aici reiese importanța lor pentru cercetările de istorie economică, fapt subliniat de prof. I. H. Uzunçarşılı¹⁰.

Brevetele împărațești erau, la rîndul lor, de cîteva feluri: *Berât-i azâdî* — acordate pentru eliberarea unor persoane din captivitate; *Berât-i terhâni* — emise pentru scutiri de dări în schimbul unor slujbe „hizmet“ (rom. *huzmet*), numite frecvent și *Berat-i mu'afiyet* sau *mu'afname*. În această categorie intrau și unele brevette împărațești pentru acordări sau reînnoiri de feude, în general *timare*¹¹, socotite instituția de bază a societății turcești¹². Din prezentarea lui F. Bayramoğlu aflăm că erau și brevette pentru sagacitate numite *Ferâşet*¹³ — *berati*; diplome imperiale numite *Tevliyet-berati*, acordate administratorilor fundațiilor pioase „vakîf“ (rom. *vacuf*¹⁴), numiți *mütevelli* etc.

La urcarea pe tron sau schimbarea sultanilor avea loc și schimbarea tuturor brevetelor împărațești, operație care se numea: *Tecdid-i berâvat*¹⁵, adică „reînnoirea brevetelor“ împărațești.

⁸ Termenii „Nişan“ și „Tevki“ se referă nu numai la tura, ci și la diploma însăși.

⁹ Atît *Hatt-i hümayun* cît și *Hatt-i şerif* au intrat în limba română tot cu sensul de firman cu autografele sultanului. De exemplu *Hatt şerif*ul din 1791 a fost trimis de domnului Ienăchiță Văcărescu.

¹⁰ Cf. I. H. Uzunçarşılı, *Berat*, în „İslâm Ansiklopedisi...“ (în continuare I.A.), 2. Cilt, Istanbul, 1949, p. (s.) 523–524.

¹¹ Timarul obișnuit era o feudă mică cu un venit anual de la 3 000 pînă la 20 000 de aspri; zeametul era mai mare, cu un venit anual de la 20 000 la 100 000 de aspri. Hasul imperial sau viziral era și mai mare, aducînd peste 100 000 de aspri anual.

¹² Despre instituția timarilor cf. Ömer Lütfi Barkan, *Timar*, în „I.A.“, 123, Cîlîz (fasc.) Istanbul, 1972, p. 286–320 și 124. Cîlîz, Istanbul, 1973, p. 320–333; vezi și Mihail Guboglu, *Turcii — Imperiul otoman pînă la începutul secolului al XVI-lea*, în „Istoria Evului Mediu“, vol. II, 2, București, 1975 Universitatea din București — Facultatea de istorie, p. 160–163.

¹³ De fapt expresia era *Ferâşet-i şerife*, desemnînd cei care erau în slujba celor două orașe sacre (Mekka și Medina). Cf. M. Z. Pakalın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri* (Termenii și expresiile istoriei otomane), ed. a II-a, vol. I, Istanbul, 1971, p. 606.

¹⁴ Cf. Heffening, *Wakf*, în „Encyclopédie de l'Islam“ (în continuare E.I.), tome IV, Leyde 1934, Paris, p. 1154–1162.

¹⁵ *Berâvat* pl. arab neregulat din *Berat* (tc. *Beratlar*). În documente se întîlnește frecvent și sub forma: *Berevat-i şerife*, adică „Brevete ilustrate“ etc. Despre *Berat* și *Berâvat* cf. M. Z. Pakalın, op. cit., p. 205–207.

În seria firmanelor otomane, întărite cu turale, se întîlnește destul de des și cele numite *Menşur*¹⁶. Acestea sînt de fapt berate sau brevette împărațești acordate marilor demnitari ai Porții, în frunte cu vizirii, beylerbeyii și sangiacbeyii etc. pentru prestarea unor servicii importante de stat.

În concluzie, se arată că și beratele erau, în fond, tot firmele împărațești, avînd numai o altă formulă diplomatică introductivă, scrisă, de obicei, în aur, imediat după tura. În urma trasării unei linii lungi, orizontale. Spre deosebire de firmele propriu-zise care încep cu *elkap* (inscripție), formula de adresare, cu salutatie „*du'a*“ și formula de trecere spre partea pozitivă a documentului „*Transitio*“, brevettele împărațești au o singură formulă diplomatică impunătoare și pompoasă. adeseori anevoie de descifrat, citit și tradus. Această formulă diplomatică de introducere a brevetelor împărațești, reflectînd pompa și mărșia (*Haşmet*)¹⁷ casei otomane sună astfel: „*Nişan-i şerife-i âlişan-i Sâm-i mekân-i Sultan ve Tugra-yi garra-yi Cihânistan-i Hâkani hükmi oldur ki*“ (Porunca hakanală¹⁸ a sublimului cuceritor de țări, a ilustrului și glorioșului, preastrălucita Tugra (emisă) din înalta reședință imperială a preamăritului și strălucitului Nişan¹⁹ al lumii stăpînitoare este aceea ca...) ²⁰.

Această formulă, după care urmează conținutul documentului, se întîlnește uneori și în firmele împărațești (p. 21, col. 1-a). Cu sensul de berat și firman se folosesc frecvent în diplomația otomană și termenii de *Nişan* și *Tevki*, care, adeseori, servesc simultan și pentru indicarea monogramei împărațești tura sau tura.

În continuare, autorul acordă un loc important semnului de validare, autentificare și legalizare, desenat artistic, aflat în fruntea tuturor diplomelor imperiale. Acest semn distinctiv, reprezentînd emblema sau monograma sultanului emitent, se numește *TUGRA* (p. 21–37), în formă populară, *tura*. Semnul a pătruns și în folclorul românesc: De cînd n-am văzut para'ua am uitat cum e tura'ua²¹. El are forma unei palme întinse sau a unei păsări cu aripile întinse. Odată cu domnia sultanului Ahmed I (1603–1617), poate și mai înainte, turaua otomană apare nu numai pe firmele, ci și pe pa-

¹⁶ Mai amănunțit cf. M. Z. Pakalın, op. cit., vol. II, p. 478–489.

¹⁷ De aici și *Haşmetli* (plin de mărșie) cf. H. Dj. Siruni, *Haşmetli*. Pe marginea titulaturii domnilor români, în „Hrisovul“, II, București, 1943, vezi și M. Z. Pakalın, op. cit., vol. I, p. 764–765.

¹⁸ *Hakanal* — „hănesc“ din Khan, vechea titulatură a suveranilor turci în Asia Centrală, mai amănunțit despre *hakan* cf. M. Z. Pakalın, op. cit., vol. I, p. 704–705.

¹⁹ Adică monograma sau turaua împărațească, cf. Nişan apud M. Z. Pakalın, op. cit., p. 694–697.

²⁰ Despre această formulă diplomatică cu unele mici variante cf. Mihail Guboglu, *Paleografia și diplomația turco-osmană. Studiu și album*, Edit. Acad. R.P.R., București, 1958, p. 70.

²¹ Cf. Lazăr Săneanu, *Înfluența Orientală asupra limbii și culturii române*, (în continuare I.O.) București, 1900, II., 2, Vorbe istorice, p. 70. Explicație amănunțită apud M. Z. Pakalın, op. cit., p. 525–529; Cf. Anton Pann, *Povestea Vorbei*, edit. 1899 (?), I, p. 155; vezi și textul stabilit cu glosar de I. Fischer (București 1958), p. 392: *Tura* monograma sultanului nu numai pe monede, peceți (sic) ci mai ales pe firmele.

rale, adică pe monedele otomane (*Sikke, para*)²². Autorul recunoaște, pe bună dreptate, că originea acestui semn „misterios” nu este încă bine clarificată. După explicațiile vechilor dicționare turcești, termenul ar proveni din *Tuğra*, la care cu timpul a căzut — ă final, de altfel, ca și la alte cuvinte turcești vechi (ex. Uluğ, Ulu — mare etc.). Astfel, în dicționarul turc-arab al lui Mahmud din Kâşgari²³, de pe la 1070, se spune că era semnul semi-legendarului Oğuz-han²⁴. Se fac referiri și la concluziile fostului director al Arhivei Președinției Consiliului de Miniștri „Başbakanlık Arşivi” din Istanbul, Miḥad Sertoğlu, autorul unui studiu documentat despre *Tuğra* (p. 21)²⁵. În același timp, se menționează și părerea lui Joseph von Hammer Purgstall (1774–1856) care afirmă că în 1265 (recte 1365), sultanul Murad I, la încheierea unui tratat cu republica Ragusa (tc. *Dubrovnik*), „fiind neștiutor de carte”, și-ar fi mulat palma în cerneală și ar fi trîntit-o în fruntea actului ca semnătură (sic)²⁶. La această teorie s-a asociat și istoricul englez N. Gibbons²⁷. Descoperirea unui act din 1347 în arhiva Muzeului Topkapı Sarayı, de șefa arhivei și secretara muzeului, Niğâr Anafarta²⁸, cu turaua emirului Orhan, a înfirmat părerea lui J. V. Hammer și a adeptilor săi. Autorul, constată, pe bună dreptate, că în stadiul actual al cercetărilor arhivistice, încă nu se cunoaște un act care să ateste forma monogramei lui Osman Gazi, fondatorul statului sau emiratului otoman (m. 1325/26)²⁹.

²² Despre monedele turcești, în general (cu și fără turale) cf. İbrahim Artuk, *Sikke* (Monedă) și *şikka*, în I.A., fasc. 107 și 108, Cüz., Istanbul, 1972, p. 621–624 și 625–640 + 53 pl. cu monede.

²³ *Divan-ı lügât-it-Türk* (Marele dicționar turc) Ediția din 1939–1943, în 3 vol. a fost scoasă de Türk Dil Kurumu. Societatea de limbă turcă a scos în 1972, la Ankara un *Index* al acestui dicționar enciclopedic cu o introducere de A. Caferoğlu. Cf. *Divanü Lügât-it-Türk Dizini*, XXII + 168 p., urmat de bibliografie.

²⁴ Hanul oguzilor sau uzilor. Din cronică lui Seyyid Lokman, *Oğuz-name* (Mss. Bibl. Naț. Viena, nr. 1001) nu reiese dacă Oğuz han a fost o personalitate istorică. Este socotit strămoșul turcilor oguzi selgiuci și osmanlii. Cf. și *Oğuz Destanı...* de A. Z. V. Togan, Istanbul, 1972.

²⁵ Intitulat: *Osmanlı Türklerinde Tuğra* (Tura la turcii osmanlii), *Başlangıçtan Osmanlı İmparatorluğunun sonuna kadar* (De la început pînă la sfîrșitul Imperiului otoman), Yazan: Miḥad Sertoğlu, Doğan Kardeş Yayınları, Istanbul, 1975, 48 fol.; vezi recenzia lui Mihail Guboglu în „Revista Arhivelor”, an. LIII, vol. XXXIII, nr. 1, 1976, p. 94–97.

²⁶ Cf. M. de Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman*, trad. par M. Dochez, Paris, 1844, t. I, p. 77.

²⁷ Herbert Adams Gibbons, *The foundation of the ottoman Empire a history of the Osman bis uf to the death of Bayezid*, London, 1916, vezi și recenzia lui N. Iorga în „Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale”, București, 1916, p. 1–16.

²⁸ Este vorba de un *Mülkânâme*, act de posesiune din 1348 (749 H.), reprodus în facsimil și de Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, în „Osmanlı Tarihî” (vol. I), Cilt, 3, baski (ed. a III-a. T. T. K. Basımevi — Ankara, 1972, p. 160–161).

²⁹ În problema fondării Imperiului otoman cf. Prof. Dr. Fuad Köprülü, *Les Origines de l'Empire Ottoman*, Paris, 1935, vezi și T. T. Kurumu Basımevi, Osmanlı Devletinin kuruluşu (Fondarea Imperiului otoman), Ankara, 1959, XXVII + 123 p. (edit. a II-a, 1970).

În continuare, după prezentarea concluziilor coloanelului pensionar Ali bey (Istanbul, 1971)³⁰ că ar proveni de la turcii selgiuci din Anatolia, se amintește că un semn aproape identic apare și în alte categorii de diplome. De exemplu în scrisorile (*mektup, nâme*) și în poruncile marilor viziri (*buyruktu*) se întâlnește un semn asemănător cu o tura, numit *Pençe*³¹, așezat, de obicei, sus în dreapta textului, întărit cu semnul *Şahh* „Vidi” (verificat).

O obiceiul de a desena pe actele împărătești monograme „tura” se instituie în timpul domniei sultanului Selim I și este continuat de principii moștenitori ai tronului otoman. Primul act purtând acest semn, scris în limba slavonă, este adresat lui Bogdan cel Orb³² la 25 ianuarie (1512). Dar acest obicei, înainte de mijlocul secolului al XVII-lea, sub vizitații lui Kemankeş Kara Mustafa paşa (1638–1643), a fost desființat.

O altă problemă tratată cu multă competență de autor este: „Textul și forma tura-lei” (*Tuğra'nın metni ve evremi*) p. 23–25. Pentru o argumentare științifică a concluziilor sale, F. Bayramoğlu relevă câteva contribuții consacrate turaiei în ultimele șase decenii. Constată, pe bună dreptate, că pînă pe la mijlocul veacului nostru nu avem nici o încercare serioasă pentru studierea elementelor componente ale tura'lei. Învățătu turc Ali bey a demonstrat prezența elementului persan *Şah*, în loc de han, în cuprinsul unor turale împărătești. Introducerea cuvîntului „şah” în diplomația otomană, credem că se datorește victoriei lui Selim I, asupra şahului persan (iranian) Ismail. Turalele acestui sultan au următorul cuprins: *Selm Şah bin Bayezid Han el-muzaffer daima*³³ (Şahul Selim, fiul lui Baiazid han, veșnic învingător). În turalele lui Suleiman Magnificul, Selim al II-lea, „beivul” și ale lui Murad al III-lea termenul persan *Şah* se generalizează, fiind folosit ca titlatură atît pentru sultanii eminenți cit și pentru părinții lor. De pildă, în turalele lui Suleiman I Magnificul se întâlnește formula diplomatică: *Şah Süleyman bin Selm Şah Han el-muzaffer daima* (Şahul Suleiman, fiul şahului Selim han, mereu victorios). În turaua sultanului Mehmed al III-lea (1595–1603) termenul *Şah* e dispărut (p. 261).

Primul pas după Ali bey aparține cunoscutului turcolog vienez Friedrich Kraelitz Greifenhurst³⁴,

³⁰ Ali (Miralay mütekeaidi), *Tuğra-yi hümayun* (Turaua împărătească), în rev. „Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası” 8/sene (an) nr. 41–1 Nisan (apr. 1333, Istanbul, 1917, p. (s) 53–58 și nr. 44, 1 Haziran (iunie) 1333 (1917), p. 108–125.

³¹ Despre *Pençe* cf. Fr. Kraelitz-Greifenhurst, *Studien zur osmanischen Urkundenlehre I. Die Handfeste (Pençe) der Osmanische Wezire* (Mit. 3 Tafeln), în rev. „Mit. zur Osm. Geschichte”, t. II, Wien, 1926, nr. 3–4, p. 257–268.

³² În: „Arhiva Topkapı Sarayı”, Istanbul, E. nr. 12 355, reprodus de noi, în „Revista Arhivelor”, IX, 2, 1966, p. 193 și rev. „Belgelerle Türk Tarihî”, Istanbul, 1969 și de N. Beldiceanu, *La Moldavie ottomane à la fin du XV-e siècle et au début du XVI-e siècle*, par... în „Revue des Etudes Islamiques”, XVII, 2, Paris, 1969, p. 255–258 + facs.

³³ Despre monograma lui Selim I. cf. C. Truhelka, *Tursko-Slovenski spomenici Dubrovačke arhite* (Acte turcești în slavă din arhivele raguzane), în „Glasnik Zemaljskog Muzeja”, t. XXIII, Sarajevo, 1911, p. 167–170.

³⁴ *Die Tuğra der osmanischen Prinzen*, în „Mit. zur Osm. Geschichte”, Wien, 1921, p. 167–170.

fondatorul diplomatiei otomane³⁵. Cu toată strădania urmașului său, Paul Wittel, de a desprinde și mai bine unele elemente constitutive ale monogramelor imperiale otomane, acesta numește unele semne „enigmatice”, iar altele „Charme et valeur magique” (sic)³⁶. Datorită și altor cercetări din ultimele două-trei decenii, se știe că până la urcarea pe tron a sultanului Mahmud I (1730–1754) elementele componente ale turalei otomane aveau următoarea ordine : 1. Numele sultanului emitent ; 2. Literele de legătură b(i)n — fiu ; 3. Numele tatălui sultanului emitent ; 4. urmat de vechiul titlu han (din avarul Kağan). 5. Formula diplomatică stereotipă (al)-Muzaffer da'ima (mereu învingător)³⁷.

Studiul despre componența turalelor otomane mai noi a fost lărgit de învățatul turc Zarif Orgun³⁸. După el, începînd de la sultanul Abdül-Megid (1839–1861), în componența turalelor otomane a intrat termenul de *Padişah*³⁹ pentru sultanul emitent, legat cu termenul : „ibn-ü — fiul lui...” numele tatălui său, legîndu-se de *Han el-Muzaffer daima*. Păreră noastră am exprimat-o într-un studiu de diplomatică turco-osmană⁴⁰, pe care F. Bayramoğlu l-a folosit.

În încheiere, apreciînd unele contribuții în legătură cu turaua, autorul evidențiază părerea lui Mithad Sertoğlu care susține că în textul turalelor otomane au intervenit anumite schimbări odată cu domniile sultanilor Osman al III-lea (1754–1757) și Mustafa al III-lea⁴¹, și nu la 1730, data urcării pe tron a lui Mahmud I.

După prezentarea succintă, dar foarte sistematică, a trăsăturilor caracteristice ale turalelor otomane, de la sultanul Mehmed al II-lea „Cuceritorul” (1451–1481) pînă la Mehmed al V-lea „Reșad” (1909–1918), autorul descrie într-un capitol special cadrele sau cavitățile turalei *Tuğranin bölümü*, p. 26/TV). Acestea se compun din patru elemente sau cavități numite : 1. *Sere* sau *Kürsü* în care se încadrează prima parte din textul turalei : Numele sultanului emitent și numele tatălui său ; 2. *Beze* cuprinde spațiul termenilor *bin* și *han* sau *şah* ; 3. *Tuğ* sau elif : întins în forma de 111 niște cîrlige la capete asemănătoare unui *tuğ* (rom. tui)⁴², care se acorda și domnilor români ; 4. Ultima acoladă care continuă beyzelele spre dreapta, întin-

zindu-se deasupra cuvîntului *muzaffer* — (victorios) se numea *Hançere* sau *Kol*, adică „braț, încovoietură”.

În altă ordine de idei, se amintește că turalele erau artistic desenate într-o scriere distinctă, cu linii mai groase (*sütlüs*) de către un vizir numit *Tuğra-keş* sau *Nişangî*. În acest sens există o clauză chiar în codul (*Kanunname*) al sultanului Mehmed al II-lea „Cuceritorul”⁴³. Unii sultani, meșteri în calligrafie „Hüs-nü hatt”, desenau ei înșiși turaua.

Cu ocazia descrierii elementelor componente și a cavității turalelor se precizează că adevărata ornamentație artistică a turalelor se aplică în timpul lui Suleiman I Magnificul, atingînd culmea desăvîșirii artistice spre finele domniei lui Mahmud al II-lea (1808–1839) (p. 27).

Ultimul și poate cel mai interesant capitol din studiul lui Fuat Bayramoğlu se intitulă „Ornamentația turalelor” (*Tuğra süslemeleri*) (p. 29 și urm.). Această împodobire se făcea cu o grafie deosebită și se încadra în miniaturi superbe cu aur strălucitor și diverse culori atractive. Autorul, bazîndu-se pe documentatul studiu al lui Mithad Sertoğlu despre *Tuğra*, contestă părerea lui F. Babinger⁴⁴ că cele mai vechi turale au fost împodobite cu cerneală bleu-deschis (*çin mavi*). Astfel de diplome se întîlneau abia pe la finele secolului al XVII-lea sau la începutul celui următor. Autorul recunoaște că n-a avut ocazia să vadă turale în bleu-verde. În arhiva sa personală se păstrează patru diplome imperiale, firmame și berate de la Mustafa al III-lea, Abdül-Hamid I, Selim al III-lea și Abdül-Megid cu turale ornate numai în roșu. Astfel de turale se întîlnesc și în firmamele din arhivele din țara noastră. Turalele de pe firmamele sultanilor Abdül-Aziz (1861–1876) și Abdül-Hamid II (1876–1909) sînt aurite fără alte culori.

Constatarea lui Franz Babinger că ornamentarea turalelor ar începe odată cu epoca tulipelor (*Lâleli devri*) sub Ahmed al III-lea (sec. XVIII), de asemenea, este socotită fără temei. Se amintește, pe bună dreptate, de existența unui mare număr de firmame cu turale împodobite, începînd din vremea sultanului Suleiman I Magnificul. În epoca lălelelor, începînd cu anul 1729 au fost tipărite turale în tipărița renegatului clujan Ibrahim Mûteferrika (m. 1745), fondatorul tipografiei otomane⁴⁵. De exemplu, prima tipăritură, în caractere arabe, dicționarul lui Vankulu (*Vankulu Luğatı*)⁴⁶, are în frunte turaua sultanului Ahmed al III-lea. Aici, se amintește că

³⁵ Prin contribuția sa *Osmanische Urkunden in türkische Sprache aus der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur osmanischen Diplomatie*, Wien 1921 (Sitzungsberichte der Akad...).

³⁶ Paul Wittek, *Notes sur la Tuğra ottomane*, în „Byzantion”, XVIII, Bruxelles, 1946–1948, p. 311–334 și t. XX, 1950, p. 266–293 (cu o bibliografie bogată).

³⁷ Această formulă începe să apară pe turalele otomane în timpul lui Murad al II-lea (deci după 1421/824 H).

³⁸ Zarif Orgun, *Tuğra — Tuğra'larda el-Muzaffer daima duası ve şah unvanı, şehzade Tuğraları, Mehmed II — nin tuğra, imza ve mühürleri*, (Tura) (Urarea mereu biruitor în turale, titlatura de şah ; turaua, semnătura și sigiliile lui Mehmed al II-lea) în rev. „Türk Tarih, Arkeologia ve Etnografya Dergisi”, V, Ankara, 1949, p. (s) 203–2220.

³⁹ Textual ar fi „Picioarele şahului” (gr.) cf.E.I., III, 1936, p. 1086 și mai ales în „I.A.” sub voce.

⁴⁰ Cf. Mihail Guboglu, *op. cit.*, p. 67–70.

⁴¹ *Ibidem*, p. 16.

⁴² Apud. L. Săneanu, *op. cit. Tuğh*, în „E.I.”, IV, 1934, p. 863, I–II, cel mai documentat este, desigur, Bahaaeddin Ügel, *Tuğh*, în „I.A.”, 126, Cüz (fasc.) Istanbul, 1975, p. (s.) 1–5.

⁴³ Cf. *Kanunname-i Ali Osman*, în rev. „T.O.E.M.”, 13, Cüz, 1 Nisan 1328, Istanbul, 1330–19 Cüz 1 Nisan 1329, Istanbul, 1331 (ca anexă).

⁴⁴ *Die Grosherliche Tuğra. Ein Beitrag zur Geschichte des osmanischen Urkundenwesens/Beitrage zur Kunst der Islam. Festschrift für Friedrich Sarre zur Vollendung seines 60. Lebensjahres, Jahrbuch der Asiatische Kunst*, 1925, p. 188–196.

⁴⁵ Despre transilvăneanul Ibrahim Mûteferrika cf. „E.I.”, II, 1927, p. 465–466 (J. H. Mordtmann) studiul lui Selim Nûzhet Gerçek, *Türk Matbaacılığı I. Mûteferrika Matabaası* (Tiparul ture și tipografia lui Ibrahim Mûteferrika), Istanbul „Devlet Basımevi, 1839, 111 p. + pl. facs. ; T. Halasi Kun, *Ibrahim Mûteferrika...* (1674–1745) în „I.A.”, fasc. 49, Cüz, Istanbul, 1967, p. 896–900.

⁴⁶ Celebru juristconsult și lexicograf otoman (m. 1590) sub domnia lui Murad al III-lea cf. Th. Menzel, *Wankuli*, Mehmed b. Mustafa al-Wanî, în „E.I.”, IV, p. 1180–1181.

talentatul poet otoman Vehbî⁴⁷ scrisese un imn de laudă (*Kaside*) pentru un hatt-i hümayun de-al sultanului Ahmed al III-lea, avînd turaua ornată în aur și cu flori albastre (p. 29).

În ce privește istoria împodobirii firmanelor împărătești „Tuğra tezhiplerin tarihsel gelişmesi” (p. 30–33), autî turalele cît și textul propriu-zis, F. Bayramoğlu se bazează, în special, pe o interesantă comunicare a turcologului italian prof. Alessio Bombaci de la Universitatea din Neapole (Institutul de Turcologie), intitulată: *Turale împodobite în colecția documentelor turcești din arhiva de stat a Veneției*⁴⁸, prezentată la cel de-al II-lea Congres de artă turcă (Veneția, 26–29 septembrie 1963). În același timp, F. Bayramoğlu ține seama și de o contribuție anterioară, din 1955, a istoricului de artă, prof. dr. Ernest Kühnel, autorul unei cercetări temelnice privind ornamentația diplomelor turcești, îndeosebi ale turalelor otomane, conservate în arhivele muzeelor de stat din Germania. Autorul compară cele două contribuții recunoscînd că aportul italian este nu numai o continuare a celui german, ci și un „étude magistrale”. Meritul lui F. Bayramoğlu este nu numai că dezvoltă cele două contribuții, oprite la 1720, ci face completări și precizări interesante la rezultatele cercetării celor doi învățați europeni. Concluziile sale sînt fundamentate, în cea mai mare parte, pe analiza ornamentelor firmanelor și a turalelor de pe ele, conservate în arhiva familiei Hagî Bayram „Veli”, menționat în documente cu titlul de „Şeyh-ur-Rum”⁴⁹, adică a strămoșilor săi. În același timp, ține seama și de unele firme cu turale ornamentate din arhiva Muzeului Topkapı Sarayı (Istanbul).

De la începutul secolului al XVII-lea ornarea firmanelor și a turalelor în cancelaria divanului imperial devenise o problemă de stat. Aceasta justifică numirea unui vizir, în persoana lui Hasan paşa, pentru decorarea lor.

În continuare, autorul, bazîndu-se pe studiile lui Al. Bombaci și E. Kühnel, încearcă o interesantă periodizare istorică a ornamentării documentelor turcești, întărite cu tură împărătească :

I. Prima perioadă între 1420–1520, de la sultanul Murad al II-lea la Selim I. La începutul acestei perioade se observă numai turale în tuș negru „chinezesce”, de fapt turcesc, și uneori poletle cu aur. Abia în a doua parte a domniei sultanului Mehmed al II-lea „el-Fâtih” și începutul guvernării lui Baiazid al II-lea (1481–1512) se observă în unele turale colorate prezența de „spoială în aur”, numită „Yaldız”, și albastru-bleu-cobalt etc.

⁴⁷ Autorul unei opere de obiceluri otomane la nunți *Surname*. mss. Bibl. Topkapı Sarayı, Istanbul, fd. A(hmet) nr. 3593, 175 fol. (Cf. F. E. Karatay, Cat. cit., p. 280–281, n-rele : 871–876) cu miniaturi splendide de Levnî Çelebi, prietenul lui Dimitrie Cantemir.

⁴⁸ Alessio Bombaci, *Les Tughras enluminées de la Collection de Documents Turcs des Archives d'Etat de Venise*, în „Atti del secondo Congresso Internazionale di Artia Turca”, Venezia, 26–29 Settembre 1963, Napoli, Istituto Universitario Orientale Seminario di Turcologia, 1965, p. 41–55 + XV–XXVI planșe-facsimile.

⁴⁹ Adică *şeyh de Rum*, căpetenia spirituală a populației de Rum, reprezentînd o bună parte din Anatolia. Termenul este o denumire turco-persană pentru Imperiul roman, bizantin. Despre Rum cf. „E.I.”, III, p. 1255–1256 (F. Babinger) și mai ales „I.A.” sub voce (T. Gökbilgin).

II. În a doua perioadă (1512/20–1575), de la sultanul Selim I pînă la Selim al II-lea (1566–1574) predomină superbe turale ale sultanului Suleiman I Magnificul, sub care arta turcă, pictura și miniatristica luaseră un mare avînt. Aici, autorul semnalează importanța unei turale artistice împodobite la început, în cavitatea Sere, într-un fel și continuînd partea numită *Zemin* în alt fel.

III. A treia perioadă (1575–1625) de la Murad al III-lea la Mehmed al IV-lea, cuprinzînd răstimpul domniei a șase sultani. F. Bayramoğlu observă, pe bună dreptate, că este o perioadă cît se poate de bogată în ornamentația artistică a turalelor turcești. Pe baza unor date din comunicarea lui Al. Bombaci se arată că în această perioadă s-a păstrat în arhivele venețiene o bogată colecție de firme cu turale splendide. Desigur, atît dogii și demnitarii cît și negustorii bogăți ai Republicii lui San Marco dispuneau de suficiente fonduri pentru plata ornamentării. Din această perioadă semnalăm cel mai vechi „Brevet împărătesc” (*Berat-i Hümayun*) foarte frumos împodobit, păstrat în arhivele noastre și anume la secția de manuscrise și documente a Bibliotecii Academiei R. S. România (Sul nr. 90). Este vorba de beratul sultanului Osman al II-lea, din 7 iulie 1618 (1020, regep 24), dat în favoarea lui Mustafa Celebi, fost defterdar de Cipru (Kıbrıs) și apoi numit la defterdariatul de la Dunăre (*Tuna*) în care intră desigur Dobrogea întreagă, raialele Giurgiu (*Yerkököü*), Brăila (*Ibrail*), Cetatea-Albă (*Ak-kerman*), Chilia (*Kili*), Oceaov (*Özi*) etc. Turaua acestui berat este împodobită cu motive florale în roz-trandafiri, albastru-cobalt, roșu, auriu etc. Nu numai monograma, ci și textul este ornat cu auriu, redactat în scrisul elegant Geli-divanî cu cerneală roșie galben-auriu și negru de tuș⁵⁰.

IV. A patra perioadă (1625–1675), cuprinzînd domnia sultanilor Murad al IV-lea și Mehmed al IV-lea, a fost ilustrată cu unele piese arhivistice, artistice lucrate. Autorul face unele precizări și completări interesante la toate acestea.

V. A cincea perioadă se întinde din a doua parte a domniei sultanului Mehmed al IV-lea pînă pe la începutul guvernării sultanului Ahmed al III-lea (1703–1730). Se știe că sub domnia acestui sultan arta și cultura turcă au luat un mare avînt, pînd denumirea de „Lâle devri”, adică „epoca lalelelor”. Desigur, în acest curent s-a integrat și ornamentația splendidă a turalelor epocilor respective.

Referindu-se la prima perioadă de ornamentație, autorul amintește turaua de pe un firman al sultanului Mehmed al II-lea de culoare „lacevert” (albastru-cobalt). F. Bayramoğlu adaugă că în lucrarea lui M. Sertoglu despre Tuğra este reprodus un firman de la sultanul Baiazid al II-lea, din 1503, avînd o tura foarte frumoasă de culoare „lâle”, adică „roșu-carmin”, verde deschis (*açık yeşil*), roz-trandafiriu etc. Mai tîrziu, începînd cu epoca post-suleimanică (1566) s-au asociat și alte culori distincte turalelor de pe firmele turcești ca alb (*beyaz*), albastru deschis (*açık mavi*), argintiu (*gümüş*) și de liliac (*leylâk*). Însă culorile predominante erau cea aurie (*yıldız*) și albastră (*mavi*). Celelalte culori,

⁵⁰ Beratul provine din arhiva familiei lui P. Năsturel, poate chiar de la străbunicul său Udrîște Năsturel.

rămânând în umbră, au devenit subsidiare (*tâli*). Toată bogăția și gama de culori încearcă să imite culoarea naturală a florilor. Cele mai vechi elemente decorative, numite „rumî”, începînd din 1503, sînt prezentate în formă de rămurele de curmale (*hurma*), vîlăstare și mlădițe (*filiz*). Ele se pot ușor grupa în două-trei categorii distincte, în care domină culoarea întunecată (gris) chinezească „nuages chinoise” (bulut) și frunziș de lotus, zis „renceau à lotus” (*hatayi*). Încă din vremea sultanului Baiazid al II-lea se observă ca accesorii ale împodobirii „rumî” și „hatayi”, frunze și crenguțe de curmale, flori de lotus și trandafiri frumoși. Folosirea unor astfel de motive florale se dezvoltă în epoca lui Suleiman I Magnificul: crenguțe, rămurele cu frunze și flori, deosebi de la garoafe zise „Karanfil” (tc.), denumire care s-a încetăținit și în onomastica română. Al. Bombaci apreciază că începînd din 1618, în ornamentarea turalelor se adaugă flori de rodii (tc. *nar*) și lălele de Manissa⁵¹ zise „anémones” (dediþel).

Pentru o mai bună evidențiere a trăsăturilor turalelor, începînd din 1576 se observă folosirea unor „feuilles à lancettes” (tc. *Sazlu*) și, din 1625, ornarea unor cavități ale turalelor cu motive florale stropite cu pete auriu. Folosirea culorilor auriu și bleu-deschis, după Mehmed al II-lea, era limitată numai la primele cavități ale beyzel, iar pe vremea lui Suleiman Magnificul ornamentul se extinde pe toată suprafața turalei. Acest mod de ornamentare se aplică și în timpul lui Murad al III-lea (m. jan. 1595). După sultanul următor, Mehmed al III-lea, s-au folosit și alte sisteme de ornamentare a turalelor: în formă de piramide triunghiulare, legate de coada unui păun (*taus*), socotit atît de autor cit și de E. Kühnel drept „pasărea paradisului” (tc. *Cennet-kuşu*). Prof. Al. Bombaci, bazîndu-se pe lucrarea călătorului italian Pietro de la Valle (1614–1620), emite părerea despre ornarea turalelor turcești cu păun și păunițe. Concomitent cu folosirea ornamentării „rumî” și „hatayi” s-a generalizat așezarea unor buchete de flori în ambele părți ale turalei. Ornarea turalelor cu flori și frunze s-a aplicat după sultanul Suleiman al II-lea (1687–1691).

E. Kühnel și Al. Bombaci, cercetînd ornarea turalelor pînă la 1720, au lăsat un gol de peste două secole pînă la Republica turcă (1923). I-a revenit lui F. Bayramoğlu sarcina de a studia ornarea turalelor din această epocă. Astfel, autorul, lînd în discuție turalele de pe firmamele lui Abdul-Hamid I (1774–1789), arată că cele trei cavități distincte (*sere*, *beyze* și *kol*) au în partea lor inferioară un gol. În același timp, buchetele de flori erau aranjate estetic fie în vase, fie lîngă turale. În ce privește caracteristica ornamentării turalelor sultanului Selim al III-lea (1789–1808), autorul comentează turalele de pe două firmame din anii 1801 și 1802 și de pe un brevet împărătesc (*berat*), din 1831, de la Mahmud al II-lea⁵². Autorul precizează (p. 36) că nici unul din cele opt firmame acordate familiei sale de sultanul Mehmed al II-lea n-au fost ornate cu flori și în culori, ci numai cu cerneală aurie și roșie.

⁵¹ Numit și *Maghnisa*, oraș în Anatolia apuseană, capitala principatului (tc. *beylik*) Saruhan (cf. „E.I.”, t. IV, p. 261–262, art. de V. Minorski).

⁵² M. Guboglu, *op. cit.*, p. 150, 256.

Mustafa al IV-lea, în scurtă sa domnie (15 oct. 1807), a emis, de asemenea, firmame cu „autografe imperiale” (*Hatt-i hümayun*) avînd turala frumos ornate, cu buchete de flori și frunze de trandafir.

De asemenea, într-un firman cu hatt-i hümayun din 1809, al sultanului Mahmud al II-lea, conservat în arhiva palatului imperial Topkapı Sarayı, se observă buchete de trandafiri, lălele și flori albastre.

În încheiere, autorul menționează că, odată cu perioada „tulipelor”, inaugurată de Ahmed al III-lea se inițiază, un curent nou și în ornarea firmanelor cu turala, uneori de o frumusețe naivă (*naif*). Aceasta reflectă, desigur, influența stilului baroc și rococo din apusul european. Autorul nu insistă asupra acestora ci, asociindu-se părerilor lui Al. Bombaci și E. Kühnel, este în căutarea originalității în arta turcă reflectată în multe colecții de firmame din diverse arhive, care așteaptă să fie cercetate.

Urmează o bibliografie cuprinzînd 12 titluri de articole și studii referitoare la cercetarea firmanelor și turalelor. Un rezumat cuprinzător în engleză: „Some Firmans with the Illuminations and with the Sultans' Signatures” (p. 38–41), încheie interesanta contribuție. Socotim că n-ar fi fost de prisos și un rezumat în limbile franceză și rusă.

Expunerea textului turc modern în caractere albe proiectate pe un fond vișiniu este însoțită de cîte un facsimil superb executat în aur și culori vii. Studiul cuprinde 21 de firmame și turala executate în condițiuni grafice admirabile. Le prezentăm în ordinea publicării lor:

1. *Turala sultanului Suleiman I Magnificul din arhiva Topkapı Sarayı* (Istanbul).

2. *Firmanul împodobit cu turala sultanului Mustafa al II-lea*, datînd din 2–12 iunie 1696 (1–10 Za. 1107) (p. 18).

3. *Hatt-i hümayunul lui Mustafa al III-lea*, din 10 iulie 1760 (26 zilkade 1173), cu apostila sultanului: *Mügibince* (tc. *Mücbince*) „amel oluna” (Să se acționeze întocmai), din arhiva Fuat Bayramoğlu (p. 19).

4. *Hatt-i hümayunul lui Abdul-Hamid I*, din 21 mai 1779 (3 cemazi I 1193), cu apostila „Mücbince” „amel oluna”, din arhiva F. Bayramoğlu (p. 20).

5. *Firmanul sultanului Murad al IV-lea*, din 9 oct. 1628 (10 safer 1038), din arhiva F. Bayramoğlu (p. 21), cu apostila „Mücbince” „amel oluna”.

6. *Firmanul sultanului Ahmed al III-lea*, din 26 mai–4 iunie 1694 (1–10 şevvâl 1100), p. 32 (*Berat*).

7. *Firmanul cu Hatt-i hümayun (Autografa imperială) al sultanului Selim al III-lea*, din 22 mai 1793 (11 şevvâl 1207), cu apostila „Mücbince” „amel oluna”, din arhiva F. Bayramoğlu (p. 23).

8. *Firmanul cu Hatt-i hümayun al sultanului Abdul-Hamid I*, din 3 iunie 1788 (22 şâ’ban 1202), cu apostila „Mücbince” „amel oluna”, din arhiva palatului Topkapı Sarayı (p. 24).

9. *Firmanul cu Hatt-i hümayun al sultanului Mahmud al II-lea*, din 1809 (1224 H.), cu apostila „Mücbince” „amel oluna”, din (Arhiva palatului Topkapı Sarayı), p. 25.

10. *Firmanul (recte Beratul) cu Hatt-i hümayun al sultanului Mehmed al IV-lea*, din 16 martie 1675 (19 zilhicce 1085), cu apostila „Berat-ı şerife mücbince” „amel oluna”, din arhiva palatului Topkapı Sarayı (p. 26).

11. *Firmanul (Berat, cu Hatt-i hümayun al sultanului Selim al III-lea*, din 19 iulie 1798 (26 muhar-

rem 1213), cu „Mücbince'amel oluna“, din arhiva F. Bayramoğlu (p. 27).

12. *Firmanul (Berat) cu Hatt-i hümayun al sultanului Selim al III-lea*, din 9 aprilie 1802 (6 zilhicce 1216) cu apostila „Mücbince'amel oluna“, din arhiva F. Bayramoğlu (p. 28).

13. *Firmanul cu Hatt-i hümayun al sultanului Ahmet al III-lea*, din 2 dec. 1770 (recte 1730), (22 cemazi I, 1143), din arhiva palatului Topkapı Sarayı cu apostila: „Emri şerifim mücbince'amel oluna...“ (p. 29).

14. *Firmanul (Berat) cu Hatt-i hümayun al sultanului Mahmud I*, din 2 dec. 1770 (recte 1730) (22 cemazi I 1143), cu apostila „Mücbince'amel oluna“, din arhiva palatului Topkapı Sarayı (p. 30).

15. *Firmanul (Berat) cu Hatt-i hümayun al sultanului Mustafa al IV-lea*, din 15. oct. 1807 (12 şa'ban 1222), cu apostila: „Mücbince'amel oluna“ din arhiva F. Bayramoğlu (p. 31).

16. *Firmanul cu Hatt-i Hümayun şi turaua aurie al sultanului Ahmed al III-lea*, din 13 decembrie 1723 (15 rebî'ül evvel 1136), cu apostila „Mücbince'amel oluna“ din arhiva palatului Topkapı Sarayı (p. 32).

17. *Firmanul (Berat) cu turaua (fără ornament) al sultanului Suleiman al II-lea*, din 7 ian. 1689 (15 rebî' I 1100) (p. 33).

18. „Actul de posesiune“ (*Mülknâme*) al sultanului Ibrahim, din 1641 (1051 H.) din arhiva palatului Topkapı Sarayı (p. 34).

19. *Berat cu turaua aurie al sultanului Abdul-Megid*, din apr. — mai 1659 (Ramazan 1275) p. 35.

20. *Berat cu turaua aurie al lui Abdul-Megid*, din 9 sept. 1907, p. 36.

21. *Beratul sultanului Mustafa al IV-lea*, cu apostila „Mücbince'amel oluna“, (1807) pe coperta a 2-a.

În ceea ce priveşte tehnica de realizare şi compoziţia chimică a cernelurilor nu ştim dacă s-au păstrat reţete speciale. Despre cerneala neagră s-au păstrat unele reţete⁵³. Realizarea miniaturilor şi a turalor, desigur, nu s-a făcut de calemgii (tc. *kalemci*) sau scribi de rînd, ci de pictori sau miniaturişti cu renume. Alături de firmele au fost împodobite cu miniaturi splendide şi numeroase manuscrise. La Biblioteca Muzeului Topkapı Sarayı⁵⁴ din cca. 25 000 de manuscrise ale fostului palat imperial peste 13 000 sînt ornate cu miniaturi turco-arabo-persane executate în condiţiuni optime. Dintre acestea menţionăm superbul album al familiei imperiale otomane care cuprinde scene importante din viaţa sultanilor, unele privitoare şi la relaţiile româno-turce în decursul veacurilor⁵⁵. Este vorba de manuscrisul intitulat: HÜNNERNAME (Cartea mă-

iestriei)⁵⁶, în două volume, la care au colaborat din generaţie în generaţie cei mai buni miniaturişti turci, celebri pictori ai palatului imperial: Arifi, Hazani, Nakkaş Osman, Seyyid Lokman⁵⁷ şi Levni Çelebi⁵⁸ prietenul lui Dimitrie Cantemir⁵⁹, care i-a furnizat portretele sultanilor.

În sfîrşit, o altă problemă ce prezintă interes este faptul dacă turalale sultanilor au avut vreo influenţă asupra monogramelor împărăteşti şi domneşti din statele vecine cu Imperiul otoman, indiferent dacă sînt sau nu ornate. În această privinţă trebuie să amintim interesanta contribuţie a lui Dimitrie Cantemir în crearea, publicarea şi difuzarea monogramei turceşti a lui Petru I cel Mare. Cu ocazia expediţiilor sale împotriva Iranului (1722) Petru I a adresat un manifest, în turcă-arabă-persană (otomană) populaţiilor din Caucaz, spre a le alina de partea Rusiei. Acest manifest are o mare importanţă şi în introducerea tiparului arab în Rusia, fapt semnalat de cercetarea istorică⁶⁰. În fruntea acestui manifest, în caractere arabe⁶¹, există un text „cabalistic“, mult timp rămas enigmatic chiar pentru cercetătorii manifestului. Acesta reprezintă desigur, prima monogramă de gen turcesc a ţărilor ruşi, opera originală a lui Dimitrie Cantemir. Iată textul

⁵⁰ Mss. Bibl. Topkapı Sarayı, fd. Hazine nr. 1 523 şi 1 524, descrise de F. E. Karaîyî, Cat. cit., C.I., Istanbul, 1961, p. 225, n-rele 688 şi 689; o fasciculă publicată în culori de Şevket Rado, cu o introducere de Nigâr Anafarta, sub titlul *Hünnernâme minyatürleri ve sanatçıları* (Miniaturile şi maiştrii operei Hünnernâme), Istanbul, 1969, XII + 43 miniaturi în culori (fol.).

⁵⁷ Pe la 1601 era încă în viaţă. Ca istoriograf a scris cîteva opere istorice, una este intitulată *Oğuzname* (Cronica oguză) mss. Bibl. Naţională din Viena, nr. 1 001, fol. 109 v. — 117 r. Există în microfilm la Arh. St. Buc., colecţia microfيلم Austria. Are o traducere latină intitulată *Seid Locmanî ex Libro Turcico qui Oghuzname inscribitur excerpta* de J. J. W. Lagus (Helsingfors — 1854) folosit ca izvor de mult regretatul prof. acad. Const. C. Giurescu, în rev. „Tomis“ şi ultima sa lucrare „Probleme controversate ale istoriei“, Bucureşti, 1977 şi Mihail Guboglu, în *Crestomaţie turcă... I*, Bucureşti, 1970, p. 309—404 + 2 facs.

⁵⁸ A fost pictorul palatului sub sultanul Ahmed al III-lea. O serie din miniaturile sale superbe au fost inserate în mss. *Surname* de poetul Vehbi, despre viaţa şi operele pictorului Levni Çelebi, amicului lui Dimitrie Cantemir cf. prof. dr. A. Süheyl Ünver, *Ressam Levni. Hayatı ve eserleri*, Istanbul, 1949, „Millî Eğitim Basımevi“ XI + 46 fol. + pl.

⁵⁹ Cf. *Istoria Imperiului otoman. Creşterea şi scăderea lui*, cu note foarte instructive de principele Dimitrie Cantemir, trad. Jos. Hodosiu II, Bucureşti, 1878, p. 233.

⁶⁰ Cf. Vl. Piatniţkii, *K istorii knigopečatnia arabskim şriftom v Evropejskoi Rossii i na Kavkaze...*, Moscova, 1928, p. 132—134 (D. Cantemir): B. A. Krackovskaia, *Epigrafika na arabskim yazıke v Rossii do 1850 — x. gg. în „Sovet. Vostokovedenie“*, 6, Moscova, 1949, p. 277; Mihail Guboglu, *Dimitrie Cantemir — Orientaliste*, în „Studia et Acta Orientalia“, III, Bucurest, 1961—1962, p. 142; A.G. Karimullin, *Voznikovenie Rossisko knigopečatnia arabskim şriftom* (Originea tiparului arab în Rusia), în rev. „Narodi Azii i Afriki“, Moscova, 1969, p. 96 şi urm.; Emil Lozovan, *D. Cantemir et l'expansion russe au Caucase (1722—1724)*, în „Revue des Études Roumaines“, XIII—XIV, Paris, 1974, p. 92 şi urm. şi studiul nostru *Din istoria tiparului arab în Europa*, în vol. *Bibliologie...*, Edit. Acad. R.S.R. (sub tipar).

⁶¹ Are forma unui coşuleţ de flori, fiind executată cu trăsături artistice în scrisul ornament „sülûs“, ceea ce ne arată că D. Cantemir era un bun caligraf şi desenator.

⁵³ Cf. Mihail Guboglu, *op. cit.*, p. 25.

⁵⁴ Cf. Filiz Öğütmen, *XII—XVIII Yüzyıllar arasında Minyatür sanatında örnekler* (Modele de miniaturistică în sec. XII—XVIII), Istanbul, 1966, 48 p. şi Ivan Stchukine, *La peinture Turque d'après les manuscrits illustrés*, 1-ère partie de Suleyman I-er à Osman II, 1520—1622, Paris, 1966, Librairie Orientale — Paul Gethner.

⁵⁵ O miniatură în culori reprezentînd expediţia lui Mehmed I Celebi în Ţara Românească (1416—1417) apud Mihail Guboglu, *Cronici turceşti*, II, Bucureşti, 1974, p. 20—21.

transcris și traducerea acestei interesante monograme: *Petrus ibn Alekseevici ūs-Sultān-ŭl berreyñ eș-șimāiden ve hakan al-bahreyin* (Petrus, fiul lui Alekseevici, sultan a două continente și a două mări de la nord). Aici Dimitrie Cantemir a imitat numele sultanului emitent și al tatălui său, de pe turalele clasice otomane, înlocuind cu Petrus și cu numele tatălui său Alekseevici. În ce privește, însă, formula otomană *(el)-Muzaffer datma* (mereu învingător) a fost înlocuită cu titulatura tradițională a sultanilor care apare, începând din 1468 pe mone-tede otomane⁶². Această formulă sună astfel: *Sultan ŭl-berreyñ ve hakan al-bahreyñ sultan ibn es-Sultan* (Sultan a două continente și han a două mări, sultan fiu de sultan)⁶³. Probabil că Dimitrie Cantemir era în posesia unui galben (*altun*) emis de sultanul Ahmed al III-lea care avea o astfel de formulă⁶⁴. De asemenea, cunoaștem o tura otomană a țarului Nicolae I de pe un salv-conduct (*yol-tezkeresi*) din 1830, semnat de guvernatorul Crimei, Alexandru Kaznacev pentru un medic care călătorea

din Crimeea până în Polonia. Nu este cazul să insistăm asupra acestei turale, documentul fiind publicat de turcologul polon Zygmund Abrahamovic⁶⁵.

Studiul lui Fuat Bayramoğlu, reprezintă o contribuție dintre cele mai prețioase la paleografia și diplomatica turcă-osmană și, întrucât în arhivele noastre⁶⁶ sînt peste 50 de firmane cu turale în culori, el constituie un îndreptar și pentru cercetările noastre de arhivistică, istorie și turcologie.

⁶² Semnat numai cu inițiale Z. A. *La tughra otomane de l'Empereur de Russie*, în rev. „Turcica”. Revue d'études Turques, tome VIII/1, 1976, Paris — Strasbourg, p. 231—245.

⁶³ Firmane în culori cu turale splendid ornate se găsesc și în posesia unor familii cunoscute. De ex. arhitectul Sturza, descendent, din domnii Moldovei cu același nume, dispune de un frumos Firman cu „*Hatt-ı hümayun*” din 18—27 apr. 1827 (evahir Remazan, 1242) cu apostila lângă tughra: „*Mücbince'amel oluna*” acordat de sultanul Mahmud al II-lea lui Ioan Sandu Sturza, vv. Moldovei. Mai ales turaua acestui Hatt-ı Hümayun este superbă, în formă de piramidă unghiulară cu diverse motive florale, cu două semi-lune, în aur. Mai sus se vede un buchet frumos de trandafiri, iar în virf un cap de bou, emblema Moldovei, încadrat într-o coroană de flori și frunze. La demersul lui P. Năsturel, arhitectul Sturza a binevoit să-mi pună la dispoziție această piesă rarisimă pe care am inclus-o în studiul și albumul nostru (cf. *Paleografia și diplomatica turco-osmană*..., Edit. Acad. R.P.R., București, 1958, p. 158, nr. 175 (Rezumat și formule diplomatice) și p. 308—309, facsimil 175).

⁶² Cf. Ibrahim Artuk, *Sikke* (Monedă) în „I.A.”, fasc. 108, Cüz, Istanbul, 1972, p. 632 etc.

⁶³ Ibrahim Artuk și Cevriye Artuk, *Istanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâm Sikkeleri Kataloğu* (Catalogul monedelor islamice din colecțiile și expozițiile Muzeelor arheologice din Istanbul), Cilt. (vol.) II, Istanbul, 1974, p. 608.

⁶⁴ *Ibidem*, op. cit., p. 613, (nr. 1 238).

PREFECTURA JUDEȚULUI VILCEA, vol. I, 1830—1864, Inventare arhivistice, 8, București, 1977, 479 p.

În cadrul acțiunii de publicare a instrumentelor specifice de informare științifică, colectivul Filialei Arhivelor Statului județului Vilcea, format din Cornelii Tamaș, Petre Bordașu și Sergiu Purece, a editat inventarul arhivistic al fondului Prefectura județului Vilcea, 1830—1864. Volumul a apărut sub îngrijirea Serviciului de publicații și valorificare din Direcția generală a Arhivelor Statului, coordonatoare fiind Maria Soveja și Veronica Vasilescu.

Lucrarea cuprinde: *Cuvînt înainte* (p. 3—4), semnat de Ionel Gal, directorul general al Arhivelor Statului, în care se subliniază importanța prezentului volum; *Introducerea* (p. 5—15), semnată de Corneliu Tamaș, directorul Filialei Arhivelor Statului județului Vilcea, unde, după un scurt istoric al instituției creatoare a fondului, Prefectura județului Vilcea, se trec în revistă aspecte ale vieții economice, sociale, politice și spirituale a județului, ce se desprind din materialele documentare; un *Rezumat* în limba franceză (p. 17—18); inventarul propriu-zis al dosarelor (p. 19—437); un *Glosar* (p. 439—442), unde se dau explicații la unii termeni folosiți în cuprinsul rezumatelor; *Indice general* (p. 443—470); *Lista ilustrațiilor* (p. 471—472).

Fondul arhivistic creat de instituția administrativă a județului Vilcea cuprinde 2882 dosare, constituind o bogată și variată sursă de informare pentru istoria județului. Informațiile aflate în dosare cuprind toată gama de probleme ce preocupau pe locuitorii acestui județ de peste Olt.

Astfel, din punct de vedere al situației economice vom găsi informații privitoare la ocupațiile de bază ale locuitorilor. Agricultură ocupa încă primul loc în rîndul acestora. Documentele vorbesc despre suprafețele de pămînt cultivate, producțiile de cereale obținute, introducerea în cultură a cartofului, rapiței, susanului etc., despre dezvoltarea sericulturii, viticulturii — cu podgoria vestită de la Drăgășani. Se găsesc bogate informații referitoare la creșterea animalelor și, legată de această ocupație, la dezvoltarea activității veterinare. Sînt numeroase documente care vorbesc despre păstoriile transilvăneni care-și treceau turmele pe la Cîineni sau prin alte pasuri ale Carpaților.

Datorită bogăției în păduri, s-au dezvoltat exploatarea și prelucrarea lemnului, care constituie o importantă ramură a industriei județului.

Informații bogate conțin documentele aflate în dosarele fondului și despre exploatarea sării (ocupație veche a locuitorilor din zona Ocnelor Mari) și a pietrei de var. În legătură cu aceasta vedem permanentă preocupare pentru modernizarea exploatării.

Bogat ilustrată este și activitatea comercială în cadrul județului. Produsele agricole și industriale, locale și din import, sînt valorificate pe piața internă prin bîlcuiri și tirguri, despre care sînt numeroase știri. Totodată, bine reliefate sînt și schimbările comerciale cu Transilvania.

În dosarele fondului vom afla numeroase știri despre clasele sociale: țărănimea, care constituia principala clasă socială și proletariatul în dezvoltare, legat mai ales de extragerea sării și prelucrarea lemnului. Datorită exploatării arendașilor și proprietarilor, datorită abuzurilor de tot felul au avut loc acțiuni de protest ale țăranilor și lucrătorilor din saline: plîngerii, refuzul de a efectua claca, de a plăti obligațiile față de proprietari, sau refuzul ciocănașilor de a merge la lucru. Interesante pentru studierea fenomenelor sociale sînt numeroasele catagrafii: de boieri de neam, clăcași, robi, lucrători ai salinei, muncitori și plugari, patentari etc.

Dosarele fondului conțin multe informații privitoare la starea sanitară a județului (organizarea carantinelor împotriva epidemiilor, despre spitale, farmacii, stațiuni balneare), la organizarea militară, situația poștelor, învățămîntului, la activitatea de culturalizare, legată de deschiderea de biblioteci și de răspîndirea de publicații.

Multe documente se referă la mănăstirile și bisericile din județ, cum sînt spre exemplu Cozia, Bistrița, Horez și altele.

Dintre principalele momente ale frămîntatului secol al XIX-lea sînt reflectate, în dosarele fondului, revoluția de la 1848, în mod deosebit înfrîngerea acesteia în Muntenia — de către trupele de ocupație turcești și rusești — și în Transilvania, de unde mulți locuitori vor trece în județul Vilcea, precum și Unirea din 1859.

Desigur că informațiile cuprinse în acest inventar sînt mult mai variate și mai bogate și ele nu pot fi enumerate toate aici; am căutat numai să semnalăm celor interesați pe cele mai importante. Introducerea volumului cuprinde mai pe larg unele din aceste informații. Însă, pentru cercetarea și depistarea tuturor aspectelor care interesează, este necesară consultarea volumului, rezumat de rezumat, deoarece indicii nu reflectă în totalitate problemele cuprinse în el. Iată, de pildă, în indicii nu apar: „dijma“, deși în volum este prezentă (nr. 683), „dajdia“, locuitori „dajnici“ (nr. 688, 710), „bătaia“ proprietarilor și arendașilor de către locuitori, ca o formă a luptei de clasă (nr. 990), „posăzi“ (nr. 1157), „medici, doctori“ (nr. 1194, 1198, 1814), „armată națională“ (nr. 1301), „învățători“, plîngerile lor, candidați de — (nr. 1112, 1113, 1200); sau la vocabulele care apar nu sînt prinse toate pozițiile (la „clacă, clăcași“, de exemplu, nu apar nr. 1064, 1072, 1296).

Volumul este însoțit de ilustrații, care redau diferite monumente istorice din județ și documente aflate în fond.

Asemenea lucrări ușurează foarte mult sarcina cercetătorilor și exemplul arhivistilor vilcenii poate constitui un imbold și pentru arhiviștii altor filiale în elaborarea de lucrări similare.

ELENA CIUCA

INDRUMĂTOR ÎN ARHIVELE STATULUI — JUDEȚUL CONSTANȚA, București, 1977, 244 p.

După apariția valoroasei culegeri de „Documente privind istoria Dobrogei 1830—1877”, Direcția generală a Arhivelor Statului oferă în primul rând cercetătorilor istoriei țării românești dintre Dunăre și mare, un util instrument de lucru, un îndrumător în Arhivele Statului din Constanța (Editarea lucrării s-a făcut sub îngrijirea Serviciului Publicații din D.G.A.S. Coordonator: Veronica Vasilescu, arhivist principal. Autori: Marin Stanciu, Aurelia Răducănescu, Maria Iacob, Maria Boia) al treisprezecelea dintr-o prestigioasă serie — Îndrumătoare arhivistice — al cărei titlu este mai sărac decât conținutul dintre coperte.

Este adevărat că o parte a fondurilor arhivei din Constanța erau cunoscute din lucrările publicate în reviste de specialitate, din sinteza privind mișcarea muncitorească și comunistă din județul Constanța, precum și din numeroasele comunicări științifice și alte lucrări, dar o expunere integrală a acestor fonduri, informare și îndrumar în același timp, se impunea.

Materialul arhivistic privește ultimul secol, care reprezintă pentru Dobrogea, ca și pentru întreaga țară, perioada cea mai dinamică, mai plină de înfăptuiri din istoria sa.

Îndrumătorul ne prezintă cele 7 categorii de fonduri și colecții, după un model pe care îl găsim bun. Într-o primă parte, a prezentării fiecărui fond, se face un scurt istoric al instituției care l-a creat și a lui însuși și se enumeră problemele la care se referă materialul arhivistic. Într-o a doua parte se dau cîteva indicații bibliografice și se dimensionează cantitativ fondul, indicîndu-se anii extremi, numărul de unități arhivistice și numărul de inventar, date foarte utile cercetătorului.

Este greu de făcut o cit de succintă prezentare a fondurilor arhivei, dar, oricum, se impune a ne referi la cele mai bogate, pentru că importanța materialului este judecată în funcție de ceea ce caută fiecare cercetător.

Din cît cunosc această arhivă și după cum reiese din lucrare, materialul cel mai bogat privește județul Constanța în general și multe dintre localitățile lui — fondurile primăriilor orașenești și comunale, precum și fondurile unor întreprinderi industriale, comerciale, transporturi, învățămînt.

Acestea sînt materiale care reflectă, la scară regională, situații general naționale utile pentru scrierea monografiilor sau ilustrarea cu exemple locale, a Muzeului, lucrării științifice sau a lecției de istorie.

Sînt însă unele fonduri care depășesc prin natura instituției care le-a creat cadrul regional și prezintă interes deosebit pentru întreaga Dobroge (fondul Parchetului General al Curții de Apel) sau chiar

mai mult, și pentru Brăila și Ialomița (în diversele lui ipostaze, fondul Inspectoratului Muncii Constanța).

Cele mai valoroase prin specificitatea dobrogeană a instituțiilor de la care provin, sînt fondurile Direcției Navigației Maritime Constanța, Căpitănia portului Constanța, a portului Mangalia și Direcția generală a Canalului Dunărea—Marea Neagră.

Bogăția și varietatea documentelor acestor fonduri deschide un cîmp larg cercetătorului vieții noastre comercial-maritime, a marinei române, făcînd din Arhivele din Constanța, arhivă centrală pe această temă. Cu atît sînt mai valoroase aceste fonduri cu cît au în general lipsuri mici. Numărul de dosare al acestor fonduri este de aproape 5 000.

În sfîrșit, dată fiind așezarea județului, poartă la lume, pe care o oferă prin marea său port, dialogul multilateral și intens cu lumea, înfîlirea celor mai diverse echipaje și a oamenilor cei mai diverși, se impunea o atenție deosebită din partea organelor specializate ale statului și parte a rezultatelor unor asemenea activități se găsesc consemnate în Arhivele Statului din Constanța.

O colecție de planuri și hărți, o altă de sigilii și de registre de stare civilă completează scurta expunere a fondurilor acestei arhive.

Aspectele de istorie locală, națională și universală, ilustrate în depozitele de la Constanța, merită o atenție mai mare din partea specialiștilor.

Publicarea acestei lucrări, contribuie la evidențierea dimensiunilor istorice și economice ale Dobrogei, în cadrul național, la potențarea ilustrării urmărilor pozitive pentru această parte de țară și pentru România în totu ei, a reîntoarcerii Dobrogei la vatra strămoșească.

Pe de altă parte, s-ar putea stimula activitatea de întocmire științifică a monografiilor localităților dobrogene. Lucrarea întocmită cu atîta dăruire de micul colectiv de arhiviști din Constanța este o lucrare sobră și riguroasă științifică.

Ea se încheie printr-un complex indice general, care invită la pătrunderea dincolo de text, spre fondurile pline de viață ale arhivei.

O listă impresionantă de publicații apărute în ultimii ani sub egida Direcției generale a Arhivelor Statului constituie și un instrument de lucru, dar și un indubitabil argument privind activitatea generoasă și responsabilă pe care această instituție națională o depune pentru dezvelirea valorilor inestimabile ale arhivelor din România, necesare scrierii marelui adevăr al existenței noastre dintotdeauna pe pămîntul strămoșesc.

În acest cadru, publicarea „Îndrumătorului în Arhivele Statului Constanța” constituie o reușită certă.

DUMITRAȘCU GHEORGHE

Marion Chirulescu, Elisabeta Negulescu, Gheorghe Maxim, Mihai Rachieru, 1907 ÎN JUDEȚUL PRAHOVA, Ploiești, 1977, 80 p.

La împlinirea a șapte decenii de la marea răscăală a țăranilor din 1907, memorabil eveniment al istoriei luptelor sociale, Biblioteca județeană „N. Iorga” și Arhivele Statului, Filiala Prahova au realizat — ca omagiu adus celor care s-au jertfit în urmă cu 70 de ani — un „documentar” intitulat „1907 în județul Prahova”.

Adresîndu-se iubitorilor de istorie, cercetătorilor, cadrelor didactice, activiștilor de partid, documentarul elaborat de Marian Chirulescu, Elisabeta Negulescu, Gheorghe Maxim și Mihai Rachieru, cuprinde în paginile sale un succint studiu despre desfășurarea răscăleii, precum și cronologia evenimentelor din 1907 în județul Prahova.

Prin publicarea unui număr de 20 de documente inedite și prin includerea inventarului documentelor existente în Arhivele prahovene autorii ilustrează modul în care, manifestându-se cu dirzenie, locuitorii județului Prahova au participat activ la luptele pentru libertate socială. În decursul istoriei, pe meleaguri prahovene au avut loc — se menționează în lucrare — răscoalele călărașilor — în 1623, ale seimenilor — în 1655, nemulțumirile din 1788 îndreptate împotriva lui Vodă Mavrogheni, răscoalele din 1864 din Băicoi, cele din 1865 de la Comarnic, Dărmănești, Puchenii Mari, Măgureni, Tîrlești, apoi răscoalele din 1888, toate acestea culminând cu frământările țărănești din primăvara anului 1907, atestate pe tot cuprinsul județului Prahova.

Textele citate din documentele de partid și de stat, din expunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu, din lucrări și ziare ale vremii, precum și bibliografia selectivă recomandată, oferă cititorilor un amplu tablou al desfășurării răscoalei, reliefându-se

etapele și formele de luptă, solidarizarea clasei muncitoare și a intelectualilor chiar, cu țărănimea răscolată, ecoul stîrnit peste hotarele țării, ca și reflectarea răscoalei în literatură și artă.

Totodată, se evidențiază pregnant contribuția prahovenilor, în contextul general al ridicării la luptă în întreaga țară a țărănimii române, alături de forțele progresiste ale societății pentru răsturnarea vechii orînduirii.

Așa cum se apreciază în Programul partidului nostru, răscoala din 1907 „a dezvoltat marile energii revoluționare ale țărănimii, care a înscris în acel an una din paginile glorioase ale luptei sociale a poporului român. În cursul desfășurării răscoalei din 1907 s-au manifestat pentru prima dată în mod activ colaborarea și solidaritatea în luptă a muncitorimii cu țărănimea, prevestind zorii alianței muncitorești-țărănești ce avea să devină cea mai puternică forță socială și politică a societății noastre”.

ELENA GHEORGHE

Nicolae Ciachir, **RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚA ROMÂNIEI ÎN CONTEXTUL EUROPEAN**, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, 341 p.

Preocupat în chip deosebit de studierea evenimentelor generate și legate de evoluția problemei orientale în secolul al XIX-lea, Nicolae Ciachir ne-a oferit, prin prezenta lucrare, un frumos rod al unei laborioase activități.

După cum rezultă din consultarea bogatului aparat critic pentru alcătuirea lucrării la care ne referim, autorul a studiat un impresionant număr de documente inedite și editate, punând astfel în circulație o serie de informații noi care, fle au îmbogățit problematica temei discutate, fie au întărit tezele cunoscute. Un merit notabil al autorului, bun cunoscător al limbilor slave și balcanice, constă în faptul că a cercetat temeinic arhivele atât din țară cit și din Iugoslavia, Bulgaria, Albania, Grecia și Uniunea Sovietică. Astfel a reușit să obțină și să redea o imagine completă, a dinamicii faptelor și situațiilor din întreg sud-estul Europei în anii 1848—1849 și 1875—1878, adică în momentele cruciale ale epocii — revoluția burgheză-democratică și apogeul crizei orientale.

Din consultarea aparatului critic și a subcapitolului „Istoriografia problemei” (p. 14—45) rezultă indubitabil că autorul are o solidă informație bibliografică, fiind la curent cu marea majoritate a publicațiilor slujitorilor muzei Clio care au scris în direcția temei abordate în cazul de față. Această situație i-a permis istoricului Nicolae Ciachir să selecteze, cu multă siguranță, documentele care au interesat prin inedit sau prin pondere și să redea pasajele cele mai semnificative, convingătoare pentru cititor din imensa literatură de specialitate parcursă. Astfel, din primul moment, lucrarea se impune prin înaltul nivel la care se găsește informația, ceea ce denotă un profund spirit de răspundere din partea autorului.

Planul conceptual al lucrării ne reține atenția prin modul de alcătuire și prin viziunea personală asupra evenimentelor. Din primul capitol intitulat „Crisa balcanică dintre anii 1875—1878, punct culminant al problemei orientale din secolul al XIX-lea” (p. 7—45) reiese clar că nu lupta dintre marile puteri

europene a fost determinantă pentru declanșarea unei noi faze a problemei orientale, ci că lupta de eliberare a popoarelor din Peninsula Balcanică a constituit factorul motor major care a impus-o.

Succedindu-se logic, capitolul al II-lea, intitulat „România factor activ în lupta pentru emancipare națională a popoarelor din Balcani până în 1875”, (p. 46—119) arată convingător că România a avut un rol important în cadrul luptei de eliberare a popoarelor din sud-estul Europei, că începutul acțiunii pentru înfringerea Sublimei Porți nu a aparținut unei mari puteri sau mai multora. Pentru înfrimarea rolului determinant în evenimentele din Balcani al marilor puteri europene în special Rusia, Austria, și Franța — autorul a urmărit dinamica evenimentelor dintre războaiele ruso-turce desfășurate în anii 1828—1829 și 1877—1878. Bazându-se pe datele conținute de documentele contemporane, autorul a arătat că permanent teritoriul României a fost o „gazdă activă a mișcării de eliberare din Balcani” (p. 46—57). Relevarea faptului că românii au sprijinit și au impulsioneat lupta de eliberare a popoarelor balcanice ca pe un element constitutiv al propriei lor acțiuni de emancipare de sub dominația Imperiului otoman, reiese clar în momentul în care se tratează „caracterele revoluției din 1848 în sud-estul Europei” (p. 58—72), un adevărat punct culminant pentru lămurirea pe plan spiritual a căilor ce trebuiau urmate. Este semnificativă prezentarea Bucureștilor ca „ultimul avanpost al revoluției” (p. 58—62), în această parte a continentului, iar „misiunea lui Bălcescu la Atena, Belgrad și Constantinopol” (p. 63—70) ca o acțiune ce a precizat „idealurile comune ale patrioților din țările balcanice (p. 58—72). Continuînd firul logic al expunerii, autorul marchează însemnătatea războiului Crimeii pentru sud-estul Europei. În legătură cu unirea Principatelor Dunărene și constituirea statului modern România, N. Ciachir demonstrează că rolul principal la Conferința de pace de la Paris nu l-a avut Franța sau altă mare putere, ci activitatea patrioților români aflați în emigrație (p. 73—84).

Evidențierea influenței constituirii statului modern România și a reformelor înfăptuite în timpul domniei lui Al. I. Cuza (p. 84–94) în întreținerea spiritului revoluționar al popoarelor balcanice din centrele aflate pe teritoriul românesc (p. 84–88) arată limpede lectorului un element deosebit: focarul luptei de independență al popoarelor balcanice nu s-a aflat pe teritoriul unei mari puteri europene așa cum s-a susținut în trecut, ci în spațiul carpato-dunărean.

În capitolul „Sud-estul Europei, obiectiv central al diplomației europene de la răscoala din Bosnia și Herțegovina până la începutul ostilităților militare ruso-turce” (p. 120–165) se prezintă și se argumentează că în acel moment au fost părăsite celelalte probleme majore ale continentului cum a fost spre pildă tensiunea franco-germană și că toate forțele au fost dirijate spre sud-estul Europei unde ardea „focul insurecțional”.

Tratarea războiului ruso-turc (1877–1878 (p. 166–222) care de facto ar trebui numit ruso-român-turc, eveniment cărui autorul i-a dedicat numeroase alte studii, a pus în fața noastră o pertinentă analiză a situației armatelor tuturor forțelor beligerante. În același timp prin prezentarea planurilor de campanie s-a dat o explicație veridică pentru alegerea cimpurilor de război, a luptelor și a ponderii lor pe plan diplomatic. (p. 195–211). În fine, este sugestiv pus în lumină aportul armatei române, eroismul ei care a fost determinant pentru obținerea victoriei împotriva Sublimei Porți (p. 178–184; 211–222).

Consecințele războiului au fost tratate cu profunzime în capitolul „De la San-Stefano la Berlin” (p. 223–279). După trecerea în revistă a eforturilor diplomației românești, sârbe, muntenegrene și grecești pentru obținerea unei păci echitabile (p. 229–243) este prezentată impunerea tratatului de la San-Stefano de către țările care a încercat prin acest act să domine Europa (p. 229–250). Autorul arată că diplomația europeană a intrat „în alertă” (p. 250–263) și a silit Rusia, în realitate un stat slab fără putință de a lupta cu marile țări capitaliste din Europa occidentală, să cedeze în fața presiunilor care s-au exercitat asupra ei. Rezultatul tratatelor diplomatice a fost Congresul de la Berlin care a

restructurat echilibrul de forțe și harta politică a sud-estului Europei, având menirea și de a încheia criza orientală dintre anii 1875–1878.

În capitolul final „Revenirea Dobrogei la aria de viață a poporului român” (p. 280–297) autorul analizează situația pământului dintre Dunăre și Marea Neagră în pragul secolului al XIX-lea până la unirea lui cu România (p. 280–291), argumentând solid că pământul dobrogean este un străvechi teritoriu românesc, deci trebuia să revină României.

Caracterizând participarea românilor la războiul din 1877–1878, N. Ciachir precizează că dobândirea independenței României, „a fost rodul luptei maseilor largi populare, al muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, al luptei cercurilor înaintate ale burgheziei și a principalelor clase și pătri ale societății, a fost opera întregului popor, a întregii națiuni” (p. 300), pe parcursul paginilor cărții nuanțând cu multă sensibilitate aportul fiecărei categorii sociale în parte.

În final, dorim să remarcăm structura judicioasă a lucrării pe care o prezentăm. Textul alcătuit din 296 pagini este însoțit de 25 fotografii cu valoare de document, care sprijină cuvântul scris și dau posibilitate lectorului, mai mult sau mai puțin avizat, să cunoască figurile unor personaje marcante ale epocii.

Credem că însoțirea textului de anexe și index constituie un alt element pozitiv al lucrării. Astfel cartea poate fi un util și facil instrument de lucru pentru orice istoric sau doritor de a se lămurii în domeniul problematicei ridicate de războiul de independență.

Regretăm că nu am întâlnit în cuprinsul lucrării un set de hărți care ne-ar fi putut elucida spațial dinamica procesului evolutiv din sud-estul Europei în timpul frământatei crize orientale dintre anii 1875–1878. Poate într-o ediție viitoare a lucrării materialul cartografic atât de util istoricilor nu va lipsi.

Nu putem încheia rîndurile de față fără a aprecia densa carte a istoricului Nicolae Ciachir ca pe o lucrare de referință relativă la istoria sud-estului Europei și asemenea ei am dori să avem cit mai multe altele.

RADU ȘTEFAN CIOBANU

Nestor Vornicescu Severineanu, O CRONICĂ A RĂZBOIULUI PENTRU INDEPENDENȚĂ, București, 1976, 49 p. + 24 foto.

Aniversarea unui secol de la cucerirea independenței de stat a constituit și o preocupare asiduă a diferiților cercetători de a căuta, a găsi, a da în cercetare și a face cunoscut publicului noi documente despre războiul din 1877. Fie că este vorba despre cele aflate în unele instituții dar care au fost mai puțin cercetate, fie despre cele aflate la diferite persoane, căutările au oferit, nu de puține ori surprize plăcute, găsindu-se scrisori, fotografii, însemnări, amintiri și alte categorii de documente.

Grija tuturor celor care le-au păstrat ca amintiri scumpe de familie merită laude. În același timp și preocuparea celor ce le-au adus la cunoștință publicului, fie prin intermediul unor studii și articole, fie al unor lucrări de sine stătătoare, se cuvine să capete din partea cititorilor laudele cuvenite și în același timp dorința de a da la iveală noi și noi

documente ce se mai află știute sau menținute pe la diverse persoane sau instituții.

Dintre cele publicate recent, două mi-au reținut atenția atât ca genuri de documente cât și ca proveniență. Astfel, sub îngrijirea cunoscutului cercetător și publicist Nestor Vornicescu Severineanu, se dă publicității una dintre primele lucrări închinete războiului de independență din 1877.

Deosebit de semnificativ este faptul că această cronică a fost scrisă la sfârșitul lui mai 1878, în anul în care se terminase războiul, de un învățător Ștefan T. I. Cotigescu, dintr-un sat din județul Dolj, județ care în timpul războiului a jucat un rol important. Cronică a fost scrisă pe paginile albe dintr-o evanghelie ce se păstrează și astăzi în biserica dintr-o comună vecină celei în care s-a scris.

Deși ca întindere nu este mare (numai 11 pagini) sînt expuse principalele evenimente, precum și cursul operațiunilor militare, ce au avut loc, începînd din aprilie 1877 pînă în februarie 1878 „pentru ca să fie de suvenir la toți cei ce vor a ști eroismul neamului său, și întîmplările ce au fost”.

Semnificativ este însuși titlul: „Narațiune despre urmarea resbelului ruso-româno-turcesc din anul 1877”. În conținut sînt consemnate (și unele comentate) întîmplări de însemnătate hotărîtoare pentru mersul războiului, acțiunile eroice ale ostașilor

români la Grivița, Plevna, Rahova, Vidin etc. Se poate vedea din descriere că autorul „Narațiunii” a folosit nu numai știrile de la martorii oculari sau transmise de la cei ce le cunoșteau de la aceștia, ori amintirile sale, ci și presa vremii. Aceasta face ca să fie o lucrare bogată nu numai de amintiri.

Această lucrare arată că sînt încă multe informații istorice știute numai de contemporanii evenimentelor, așteptînd ca să fie găsite și făcute cunoscute marelui public.

Gherasim Cristea-Piteșteanu, **RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ ÎN DOCUMENTELE EPISCOPIEI RÂMNICULUI ȘI ARGEȘULUI**, Rimnicu-Vilcea, 1977, 105 p. + 38 foto.

Pasionatul și harnicul căutător de informații istorice Gherasim Cristea-Piteșteanu și-a consacrat o parte din timp cercetării arhivelor instituțiilor pe care o servește și găsirii acelor documente care, strînse într-un volum, să arate cum și „bătrîna ctitorie ecleziastică” și slujitorii ei și-au adus obolul la marile eforturi ale poporului român în războiul din 1877.

Un loc însemnat îl ocupă informațiile despre participarea materială concretă la sacrificiile făcute pentru cucerirea independenței. Astfel, au fost puse la dispoziție spații pentru adăpostirea unor unități și depozite militare. Unele documente din volum ilustrează, de asemenea, faptul că o contribuție

meritorie a fost adusă la donarea și stringerea de ofrande și bani pentru susținerea armatei române.

Avînd în vedere specificul instituțiilor ecleziastice la care se referă documentele este de amintit sprijinul dat pe linie sanitară, personalului lor înrolîndu-se în serviciile medicale și lucrînd la spitale. Pentru contribuția adusă au primit mulțumiri, iar o parte și decorații.

Apariția volumului de documente, rod al „dorinței de a nu se pierde nimic din ceea ce se cuvine să se știe despre noi” poate fi un exemplu și pentru alții, de a face cunoscut publicului orice documente care conțin informații istorice despre poporul român indiferent de locul unde se păstrează.

VASILE ARIMIA

Ștefan Năstăsescu, Florica Dumitrică, Gheorghe A ROMÂNIEI. 1877—1878, Ploiești, 1977, 136 p.

În cadrul manifestărilor ocazionate de jubileul centenarului independenței de stat a României, Biblioteca județeană „N. Iorga” și Filiala Prahova a Arhivelor Statului au realizat lucrarea „Independența de stat a României. 1877—1878”, în care sînt inserate informații reprezentative despre războiul din 1877—1878 și despre contribuția prahovenilor la acest mare eveniment din istoria poporului nostru, adresîndu-se — așa cum se menționează în „Cuvînt înainte” — publicului larg cititor, iubitor de istorie, fiind mai ales utilă elevilor, profesorilor, activiștilor culturali, cercetătorilor.

Din cuprinsul lucrării semnalăm mai întîi studiul „Contribuția prahovenilor la războiul pentru cucerirea independenței de stat” (p. 9—32). Locuitorii acestor meleaguri, ca de altfel întregul popor — arată autorii — au dat dovadă de un adevărat patriotim, contribuind cu tot ce le-a stat în putință la dobîndirea independenței. În afară de rechiziții și transporturile militare organizate de stat, au contribuit cu numeroase subscripții bănești pentru cumpărări de arme și cu diferite ofrande (alimente și îmbrăcăminte) pentru armată. La acestea se adaugă participarea de unități militare al căror efectiv era recrutat în totalitate sau în parte din județul Prahova. Pentru multiplele aspecte ale aportului prahovenilor stau mărturie citatele și trimiterile la documentele, atît edite cît și inedite, aflate la Arhivele Statului Ploiești și București.

Astfel dintr-un tabel centralizator rezultă că „prahovenii au contribuit cu 5 703,65 lei, 234 berbeci și oi, 6 boi și vaci, 63 cai, 16 hl. fasole și alte legu-

Maxim, Mihai Rachieru, **INDEPENDENȚA DE STAT**

me, 41 hl. grîu, 78 hl. orz, 679 hl. porumb, 3 158 kg. brînză și cașcaval, 334 kg. făină și mălai, 50 buc. pînă, 7 500 kg. fîn, 3 care, iar din punct de vedere vestimentar cu 17 cojoace, 222 flanele, 87 kg. scame, 804 feșe și alte obiecte de legat rânjiți, 540 m. pînză, 12 așternute, 8 obiecte de îmbrăcăminte, precum și suma de 80 946,50 lei pentru cumpărarea de arme” (p. 10).

Participarea unităților militare prahovene la războiul antiotoman s-a realizat în cadrul regimentului 7 Dorobanți, regimentului 4 Călărași, regimentelor 1 și 6 linie precum și batalionului II vînători. Autorii urmăresc și redau pe bază de documente modul în care prahovenii au contribuit pe front prin faptele de arme și jertfele de sînge în luptele de la Plevna, Opanez, Vidin.

De asemenea, sînt evocate, fiind citate mărturiile elogioase ale contemporanilor, faptele vitejești ale eroilor prahoveni al războiului neafrînării: Alexandru Candiano-Popescu, Grigore Ion, Dumbrăvescu George, Papazoglu Nicolae, Savaiol Constantin, Radu Pirvan, Nicolae Toader, Teodorescu Stan, Mihalache Nae, Costea Costache, Constantin Dumitru, Ionescu Matei, Duță Gheorghe, Costăchioaia Oancea, Gheorghe Sain Gheorghe, Constantin Ulescu și mulți alții.

Pentru un plus de documentare, în lucrare se găsește și inventarul documentelor referitoare la contribuția prahovenilor la dobîndirea independenței de stat a României, aflate la Arhivele Statului București și Ploiești.

În structura lucrării, pentru marcarea rolului și locului aportului prahovenilor la dobândirea independenței de stat ca expresie a eforturilor generale ale tuturor românilor, se include și o culegere de texte și citate privind importanța războiului pentru independență apărând din recente documente de partid, ale istoriografiei românești din presa internă și externă a vremii, precum și o scurtă culegere de versuri inspirate de acest epocal eveniment din istoria poporului nostru.

Dan Cernovodeanu, **BIBLIOGRAFIA HERALDICII ROMÂNEȘTI**, Biblioteca Muzeologică, București, 1977, 90 p.

La îndemina istoricilor și a specialiștilor care se preocupă de științele auxiliare ale istoriei a fost pus un nou și util instrument de lucru: „Bibliografia heraldicii românești” elaborată de cercetătorul Dan Cernovodeanu, membru fondator al Comisiei de heraldică, genealogie și sigilografie de pe lângă Institutul de istorie „N. Iorga”.

Editată în 1977 de Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România, sub auspiciile Academiei de Științe Sociale și Politice, avind un cuvânt introductiv semnat de profesorul dr. Florian Georgescu, Bibliografia heraldicii românești constituie un nou succes al științei istorice din țara noastră ce va contribui la progresul științelor auxiliare tratând diferitele domenii ale heraldicii.

Informațiile cuprinse au fost grupate de autor în următoarele capitole: A. Heraldica; B. Heraldica sigilară; C. Heraldica monetară; D. Vexilologie heraldică; E. Lucrări genealogice cu descrieri sau reprezentări de steme; F. Alte lucrări conținând descrieri sau reprezentări de steme; G. Lucrări bibliografice.

Capitolele indicate (cu excepția ultimului) se subdivid astfel: I. Lucrări generale; 2. Steme domnești; 3. Stemele familiilor princiere; 4. Steme de boieri muntani, moldoveni și nobili români transilvăneni; 5. Steme ecleziastice; 6. Steme de județe, municipii și orașe.

Lucrările încadrate în fiecare din aceste categorii sunt redată în următoarea succesiune: a) Țara Românească; b) Moldova; c) Țara Românească și Moldova; d) Transilvania; e) România.

„Bibliografia heraldicii românești” în care sînt menționate lucrările elaborate în domeniile științelor auxiliare menționate, de la primele încercări pînă la publicațiile din epoca noastră, reflectă evoluția științei heraldice în România, evidențiază ansamblul preocupărilor specialiștilor români în domeniul acestor discipline, scoate în evidență modul în care izvoarele heraldice românești sînt prezentate și popularizate dincolo de granițele țării. Analiza atentă a lucrărilor incluse ne permite să constatăm progresul evident al heraldicii românești în perioada contemporană, progres concretizat pe de o parte în elaborarea unor studii de ansamblu asupra evoluției științei și artei blazonului din țara noastră, iar pe de altă în diversificarea problematicii abordate și cercetarea analitică a unor însemne ce pot oferi date noi în descifrarea proceselor sociale.

Sînt date pentru fiecare lucrare referințele bibliografice necesare, uneori autorul adăugînd elemente de detaliu ce orientează cititorul asupra conținutului lucrării.

Lucrarea se încheie cu o amplă bibliografie tematică cuprinzînd peste 200 de titluri de lucrări, studii și articole de specialitate sau reflectînd evenimentele în literatură și artele plastice.

Alături de documentarul „1907 în județul Prahova”, lucrarea privind dobîndirea independenței de stat a României reprezintă un reușit și util instrument de lucru pus la îndemîna tuturor cititorilor.

ELENA GHEORGHE

Remarcăm faptul că sînt inserate, pe lângă contribuțiile românești, lucrările editate în străinătate care includ steme aparținînd sau atribuite țărilor române ori referiri la izvoarele și cercetările heraldice românești. Evidențiem preocuparea autorului pentru a cuprinde în bibliografia elaborată, pe lângă titlurile referitoare expres la un anumit domeniu al heraldicii, și lucrări (cronici, studii de istorie etc.) cu caracter general în care se găsesc informații sau reprezentări heraldice.

Sugerăm autorului, în cazul unei reeditări a lucrării, să reflecteze asupra următoarelor aspecte care, după părerea noastră, pot contribui la ridicarea nivelului științific al bibliografiei elaborate:

1. alcătuirea unui indice de autori (eventual unul general incluzînd și denumirile de localități și instituții) fapt ce va contribui la creșterea valorii lucrării sale;

2. să se renunțe la gruparea materialelor în cele două categorii (lucrări și studii, articole) deoarece nu există criterii certe pentru încadrarea într-o grupă sau alta. De altfel chiar în „Dicționarul limbii române”, în definirea noțiunilor „lucrare”, „studiu” și „articol” nu există o deosebire categorică. Analizînd componența celor două categorii în bibliografia pe care o prezentăm constatăm că elementul cel mai evident al încadrării într-o grupă sau alta este numărul de pagini, ceea ce nu este, după părerea noastră, concludent;

3. să se traducă pentru toate pozițiile titlurile lucrărilor elaborate în limbi străine;

4. în selectarea informațiilor incluse să nu se omită contribuțiile privind cele mai vechi aspecte dintr-un domeniu. Exemplu: în privința sigiliilor de dregători n-a fost cuprins studiul lui M. Regleanu, *Sigiliul lui Cernica mare vornic*, tratînd cel mai vechi sigiliu de la o astfel de dregătorie;

5. să se trateze la un loc stemele domnești cu cele ale familiilor princiere, căci între acestea există o legătură indisolubilă;

6. întrucît fenomenul heraldic cuprinde și decorațiile, considerăm necesar a se include într-un capitol aparte, lucrările din domeniul insignologiei.

Apreciînd eforturile deosebite ale autorului pentru editarea acestei bibliografii ne exprimăm speranța că se vor alcătui bibliografii independente pentru fiecare dintre disciplinele auxiliare ale istoriei, cu atît mai mult cu cît progresul continuu al acestora impune o informare permanentă a specialiștilor din țară și străinătate asupra problematicii abordate.

MARIA DOGARU

Constantin C. Giurescu, **PROBLEME CONTROVERSATE ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ**, Edit. Albatros, București, 1977, 176 p.

Sub semnătura regretatului academician Constantin C. Giurescu a apărut, în Editura Albatros, volumul „Probleme controversate în istoriografia română”, realizare importantă având în vedere complexitatea problematicii unei astfel de lucrări, puterea de cuprindere, documentarea amplă, la zi și aria întinsă de investigație, ce o solicită. În opera științifică a marelui cărturar de peste 350 de lucrări, caracterizată prin consecvența preocupărilor multilaterale de a restabili cât mai exacte faptele trecutului, de a explica dezvoltarea istorică pornind de la o multitudine de factori, ultima sa carte — prin reliefaarea rezultatelor unor cercetări și reflecții istorice de șase decenii pune la îndemina tuturor celor care doresc și caută să cunoască istoria poporului nostru, un excepțional instrument de lucru.

„N-avem pretenția de a fi rezolvat toate problemele — mărturisește autorul. Ceea ce urmărim este să contribuim la rezolvarea controverselor, făcând apel la unele informații trecute cu vederea de predecesori, evitând ideile preconcepute și ținând seama de unele realități permanente ale vieții economice și sociale”.

Redactată într-o formă accesibilă pentru toate categoriile și vîrstele de cititori, lucrarea interpretează cu deosebită putere de pătrundere un amplu material documentar, reconstituie cu remarcabilă minuție și putere de evocare aspecte ale relațiilor politice din lumea evului mediu, ale vieții sătești și orașenești, prezentînd în general, puncte de vedere originale.

Remarcăm de la început o concentrare mai mare a atenției asupra aspectelor ridicate de secolele de început ale statelor feudale, românești. Considerînd problema organizării fiscale în secolul al XIV-lea ca un aspect esențial al vechii noastre organizări administrative, autorul ajunge la concluzia că Țara Românească, precum și Moldova, dispuneau de un aparat administrativ fiscal cu reprezentanți în toate satele țării. Aceștia constituiau în același timp grosul armatei permanente (curtenii), dar și cei ce transmiteau știrile de la domnie și spre domnie (p. 12).

Existența unui astfel de aparat centralizat, dovedită de numeroase documente puse în evidență de autor, lămurește și faptul că nu putea fi vorba de o „fărămițare feudală” înainte de Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, ci doar de o divizare a boierimii în tabere adverse, cu toată gama consecințelor pentru viața politică și economică. Prin demonstrația logică profesorul Const. C. Giurescu contestă astfel teoria „luptei pentru centralizarea statului feudal din a doua jumătate a secolului al XV-lea, teorie la baza căreia stătea ideea preconțuită a caracterului patriarhal și rudimentar al domniei în primul său secol”.

O altă problemă care face obiectul unei analize aprofundate a documentelor este „caracterul economiei românești” din secolele XIV—XV. Cunoșcînd un schimb activ de produse atît în diferitele ținuturi locuite de români, cît și în statele vecine, precum și o circulație monetară vie, economia românească nu era nicidecum o economie naturală. Temeiul acestei economii era largă activitate a țăranilor, creșterea vitelor constituind principalul izvor de

venit bănesc care asigura plata birului, procurarea articolelor necesare din țiguri. Numeroasele tezaure monetare descoperite în urma săpăturilor arheologice, privilegiile comerciale acordate de domnitori, alte documente înseamnă tot atâtea dovezi ale existenței economiei de schimb și circulației monetare.

„Așezămîntul” sau „legătura” lui Mihai Viteazul a constituit una din problemele cele mai controversate. Lucrarea, fără a fi polemică, redă punctele de vedere apărute în toate marile sinteze de istorie. Începînd cu cea a lui Nicolae Bălcescu și, interpretînd un larg material documentar, conchide că Mihai Viteazul nici n-a introdus, nici n-a conștințit România (p. 75). Măsura luată de marele voievod se înscrie în șirul unor acțiuni asemănătoare în Țara Românească și în Moldova, potrivit cărora stăpînii rumânilor sau vecinilor fugiți nu-i mai puteau revendica și aduce înapoi dacă fuga se produsese înainte de un anumit termen. În cazul acesta expediția din 1595 a lui Sinan Pașa (p. 74).

Interesante prin bogăția informațiilor și prin semnificația lor sint-paginile dedicate stabilirii caracterului relațiilor dintre români și turci. Prin sublinierea că aprecierile asupra acestora au variat în decursul timpurilor, cînd mai aspre, cînd mai înțeleghătoare, lucrarea relevă mai întîi caracterul special pe care l-au avut. Recunoșcînd forța remarcabilă militară și politică pe care a reprezentat-o imperiul otoman în sud-estul european, românii au știut de-a lungul secolelor să îmbine rezistența armată cu suplețea tratativelor diplomatice, iar turcii apreciînd forța de luptă și spiritul realist al românilor au stabilit relații speciale cu ei. Aceștia au permis în istorie, menținerea statelor românești, posibilitatea de a se dezvolta, de a avea propria lor administrație, armată, viață economică și culturală (p. 91).

Deoarece țările românești formau o bază de aprovizionare a Imperiului otoman în general și a Istanbulului în special, relațiile economice, continue și consistente — s-au desfășurat spre interesul ambelor părți: o mare parte din furniturile de provizii și plățile de solde se scădeau din haraci, diferența între prețul pieței și cel oferit de turci nu era mare, monopolul Porții era de fapt „un drept de preemțiune pentru o serie de produse”. Cercetarea atentă a unor documente din arhivele interne oferă argumente autorului pentru a susține „caracterul permanent excedentar al exportului nostru în Imperiul otoman față de importul de acolo”. Const. C. Giurescu atrage atenția asupra necesității efectuării unor investigații exhaustive în arhivele turcești care pot dezvălui și alte aspecte ale acestor relații.

În cadrul relațiilor politice speciale o problemă permanentă a fost aceea a necesității respectării hotărîrilor între Imperiul otoman și țările românești, momentele de criză ale acestor relații au dăunat însăși istoriei noastre, ele ducînd la războaie care au pîrjolit teritoriul românesc.

„Prezența Imperiului otoman — se precizează în lucrare — a avut pentru noi, în răstimpul 1683 (asediul Vienei) — 1829 (tratatul de la Adrianopol), pe lângă dezavantajele cunoscute și un avantaj:

acela de a fi o stavilă în fața celor două imperii expansioniste, habsburgic și țarist. Altfel, am fi putut avea, cu toată dibăcia diplomatică a înaintașilor noștri, soarta Polonei" (p. 122).

Printr-o analiză largă și cuprinzătoare asupra documentelor autorul ajunge la concluzia că „istoria relațiilor româno-turce... trebuie, scrisă din nou, evitându-se exagerările și ideile preconcepute”.

O mare pondere, în lucrare se acordă problemelor de date (vechimea Bucureștilor, introducerea porumbului și bumbacului în agricultura românească, vechimea morii de apă), de localizare a unor orașe, sate, cetăți și bătălii (Malva, Celei, Vicina, Cozia, Săcuieni, Posada, Rovine, Săpatul, mănăstirea Strugalea, Crăciuna).

O întrebare asupra căreia se oprește istoricul este dacă România poate fi considerată stat al ariei balcanice. Atât din punct de vedere geografic cât și istoric — arată Const. C. Giurescu — România aparține spațiului carpatic sau carpațo-danubian, ea având strânse legături politice, economice și culturale cu Peninsula Balcanică. Toate aceste regiuni, nordul

și sudul Dunării pot fi înglobate într-o unitate mai mare care este sud-estul european.

O problemă adusă, de asemenea, în dezbaterea cărții este aceea a titlului sintezelor de istorie. C. C. Giurescu preferă titulatura „Istoria românilor”, care, după părerea sa, „cere teoretic să se pună accentul pe poporul român, urmărindu-se dezvoltarea lui multilaterală indiferent de granițele politice, care au variat de-a lungul istoriei” (p. 22).

Volumul, prin tema sa de interes general, prin modul de prezentare și stilul clar, prin logica expunerii istorice, care are la bază o bogată activitate în cercetare și la catedră, se recomandă atenției specialiștilor și publicului cititor ca una din cărțile reușite apărute în ultima vreme.

Totodată considerăm necesar să apreciem oportunitatea apariției acesteia acum când se află în pregătire elaborarea Tratatului de istorie a românilor, fiind — prin concluziile unei cercetări de o viață — o lucrare utilă, la îndemina specialiștilor.

CONSTANTIN GHEORGHE

OMAGIU LICEULUI „NICOLAE BĂLCESCU” DIN CRAIOVA LA CEA DE-A 150-a ANIVERSARE, Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1977, 436 p.

Elevii de azi și de ieri ai liceului „Nicolae Bălcescu” au sărbătorit în miezul lunii mai 1976, împlinirea unui secol și jumătate de la întemeierea prestigioasei instituții. Cu acest prilej, sub îngrijirea competentă a profesorului Nicolae Andrei, a apărut un volum omagial structurat în trei capitole: I. Confesiuni-evocări, II. Medalioane și III. Contribuții, preocupări, prezențe.

Confesiunile încep cu rindurile de mare sensibilitate ale lui Corneliu Baba, cu evocarea caldă a lui C. Bobescu despre profesorii săi Marius Metzulescu, Tudor Ștefănescu și Nache Niculescu. Academicianul Ștefan Mileu îl prezintă cu afecțiune pe profesorul Elie Georgescu, iar profesorul dr. doc. Mircea Lepădătescu mărturisește despre foștii săi dascăli că „dacă am reușit să realizăm ceva în activitatea noastră ulterioară, succesele noastre li se datoresc în cea mai mare măsură lor”.

O evocare spirituală îi aparține lui Traian Mateescu care ilustrează imagini din viața sa de școlar la Colegiul sărbătorit și redă admirabil portretele lui Nache Niculescu, Gh. Bușilă, Alex. Nanu, C. D. Fortunescu, Mihalache Demetrescu. Tot asemenea sînt însemnările lui Virgiliu Jianu despre Ion Țuculescu, ale lui Nicolae Brădișteanu despre foștii săi profesori și evocarea „Ion Vasilescu” de Frederica Ion Vasilescu.

Partea a doua, cea mai mare ca întindere, a fost dedicată profesorilor și absolvenților, mari personalități ale liceului. Primul medalion este semnat de profesorul craiovean Ilie Popescu Teiușan. Redînd cadrul socio-cultural și ideile luminate ale vremii, care au influențat opera de traducător a lui Stanciu Căpățineanu și pe aceea literară cu caracter didactic, Ilie Popescu Teiușan îl prezintă pe Stanciu Căpățineanu, primul profesor și director al Școlii naționale de la Craiova înființată la 20 mai 1826. De asemenea, remarcăm medalioanele „Mihai Strajan”, „N. Georgescu-Tistu”, „Profesorul D. Măruță” și „Petre Cincea”. O serie de studii sînt dedicate poezilor și prozatorilor olteni.

Menționăm totodată studiul profesorului C. D. Papastate „Tradem și simbolismul” cu interpretări noi asupra operei poetului cunoscută pînă în prezent prin aspectele sociale și mai puțin prin nuanțele simboliste ale ei. Recomandăm, de asemenea, cititorilor medalioanele semnate de N. Crevedia despre „Drama lui Gib I. Mihăescu”; de M. Marinescu „Burlănescu-Alin”; de Traian Mateescu care ni-l prezintă pe „Savin Constant” sau de C. D. Papastate privind personalitatea lui Nicolae Mîlcu. Subliniem frumoasele pagini dăruite de colonelul Nicolae Niculae „Generalului Nicolae M. Condiescu la Academia Română”, în care-l prezintă cariera militară și personalitatea scriitoricească. Nu mai puțin reușit este medalionul Aurelei Iordache dedicat poetului Haralamb G. Lecca.

Două articole, semnate de prestigioși filosofi contemporani Simion Ghiță și Nicolae Mărgineanu, aduc în atenție personalitatea lui C. Rădulescu-Motru, unul din cei mai reprezentativi filosofi români din prima jumătate a veacului al XX-lea care au îmbogățit tezaurul tradițiilor înaintate ale culturii române și al cărui nume, după cum îl prezintă N. Mărgineanu, va rămîne legat de studierea psihologiei în patria noastră.

Prof. dr. docent Șt. Birsănescu dedică pagini interesante vieții și gândirii lui N. Titulescu, proeminentă personalitate a diplomației române, admirabil cetățean devotat patriei sale.

Volumul prezintă, în continuare, personalități științifice ale Craiovei: C. S. Nicolaescu-Plopșor evocat de prof. Florea Firan și de Lucian Deaconu; acad. Ion Făgărășanu îl prezintă cu multă căldură pe profesorul dr. Dimitrie Gerota, mai puțin cunoscut tinerilor generații; prof. dr. doc. I. Juvara și C. I. Bercuș au scris pagini emoționante despre prof. dr. I. Jianu, reprezentant de prestigiu al chirurgiei românești.

Marilor matematicieni români, foști elevi ai liceului craiovean, Gh. Tițeica, Tr. Lălcăuș și

I. Stoilov, profesorul universitar George St. Andonie le reliefează personalitatea demnă de model pentru tinerele generații.

Adevărate antologii pot fi socotite rindurile dedicate de acad. Octav Onicescu profesorului Gh. Țițeica; de profesorul dr. doc. Cabiriei Andrian Cazacu lui Simion Stoilov; de Constantin Drimba astronomului Nicolae Coculescu, fondatorul Observatorului astronomic din București; de acad. Caius Iacob și Tiberiu Popovici profesorului lor de matematică, Ion Dimitriu.

Inginerul Mihail Boița semnează un studiu închinat savantului Gogu Constantinescu.

Un alt articol interesant este cel al prof. Ion I. Antoniu, referitor primului rector al Școlii politehnice bucureștene, ing. Nicolae Vasilescu-Karpen care, alături de alții a pus bazele ingineriei științifice în țara noastră.

Paul Rezeanu tratează despre Theodor Aman în cultura românească, profesorul universitar arhitect Ascanio Damian despre Duiliu Marcu; Gh. Rădulescu și Ion Negreanu prezintă activitatea tipografică a lui Constantin Lecca.

Un articol care ne-a reținut, de asemenea, atenția prin tematica sa, este cel scris de Al. Firescu

despre „Dr. Charles Laugier — precursor al cercetărilor etno-sociologice în Oltenia”.

La realizarea părții a treia a lucrării, intitulată „Contribuții, preocupări, prezențe” un aport dens îl are numismatul Octavian Iliescu, iar prof. Nicolae Andrei iscălește articolul dedicat amintirii profesorilor Colegiului, participanți la marea răscoală țărănească din 1907.

Un foarte interesant articol este cel al prof. dr. Tudor Opreș „Contribuții la istoricul revistelor Liceului „N. Bălcescu” din Craiova și cel al lui Emanoil Barbu „Rolul Școlii Centrale în răspîndirea ideologiei revoluționare în perioada premergătoare anului 1848”.

În încheiere semnalăm articolele: Tudor Nedelcea „Profesorii Liceului „N. Bălcescu” și activitatea lor în unele din publicațiile vremii”; Traian Mateescu „George Călinescu și o seamă de profesori ai Colegiului” și Alexandru Dinu „Ațașamentul total față de cauza independenței”.

Lucrarea, de o mare întindere (440 pagini), este o reușită editorială și un semnificativ act de cultură.

VICTORIA POPOVICI

* * * MIHAI VITEAZUL ȘI SĂLAJUL. GURĂSLĂU 375 (3 AUGUST 1601 — 3 AUGUST 1976). Consiliul județean Sălaj de educație politică și cultură socialistă, Zalău, 1976, 540 p.

Vara anului 1976 a marcat împlinirea a 375 de ani de la lupta de la Guraslău, ultima victorie militară a înfrăuitorului primei uniri politice a țărilor române. La finele aceluiași an Consiliul județean Sălaj de educație politică și cultură socialistă, a editat culegerea cu titlul de mai sus, ce înmagazinează suita comunicărilor prezentate la sesiunea științifică aniversativă desfășurată cu acest prilej la Zalău în zilele de 30—31 octombrie 1976.

Extrem de sugestiv în definirea conținutului tematic și ideatic al volumului, „Cuvîntul de prezentare”, semnat de academicianul Ștefan Pascu reliefează elementul specific celor 30 studii înglobate evidențînd că acestea își datorează includerea în volum noutății informaționale conținute, rezultată fie din despușirea arhivelor, fie din reevaluarea critică a vechilor izvoare. O altă parte a comunicărilor, aduc judecăți și puncte de vedere noi, superioare celor anterioare, conferind apariției însușirile unei monografii evenimentiale de sobră ținută științifică.

Prima secțiune a culegerii are profil de istorie contemporană, avînd ca autori pe Laurean Tulai, Maria Pitică și Gheorghe Ioniță.

Primul secretar al Comitetului județean al P.C.R. Sălaj expune cititorilor coordonatele fundamentale ale evoluției social-politice peste veacuri a acestui străvechi ținut românesc, care în anii socialismului a pășit pe calea unei intense și multilaterale dezvoltări (p. 13—22).

În continuare, Maria Pitică, secretar al Comitetului județean Sălaj al P.C.R. urmărește modul cum este tratată istoria patriei în Programul P.C.R., iar conf. Gheorghe I. Ioniță se ocupă de maniera în care acest important document programatic reflectă ideile unității naționale, independenței și suveranității patriei. O atenție specială este acordată de autor perioadei ce a urmat insurecției naționale din

August 1944 cînd aceste deziderate fundamentale ale luptei poporului român și-au găsit afirmarea și împlinirea.

Secțiunea a II-a a volumului conține articole și comunicări care, la o privire mai atentă pot fi împărțite în două mari categorii: cele referitoare la personalitatea marelui domnitor și cele tratînd diverse aspecte legate de bătălia propriu-zisă.

În prima categorie se încadrează: Ștefan Pascu (Mihai Viteazul — simbol al unității și libertății), Nicolae Edroiu, Grațian C. Marcuș (Mihai Viteazul, 1601 — Cronologie), Constantin Rezachevici (Mihai Viteazul — de la Praga la Guraslău), Geza Kovach (Unele considerațiuni cu privire la legăturile lui Mihai Viteazul cu secuii, în preajma bătăliei de la Guraslău), Ion Dordea, Lia Dragomir (Mihai Viteazul în viziunea cronicilor maghiare), Vasile Velicanu (Figura lui Mihai Viteazul în publicistica sălăjeană), Vasile Netea (Portretul lui Mihai Viteazul oglîndit în scrierile și imaginile contemporanilor și posterității sale), Leontin Ghergariu (Mihai Viteazul în tradiția populară).

O a treia secțiune grupează contribuții care, avînd ca punct de plecare figura marelui luptător, urmăresc să aducă la lumină noi aspecte ale civilizației medievale românești pe aceste meleaguri, ca și ecouri externe ale acestei imagini. Consențim pe Grigore Beldeanu (Unitate și continuitate în viața spirituală a Sălajului), Ernest Wagner (Sălajul în epoca luptei pentru unire a lui Mihai Viteazul), Andrei Kiss (Orașul Zalău în timpul lui Mihai Viteazul. Viața social-economică), Vasile Ciubăncan, Ion Tomole (Tabăra militară a lui Mihai Viteazul de lângă Zalău. Unele considerații asupra taberelor sale militare din anul 1601), Valentin Dărăban, Valer Hossu (Tabăra lui Mihai Viteazul de la Cluj), Constantin Rezachevici (Tabăra de lângă Turda pe Cîmpia Turdei și sfîrșitul lui Mihai Viteazul), Ale-

xandru Porțeanu (Prezența lui Mihai Viteazul la Alba Iulia în istoria zi de 1 Decembrie 1918), Aurel Decei (Ultimul an al lui Mihai Viteazul în viziunea documentației turcești).

Al patrulea compartiment al volumului are ca obiect monumentele ridicate în memoria lui Mihai Viteazul și a eroicele sale lupte pentru unitate. Maria Zintz descrie monumentul consacrat lui Mihai Viteazul și inaugurat în 1976 la Gurăslău, iar Mircea Bog și Mihai Ivănescu fac o trecere în revistă a celor 3 monumente aniversative (1926, 1936 și 1976), specificând contribuția arhitectonică marcată de fiecare.

LA GAZETTE DES ARCHIVES, Nouvelles Série, no. 92—95, 1976, Paris, Association des Archivistes français, 274 p.

În cele patru numere trimestriale apărute pe anul 1976, *La Gazette des Archives*, revista Asociației Arhiviștilor francezi, se aduce în discuție o serie de probleme importante pentru arhiviștii francezi ca și pentru cei din alte țări.

Astfel, în numărul 92 (trimestrul I, 1976, p. 7—19), Etienne Taillemite, conservateur en chef la Arhivele Naționale din Paris se ocupă de „funcția arhivelor” în societatea contemporană.

În acest scop el a lansat un chestionar la începutul anului 1975 pentru membrii Asociației care cuprinde următoarele întrebări: 1. Care sînt sarcinile prioritare ale arhiviștilor? 2. Care sînt sarcinile la care arhiviștii ar putea renunța? 3. Putem noi oare îndeplini sarcinile noastre fundamentale? 4. Ce „pregătire continuă” sau „reciclare” este necesară pentru personalul arhivelor? 5. Alte observații. Autorul constată că „pe măsură ce se extind atribuțiile serviciilor de Arhive, se dezvoltă tehnicile, se complică procedurile, arhiviștii sînt solicitați în direcții diferite de sarcini multiple, cîteodată contradictorii ce ar necesita pentru a fi duse la bun sfîrșit, cunoștințe pe care pregătirea lor profesională nu le-a dat-o întotdeauna și mijloace de acțiune ce le-au fost pînă acum refuzate”.

În continuare el afirmă că „de vreo treizeci de ani Arhivele s-au afirmat simultan, în afară de rolul lor tradițional de păstrătoare ale patrimoniului, ca centru de cercetare științifică, ca organe de documentare administrativă, ca locuri de difuzare și animare culturală, ca auxiliare ale învățămîntului”. În concluzie, autorul constată că nu putem fi specialiști în toate domeniile.

În continuare Roger Decollogne, director la Fonoteca Națională din Paris, se ocupă de problema Arhivelor Sonore și de Fonoteca Națională descriind organizarea și funcționarea acestora, iar Guy Thuillier, consilier la Curtea de Conturi din Paris pledează pentru înființarea unor arhive orale ale Franței.

În rubrica intitulată *Note tehnice* suscită interes prezentarea rezultatelor dezbaterilor Simpozionului internațional organizat la Paris între 18 și 20 noiembrie 1975, de către Centrul Național de prevenire și protecție (C.N.P.P.), cu tema *Automatismele în apărarea contra incendiilor* și la care s-au discutat probleme referitoare la detectarea, transmiterea alarmei și măsurile de intervenție. În concluzie se afirmă că automatizarea în materie de luptă contra incendiilor este un fapt pozitiv. Ea trebuie să facă

În încheiere alcătuitorii ediției au inclus micro-monografia satului Gurăslău (realizată de Octavian Moraru și Dumitru Birjac) care întregeste în mod inspirat structura volumului prezentat.

Volumul *Mihai Viteazul și Sălașul. Gurăslău 375* este, după opinia noastră, o izbită ilustrare a aportului pe care o cooperare fructuoasă și eficientă a cercetătorilor locali cu istorici de prestigiu îl poate avea în mai buna cunoaștere a momentelor de seamă din istoria patriei.

MARIAN STROIA

posibilă cîștigarea de timp ce poate fi folosit în salvarea de vieți omenești să se intervină mai repede cunoscînd în totul faptele. Desigur, ea nu va înlocui niciodată intervenția umană, care trebuie, și poate fi în viitor mai competentă, mai responsabilă și mai puțin periculoasă. În fiecare instituție, întreprindere, automatismul poate fi auxiliarul serviciului indispensabil de securitate care, dacă nu a putut el însuși pune capăt de la început incendiului, va pregăti, va conduce pe loc, prin transmiterea de informații clare și precise, în cantitate și calitate, intervenția eficientă și mai rapidă a pompierilor. În continuare se prezintă două lucrări recente de prevenire a incendiilor: Beltramelli (colonel R.), *Traité de prévention*, ediție nouă refăcută, Paris, France — Sélection, 1974, nr. 8 și *Classification des éléments de construction d'après leurs résistance au feu*, Paris, France — Sélection, 1975, nr. 4, 347 p. De asemenea, se prezintă două studii americane despre un incendiu catastrofal produs în arhivele americane 12 iulie 1973, la *National Personnel Record Center* (Centrul național de preanșurare a dosarelor personalului din Overland-Missouri, centru modern, construit în 1950, dar fără să prezinte toate garanțiile cerute de specialiști. A doua publicație americană prezentată este a lui R. Murray Newman, *Technical Report; Record Storage Fire Tests, prepared for General Service Administration, Washington DC*, publicat de Factory Mutual Research, decembrie 1974.

Dr. Wolfgang Kohte, director onorific al Secției Arhivelor fotografice și cinematografice de la Bundesarchiv, Kollenz (R.F.G.) colaborează cu un articol intitulat *Filmul „Drazo” în Arhive*, instrument de duplicare.

În nr. 93 (trimestrul 2, 1976), Jean Favier publică alocuțiunea sa rostită la 29 aprilie 1976 la înmormîntarea celui ce a fost Charles Braibant (1889—1976) care a adus o contribuție deosebită în dezvoltarea arhivelor și a arhivisticii franceze după cel de-al doilea război mondial, precum și în organizarea și progresul colaborării internaționale în domeniul arhivelor. Fost director general al Arhivelor Franței, președinte și apoi președinte de onoare al Consiliului Internațional al Arhivelor, fondator al unor instituții internaționale de cooperare în materie de arhive, aportul său a fost excepțional în dezvoltarea arhivisticii moderne.

Jacques Charpy, conservateur en chef la Arhivele Regiunii Bretagne și Michel Duchein conservateur en chef la Direcția Arhivelor Franței într-o relatare

intitulată *Impreștiile unui voiaj arhivistice în U.R.S.S.*, ne expune progresele realizate de Arhivele Sovietice în toate sectoarele de activitate pe baza celor constatate în vizitele făcute timp de 12 zile la Moscova, Kiev și Tbilisi.

Filippi Valenti, directorul Arhivelor Statului din Modena, publică articolul intitulat *Manualul arhivistice văzut de un arhivist italian*, apărut anterior în *Rassegna degli Archivi di stato*, 1973, XXXIII, p. 74-104. Elisabeth Rabut, conservatorul la Arhivele Naționale din Paris afirmă cu acest prilej că „în decursul prezentării capitolului F. Valenti a exprimat cu vigoare considerații generale, reflecții și interogări asupra metodelor adoptate, perspectivele în care a fost examinat culegere sau culegere problemă”, exprimând dezideratul ca și Arhivele Italiene să pună în lucru o astfel de operă colectivă de o asemenea amploare.

În *Varia* se publică dări de seamă despre Conferința generală asupra planificării dezvoltării arhivelor în lumea a treia, ținută la Dakar în ianuarie 1975, despre cel de-al doilea Congres al Arhivelor din Antile ce a avut loc la Guadelupa, în insula Martinica, în octombrie 1975 și despre colocoliul franco-polonez de istorie a congregațiilor feminine de la Paris, în octombrie 1975.

În nr. 94 (trimestrul III, 1976) Gabriel Desert, publică un studiu intitulat *O sursă istorică prea uitată, arhivele hospitaliere*, evidențiind importanța acestor arhive pentru istoria economică și socială prin abundența de informații variate pe care le prezintă. Această bogăție face pe autor să formuleze dezideratul ca în fiecare depozit departamental din Franța să se realizeze un inventar numeric, sumar al tuturor fondurilor provenind de la serviciile locale de Asistență și de la așezămintele hospitaliere, spre a putea fi folosite o masă documentară prea neglijată cu toată valoarea sa documentară.

Anne Pérolin-Dumon prezintă o interesantă relație despre Arhivele spaniole, intitulată *În Spania: tradiții arhivistice și realizări recente*, evidențiind cu competență și precizie evoluția permanent ascendentă a acestora după cel de-al doilea război mondial în materie de legislație, construcții, dezvoltarea rețelei arhivistice, teorie arhivistice și schițând proiectele de viitor ale acestor Arhive.

În *Note tehnice*, se prezintă rezultatele unui procedeu de stingere a incendiilor, experimentat la Arhivele Naționale din Paris la 4 mai 1976.

La rubrica *Cronici*, p. 193-200. Michel Duchein prezintă o scurtă privire însoțită de tabele statistice, rezultatele activității arhivelor din departamente, în anul 1975.

În nr. 95 (trimestrul IV, 1976) Jean Pierre Babélon, conservator la Muzeul de istorie al Franței, prezintă rezultatele expoziției *Louï-Philippe, l'homme et le*

roi, organizată între 22 octombrie 1974 și 16 februarie 1975 la Arhivele Naționale, la Hôtel de Rohan, pe baza unei anchete făcută la publicul vizitator. În acest scop s-a folosit registrul pentru vizitatori și un număr de 546 chestionare. Numărul vizitatorilor a fost de 20 000 persoane. Se prezintă mijloacele de informare a publicului (conferința de presă, afișe, un pliant în 30 000 de exemplare, articole în presă, emisiuni la radio și televiziune) și opinia vizitatorilor. Jacques Salmon, șeful Atelierului Muzeului de istorie al Franței, prezintă sistemul montajului audio-visual al expoziției.

Claude Laharie se ocupă într-un alt articol despre exploatarea sistematică a dosarelor individuale ale celor internați în lagărul de la Grirs, în departamentul Pyrénées Atlantiques ce a existat de la 15 aprilie 1939 până la 31 decembrie 1945. Aceste dosare prezintă interes pentru studiul istoriei celui de-al doilea război mondial — afirmă autorul.

Ariane Ducrot analizează problema reeditării unei noi situații a inventarelor arhivelor departamentale, comunale și ospitaliere, a cărei primă ediție a apărut în 1938, dar care în prezent nu mai reflectă situația exactă a acestor arhive. De aceea în 1972 Guy Duboscq atunci director general al Arhivelor, a luat inițiativa unei noi ediții refăcute și adusă la zi. Un volum ar trebui să fie consacrat Arhivelor Naționale și un altul arhivelor din departamente.

În partea finală a fiecărui număr se publică o serie de informații deosebite de utile și interesante.

Astfel, în nr. 92 se publică o Bibliografie a inventarelor repertoriilor și ghidurilor de arhive publicate în 1975, de către arhivele franceze. Același număr mai conține dări de seamă despre publicații arhivistice, precum și note despre revistele arhivistice din străinătate. Se mai publică cronici pe anul 1975 pentru Arhivele Ministerului Afacerilor străine al Franței, ale Armatei de uscat, ale Marinei și ale Aviației precum și o cronică administrativă a Arhivelor Naționale.

În nr. 93 în rubrica *Cronici* se prezintă o dare de seamă despre activitatea Arhivelor Naționale în 1975, o cronică administrativă (1. ianuarie—31 martie 1976) o cronică amicală pe aceeași perioadă, dări de seamă despre diferite publicații arhivistice și note despre revistele arhivistice străine.

În nr. 94 Michel Duchein face o scurtă dar interesantă expunere despre sistemul american de pre-arhivare, o cronică administrativă și una amicală (1 aprilie—30 iunie 1976) și dări de seamă despre diferite publicații arhivistice.

În nr. 95 se publică o dare de seamă a activității arhivistilor francezi în 1975, o cronică administrativă și alta amicală (1 iulie—30 septembrie 1976) și dări de seamă despre publicații și reviste.

MIHAIL FĂNESCU

G. N. Moiseeva, SPASO-IAROSLAVSKII HRONOGRAF I SLOVO O POLCU IGOREVE (CRONOGRAFUL DE LA MĂNĂSTIREA SPASO-IAROSLAV ȘI CUVINTUL DESPRE OASTELE LUI IGOR), Leningrad, 1976.

Nu știu dacă în literatura universală este o operă, care să fi provocat peste 5 000 de scrieri (cărți, articole, recenzii) după cum este cazul cu „Cuvint despre expediția lui Igor”.

Institutul de literatură rusă din Leningrad, precum și Sectorul de literatură rusă veche condus de

D. S. Lihaciov, consideră această operă autentică, adică provenind din secolul al XII-lea (1185—1187).

Argumentele adunate în favoarea acestei păreri și prezentate de prof. A. I. Slepkin (1913), de A. Bruckner (1937) și de diferiți autori ai articolelor publicate de Academia U.R.S.S. sub titlul :

„Slovo-pamiatnic XII veka“ (1962) par a fi perfect convingătoare.

Această operă a provocat însă și unele controverse. În Franța, P. Leger îl referă la secolul al XVI-lea, iar André Mazon la secolul al XVIII-lea. În favoarea acestei păreri s-a exprimat și cercetătorul rus A. A. Zimin.

În România, apariția acestei opere n-a fost neglijată. A tradus-o și a comentat-o A. Papadopol-Calimah (A. Papadopol-Calimah, Cuvint despre expediția lui Igor Sviatoslavici contra polovților, București, 1885). Însă traducerea este, din cauza multor greșeli absolut inutilizabilă. De exemplu, autorul confundă orașul Novgorod-Severski, de unde provenea principele Igor, la hotarul stepei Mării Negre, cu Novgorodul-Mare din nordul Rusiei. Sau pe polonienii ruși de la Dvina de vest îi confundă cu polovții-cumani.

Ulterior s-a făcut a doua traducere de către Mihai Beniuc. Și această traducere (trei ediții) conține multe greșeli dar de mai mică importanță. (V. Pandele Olteanu, în Studii și cercetări de istorie și folclor, vol. I, 1959, nr. 1-4, p. 245 și urm.).

Ca și A. Papadopol-Calimah, Barbu T. Cîmpina — în cursul său universitar — a căutat urmele lui Igor în Moldova, pe cînd geografii sovietici stabileau drumul parcurs de Igor spre stepă.

Cumanii au fost în secolul al XII-lea în Moldova, nu însă Igor.

Există o monografie cu privire la cumani: D. A. Rassovski, Polovții. Hotarele cîmpului polovțian, în „Analele Institutului lui Kondakov“ (Seminarum Kondakovianum) vol. X, 1938, Praha, p. 155-157.

N. Iorga referea această operă la secolul al XVI-lea. (Scurta istorie a Slavilor răsăriteni, București, 1919 și Istoria Românilor, 1937, vol. III, p. 75), iar N. Bănescu, ca și André Mazon la secolul al XVIII-lea, într-un articol publicat în „Revista Istorică“, 1943, nr. 7-12, p. 211-214 cu titlul „Sfîrșitul unei legende“.

Colaboratoarea Sectorului de literatură rusă veche, G. N. Moiseeva și-a luat sarcina să cerceteze istoria inițială a manuscrisului opere.

„Cuvint despre expediția lui Igor“ — arată autoarea — a fost o continuare a Cronografului din 1617 de la mănăstirea Spaso-Iaroslav.

În 1307, pe cartea „Apostol“ din Pscov, „Cuvintul“ a fost citat de copistul Diomid.

În secolul al XV-lea, imitînd „Cuvintul“, a fost scrisă „Zadonscina“ (adică „Dincolo de Don“), slăvind izbînda rusă asupra tătarilor, obținută de principele rus Dimitrie Donscoi.

În secolul al XVIII-lea, negustorul Vasile Krasen-nicov, scriind o operă cu caracter cronografic, s-a interesat atît de cronograful pomenit, cit și de „Cuvint despre expediția lui Igor“. El a manifestat interes cu privire la principatul rus Tmutorocan, o temă care este expusă în „Cuvint“. Principatul Tmutorocan se afla în dreptul orașului Kerci. Acum, localitatea se numește Taman.

Contele A. I. Musin-Pușkin, aproximativ în 1795-1796 a cumpărat Cronograful (împreună cu Cuvint) de la episcopul Mănăstirii Ioil Bikovski, trecut la pensie.

În colaborare cu I. V. Boltin, A. I. Musin-Pușkin a tradus „Cuvintul“ din limba slavo-rusă veche în limba rusă și a prezentat această traducere în 1762 împărătesei Ecaterina a II-a.

În afară de aceasta, în colaborare cu N. N. Bantiș-Kamenski și cu A. F. Malinovski a pregătit opera spre publicare. În anul 1800 ea a și fost publicată, însă în 1812 a ars în timpul incendiului Moscovei, pe care l-a văzut Napoleon I.

În 1864 P. P. Pekarski a găsit între scriptele împărătesei copia de pe „Cuvint“, o traducere, care a fost pusă în circulație și este acum cunoscută.

Originalitatea opere autoarei constă în studiul nu numai al cronografului din Iaroslav, care are în continuarea sa „Cuvint despre expediția lui Igor“ ci și a opereii cu caractere cronografice a negustorului V. Frașennikov intitulată „Opisame Zemnovodnogo Kruja“, ceea ce în traducerea română înseamnă „Descriere a cerului de pămînturi și ape“. Ea a fost consacrată istoriei și geografiei Rusiei. Ulterior ea a fost inclusă drept capitolul 13 în opera mai voluminoasă de 20 de capitole.

Lucrarea publicată de G. N. Moiseeva reprezintă o contribuție prețioasă la studiul „Cuvintului“.

ALEXANDRU V. BOLDUR

COMPONENȚA CONSILIULUI DE MINIȘTRI

(23 august 1944 —
31 decembrie 1975)

MARIAN STROIA
HORAȚIU SIMA

Prin documentarul, cu titlul de mai sus, încheiem de fapt suita materialelor pe această temă, publicate la diferite date în revista noastră*. În felul acesta, se pune la îndemîna publicului larg iubitor de istorie, cit și specialiștilor în materie, un — sperăm prețios — instrument de lucru, destinat informării generale a celor interesați în compoziția și evoluția acestui organism de conducere colectivă a țării noastre.

Parcursul materialului inclus evidențiază cu claritate faptul că compoziția guvernului României în perioada ultimelor trei decenii a fost o reflectare fidelă a transformărilor produse în viața poporului nostru. Locul politi-

cienilor verosi, afaceriști, străini de interesele maselor largi populare, a fost luat de exponenți ai intereselor vitale ale poporului, remarcabile personalități politice, culturale și științifice, care au căutat și izbutit să justifice încrederea ce li s-a acordat.

Mai rezultă, credem, deasemenea, faptul că despre o compoziție cu adevărat revoluționară și consecvent comunistă se poate vorbi mai ales după încheierea primei etape a revoluției populare, marcată de Proclamarea R.P.R. (30 decembrie 1947) cînd în compunerea guvernului au intrat în cea mai mare parte reprezentanți ai P.C.R., P.S.D. și altor organizații democratice, fiind îndepărtate elementele aparținînd partidelor așa-zis „istorice”.

Mai trebuie subliniată, în încheiere — după opinia noastră, ideea că diferitele schimbări, în compunerea guvernului, produse mai ales în ultimul sfert de veac, au fost determinate atît de necesitatea reîmprospătării cadrelor de conducere, cit și de transformările petrecute în structura, atribuțiile sau competența unor ministere sau organisme de stat, transformări impuse cu necesitate de mersul înainte al construcției socialiste în patria noastră.

1944, August 23.

GUVERNUL CONDUS DE GENERAL CONSTANTIN SĂNĂTESCU¹

Miniștri secretari de stat :

Departamentul apărării naționale
Departamentul afacerilor străine
Departamentul economiei naționale și finanțelor
Departamentul muncii și sănătății publice
Departamentul agricultură și domenii
Departamentul lucrări publice și comune
Departamentul justiției

Subsecretari de stat :

Ministerul de război

Ministerul de interne

IULIU MANIU
CONSTANTIN BRĂȚIANU
LUCREȚIU PATRĂȘCANU
CONSTANTIN TITEL-PETRESCU
MIHAIL RACOVITĂ
GRIGORE NICULESCU-BUZEȘTI
GHEORGHE POTOPEANU
NICOLAE MARINESCU
DIMITRIE D. NEGEL
CONSTANTIN EFTIMIU
LUCREȚIU PATRĂȘCANU (ad-interim)

EMIL GHEORGHIU
IOAN GEORGESCU
ALEXONDRU GHEORGHIU
GHEORGHE LITEANU
DUMITRU DĂMĂCEANU
GHEORGHE MIHAIL
CONSTANTIN ANTON
CONSTANTIN DOMBROWSKI

1944, noiembrie 4

GUVERNUL CONDUS DE GENERAL CONSTANTIN SĂNĂTESCU²

Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri

Dr. PETRU GROZA

Miniștri secretari de stat :

Departamentul Justiției
Departamentul afacerilor străine
Departamentul culte și arte
Departamentul de război
Departamentul afacerilor interne

LUCREȚIU PATRĂȘCANU
CONSTANTIN VIȘOLIANU
GHEORGHE POPP
CONSTANTIN BRĂȚIANU
NICOLAE PENESCU

* Pentru informarea cititorilor, amintim că contribuțiile anterioare au fost realizate de Dan Berindei, *Guvernele lui Al. I. Cuza (1859—1866). Liste de miniștri*, în nr. 1/1959 al revistei noastre, și respectiv Mioara Tudorică și Ioana Burlacu *Guvernele Româ-*

niei între anii 1866—1945. Listă de miniștri, în nr. 2/1970, p. 429—476.

¹ „Monitorul Oficial”, partea I-a, anul CXII (1944), 2 septembrie, nr. 202.

² *Idem*, CXII, 1944, 5 noiembrie 1944, nr. 257.

Departamentul finanțe
 Departamentul sănătății și asistenței sociale
 Departamentul economiei naționale
 Departamentul agricultură și domenii
 Departamentul educației naționale
 Departamentul muncii
 Departamentul asigurări sociale
 Departamentul comunicații
 Departamentul lucrări publice
 Departamentul cooperatie
 Departamentul minorităților
 Departamentul de război

MIHAIL ROMNICEANU
 DANIEL DANIELOPOL
 AUREL LEUCUȚIA
 IOAN HUDIȚA
 ȘTEFAN VOITEC
 LOTHAR RĂDĂCEANU
 GHEORGHE NICOLAU
 GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ
 VIRGIL SOLOMON
 GHEORGHE FOTINO
 GHEORGHE VLĂDESCU-RĂCOASA
 CONSTANTIN SĂNĂTESCU (ad-interim)

Subsecretari de stat :

Președinția Consiliului de Miniștri

Ministerul Afacerilor Interne

Ministerul de Război

Ministerul de Finanțe

Ministerul Educației Naționale

Ministerul Agriculturii și Domenii

Ministerul Economiei Naționale

Ministerul Comunicațiilor

DUMITRU DĂMĂCEANU
 SABIN MANUIȚĂ
 LUCIAN BURGHI
 VIRGIL STĂNESCU
 DIMITRIE NISTOR
 TEOHARI GEORGESCU
 ILIE CRETULESCU
 ROMAN AUGUST
 GHEORGHE VASILIU
 EMIL GHILEZAN
 VICTOR PAPACOSTEA
 DIMITRIE CĂPĂȚINEANU
 ROMULUS ZĂRONI
 TUDOR IONESCU
 MIHAIL RĂUTU

1944, decembrie 6

GUVERNUL CONDUS DE GENERAL NICOLAE RĂDESCU³

Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri

Dr. PETRU GROZA

Miniștri secretari de stat :

Ministerul Justiției
 Ministerul de Interne
 Ministerul Afacerilor Străine
 Ministerul Culte și Arte
 Ministerul de Război
 Ministerul de Finanțe
 Ministerul Sănătate și Asistență Socială
 Ministerul Economiei Naționale
 Ministerul Agricultură și Domenii
 Ministerul Muncii
 Ministerul Educației Naționale
 Ministerul Asigurări Sociale
 Ministerul Comunicațiilor
 Ministerul Lucrări Publice și Refaceri
 Ministerul Cooperatiei
 Ministerul Naționalităților Minoritare
 Ministerul de Război

I. LUCREȚIU PATRĂȘCANU
 NICOLAE RĂDESCU (ad-interim)
 CONSTANTIN VIȘOIANU
 GHEORGHE POPP
 CONSTANTIN BRĂȚIANU
 MIHAIL ROMNICEANU
 DANIEL DANIELOPOL
 AUREL LEUCUȚIA
 IOAN HUDIȚA
 LOTHAR RĂDĂCEANU
 ȘTEFAN VOITEC
 GHEORGHE NICOLAU
 GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ
 VIRGIL SOLOMON
 GHEORGHE FOTINO
 GHEORGHE VLĂDESCU-RĂCOASA
 ION NEGULESCU

Subsecretari de stat :

Președinția Consiliului de Miniștri

Ministerul Afacerilor Interne

Ministerul de război

Ministerul de Finanțe

Ministerul Educației Naționale

Ministerul Producției de Război

Ministerul Agriculturii și Domenii

Ministerul Economiei Naționale

Ministerul Comunicațiilor

SABIN MANUIȚĂ
 LUCIAN BURGHI
 STĂNESCU VIRGIL
 DIMITRIE NISTOR
 TEOHARI GEORGESCU
 DUMITRU PETRESCU
 ROMAN AUGUST
 GHEORGHE VASILIU
 EMIL GHILEZAN
 VICTOR PAPACOSTEA
 DUMITRU CĂPĂȚINEANU
 CONSTANTIN ZAMFIRESCU
 ROMULUS ZĂRONI
 TUDOR IONESCU
 MIHAIL IONESCU

³ *Idem*, CXII, 1944, 6 decembrie 1944, nr. 283 bis.

1945, martie 6

GUVERNUL CONDUS DE Dr. PETRU GROZA ⁴**Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri — GHEORGHE TĂTĂRESCU***Miniștri secretari de stat :*

Ministerul Afacerilor Străine
 Ministerul Justiției
 Ministerul Artelor
 Ministerul Asistenței și Asigurărilor Sociale
 Ministerul Educației Naționale
 Ministerul Comunicațiilor și Lucrărilor Publice
 Ministerul Muncii
 Ministerul Finanțelor
 Ministerul Industriei și Comerțului
 Ministerul Afacerilor Interne
 Ministerul Mine și Petrolului
 Ministerul Agriculturii și Domeniilor
 Ministerul Propagandei
 Ministerul de Război
 Ministerul Sănătății
 Ministerul Cooperăției

GHEORGHE TĂTĂRESCU
 LUCREȚIU PĂTRAȘCANU
 MIHAIL RALEA
 GHEORGHE NICOLAU
 ȘTEFAN VOITEC
 GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ
 LOTHAR RĂDĂCEANU
 DUMITRU ALIMĂNIȘTEANU
 PETRE BEJAN
 TEOHARI GEORGESCU
 TUDOR IONESCU
 ROMULUS ZĂRONI
 PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI
 CONSTANTIN VASILIU-RĂȘCANU
 DUMITRU BAGDASAR
 ANTON ALEXANDRESCU

Subsecretari de stat :

Ministerul Naționalităților
 Ministerul Afacerilor Interne

GHEORGHE VLĂDESCU-RĂCOASA
 VIRGIL STĂNESCU
 ION BURCĂ
 GHEORGHE ATANASIU-GHEORGHIU
 DUMITRU DĂMĂCEANU
 IONESCU EMANOIL
 PETRE BERBUCEANU
 CONSTANTIN AGIU
 ADRIAN DUMITRU
 GRIGORE NICOLAU
 AUREL POTOP
 MIRCEA DRUMA
 ION GHEORGHE-MAURER
 MIRCEA NICULESCU

Ministerul de război

Ministerul Agriculturii și Domeniilor
 Ministerul Industriei și Comerțului

Ministerul Educației Naționale
 Ministerul de Finanțe
 Ministerul comunicațiilor și lucrărilor publice

GUVERNUL Dr. PETRU GROZA DIN 1 DECEMBRIE 1946 ⁵

Președintele Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri

PETRU GROZA
 GHEORGHE TĂTĂRESCU

Miniștri :

Afaceri Interne
 Justiție
 Economie Națională
 Comunicații
 Educație Națională
 Muncii și Asigurări Sociale
 Minelor și Petrolului
 Afacerilor Străine
 Finanțelor
 Lucrări Publice
 Artelor
 Agricultură și Domenii
 Cooperăție
 Informații
 Cultelor
 Sănătății
 Război

TEOHARI GEORGESCU
 LUCREȚIU PĂTRAȘCANU
 GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ
 NICOLAE PROFIRI
 ȘTEFAN VOITEC
 LOTAR RĂDĂCEANU
 TUDOR IONESCU
 GHEORGHE TĂTĂRESCU
 ALEXANDRU ALEXANDRINI
 ION GHEORGHE VÂNTU
 ION PAS
 TRAIAN SĂVULESCU
 ROMULUS ZĂRONI
 OCTAV LIVEZEANU
 RADU ROȘCULET
 FLORICA BAGDASAR
 LASCĂR MIHAIL

Subsecretari de stat :

Președinția Consiliului de Miniștri
 Ministerul Afacerilor Interne

Ministerul Economiei Naționale

Ministerul Educației Naționale

Ministerul Agriculturii și Domeniilor
 Ministerul Cooperăției

Ministerul de Război
 Subsecretar de stat la Ministerul Muncii și Asigurărilor Sociale 27 decembrie

EMIL BODNARAȘ
 ION BURCĂ
 MARIN FLORESCU
 ION GHEORGHE MAURER
 BUCUR SCHIOPU
 MIRON NICULESCU
 CONSTANTIN TIGĂNEANU
 CONSTANTIN AGIU
 ION CIOLAN
 DUMITRU DĂMĂCEANU
 C. DAICOVICIU

⁴ *Idem*, CXIII, 1945, 7 martie 1945, nr. 54.⁵ „Monitorul Oficial”, partea I-a B, nr. 278 din 30.XI.1946.

COMPLETARE DE GUVERN ⁶

Președinția Consiliului de Miniștri comunică :
Moțiunea votată de Adunarea Deputaților din
sesiunea din 5 noiembrie 1947. Demisii :

GHEORGHE TĂTĂRESCU
RADU ROȘCULEȚ
ION GHEORGHE-VÂNTU
ALEXANDRU ALEXANDRINI
MARIN FLORESCU
ION CIOLAN
CONSTANTIN TIGĂNEANU

Guvernul se completează astfel :

Ministru al Afacerilor Străine
Ministru al Finanțelor
Ministru al Lucrărilor Publice
Ministru al Cultelor

ANA PAUKER
VASILE LUCA
THEODOR IORDĂCHESCU
STANCIU STOIAN

Subsecretari de stat :

Ministerul Educației Naționale
Ministerul Muncii și Asigurărilor Sociale
Ministerul Finanțelor
Ministerul Cooperăției

GHEORGHE VASILICHI
ION POPESCU
VASILE MODORAN
MIHAIL MACAVEȘCU

GUVERNUL Dr. PETRU GROZA DIN 30 DECEMBRIE 1947 ⁷

Președintele Consiliului de Miniștri

Dr. PETRU GROZA

Miniștri secretari de stat :

Departamentul Industriei și Comerțului
Afaceri Străine
Finanțe
Afaceri Interne
Agricultură și Domenii
Apărare Națională
Justiției
Muncă și Asigurări Sociale și ministru ad-interim,
secretar de stat la Departamentul Educației Na-
ționale
Sănătății
Informațiilor
Comunicațiilor
Mine și Petrol
Cooperăției
Arte
Lucrări Publice
Culte

GHEORGHE GHEORGHU-DEJ
ANA PAUKER
VASILE LUCA
TEOHARI GEORGESCU
TRAIAN SĂVULESCU
EMIL BODNĂRAȘ
LUCREȚIU PATRĂȘCANU
LOTAR RĂDĂCEANU

FLORICA BAGDASAR
OCTAV LIVEZEANU
NICOLAE PROFIRI
TUDOR IONESCU
ROMULUS ZĂRONTI
ION PAS
TEODOR IORDĂCHESCU
STANCIU STOIAN

Miniștrii subsecretari de stat :

Industrie și Comerț
Educației Naționale
Agricultură și Domenii
Aprovizionare
Industrie și Comerț
Naționalități
Educației Naționale
Cooperăției
Finanțe
Afaceri Interne
Afaceri Interne
Președintele Comisiei pentru aplicarea tratatului
de pace

ION GHEORGHE MAURER
GHEORGHE VASILICHI
CONSTANTIN AGIU
CONSTANTIN DAICOVICIU
BUCUR ȘCHIOPU
LUDOVIC TAKACS
MIRON CONSTANTINESCU
MIHAIL MACAVEȘCU
VASILE MODORAN
IOAN POPESCU
GRIGORE GEAMĂNU
SIMION OERIU

COMPONENȚA GUVERNULUI LA 15 APRILIE 1948 ⁸

Președintele Consiliului de Miniștri
Prim-vicepreședinte, președinte al Consiliului Eco-
nomic Superior, președinte al Comisiei de Redresa-
re Economică și Stabilizare Monetară, coordonator
al activității ministerelor economice și financiare
Al doilea vicepreședinte, va coordona activitatea
ministerelor de agricultură și silvicultură
Al treilea vicepreședinte, va coordona activitatea
ministerelor sociale și culturale

Dr. PETRU GROZA
GHEORGHE GHEORGHU-DEJ

TRAIAN SĂVULESCU
ȘTEFAN VOITEC

⁶ Decretul din 7 noiembrie 1947, în „Monitorul Ofi-
cial”, partea I-a B, nr. 259 din 8 noiembrie 1947.

⁷ *Idem*, CXIV, 1947, nr. 6, 8 ianuarie 1948.

⁸ *Idem*, CXVI, Partea I-a, Nr. 88, 14 aprilie 1948.

Miniștri

Afaceri Externe
Finanțe
Apărare Națională
Afaceri Interne
Justiție
Comunicații
Lucrări Publice
Sănătate
Muncii și Prevederilor Sociale
Învățământ Public
Culte
Arte și Informații
Agricultură
Silvicultură
Mine și Petrol
Industrie
Comerț

ANA PAUKER
VASILE LUCA
EMIL BODNARAS
TEOHARI GEORGESCU
AVRAM BUNACIU
NICOLAE PROFIRI
THEODOR IORDĂCHESCU
FLORICA BAGDASAR
LOTAR RĂDĂCEANU
GHEORGHE VASILICHI
STANCIU STOIAN
OCTAV LIVEZEANU
VASILE VAIDA
ION VINTE
MIRON CONSTANTINESCU
CHIVU STOICA
BUCUR ȘCHIOPU

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1949

ȘTEFAN VOITEC — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și se numește în funcția de președinte al Comitetului pentru Organizarea Cooperativelor de Consum⁹.

TRAIAN SĂVULESCU — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁹.

ANA PAUKER — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁹.

NICOLAE POPESCU-DOREANU — Se numește în funcția de ministru al Învățământului¹⁰.

GHEORGHE VASILICHI — Se eliberează din funcția de ministru al Învățământului și se numește în funcția de ministru al Minelor și Petrolului¹⁰.

MIRON CONSTANTINESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Minelor și Petrolului și se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat al Planificării¹⁰.

Se transformă Ministerul Artelor și Informațiilor în Ministerul Artelor¹¹.

OCTAV LIVEZEANU — Se eliberează din funcția de ministru al Artelor și Informațiilor¹².

EDUARD MEZINCESCU — Se numește în funcția de ministru al Artelor¹².

GHEORGHE GASTON MARIN — Se eliberează din funcția de ministru adjunct la Ministerul Industriei și se numește în funcția de ministru al Energiei Electrice¹³.

THEODOR IORDĂCHESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Construcțiilor¹⁴.

LEONTIN SALAJAN — Se eliberează din funcția de ministru adjunct al ministrului Sănătății și se numește în funcția de ministru al Construcțiilor¹⁴.

AVRAM BUNACIU — Se eliberează din funcția de ministru al Justiției și se numește președinte al Comisiei Controlului de Stat, cu rang de ministru¹⁴.

NITULESCU STELIAN — Se numește în funcția de ministru al Justiției¹⁴.

CHIVU STOICA — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei și se numește în funcția de ministru al Metalurgiei și Industriei Chimice¹⁵.

CONSTANTIN PRISNEA — Se eliberează din funcția de adjunct al ministrului Industriei și se numește în funcția de ministru al Silviculturii și Industriei Lemnului¹⁵.

BUCUR ȘCHIOPU — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului și Alimentației¹⁶.

ION VINTE — Se eliberează din funcția de ministru al Silviculturii și se numește în funcția de ministru al Industriei Alimentare¹⁶.

VASILE MALINSCHI — Se eliberează din funcția de consilier ministerial și se numește în funcția de ministru al Comerțului Interior¹⁶.

ALEXANDRU SENCOVICI — Se eliberează din funcția de ministru adjunct al Ministerului Muncii și Prevederilor Sociale și se numește în funcția de ministru al Industriei Ușoare¹⁷.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1950

CHIVU STOICA, IOSIF CHIȘINEVSCHI, TEOHARI GEORGESCU — se numesc în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri¹⁸.

Se desființează ministerul Artelor și se înființează Comitetul pentru Artă¹⁹.

EDUARD MEZINCESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Artelor și se numește în funcția de președinte al Comitetului pentru Artă¹⁹.

GHEORGHE VASILICHI — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei și Petrolului și Industriei Cărbunelui²⁰.

CONSTANTIN MATEESCU — Se numește în funcția de ministru al Industriei și Petrolului și Industriei Cărbunelui, Minelor și Petrolului²⁰.

AVRAM BUNACIU — Se eliberează din funcția de președinte al Comisiei Controlului de Stat²¹.

ION VIDRAȘCU — Se eliberează din funcția de ministru adjunct la ministerul Metalurgiei și se numește în funcția de președinte al Comisiei Controlului de Stat²¹.

ALEXANDRU SENCOVICI — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Ușoare²².

ION DRĂNCEANU — Se numește în funcția de ministru al Industriei Ușoare²².

ION VINTE — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Alimentare²³.

DUMITRU DIACONESCU — Se numește în funcția de ministru al Industriei Alimentare²³.

ALEXANDRU MOGHIOROȘ — Se numește în funcția de președinte al Comitetului pentru Colectarea Produselor Agricole²⁴.

⁹ „B. O., an. I, nr. 19, 16.IV.1949.

¹⁰ B. O., an. I, nr. 22, 23.IV.1949.

¹¹ B. O., an. I, nr. 32, 23.V.1949.

¹² *Idem*.

¹³ B. O., an. I, nr. 53, 9.VIII.1949.

¹⁴ B. O., an. I, nr. 61, 24.IX.1949.

¹⁵ B. O., an. I, nr. 74, 23.XI.1949.

¹⁶ B. O., an. I, nr. 74, 23.XI.1949.

¹⁷ B. O., an. I, nr. 79, 8.XII.1949.

¹⁸ B. O., an. II, nr. 25, 17.III.1950.

¹⁹ B. O., an. II, nr. 58, 12.VII.1950.

²⁰ B. O., an. II, nr. 67, 5.VIII.1950.

²¹ B. O., an. II, nr. 88, 5.X.1950.

²² B. O., an. II, nr. 112, 8.XII.1950.

²³ B. O., 19.XII.1950.

²⁴ B. O., 14.I.1950.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1951

ALEXANDRU MOGHIOROȘ — Se eliberează din funcția de președinte al Comitetului pentru Colectarea Produselor Agricole²⁵.

ALEXA AUGUSTIN — Se numește în funcția de ministru al Transporturilor²⁶.

VALTER ROMAN — Se numește în funcția de ministru al Poștelor și Telecomunicațiilor²⁶.

STANCIU STOIAN — Se eliberează din funcția de ministru al Cultelor²⁷.

VASILE POĞACEANU — Se numește în funcția de ministru al Cultelor²⁷.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1952

VASILE LUCA — Se eliberează din funcția de ministru de Finanțe²⁸.

DUMITRU PETRESCU — Se eliberează din funcția de președinte al Comitetului de Stat al Aprovizionării și se numește în funcția de ministru de Finanțe²⁸.

EMIL STANCIU — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat al Aprovizionării²⁸.

VASILE LUCA — Se desărcinează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri²⁹.

TEOHARI GEORGESCU — Se desărcinează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Interne²⁹.

ALEXANDRU DRĂGHICI — Se eliberează din funcția de adjunct al ministrului și se numește în funcția de ministru al Afacerilor Interne²⁹.

GHEORGHE APOSTOL — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri²⁹.

VASILE VAIDA — Se eliberează din funcția de ministru al Agriculturii³⁰.

CONSTANTIN PRISNEA — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Lemnului, Hârtiei și Celulozei și se numește ministru al Agriculturii³¹.

MIHAI SUDER — Se eliberează din funcția de adjunct al ministrului Gospodăriilor Silvice și se numește în funcția de ministru al Industriei Lemnului, Hârtiei și Celulozei³¹.

CHIVU STOICA — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Metalurgice și Industriei Chimice³¹.

CAROL LONCEAR — Se eliberează din funcția de prim-adjunct al ministrului și se numește în funcția de ministru al Industriei Metalurgice și Industriei Chimice³¹.

Sesiunea Marii Adunări Naționale a R.P.R. a ales în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri al R.P.R. pe GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ (în urma alegerii ca președinte al prezidiului M.A.N. a dr. PETRU GROZA)³².

ANA PAUKER — Se eliberează din funcția de ministru al Afacerilor Externe³³.

SIMION BUGHICI — Se numește în funcția de ministru al Afacerilor Externe³³.

ION VIDRAȘCU — Se eliberează din funcția de adjunct al ministrului Agriculturii și se numește în funcția de ministru al Gospodăriilor Agricole de Stat³⁴.

LOTAR RĂDĂCEANU — Se eliberează din funcția de ministru al Prevederilor Sociale³⁵.

PERICLE NEGESCU — Se numește în funcția de ministru al Prevederilor Sociale³⁵.

VASILE MARZA — Se eliberează din funcția de ministru al Sănătății³⁶.

OCTAVIAN BERLOGEA — Se numește în funcția de ministru al Sănătății³⁶.

Ministerul Industriei Petrolului și Cărbunului se reorganizează și se transformă în :

— Ministerul Industriei Petrolului și Gazelor Naționale.
— Ministerul Industriei Cărbunului.

CONSTANTIN MATEESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Petrolului și Cărbunului și se numește în funcția de ministru al Industriei Petrolului și Gazelor Naturale³⁷.

MIHAI SUDER — Se numește în funcția de ministru al Industriei Cărbunului³⁷.

Ministerul Afacerilor Interne se reorganizează :

— Ministerul Securității Statului.
— Ministerul Afacerilor Interne.

ALEXANDRU DRĂGHICI — Se eliberează din funcția de ministru al Afacerilor Interne și se numește în funcția de ministru al Securității Statului³⁸.

PAVEL ȘTEFAN — Se eliberează din funcția de ministru al Gospodăriilor Silvice și se numește în funcția de ministru al Afacerilor Interne³⁸.

EDUARD MEZINCESCU — Se eliberează din funcția de președinte al Comitetului pentru Artă³⁹.

NICOLAE POPESCU DOREANU — Se eliberează din funcția de ministru al Învățămîntului și se numește în funcția de președinte al Comitetului pentru Artă³⁹.

ION NISTOR — Se numește în funcția de ministru al Învățămîntului³⁹.

PASCU ȘTEFĂNESCU — Se eliberează din funcția de adjunct al ministrului Industriei Alimentare și se numește în funcția de ministru al Industriei Cărnii, Peștelui și Lapteiului⁴⁰.

ANA PAUKER — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁴¹.

CONSTANTIN POPESCU — Se numește în funcția de ministru al Gospodăriilor Silvice⁴¹.

BĂDESCU NICOLAE — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Arhitectură și Construcții⁴².

AUGUSTIN ALEXA — Se eliberează din funcția de ministru al Transporturilor⁴³.

MEMBRII GUVERNULUI DIN IANUARIE 1953⁴⁴

Președintele Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ
IOSIF CHIȘINEVSCHI
GHEORGHE APOSTOL
CHIVU STOICA
GHEORGHE VIDRAȘCU

²⁵ B. O., 21.I.1951.

²⁶ B. O., an. III, nr. 41, 6.IV.1951.

²⁷ B. O., 23.IV.1951.

²⁸ B. O., an. IV (1952), nr. 12, 9.III.1952.

²⁹ B. O., an. IV, nr. 25, 28.V.1952.

³⁰ B. O., an. IV, nr. 26, 31.V.1952.

³¹ B. O., an. IV, nr. 26, 31.V.1952.

³² „Scînteia”, 3.VI.1952.

³³ B. O., an. IV, nr. 35, 11.VII.1952.

⁴⁴ B. O. al M.A.N. a R.P.R., nr. 4, 29.I.1953.

³⁵ B. O., nr. 36, 14.VII.1952.

³⁶ „Scînteia”, 28.VII.1952.

³⁷ „Scînteia”, 22.VIII.1952.

³⁸ „Scînteia”, 26.VIII.1952.

³⁹ „Scînteia”, 20.IX.1952.

⁴⁰ „Scînteia”, 27.IX.1952.

⁴¹ „Scînteia”, 6.X.1952.

⁴² „Scînteia”, 25.XI.1952.

⁴³ „Scînteia”, 15.XII.1952.

⁴⁴ „Scînteia”, 28.XII.1952.

Miniștrii

Președintele Comitetului de Stat al Planificării
 Președintele Comisiei Controlului de Stat
 Afaceri Externe
 Afaceri Interne
 Agricultură
 Comerț Exterior
 Comerț Interior
 Construcțiilor și Materialelor de Construcții
 Culte
 Căi Ferate
 Energie Electrică și Industria Electrotehnică
 Finanțe
 Forțe Armate
 Gospodării Agricole de Stat
 Gospodării Comunale și Industr. Locale
 Gospodării Silvice
 Industrie Alimentară
 Industria Cărnii, Peștelui și Laptelui
 Cărbune
 Industria Chimică
 Industria Metalurgică
 Industria Petrolului
 Industria Lemnului, Hirtiei și Celulozei
 Industria Ușoară
 Învățământ Public
 Învățământ Superior
 Justiție
 Poște și Telecomunicații
 Prevederi Sociale
 Sănătăți
 Securitatea Statului
 Transporturi Navale și Aeriene
 Președintele Comitetului de Stat al Aprovizionării
 Președintele Comitetului de Stat pentru Colectarea Produselor Agricole
 Președintele Comitetului pentru Cinematografie
 Președintele Comitetului pentru Artă
 Președintele Comitetului pentru Arhitectură și Sistematizare

MIRON CONSTANTINESCU
 PETRE BORILĂ
 SIMION BUGHICI
 PAVEL ȘTEFAN
 CONSTANTIN PRISNEA
 ALEXANDRU BÎRLĂDEANU
 VASILE MALINSCHI
 GHEORGHE ROȘU
 PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI
 IONEL DIACONESCU
 GHEORGHE GASTON-MARIN
 DUMITRU PETRESCU
 EMIL BODNĂRAȘ
 ION VIDRAȘCU
 ANTON VLĂDOIU
 CONSTANTIN POPESCU
 DUMITRU DIACONESCU
 PASCU ȘTEFĂNESCU
 EUGEN ALEXANDRU MATYAS
 MIHAI FLORESCU
 CAROL LONCEAR
 ION DUMITRU
 MIHAI SUDER
 ALEXANDRU SENCOVICI
 ION NISTOR
 ILIE MURGULESCU
 ANTON TATU JIANU
 DUMITRU SIMULESCU
 STELA ENESCU
 OCTAVIAN BERLOGEA
 ALEXANDRU DRĂGHICI
 GHEORGHE D. SAFER
 EMIL STANCIU -
 ION OLTEANU

NICOLAE BELLU
 NICOLAE POPESCU DOREANU
 NICOLAE BĂDESCU

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1953

Se înființează Ministerul Învățământului prin contopirea Ministerului Învățământului Superior, Ministerul Învățământului Public și a Direcției Generale a Rezervelor de Muncă.

ION NISTOR — Se eliberează din funcția de ministru al Învățământului Public⁴⁵.

ILIE MURGULESCU — Se numește în funcția de ministru al Învățământului⁴⁶.

Se contopesc Ministerul Industriei Alimentare, Ministerul Industriei Cărnii, Peștelui și Laptelui în Ministerul Industriei Alimentare.

PASCU ȘTEFĂNESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Cărnii, Peștelui și Laptelui⁴⁶.

DUMITRU DIACONESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Alimentare⁴⁶.

PETRE BORILĂ — Se eliberează din funcția de președinte al Comitetului Controlului de Stat și se numește în funcția de ministru al Industriei Alimentare⁴⁶.

MIHAI GAVRILIUC — Se numește în funcția de președinte al Comitetului Controlului de Stat⁴⁷.

CAROL LONCEAR — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Metalurgice și Construcțiilor de Mașini⁴⁷.

CHIVU STOICA — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, se numește și în funcția de ministru al Industriei Metalurgice și Construcțiilor de Mașini⁴⁷.

Se contopesc Ministerul Agriculturii, ministerul Gospodăriilor Agricole de Stat și Ministerul Gospodăriilor Silvice în Ministerul Agriculturii și Silviculturii.

CONSTANTIN PRISNEA — Se eliberează din funcția de ministru al Agriculturii⁴⁸.

ION VIDRAȘCU — Se eliberează din funcția de ministru al Gospodăriilor Agricole de Stat⁴⁸.

CONSTANTIN POPESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Gospodăriei Silvice⁴⁸.

GHEORGHE APOSTOL — Se numește în funcția de ministru al Agriculturii și Silviculturii⁴⁸.

Comitetul pentru Artă, Comitetul pentru Cinematografie, Comitetul pentru Radio, Comitetul pentru Așezăminte Culturale și Direcția Generală a Editurilor, Industriei Poligrafice și Difuzării Cărții, de pe lângă Consiliul de Miniștri formează Ministerul Culturii.

CONSTANȚA CRĂCIUN — Se numește în funcția de ministru al Culturii⁴⁹.

Nu mai fac parte din Consiliul de Miniștri :

— Președintele Comitetului pentru Aprovizionare.
 — Președintele Securității Statului.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1954

VASILE MALINSCHI — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului Interior⁵⁰.

MIRCEA OPRÎȘAN — Se numește în funcția de ministru al Comerțului Interior⁵⁰.

GHEORGHE APOSTOL — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Agriculturii și Silviculturii⁵¹.

ALEXANDRU MOGHIOROȘ — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁵¹.

⁴⁵ B. O., 6.X.1953.

⁴⁶ B. O. al M.A.N., an. II, nr. 40, 17.X.1953.

⁴⁷ B. O. al M.A.N., an. II, nr. 40, 17.X.1953.

⁴⁸ B. O., 5.XI.1953.

⁴⁹ B. O., 30.XI.1953.

⁵⁰ B. O. al M.A.N. a R.P.R., an. III, nr. 11, 16.II.1954.

⁵¹ B. O. al M.A.N., an. III, nr. 19, 21.IV.1954.

ALEXANDRU BIRLADEANU — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului Exterior⁵².

CONSTANTIN POPESCU — Se numește în funcția de ministru al Agriculturii și Silviculturii⁵³.

MARCEL POPESCU — Se numește în funcția de ministru al Comerțului Exterior⁵⁴.

GHEORGHE GASTON MARIN — Se eliberează din funcția de ministru al Energiei Electrice și Industrii Electrotehnice⁵⁵.

GHEORGHE CIOARA — Se numește în funcția de ministru al Energiei Electrice și Industrii Electrotehnice⁵⁶.

ANTON TATU-JIANU — Se eliberează din funcția de ministru al Justiției⁵⁷.

GHEORGHE DIACONESCU — Se numește în funcția de ministru al Justiției⁵⁸.

STELA ENESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Prevederilor Sociale⁵⁹.

OCTAVIAN BERLOGEA — Se eliberează din funcția de ministru al Sănătății și se numește în funcția de ministru al Prevederilor Sociale⁶⁰.

VOINEA MARINESCU — Se numește în funcția de ministru al Sănătății⁶¹.

CHIVU STOICA — Ministru al Industrii Metalurgice și Construcțiilor de Mașini și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri se numește în funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, păstrând și funcția de ministru⁶².

EMIL BODNARAȘ — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁶³.

IOSIF CHIȘINEVSCHI — Se numește în funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁶⁴.

ALEXANDRU DRĂGHICI — Se numește în funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁶⁵.

PETRE BORILĂ — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁶⁶.

MIRON CONSTANTINESCU — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁶⁷.

Ministerul Construcțiilor și Industrii Materialelor de Construcții se reorganizează :

— Ministerul Construcțiilor.

— Ministerul Industrii Materialelor de Construcții.

GHEORGHE HOSSU — Se numește în funcția de ministru al Construcțiilor⁶⁸.

CAROL LONCEAR — Se numește în funcția de ministru al Industrii Materialelor de Construcții⁶⁹.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1955

ION OLTEANU — Se eliberează din funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Colectarea Produselor Agricole⁷⁰.

MIHAI DALEA — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Colectarea Produselor Agricole⁷¹.

MIHAI DALEA — Se numește în funcția de ministru al Colectărilor.

EUGEN ALEXANDRU MATYAS — Se eliberează din funcția de ministru al Cărbunelui⁷².

IOAN MINEU — Se numește în funcția de ministru al Cărbunelui⁷³.

MIHAI GAVRILUC — Se eliberează din funcția de președinte al Comisiei Controlului de Stat.

DUMITRU COLIU — Se numește în funcția de președinte al Comisiei Controlului de Stat.

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ — se eliberează din funcția de președinte al Consiliului de Miniștri⁷⁴.

CHIVU STOICA — Se numește în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri⁷⁵.

Se eliberează din funcțiile avute în guvern și se numesc în funcția de prim-vicepreședinți al Consiliului de Miniștri : EMIL BODNARAȘ, PETRE BORILĂ, MIRON CONSTANTINESCU⁷⁶.

IOSIF CHIȘINEVSCHI — se eliberează din funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁷⁷.

Se eliberează din funcțiile avute în guvern și se numesc în funcția de vicepreședinți al Consiliului de Miniștri : SIMION BUGHICI, DUMITRU PETRESCU, ALEXANDRU BIRLADEANU⁷⁸.

GRIGORE PREOTEASA — Se numește în funcția de ministru al Afacerilor Externe⁷⁹.

LEONTIN SALĂJAN — Se numește în funcția de ministru al Forțelor Armate⁸⁰.

POPA GHERASIM — Se numește în funcția de ministru al Metalurgiei și Construcțiilor de Mașini⁸¹.

MIRCEA OPRÎȘAN — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului Interior⁸².

ȘTEFAN VOITEC — Se numește în funcția de ministru al Comerțului Interior⁸³.

ALEXANDRU BIRLADEANU — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat al Planificării⁸⁴.

MANEA MANESCU — Se numește în funcția de ministru al Finanțelor⁸⁵.

CONSTANTIN TEODORU — Se numește în funcția de ministru al Industrii Alimentare⁸⁶.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1956

Ministerul Agriculturii și Silviculturii se reorganizează :

— Ministerul Agriculturii.

— Ministerul Silviculturii.

— Ministerul Gospodăriilor Agricole de Stat.

GHEORGHE HOSSU — Se eliberează din funcția de ministru al Agriculturii⁸⁷.

CONSTANTIN POPESCU — Se numește în funcția de ministru al Silviculturii⁸⁸.

BUGUR ȘCHIOPU — Se numește în funcția de ministru al Gospodăriilor Agricole de Stat⁸⁹.

Se reorganizează ministerul Industrii Lemnului, Hirtiei și Celulozei, transformându-se în ministerul Industrii Lemnului.

MIHAI SUDER — Se numește în funcția de ministru al Industrii Lemnului⁹⁰.

ȘTEFAN BALAN — Se numește în funcția de ministru al Construcțiilor⁹¹.

ANTON VLĂDOIU — Se eliberează din funcția de ministru al Gospodăriilor Comunale și Industrii Locale⁹².

FILIP GELTZ — Se numește în funcția de ministru al Gospodăriilor Comunale și Industrii Locale⁹³.

MIHAI DALEA — Se eliberează din funcția de ministru al Colectărilor⁹⁴.

CONSTANTIN DONCEA — Se numește în funcția de ministru al Colectărilor⁹⁵.

DUMITRU PETRESCU — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁹⁶.

GHEORGHE HOSSU — Se eliberează din funcția de ministru al Agriculturii și se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁹⁷.

MARIN STANCU — Se numește în funcția de ministru al Agriculturii⁹⁸.

ALEXANDRU BIRLADEANU — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și președinte al Comitetului de Stat al Planificării se eliberează din funcția de președinte al Comitetului de Stat al Planificării⁹⁹.

⁵² B. O. al M.A.N., an. III, nr. 24, 18.V.1954.

⁵³ B. O. al M.A.N., an. III, nr. 26, 31.V.1954.

⁵⁴ B. O. al M.A.N., nr. 28, 10.VI.1954.

⁵⁵ B. O. al M.A.N., an. III, nr. 41, 20.VIII.1954.

⁵⁶ B. O. al M.A.N., an. III, nr. 41, 20.VIII.1954.

⁵⁷ B. O. al M.A.N., an. III, nr. 44, 8.X.1954.

⁵⁸ B. O. al M.A.N., an. IV, nr. 2, 15.II.1955.

⁵⁹ B. O. al M.A.N., an. IV, nr. 6, 4.IV.1955.

⁶⁰ B. O. al M.A.N., an. IV, nr. 25, 4.X.1955.

⁶¹ B. O. al M.A.N., an. V, nr. 1, 10.I.1956.

⁶² B. O. al M.A.N., an. V, nr. 10, 23.III.1956.

⁶³ B. O. al M.A.N., an. V, nr. 10, 23.III.1956 ; nr. 15 din 11.V.1956.

⁶⁴ Idem.

⁶⁵ B. O. al M.A.N., an. V, nr. 16, 26.V.1956.

GHEORGHE GASTON MARIN — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat la Planificării⁶⁵.
 IONEL DIACONESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Căilor Ferate⁶⁶.
 ION COSMA — Se numește în funcția de ministru al Căilor Ferate⁶⁶.
 ILTE MURGULESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Învățământului⁶⁷.

MIRON CONSTANTINESCU — Prim vicepreședinte al Consiliului de Miniștri se numește și în funcția de ministru al Învățământului⁶⁷.

ȘTEFAN VOITEC — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului Interior și se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁶⁷.

GHEORGHE RĂDULESCU — Se numește în funcția de ministru al Comerțului Exterior⁶⁷.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1957 (ianuarie—martie)

Ministerul Colectărilor se desființează.

Ministerul Prevederilor Sociale se desființează și se înființează Ministerul Sănătății și Prevederilor Sociale.

VOINEA MARINESCU — Se numește în funcția de ministru al Sănătății și Prevederilor Sociale⁶⁸.

OCTAVIAN BERLOGEA — Se eliberează din funcția de ministru al Prevederilor Sociale⁶⁸.

GHEORGHE CIOARĂ — Se eliberează din funcția de ministru al Energiei Electrice și Industriei Electrotehnice⁶⁹.

NICOLAE GHEORGHIU — Se numește în funcția de ministru al Energiei Electrice și Industriei Electrotehnice⁶⁹.

Ministerul Gospodăriilor Comunale și Industriei Locale se desființează.

MEMBRII GUVERNULUI DIN 20 MARTIE 1957⁷⁰

Președintele Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri

CHIVU STOICA
 EMIL BODNARAȘ
 ALEXANDRU MOGHIOROȘ
 PETRE BORILĂ
 MIRON CONSTANTINESCU
 ȘTEFAN VOITEC
 ALEXANDRU BÎRLĂDEANU

Miniștri :

Afaceri Externe
 Afaceri Interne
 Agricultură și Silvicultură
 Comerț
 Construcții și Materiale de Construcții
 Finanțe
 Forțe Armate
 Industria Bunurilor de Consum
 Industria Grea
 Petrol și Chimie
 Învățământ și Culte
 Justiție
 Mine
 Sănătate și Prevederi Sociale
 Transporturi și Telecomunicații
 Președintele Comitetului Problemelor Organelor Locale ale Administrației de Stat
 Președintele Comitetului de Stat al Planificării
 Președintele Comisiei Controlului de Stat

GRIGORE PREOTEASA
 ALEXANDRU DRĂGHICI
 ION COSMA
 MARCEL POPESCU
 GHEORGHE HOSSU
 AUREL VIJOL
 LEONTIN SĂLĂJAN
 ȘTEFAN VOITEC
 GHERASIM POPA
 MIHAIL FLORESCU
 MIRON CONSTANTINESCU
 GHEORGHE DIACONESCU
 IOAN MINEU

VOINEA MARINESCU
 EMIL BODNARAȘ
 PETRE COSTACHE

GHEORGHE GASTON MARIN
 DUMITRU COLIU

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1957 (martie—decembrie)

MIRON CONSTANTINESCU — Se desărcinează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Învățământului și Culturii⁷¹.

ATHANASE JOJA — Se numește în funcția de ministru al Învățământului și Culturii⁷¹.

GRIGORE PREOTEASA — Se eliberează din funcția de ministru al Afacerilor Externe⁷¹.

ION GHEORGHE MAURER — Se numește în funcția de ministru al Afacerilor Externe⁷¹.

POPA GHERASIM — Ministrul Industriei Grele este numit în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁷².

AVRAM BUNACIU — Se numește în funcția de ministru al Justiției⁷².

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1958

ION GHEORGHE MAURER — Se eliberează din funcția de ministru al Afacerilor Externe⁷³.

AVRAM BUNACIU — Se eliberează din funcția de ministru al Justiției și se numește în funcția de ministru al Afacerilor Externe⁷³.

⁶⁵ B. O. al M.A.N., an. V, nr. 26, 24.IX.1956.

⁶⁷ B. O. al M.A.N., an. V, nr. 30, 24.XI.1956.

⁶⁸ B. O. al M.A.N., nr. 3, 21.I.1957.

⁶⁹ B. O. al M.A.N., an. VI, nr. 6, 19.II.1957.

⁷⁰ B.O. al M.A.N. nr. 11 din 28.III.1957, an VI.

⁷¹ B.O. al M.A.N. nr. 18 din 16.VII.1957, an VI.

⁷² B.O. al M.A.N. nr. 28 din 10.X.1957, an. VI.

⁷³ B.O. al M.A.N. nr. 37 din 31.XII.1957, an. VI.

⁷⁴ B.O. al M.A.N. nr. 3, 16.I.1958.

⁷⁵ B.O. al M.A.N., nr. 5, 23.I.1958.

⁷⁶ B.O. al M.A.N. nr. 1, an VII, din februarie 1958.

GHEORGHE DIACONESCU — Se numește în funcția de ministru al Justiției ⁷⁶.

ATHANASE JOJA — Ministrul Învățămîntului și Culturii se numește și în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri ⁷⁶.

Se înființează Ceremonialul de Stat.

DIONISIE IONESCU — Se numește în funcția de șef al Ceremonialului de Stat, avînd rang de ambasador *.

Ministerul Minelor se desființează, sarcinile acestuia trecînd asupra ministerului Industriei Grele, în cadrul căruia s-a înființat un nou Departament.

GHEORGHE HOSSU — Se eliberează din funcția de ministru al Construcțiilor și materialelor de Construcții și se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat al Apelor (făcînd parte din componența Consiliului de Miniștri) ⁷⁷.

ION S. BERASKI — Se eliberează din funcția de președinte al Comitetului de Stat al Apelor ⁷⁷.

MIHAI SUDER — Se numește în funcția de ministru al Construcțiilor și Materialelor de Construcții ⁷⁷.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1959

EMIL BODNARAȘ — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Transporturilor și Telecomunicațiilor se eliberează din funcția de ministru al Transporturilor și Telecomunicațiilor ⁷⁸.

DUMITRU SIMULESCU — Se numește în funcția de ministru al Transporturilor și Telecomunicațiilor ⁷⁸.

ȘTEFAN VOITEC — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Industriei Bunurilor de Consum se eliberează din funcția de ministru al Industriei Bunurilor de Consum ⁷⁸.

ALEXANDRU SENCOVICI — Se numește în funcția de ministru al Industriei Bunurilor de Consum ⁷⁸.

GHERASIM POPA — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Industriei Grele se eliberează din funcția de ministru al Industriei Grele ⁷⁸.

CAROL LONCEAR — Se numește în funcția de ministru al Industriei Grele ⁷⁸.

PETRE COSTACHE — Se desărcinează din funcția de ministru pentru Problemele Administrației Locale ⁷⁹.

Se înființează Comitetul de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistemizare.

MARCEL POPESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului ⁸⁰.

GHEORGHE RĂDULESCU — Se numește în funcția de ministru al Comerțului ⁸⁰.

MIHAI SUDER — Se eliberează din funcția de ministru al Construcțiilor și Materialelor de Construcții și se numește în funcția de ministru al Economiei Forestiere ⁸¹.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1960

ATHANASE JOJA — Se eliberează din funcția de ministru al Învățămîntului și Culturii ⁸².

ILIE MURGULESCU — Se numește în funcția de ministru al Învățămîntului și Culturii ⁸².

CAROL LONCEAR — Se desărcinează din funcția de ministru al Industriei Grele ⁸³.

CONSTANTIN TUZU — Se numește în funcția de ministru al Industriei Grele ⁸³.

MEMBRII GUVERNULUI DIN 21 MARTIE 1961 ⁸⁴

Președintele Consiliului de Miniștri
Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Interne
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Președintele Comitetului de Stat al Planificării

ION GHEORGHE MAURER
GHEORGHE APOSTOL
EMIL BODNARAȘ
PETRE BORILĂ
ALEXANDRU BIRLĂDEANU
ALEXANDRU DRĂGHICI

ALEXANDRU MOGHIOROȘ
GHEORGHE GASTON MARIN

Miniștri :

Afaceri Externe
Forțe Armate
Finanțe
Metalurgie și Construcții de Mașini
Mine și Energie Electrică
Industria Petrolului și Chimiei
Economie Forestieră
Industria Ușoară
Industria Alimentară
Transporturi și Telecomunicații
Agricultura
Comerț
Învățămînt și Cultură
Sănătate și Prevederi Sociale
Justiție

CORNELIU MĂNESCU
LEONTIN SALAJAN
AUREL VIJOLI
CONSTANTIN TUZU
BUJOR ALMAȘAN
MIHAIL FLORESCU
MIHAI SUDER
ALEXANDRU SENCOVICI
JANOȘ FAZEKAȘ
DUMITRU SIMULESCU
ION COSMA
GOGU RĂDULESCU
ILIE MURGULESCU
VOINEA MARINESCU
IOAN CONSTANT MANOLIU

⁷⁶ „Scinteia” din 8 februarie 1959.

⁷⁷ B.O. al M.A.N. nr. 30, din 5.XII.1958, an VII.

⁷⁸ B.O. al M.A.N., an VIII, nr. 12, 1959.

⁷⁹ B.O. al M.A.N., an VIII, nr. 13, 4 mai 1959.

⁸⁰ B.O. al M.A.N. an VIII, nr. 22 din 17 august 1959.

⁸¹ B.O. al M.A.N. nr. 30, an VIII, din 17 decembrie 1959.

⁸² B.O. al M.A.N., an IX, nr. 1 din 16.I. 1960.

⁸³ B.O. al M.A.N., an IX, nr. 10 din 1 iulie 1960.

⁸⁴ B.O. al M.A.N. nr. 9 din 25.III.1961, an X.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1961⁸⁵

MIHAI GERE — Se numește în funcția de președinte al Comitetului pentru Problemele Administrației Locale.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1962

Se înființează ministerul Industriei Construcțiilor. DUMITRU MOSORA — Se numește în funcția de ministru al Industriei Construcțiilor.⁸⁶

ION COSMA — Se eliberează din funcția de ministru al Agriculturii (se numește în funcția de președinte al Statului Popular al Capitalei)⁸⁷.

DUMITRU DIACONESCU — Se numește în funcția de ministru al Agriculturii.⁸⁸

Se înființează ministerul Învățământului și Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, prin reorganizarea ministerului Învățământului și Culturii.

ILIE MURGULESCU — Se numește în funcția de ministru al Învățământului.⁸⁹

CONSTANȚA CRĂCIUN — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă.⁹⁰

Se înființează ministerul Comerțului Exterior și ministerul Comerțului Interior.

MIHAI LEVENTE — Se numește în funcția de ministru al Comerțului Interior.⁹¹

GHEORGHE RĂDULESCU — Se numește în funcția de ministru al Comerțului Exterior.⁹²

Se înființează Consiliul Superior al Agriculturii și se desființează Ministerul Agriculturii.

MIHAI DALEA — Se numește în funcția de președinte al Consiliului Superior al Agriculturii.⁹³

DUMITRU DIACONESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Agriculturii.⁹⁴

GHEORGHE GASTON MARIN — Președinte al Comitetului de Stat al Planificării se numește și în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri.⁹⁵

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1963

ILIE MURGULESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Învățământului.⁹²

ȘTEFAN BALAN — Se numește în funcția de ministru al Învățământului.⁹²

Se reorganizează Ministerul Metalurgiei și Construcțiilor de Mașini, prin înființarea următoarelor ministere:

— Ministerul Industriei Metalurgice;

— Ministerul Construcțiilor de Mașini.

ION MARINESCU — Se numește în funcția de ministru al Industriei Metalurgice.⁹³

GHEORGHE RĂDOI — Se numește în funcția de ministru al Construcțiilor de Mașini.⁹¹

VICTOR IONESCU — Se numește în funcția de ministru al Comerțului Exterior.⁹³

GHEORGHE RĂDULESCU — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și se eliberează din funcția de ministru al Comerțului Exterior.⁹³

CONSTANTIN TUZU — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și se eliberează din funcția de ministru al Construcțiilor de Mașini.⁹³

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1964

VICTOR IONESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului Exterior.⁹⁴

MIHAIL PETRI — Se numește în funcția de ministru al Comerțului Exterior.⁹¹

MEMBRII GUVERNULUI DIN 18 MARTIE 1965⁹⁵

Președintele Consiliului de Miniștri
Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Interne
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și președinte al Comitetului de Stat al Planificării
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri

Miniștri:

Forțe Armate
Afaceri Externe
Finanțe
Industria Metalurgică
Construcții de Mașini
Petrol și Chimie
Transporturi și Telecomunicații
Industria Ușoară
Mine și Energie Electrică
Industria Construcțiilor

ION GHEORGHE MAURER
GHEORGHE APOSTOL
EMIL BODNARAȘ
ALEXANDRU DRĂGHICI

ALEXANDRU MOGHIOROȘ
ALEXANDRU BÎRLĂDEANU
GHEORGHE GASTON MARIN

GHEORGHE RĂDULESCU
GHEORGHE RĂDOI
PETRE BLAJOVICI

LEONTIN SALĂJAN
CORNELIU MANESCU
AUREL VIJOL
ION MARINESCU
MIHAIL MARINESCU
MIHAIL FLORESCU
DUMITRU SIMULESCU
ALEXANDRU SENCOVICI
BUJOR ALMAȘAN
DUMITRU MOSORA

⁸⁵ „Scîntela” din 10.XII.1961.

⁸⁶ B.O. al M.A.N., an. XI, nr. 1, din 27.II.1962.

⁸⁷ B.O. al M.A.N., an. XI, nr. 9, din 30 aprilie 1962.

⁸⁸ B.O. al M.A.N., an. XI, nr. 14, din 9 iunie 1962.

⁸⁹ B.O. al M.A.N., nr. 9 din 30 aprilie 1962, an. XI.

⁹⁰ B.O. al M.A.N., nr. 12, an. XI, din 31 mai 1962.

⁹¹ B.O. al M.A.N., an. XI, nr. 19, din 29.IX. 1962.

⁹² B.O. al M.A.N., nr. 8, din 16 aprilie 1963, an. XII.

⁹³ B.O. al M.A.N., nr. 20 din 31.X.1963, an. XII.

⁹⁴ „Scîntela” din 22.XII.1964.

⁹⁵ „Scînteia”, nr. 6 563 din 19.III.1965.

Economia Forestieră
 Industria Alimentară
 Președintele Consiliului Superior al Agriculturii
 Ministerul Sănătății și Prevederilor Sociale
 Comerț Interior
 Comerț Exterior
 Invățământ
 Președintele Comitetului de Stat pentru Cultură
 și Artă
 Justiție

MIHAI SUDER
 JANOS FAZEKAȘ
 MIHAI DALEA
 VOINEA MARINESCU
 MIHAIL LEVENTE
 MIHAIL PETRI
 ȘTEFAN BALAN
 CONSTANȚA CRĂCIUN

ADRIAN DUMITRIU

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎNTRE 19 MARTIE — 20 AUGUST 1965

ALEXANDRU DRĂGHICI — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și din funcția de ministru al Afacerilor Interne⁹⁶.
 ALEXANDRU MOGHIOROȘ — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁹⁶.
 MIHAI DALEA — Se eliberează din funcția de președinte al Consiliului Superior al Agriculturii⁹⁶.

NICOLAE GIOSAN — Se numește în funcția de președinte al Consiliului Superior al Agriculturii⁹⁶.

ILIE VERDEȚ — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri⁹⁶.

CORNEL ONESCU — Se numește în funcția de ministru al Afacerilor Interne⁹⁶.

MEMBRII GUVERNULUI DIN 21 AUGUST 1965⁹⁷

Președintele Consiliului de Miniștri
 Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri

ION GHEORGHE MAURER
 GHEORGHE APOSTOL
 EMIL BODNĂRAȘ
 ALEXANDRU BÎRLĂDEANU
 ALEXANDRU MOGHIOROȘ
 GHEORGHE GASTON MARIN
 GOGU RĂDULESCU
 JANOS FAZEKAȘ
 PETRE BLAJOVICI
 IOSIF BANC
 ILIE VERDEȚ

Miniștri :

Forțe Armate
 Afaceri Externe
 Finanțe
 Industria Metalurgică
 Construcții de Mașini
 Chimie, Ind. Chimice
 Transporturi și Telecomunicații
 Industria Ușoară
 Mine
 Industria Construcțiilor
 Economia Forestieră
 Industria Alimentară
 Președintele Consiliului Superior al Agriculturii
 Ministerul Sănătății și Prevederilor Sociale
 Comerț Exterior
 Invățământ
 Președintele Comitetului de Stat pentru Cultură
 și Artă
 Justiție
 Afacerilor Interne
 Ministerul Petrolului
 Ministerul Energiei Electrice

LEONTIN SĂLAJAN
 CORNELIU MĂNESCU
 AUREL VIJOLI
 ION MARINESCU
 MIHAI MARINESCU
 MIHAIL FLORESCU
 DUMITRU SIMULESCU
 ALEXANDRU SENCOVICI
 BUJOR ALMAȘAN
 DUMITRU MOSORA
 MIHAI SUDER
 BUCUR ȘCHIOPU
 NICOLAE GIOSAN
 VOINEA MARINESCU
 GHEORGHE CIOARĂ
 ȘTEFAN BALAN
 POMILIU MACOVEI

ADRIAN DUMITRIU
 CORNEL ONESCU
 ALEXANDRU BOABĂ
 EMIL DRĂGĂNESCU

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1965 (august-decembrie)

MIHAIL FLORESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Chimice⁹⁸.
 CONSTANTIN SCARLAT — Se numește în funcția de ministru al Industriei Chimice⁹⁸.
 DUMITRU SIMULESCU — Se numește în funcția de ministru al Căilor Ferate⁹⁸.
 ION BAICU — Se numește în funcția de ministru al Transporturilor Auto, Navale și Aeriene⁹⁸.
 MIHAI BALĂNESCU — Se numește în funcția de ministru al Poștelor și Telecomunicațiilor⁹⁸.
 ROMAN MOLDOVAN — Este ales în funcția de președinte al Consiliului Național al Cercetării Științifice și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri¹⁰⁰.

MAXIM BERGHIANU — Este ales în funcția de președinte al Comitetului de Stat al Planificării¹⁰⁰.

CORNEL FULGER — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Îndrumarea și Controlul Organizațiilor Locale ale Administrației de Stat¹⁰¹.

DUMITRU PETRESCU — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Protecția Muncii¹⁰¹.

⁹⁶ „Scîntela” din 25.VII.1965.

⁹⁷ B.O. al R.S.R., partea I-a, an. I, nr. 1, p. 11, 21.VIII.1965.

⁹⁸ B.O. al R.S.R., an. I, p. I, nr. 10, 25.X.1965.

⁹⁹ B.O. al R.S.R., an. I, p. I, nr. 19, 19.XII.1965.

¹⁰⁰ B.O. al R.S.R., an. I, p. I, nr. 21, 23.XII.1965.

¹⁰¹ B.O. al R.S.R., an. I, p. I, nr. 24, 30.XII.1965.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1966

DUMITRU SIMULESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Căilor Ferate¹⁰².

FLORIAN DĂNĂLACHE — Se numește în funcția de ministru al Căilor Ferate¹⁰².

VOINEA MARINESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Sănătății și Prevederilor Sociale¹⁰³.

AUREL MOGA — Se numește în funcția de ministru al Sănătății și Prevederilor Sociale¹⁰³.

ION IONIȚA — Se numește în funcția de ministru al Forțelor Armate¹⁰⁴.

PETRE LUPU — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Problemele de Muncă și Salarii, în locul lui TAIGAR SIMION¹⁰⁵.

Se înființează ministerul Construcțiilor pentru Industria Chimică și Rafinării.

MATEI GHIGIU — Se numește în funcția de ministru al Construcțiilor pentru Industria Chimică și Rafinării¹⁰⁶.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1967

GHEORGHE APOSTOL — Se eliberează din funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri¹⁰⁷.

ILIE VERDET — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și se numește în funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri¹⁰⁷.

Se înființează Oficiul Național de Turism.

NICOLAE BOZDOG — Se numește în funcția de președinte al Colegiului O.N.T.¹⁰⁸.

GHEORGHE HOSSU — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat al Apelor¹⁰⁶.

MEMBRII GUVERNULUI DIN 9 DECEMBRIE 1967¹⁰⁹

Președintele Consiliului de Miniștri
Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și președintele Consiliului Național al Cercetării Științifice
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri

Miniștri :

Forțe Armate
Afaceri Interne
Afaceri Externe
Președintele Comitetului de Stat al Planificării
Președintele Consiliului Economic
Finanțe
Industria Metalurgică
Industria Construcțiilor de Mașini
Industria Chimică
Industria Petrolului
Căilor Ferate
Transporturi Auto, Navale și Aeriene
Poște și Telecomunicații
Industria Ușoară
Mine
Energie Electrică
Industria Construcțiilor
Economia Forestieră
Industria Alimentară
Sănătății
Muncii
Construcții pentru Industria Chimică și Rafinării
Comerț Interior
Comerț Exterior
Învățământ
Justiție
Președintele Comitetului de Stat pentru Problemele de Organizare și Salarizare
Președintele Consiliului Superior al Agriculturii
Președintele Comitetului pentru Prețuri
Președintele Comitetului pentru Problemele Administrației Locale
Președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă

Au rang de miniștri : Pres. Cons. Centr. U.G.S., al U.N.C.A.P. și primul secretar al U.T.C. (ministru).

ION GHEORGHE MAURER
ILIE VERDET
ALEXANDRU BIRLĂDEANU
-
ALEXANDRU DRĂGHICI
JANOS FAZEKAS
GHEORGHE RĂDULESCU
IOSIF BANC
GHEORGHE GASTON MARIN

ION IONIȚA
CORNEL ONESCU
CORNELIU MĂNESCU
MAXIM BERGHIANU
MANEA MĂNESCU
AUREL VIJOLI
ION MARINESCU
MIHAI MARINESCU
CONSTANTIN SCARLAT
ALEXANDRU BOABA
FLORIAN DĂNĂLACHE
ION BAICU
MIHAI BALĂNESCU
ALEXANDRU SENCOVICI
BUJOR ALMĂȘAN
EMIL DRĂGĂNESCU
DUMITRU MOSORA
MIHAI SUDER
BUCUR SCHIOPU
AUREL MOGA
PETRE BLAJOVICI
MATEI GHIGIU
MIHAIL LEVENTE
GHEORGHE CIOARĂ
ȘTEFAN BĂLAN
ADRIAN DUMITRIU
PETRE LUPU

NICOLAE GIOSAN
ROMAN MOLDOVAN
MIHAI GERE

POMPILIU MACOVEI

¹⁰² „Scînteia”, 1.IV.1966.

¹⁰³ „Scînteia”, 28.VIII.1966.

¹⁰⁴ „Scînteia”, 30.VIII.1966.

¹⁰⁵ „Scînteia”, 28.XI.1966.

¹⁰⁶ „Scînteia”, 25.XII.1966.

¹⁰⁷ B.O., an. III, nr. 1, partea I-a, 3.I.1967.

¹⁰⁸ B.O., an. III, p. I-a, nr. 29, 6.IV.1967.

¹⁰⁹ „Scînteia”, 10.XII.1967.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1968

MIHAI LEVENTE — Se revocă din funcția de ministru al Comerțului Interior ¹¹⁰.

ION PAȚAN — Se numește în funcția de ministru al Comerțului Interior ¹¹¹.

ALEXANDRU DRĂGHICI — Se revocă din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri ¹¹¹.

EMIL DRĂGANESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Energiei Electrice și se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri ¹¹².

OCTAVIAN GROZA — Se numește în funcția de ministru al Energiei Electrice ¹¹³.

AUREL VIJOLI — Se eliberează, la cerere, din funcția de ministru al Finanțelor ¹¹⁴.

VIRGIL PIRVU — Se numește în funcția de ministru al Finanțelor ¹¹⁵.

ALEXANDRU BIRLĂDEANU — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și președintele Consiliului Național al Cercetării Științifice se eliberează din funcția de președinte al Consiliului Național al Cercetării Științifice, urmînd a îndeplini în continuare numai funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri ¹¹⁵.

NICOLAE MURGULEȚ — Se numește în funcția de președinte al Consiliului Național al Cercetării Științifice ¹¹⁵.

ION STĂNESCU — Se numește în funcția de președinte al Consiliului Securității Statului ¹¹⁶.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1969 (ianuarie-martie)

ALEXANDRU BIRLĂDEANU — Se eliberează, la cerere, din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri ¹¹⁷.

MIHAI MARINESCU — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri ¹¹⁸.

ION PAȚAN — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului Interior și se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri ¹¹⁸.

MEMBRII GUVERNULUI DIN 13 MARTIE 1969 ¹¹⁹

Președintele Consiliului de Miniștri
Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri
Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri

ION GHEORGHE MAURER
ILIE VERDET
JANOS FAZEKAS
GHEORGHE RĂDULESCU
LEONTE RAUTU
IOSIF BANC
EMIL DRĂGANESCU
MIHAI MARINESCU
ION PAȚAN

Miniștri :

Afaceri Externe
Forțe Armate
Afaceri Interne
Președintele Consiliului Securității Statului
Președintele Comitetului de Stat al Planificării
Finanțe
Industria Metalurgică
Industria Construcțiilor de Mașini
Industria Chimică
Petroli
Căi Ferate
Transporturi Auto, Navale și Aeriene
Poște și Telecomunicații
Industria Ușoară
Mine
Energie Electrică
Industria Construcțiilor
Economia Forestieră
Industria Alimentară
Sănătății
Muncii
Construcția pentru Industria Chimică și Rafinării
Comerț Interior
Comerț Exterior
Învățămînt
Justiție
Președintele Consiliului Național al Cercetării Științifice
Președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă
Președintele Consiliului Superior al Agriculturii
Președintele Comitetului pentru Prețuri
Președintele Comitetului pentru Problemele Administrației Locale
Au rang de miniștri :
Președintele Consiliului Central al U.G.S., președintele U.N.C.A.P. și primul secretar al U.T.C., ministru pentru problemele tineretului.

CORNELIU MĂNESCU
ION IONIȚA
CORNEL ONESCU
ION STĂNESCU
MAXIM BERGHIANU
VIRGIL PIRVU
NICOLAE AGACHI
IOAN AVRAM
ALEXANDRU BOABĂ
NICOLAE TOADER
FLORIAN DĂNALACHE
ION BAICU
MIHAI BĂLANESCU
ION CRĂCIUN
BUJOR ALMĂȘAN
OCTAVIAN GROZA
DUMITRU MOSORA
MIHAI SUDER
SIMION BUGHICI
AUREL MOGA
PETRE LUPU
MATEI GHIGIU
NICOLAE BOZDOG
GHEORGHE CIOARA
ȘTEFAN BĂLAN
ADRIAN DUMITRIU
NICOLAE MURGULEȚ

POMPILIU MACOVEI

NICOLAE GIOSAN
GHEORGHE GASTON MARIN
PETRE BLAJOVICI

¹¹⁰ B.O., an. IV, nr. 41, p. I-a, 29.III.1968.

¹¹¹ B.O., an. IV, p. I-a, nr. 55, 26.V.1968.

¹¹² B.O. al R.S.R., an. IV, nr. 86, 3.VII.1968.

¹¹³ B.O. al R.S.R., an. IV, nr. 87, 10.VII.1968.

¹¹⁴ B.O. al R.S.R., an. IV, nr. 89, 16.VII.1968.

¹¹⁵ B.O. al R.S.R., an. IV, 5.XII.1968.

¹¹⁶ B.O. al R.S.R., an. IV, 7.V.1968.

¹¹⁷ B.O., 28.I.1969.

¹¹⁸ B.O., 14.III.1969.

¹¹⁹ B.O. al R.S.R., an. V, p. I-a, nr. 31, 13.III.1969.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1969 (martie-decembrie)

CORNEL BURTICĂ — Se numește în funcția de ministru al Comerțului Exterior ¹²⁰.

GHEORGHE CIOARĂ — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului Exterior și se numește în funcția de prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării, având rang de ministru ¹²⁰.

AUREL MOGA — Se eliberează din funcția de ministru al Sănătății ¹²¹.

DAN ENACHEȘCU — Se numește în funcția de ministru al Sănătății ¹²¹.

NICOLAE MURGULEȚ — Se revocă din funcția de președinte al Consiliului Național al Cercetării Științifice ¹²².

GHEORGHE BUZDUGAN — Se numește în funcția de președinte al Consiliului Național al Cercetării Științifice ¹²².

VIEGIL PIRVU — Se revocă din funcția de ministru al Finanțelor ¹²².

FLOREA DUMITRESCU — Se numește în funcția de ministru al Finanțelor și se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului Economic ¹²².

FLORIAN DĂNALACHE — Se eliberează din funcția de ministru al Căilor Ferate ¹²².

ȘTEFAN BALAN — Se eliberează din funcția de ministru al Învățământului ¹²².

MIRON CONSTANTINESCU — Se numește în funcția de ministru al Învățământului ¹²².

Se înființează Ministerul Transporturilor prin copierea Ministerului Căilor Ferate și a Ministerului Transporturilor Auto, Navale și Aeriene.

ION BAICU — Se revocă pentru activitate nesatisfăcătoare din funcția de ministru al Transporturilor Auto, Navale și Aeriene ¹²³.

PAVEL ȘTEFAN — Se numește în funcția de ministru al Transporturilor ¹²³.

SIMION BUGHICI — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Alimentare ¹²³.

GHEORGHE MOLDOVAN — Se numește în funcția de ministru al Industriei Alimentare ¹²⁴.

Ministerul Economiei Forestiere se transformă în Ministerul Industriei Lemnului.

Se înființează ministerul Construcțiilor Industriale și ministerul Industriei Materialelor de Construcții.

NICOLAE GIOSAN — Se numește în funcția de ministru al Agriculturii și Silviculturii ¹²⁵.

NICOLAE GIOSAN — Se eliberează din funcția de ministru al Agriculturii și Silviculturii ¹²⁵.

ANGELO MICULESCU — Se numește în funcția de ministru al Agriculturii și Silviculturii ¹²⁵.

HORIA HULUBEI — Se eliberează din funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Energia Nucleară și se numește în funcția de consilier la Consiliul de Stat, cu rang de ministru ¹²⁷.

ION URSU — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Energia Nucleară ¹²⁷.

MATEI GHIGIU — Se numește în funcția de ministru al Construcțiilor Industriale ¹²⁸.

DUMITRU MOSORA — Se numește în funcția de ministru al Industriei Materialelor de Construcții ¹²⁸.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1970

MIRON CONSTANTINESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Învățământului ¹²⁸.

MIRCEA MALIȚA — Se numește în funcția de ministru al Învățământului ¹²⁸.

ADRIAN DUMITRIU — Se eliberează, la cerere, din funcția de ministru al Justiției ¹²⁹.

TEODOR VASILIU — Se numește în funcția de ministru al Justiției ¹²⁹.

DUMITRU MOSORA — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Materialelor de Construcții ¹²⁹.

TRAIAN ISPAS — Se numește în funcția de ministru al Industriei Materialelor de Construcții ¹²⁹.

Se înființează Ministerul Industriei Miniere și Geologiei, prin comasarea Ministerului Minelor și a Comitetului de Stat pentru Geologie ¹³⁰.

BUJOR ALMAȘAN — Se numește în funcția de ministru al Industriei Miniere și Geologiei ¹³¹.

DUMITRU NICULESCU — Se numește în funcția de Inspector general de Stat la Inspectoratul Gene-

ral de Stat pentru Controlul Calității Produselor, cu grad de ministru ¹³².

ALEXANDRU BOABĂ — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Chimice ¹³³.

MIHAIL FLORESCU — Se numește în funcția de ministru al Industriei Chimice ¹³³.

NICOLAE TOADER — Se eliberează din funcția de ministru al Petrolului ¹³³.

ALEXANDRU BOABĂ — Se numește în funcția de ministru al Industriei Petrolului ¹³³.

GHEORGHE BUZDUGAN — Se eliberează din funcția de președinte al Consiliului Național al Cercetării Științifice ¹³³.

GHEORGHE CIOARĂ — Se numește în funcția de președinte al Consiliului Național al Cercetării Științifice ¹³³.

Se înființează Ministerul Turismului.

ALEXANDRU SOBARU — Se eliberează din funcția de președinte al Colegiului O.N.T. ¹³⁴.

ION COSMA — Se numește în funcția de ministru al Turismului ¹³⁴.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1971

Se înființează Ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Apelor ¹³⁵.

IOSIF BANC — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, a fost numit și în funcția de ministru al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Apelor ¹³⁵.

ANGELO MICULESCU — Se numește în funcția de ministru secretar de Stat la ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Apelor ¹³⁵.

FLORIN IOAN IORGULESCU — Se numește în funcția de președinte al Consiliului Național al Apelor ¹³⁵.

ION MOLDOVAN — Se numește în funcția de șef al Departamentului Industriei Alimentare ¹³⁵.

Ministrul secretar de stat, președintele Consiliului Național al Apelor și șeful Departamentului Industriei Alimentare sînt membri ai Consiliului de Miniștri ¹³⁵.

FLORIAN DĂNALACHE — Se numește în funcția de ministru al Transporturilor ¹³⁶.

PAVEL ȘTEFAN — Se eliberează din funcția de ministru al Transporturilor ¹³⁶.

¹²⁷ B.O. al R.S.R., 31.XII.1969.

¹²⁸ B.O. al R.S.R., an. V, nr. 110, p. 940, 11.X.1969.

¹²⁹ b1s B.O., 25.XI.1970.

¹³⁰ B.O., 28.XI.1970.

¹³¹ B.O., 13.III.1970.

¹³² B.O., 18.III.1970.

¹³³ B.O., an. VI, nr. 88, 21.VII.1970.

¹³⁴ B.O., nr. 113, p. I-a, 17.IX.1970.

¹³⁵ B.O., an. VI, nr. 133, p. I-a, 25.XII.1970.

¹³⁶ B.O., an. VII, nr. 8, p. I-a, 26.I.1971.

¹³⁷ B.O., an. VII, nr. 19, 11.II.1971.

¹²⁰ B.O. al R.S.R., an. V, 30.IV.1969.

¹²¹ B.O. al R.S.R., an. V, p. I-a, nr. 75, 5.VIII.1969.

¹²² B.O. al R.S.R., an. V, p. I-a, nr. 75, nr. 87, 19.VIII.1969.

¹²³ B.O. al R.S.R., an. V, nr. 75, p. I-a, nr. 87 19.VIII.1969.

¹²⁴ B.O., an. V, nr. 70, p. I-a, 26.VI.1969.

¹²⁵ B.O. al R.S.R., 22.X.1969.

¹²⁶ B.O. al R.S.R., 18.XI.1969.

ION ILIESCU — Se eliberează din funcția de ministru pentru problemele tineretului¹³⁷.

DAN MARȚIAN — Prim-secretar al C.C. al U.T.C., a fost numit în funcția de ministru pentru problemele tineretului¹³⁷.

FLORIAN DĂNĂLACHE — Se numește în funcția de ministru al Transporturilor și Telecomunicațiilor¹³⁸.

BUJOR ALMĂȘAN — Se numește în funcția de ministru al Minelor, Petrolului și Geologiei¹³⁸.

POMPIIU MACOVEI — Se eliberează din funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă¹³⁹.

DUMITRU POPESCU — Se numește în funcția de președinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă¹³⁹.

Se înființează Ministerul Aprovizionării Tehnico-Materiale și Controlului Gospodăririi Fondurilor Fixe. MIHAI MARINESCU — Se numește în funcția de mi-

nistru al Aprovizionării Tehnico-Materiale și Controlului Gospodăririi Fondurilor Fixe¹⁴⁰.

TRAIAN ISPAS — A fost destituit din funcția de ministru al Industriei Materialelor de Construcții, pentru abuzuri și încălcarea legalității socialiste¹⁴¹.

DUMITRU POPEȘCU — Se numește în funcția de președinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste (prin schimbarea denumirii Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă)¹⁴².

CONSTANTIN DRĂGAN — Se eliberează din funcția de președinte al C.C. al U.G.S.R. având rang de ministru¹⁴².

VIRGIL TROFIN — Este ales în funcția de președinte al Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România¹⁴³.

Se înființează Ministerul Educației și Învățământului prin preluarea atribuțiilor Ministerului Învățământului.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1972

Se înființează Ministerul Economiei Forestiere și Materialelor de Construcții, prin fuziunea Ministerului Industriei Lemnului, Ministerului Industriei Materialelor de Construcții și Departamentului Silviculturii din cadrul Ministerului Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Apeilor.

VASILE PATILINET — Se numește în funcția de ministru al Economiei Forestiere și Materialelor de Construcții¹⁴⁴.

MIHAI SUDER — Se numește în funcția de ministru secretar de stat la același minister¹⁴⁴.

ION PĂȚAN — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, se numește și în funcția de ministru al Comerțului Exterior¹⁴⁵.

CORNEL BURTICĂ — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului Exterior¹⁴⁵.

NICOLAE M. NICOLAE — Se numește în funcția de ministru secretar de stat la Ministerul Comerțului Exterior¹⁴⁵.

PAUL NICULESCU-MIZIL — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri¹⁴⁵.

LEONTE RĂUTU — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri¹⁴⁶.

IOSIF BANC — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și din funcția de Ministru al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Apeilor¹⁴⁷.

GHEORGHE CIOARĂ — Se eliberează din funcția de președinte al Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie¹⁴⁷.

ION STĂNESCU — Se numește în funcția de ministru al Afacerilor Interne¹⁴⁷.

ANGELO MICULESCU — Se eliberează din funcția de ministru secretar de stat la Ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Apeilor și se numește în funcția de ministru la același minister¹⁴⁷.

DAN ENĂCHESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Sănătății¹⁴⁷.

THEODOR BURGHELE — Se numește în funcția de ministru al Sănătății¹⁴⁷.

EMILIAN DOBREȘCU — Se numește în funcția de ministru secretar de stat și prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării¹⁴⁸.

PAUL NICULESCU-MIZIL — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri se numește și în funcția de ministru al Învățământului¹⁴⁹.

MIRCEA MALITA — Se eliberează din funcția de ministru al Învățământului¹⁴⁹.

VIRGIL TROFIN — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Comerțului Interior¹⁵⁰.

NICOLAE BOZDOG — Se eliberează din funcția de ministru al Comerțului Interior¹⁵⁰.

MANEA MĂNESCU — Se numește în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și președinte al Comitetului de Stat al Planificării și se eliberează din funcția de președinte al Consiliului Economic¹⁵⁰.

MAXIM BERGHIANU — Se numește în funcția de ministru al Aprovizionării Tehnico-Materiale și Controlului Gospodăririi Fondurilor Fixe și se eliberează din funcția de președinte al Comitetului de Stat al Planificării¹⁵⁰.

EMIL DRĂGĂNESCU — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri se numește și în funcția de ministru al Transporturilor și Telecomunicațiilor¹⁵¹.

FLORIAN DĂNĂLACHE — Se eliberează din funcția de ministru al Transporturilor și Telecomunicațiilor¹⁵¹.

MIHAI MARINESCU — Se numește în funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului Economic, cu rang de ministru și se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Aprovizionării Tehnico-Materiale și Controlului Gospodăririi Fondurilor Fixe¹⁵⁰.

CORNELIU MĂNESCU — Se eliberează din funcția de ministru al Afacerilor Externe¹⁵¹.

GEORGE MACOVEȘCU — Se numește în funcția de ministru al Afacerilor Externe¹⁵¹.

DAN MARȚIAN — Se eliberează din funcția de ministru pentru Problemele Tineretului¹⁵¹.

ION TRAIAN ȘTEFĂNESCU — Se numește în funcția de ministru pentru Problemele Tineretului¹⁵¹.

Se înființează Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini Grele și Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini-Unelte și Electrotehnicii.

ION AVRAM — Se numește în funcția de ministru al Industriei Construcțiilor de Mașini¹⁵².

GHEORGHE BOLDUR — Se numește în funcția de ministru al Industriei Construcțiilor de Mașini-Unelte și Electrotehnicii¹⁵².

Ministerul Forțelor Armate se numește Ministerul Apărării Naționale.

OCTAVIAN GROZA — Se eliberează din funcția de ministru al Energiei Electrice și se numește în funcția de ministru secretar de stat și prim-vicepreședinte al Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie¹⁵³.

CONSTANTIN BĂBĂLAU — Se numește în funcția de ministru al Energiei Electrice¹⁵³.

TRAIAN DUDAȘ — Se numește în funcția de ministru secretar de stat la Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini Grele¹⁵⁴.

NICOLAE MIHAI — Se numește în funcția de ministru secretar de stat și prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării¹⁵⁴.

¹³⁷ B.O., 17.III.1971.

¹³⁸ B.O., an. VII, nr. 44, 1.IV.1971.

¹³⁹ B.O., an. VII, nr. 88, p. I-a, 15.VII.1971.

¹⁴⁰ B.O., 16.IX.1971.

¹⁴¹ „Scîntela”, 4.X.1971.

¹⁴² B.O., 18.IX.1971.

¹⁴³ „Scîntela”, 17.XI.1971.

¹⁴⁴ B.O., nr. 11, 25.I.1972.

¹⁴⁵ B.O., nr. 23, 28.II.1972.

¹⁴⁶ B.O., nr. 41, 24.IV.1972.

¹⁴⁷ B.O., nr. 41, 24.IV.1972.

¹⁴⁸ B.O., nr. 54, 15.V.1972.

¹⁴⁹ B.O., nr. 110, 13.X.1972.

¹⁵⁰ B.O., nr. 110, 13.X.1972.

¹⁵¹ B.O., nr. 114, 23.X.1972.

¹⁵² B.O., nr. 119, 1.XI.1972.

¹⁵³ B.O., nr. 151, 18.XII.1972.

¹⁵⁴ B.O., nr. 151, 18.XII.1972.

ILIE CIȘU — Se numește în funcția de ministru secretar de stat la Ministerul Industriei Chinice¹⁵⁴.
 ALDEA MILITARU — Se numește în funcția de ministru secretar de la Ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare și Apelor¹⁵⁴.
 Miniștri secretari de stat numiți prin prezentul decret sînt membri ai Consiliului de Miniștri.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1973

ION STĂNESCU — Se eliberează din funcția de ministru de interne urmînd a primi alte însărcinări¹⁵⁶.

EMIL BOBU — Se numește în funcția de ministru de interne¹⁵⁶.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1974

ION GHEORGHE MAURER — Se eliberează din funcția de președinte al Consiliului de Miniștri¹⁵⁸.

MANEA MĂNESCU — Se numește președinte al Consiliului de Miniștri și se eliberează din funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și președinte al Comitetului de Stat al Planificării¹⁵⁸.

ILIE VERDET — Se eliberează din funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și se numește președinte al Consiliului Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale¹⁵⁸.

VIRGIL TROFIN — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, ministru al Comerțului Interior și președinte al Comitetului pentru Problemele Consiliilor Populare primind alte însărcinări¹⁵⁸.

EMIL DRĂGĂNESCU — Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, se eliberează din funcția de ministru al Transporturilor și Telecomunicațiilor și se numește președinte al Comitetului de Stat al Planificării¹⁵⁸.

JANOS FAZEKAȘ — Vicepreședinte al Consiliului de miniștri, se numește ministru al Comerțului Interior¹⁵⁸.

GHEORGHE OPREA — Se numește vicepreședinte al Consiliului de Miniștri¹⁵⁸.

MIRON CONSTANTINESCU — Se numește președinte al Comisiei Centrale de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale¹⁵⁵.

MIHAI MARINESCU — Se numește prim-vicepreședinte cu rang de ministru, al Comisiei Centrale de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale¹⁵⁵.

GHEORGHE BOLDUR — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Constructoare de Mașini Unelte și Electrotehnicii primind alte însărcinări¹⁵⁷.

VIRGIL OCTAVIAN — Se numește în funcția de ministru al Industriei Constructoare de Mașini Unelte și Electrotehnicii¹⁵⁷.

TRAIAN DUDAȘ — Se eliberează din funcția de ministru secretar de stat la Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini Grele și se numește ministru al Transporturilor și Telecomunicațiilor¹⁵⁸.

ION CRĂCIUN — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Ușoare din motive de sănătate¹⁵⁸.

GHEORGHE. CAZAN — Se eliberează din funcția de ministru secretar de stat la Ministerul Industriei Ușoare și se numește în funcția de ministru al M.I.U.¹⁵⁸.

NICOLAE MIHAI — Se eliberează din funcția de ministru secretar de stat și prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării primind alte însărcinări¹⁵³.

IOSIF UGLAR — Se numește în funcția de președinte al Comitetului pentru Problemele Consiliilor Populare¹⁶⁰.

Componenta Comisiei Naționale de Demografie :
 THEODOR BURGHELE — președinte ; LINA CIOBANU — vicepreședinte ; Ilie SALAPA — vicepreședinte ; PAUL NAGY — vicepreședinte¹⁶¹.

MODIFICĂRI ÎN COMPONENTA GUVERNULUI ÎN ANUL 1975

NICOLAE IONESCU — Se eliberează din funcția de vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării primind alte însărcinări¹⁶².

NICOLAE IONESCU — Se numește în funcția de ministru secretar de stat și șef al Departamentului Cooperării Economice Internaționale din cadrul Ministerului Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale¹⁶².

ILIE VERDET — Se eliberează din funcția de președinte al Consiliului Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale, primind alte însărcinări¹⁶³.

Viceprim-ministru
 Viceprim-ministru și ministrul Comerțului Interior
 Viceprim-ministru și președintele Comitetului de Stat al Planificării

Viceprim-ministru și ministrul Agriculturii, Industriei Alimentare și Apelor
 Viceprim-ministru și ministrul Educației și Învățămîntului

Viceprim-ministru
 Viceprim-ministru și ministrul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale

Viceprim-ministru
 Ministrul Afacerilor Externe
 Ministrul Apărării Naționale
 Ministrul de Interne
 Ministrul Finanțelor

toresc al Activității Economice și Sociale, primind alte însărcinări¹⁶³.

IOSIF BANC — Se numește în funcția de președinte al Consiliului Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale¹⁶³.

MANEA MĂNESCU — Se alege, prin hotărîre a Marii Adunări Naționale în funcția de prim-ministru al guvernului Republicii Socialiste România¹⁶⁴.

Se aleg în calitate de vicepri-miniștri și de membri ai Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România¹⁶⁴ :

EMIL DRĂGĂNESCU
 JANOS KAZEKAȘ
 MIHAI MARINESCU

ANGELO MICULESCU

PAUL NICULESCU

GHEORGHE OPREA
 ION PĂȚAN

GHEORGHE RADULESCU
 GEORGE MACOVESCU
 ION IONITĂ
 TEODOR COMAN
 FLOREA DUMITRESCU

¹⁵⁵ B.O. 30.XII.1972, nr. 163.

¹⁵⁶ B.O., 17.III.1973, nr. 31.

¹⁵⁷ B.O., 10.V.1973, nr. 64.

¹⁵⁸ B.O., nr. 23, 27.II.1974.

¹⁵⁹ B.O., nr. 73, 4 mai 1974.

¹⁶⁰ B.O., nr. 80, 3.VI.1974.

¹⁶¹ B.O., nr. 27, 5.III.1974.

¹⁶² B.O., nr. 12 din 18.I.1975.

¹⁶³ B.O., nr. 32 din 27.III.1975.

Ministrul Aprovizionării Tehnico-Materiale și Controlului Gospodării Fondurilor Fixe
 Ministrul Industriei Metalurgice
 Ministrul Industriei Construcțiilor de Mașini Grele
 Ministrul Industriei Construcțiilor de Mașini-Unelte și Electrotehnici
 Ministrul Industriei Chimice
 Ministrul Energiei Electrice
 Ministrul Minelor, Petrolului și Geologiei
 Ministrul Construcțiilor Industriale
 Ministrul Economiei Forestiere și Materialelor de Construcții
 Ministrul Industriei Ușoare
 Ministrul Turismului
 Ministrul Transporturilor și Telecomunicațiilor
 Ministrul Muncii
 Ministrul Sănătății
 Ministrul Justiției
 Președintele Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie
 Președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste
 Președintele Comitetului pentru Problemele Consiliilor Populare
 Președintele Comitetului de Stat pentru Prețuri
 Ministru-secretar de stat, prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării
 Ministru-secretar de stat la Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale
 Ministru-secretar de stat la Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale
 Președintele Consiliului Național al Apelor
 Șef al Departamentului Industriei Alimentare
 Șef al Departamentului Agriculturii de Stat

În conformitate cu art. 80 din Constituție, din Consiliul de Miniștri fac parte, de asemenea, ca membri :

— președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România ;
 — președintele Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție ;

Primul ministru
 Viceprim-ministru
 Viceprim-ministru și ministrul Comerțului Interior
 Viceprim-ministru și președintele Comitetului de Stat al Planificării, președintele Comisiei Guvernamentale de Colaborare Economică și Tehnică
 Viceprim-ministru și ministrul Agriculturii Industriale Alimentare și Apelor
 Viceprim-ministru și ministrul educației și învățământului
 Viceprim-ministru
 Viceprim-ministru și ministrul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale
 Viceprim-ministru, președintele Comisiei Supreme de Control Financiar
 Ministrul Aprovizionării Tehnico-Materiale și Controlului Gospodării Fondurilor Fixe
 Ministrul Finanțelor

GHEORGHE CAZAN — Se eliberează din funcția de ministru al Industriei Ușoare ¹⁰⁴.

MAXIM BERGHIANU
 NECULAI AGACHI
 IOAN AVRAM
 CONSTANTIN IONESCU

MIHAIL FLORESCU
 NICOLAE MĂNESCU
 BUJOR ALMĂȘAN
 VASILE BUMBACEA
 VASILE PATILINET

GHEORGHE CAZAN
 ION COSMA
 TRAIAN DUDAȘ
 PETRE LUPU
 RADU PAUN
 EML NICOLCIOIU
 IOAN URSU

DUMITRU POPESCU

IOSIF UGLAR

GHEORGHE GASTON MARIN

NICOLAE IONESCU

NICOLAE M. NICOLAE

FLORIN IORGULESCU
 CONSTANTIN IFTODI
 MARIN CAPIȘIZU

— președinta Consiliului Național al Femeilor ;
 — primul secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist.

Se constituie Biroul Executiv al Consiliului de Miniștri :

MANEA MĂNESCU
 EMIL DRĂGĂNESCU
 JANOȘ FAZEKAȘ
 MIHAI MARINESCU

ANGELO MICULESCU

PAUL NICULESCU

GHEORGHE OPREA
 ION PAȚAN

GHEORGHE RĂDULESCU

MAXIM BERGHIANU

FLOREA DUMITRESCU

LINA CIOBANU — Se numește în funcția de ministru al Industriei Ușoare ¹⁰⁵.

¹⁰⁴ B.O. al R.S.R., partea I, nr. 31 din 18.III.1975.

¹⁰⁵ B.O., nr. 45 din 14.V.1975.

¹⁰⁶ B.O., nr. 102 din 29.IX. 1975.

	Page
2 050 ANNÉES DE LA CRÉATION DU PREMIER ETAT DACE CENTRALISE ET INDEPENDANT	
AL. BOLDUR — Considerations à propos de l'histoire de traces	123
130 ANNÉES DE LA RÉVOLUTION ROUMAINE DE 1848	
* * * — Témoignages documentaires	128
ETUDES ET COMMUNICATIONS	
N. CIACHIR — Les actions de la diplomatie roumaine sur le plan balcanique pendant la période de 1878 à 1900	145
I. TOACA — La résistance du peuple roumain au regime d'occupation (decembre 1916 — novembre 1918)	151
THEORIE ET PRATIQUE ARCHIVISTIQUE	
T. MATEESCU — Questions principales du traité d'archivistique	160
LÉGISLATION	
E. POȘTARIȚĂ — Les obligations qui decoulent de l'article 28 du Decret 472/1971	166
NOUVEAUX ACCROISSEMENTS	
L'enrichissement de la base documentaire des filiales : Galați, Harghita, Iași et Vîlcea	169
PRÉSENTATIONS DE FONDS ET COLLECTIONS	
I. GĂMULESCU — La collection de microfilms Bulgarie	174
DOCUMENTS	
GH. DUZINCHIEVICI — De l'Histoire du premier Régiment des gardes des frontières roumaines	181
L. MIHĂILESCU — Les roumains défendant la terre de leur patrie	188
ESTIMATEURS DES ARCHIVES	
V. ȘOTROPA — Virgil Șotropa	196
G. NUSSBÄCHER — Fr. Stenner	204
ADDENDA ET CORRIGENDA	
M. GUBOGLU — Contributions à la paléographie et à la diplomatie turque	207
COMPTES-RENDUS ET PRÉSENTATIONS	215
INSTRUMENTS DE RECHERCHES	227

	Page
2050 YEARS SINCE THE FIRST CENTRALIZED AND INDEPENDENT DACIAN STATE	
AL. BOLDUR — Considerations regarding Thracian history	123
130 YEARS SINCE THE ROMANIAN REVOLUTION OF 1848	
* * * — Documentary evidences	128
SURVEYS AND SCIENTIFIC COMMUNICATIONS	
N. CIACHIR — Actions of the Romanian diplomacy in the Balkans during 1878—1900	145
I. TOACA — Resistance of the Romanian People against the German occupation (December 1916 — November 1918)	151
ARCHIVAL THEORY AND PRACTISE	
T. MATEESCU — Basic questions of the Archival Manual	160
LEGISLATION	
E. POȘTĂRIȚĂ — Obligations resulting from the Article 28 of the Decree 472/1971	166
NEW ACCESSIONS	
* * * — Increase of the documentary treasure at the State Archives of Galați, Harghita, Iassy and Vilcea	169
PRESENTATIONS OF FONDS AND COLLECTIONS	
I. GĂMULESCU — Microfilm Collection "Bulgaria"	174
RECORDS	
GH. DUZINCHIEVICI — On the history of the 1st Romanian Frontier Guard Regiment	181
L. MIHĂILESCU — Romanians defending their Motherland	188
APPRECIATORS OF ARCHIVES	
V. ȘOTROPA — Virgil Șotropa	196
G. NUSSBÄCHER — Fr. Stenner	204
ADDENDA ET CORRIGENDA	
M. GUBOGLU — Some contributions to the Turkish paleography and diplomatics	207
BOOK-REVIEWS AND PRESENTATIONS	215
FINDING AIDS	227

	Seite		Стр.
2050 JAHRE SEIT DER GRÜNDUNG DES ERSTEN ZENTRALISIER- TEN UND UNABHÄNGIGEN DA- KISCHEN STAATES		2050 ЛЕТ ОТ СОЗДАНИЯ ПЕРВОГО ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО И НЕЗА- ВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУ- ДАРСТВА	
AL. BOLDUR — Rücksichten betreffend die thrakische Geschichte	123	A. БОЛДУР — Об истории траков	123
130 JAHRE SEIT DER RUMÄNI- SCHEN REVOLUTION VOM 1848		130 ЛЕТ ОТ РУМЫНСКОЙ РЕВОЛЮ- ЦИИ 1848 ГОДА	
* * * — Dokumentarische Zeugnisse	128	* * * — Документальные свидетельства	128
STUDIEN UND MITTEILUNGEN		СТУДИИ И СООБЩЕНИЯ	
N. CIACHIR — Rumänische diplomatische Aktionen in Balkan, 1878—1900	145	N. ЧАКИР — Деятельность румынской дипло- матии на балканском поприще в периоде 1878—1900 годов	145
I. TOACA — Widerstand des rumänischen Volkes gegen des Besetzungsregime (Dezem- ber 1916 — November 1918)	151	I. ТОАКЭ — Сопротивление румынского народа оккупационному режиму (декабрь 1916 — но- ябрь 1918 гг.)	151
ARCHIVTHEORIE UND-PRAXIS		АРХИВОВЕДЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	
T. MATEESCU — Grundlegende Probleme des Lehrbuches über Archivverwaltung	160	T. МАТЕЕСКУ — Основные вопросы Архивовед- ческого пособия	160
GESETZGEBUNG		ЛЕГИСЛЯЦИЯ	
E. POȘTARIȚĂ — Die aus dem Artikel 28 des Dekretes 472/1971 erfolgenden Verpflichtungen	166	Э. ПОШТЭРИЦЭ — Обязательства, вытекающие из § 28 Декрета 472/1971	166
NEUE ERWERBUNGEN		НОВЫЕ АКВИЗИЦИИ	
Die Bereicherung der dokumentarischen Basis in den Filialen : Galați, Harghita, Iași und Vilcea	169	* * * — Обогащение документальной базы ар- хивных филиал в Галац, Харгита, Яшь и Вылча (рум. уезды)	169
ÜBERSICHTEN ÜBER BESTÄNDE UND SAMMLUNGEN		О ФОНДАХ И КОЛЛЕКЦИЯХ	
I. GĂMULESCU — Die Mikrofilmsammlung Bulgarien	174	I. ГЭМУЛЕСКУ — Коллекция микрофильмов из Болгарии	174
DOKUMENTE		ДОКУМЕНТЫ	
GH. DUZINCHEVICI — Aus der Geschichte des ersten walachischen Grenzregimentes	181	Г. ДУЗИНКЕВИЧ — Из истории I-го румынского пограничного полка	181
L. MIHĂILESCU — Die Rumänen bei der Verteidigung ihres Heimatbodens	188	И. МИХЭИЛЕСКУ — Румыны, защищающие себе отечественную землю	188
ANERKENNENDE STIMMEN ZUM ARCHIV		ОЦЕНИТЕЛИ АРХИВОВ	
V. ȘOTROPA — Virgil Șotropa	196	В. ШОТРОПА — О Виргиле Шотропа	196
G. NUSSBÄCHER — Fr. Stenner	204	Г. НЮССБЕХЕР — О Фр. Стенер	204
ADDENDA ET CORRIGENDA		АДДЕНДА И КОРРИГЕНДА	
M. GUBOGLU — Beiträge zur türkischen Paleographie und Diplomatie	207	М. ГУБОГЛУ — Вклад в османскую палеогра- фию и дипломатику	207
REZENSIONEN UND LITERATUR- BERICHTE	215	РЕЦЕНЗИИ И ПРЕДСТАВЛЕНИЯ КНИГ	215
ARCHIVHILFSMITTEL	227	РАБОЧИЕ ПОСОБИЯ	227

Abonamentele pentru străinătate se fac prin :

I L E X I M

Departamentul export-import presă P.O. Box

136—137—telex

11 226, Bucureşti,

str. 13 Decembrie nr. 3

R.M. ISSN 0034—7043

-

**Articles appearing in this journal are abstracted
and indexed in HISTORICAL ABSTRACT and
AMERICA HISTORY AND LIFE**

CĂTRE AUTORI

„Revista Arhivelor“ publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, izvoare, instituții și alte științe auxiliare ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe materiale de arhivă, documente, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații bibliografice.

Autorii sint rugați să trimită materialele în două exemplare dactilografiate la două rinduri, cu trimiterile infra-paginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat.

Articolele nepublicate nu se restituie.

Tehnoredactor : MARIANA RĂDULESCU

Lucrare executată sub comanda nr. 721 la Oficiul Economic Central „Carpați”, Întreprinderea poligrafică „Bucureștii-Noi”, str. Hrisovului nr. 18 A, sectorul 8, București

CONFRUNTARE – frescă
realizată de
CONSTANTIN CRĂCIUN
în localul Direcției generale
a Arhivelor Statului

